ACCADEMIA DI MEDICINA
DI
TORINO

ANTONII DE HAEN
RATIO MEDENDI.

TOMI OCTAVI PARS II,

PARTEM XV COMPLECTENS.

ANTONII DE HAEN,

CONSILIARII ET ARCHIATRI
S. C. R. A. MAJESTATIS,
NEC NON
MEDICINÆ IN UNIVERSITATE VIENNENSI
PROFESSORIS PRIMARII,

RATIO MEDENDI

IN NOSOCOMIO PRACTICO.

TOMI OCTAVI PARS SECUNDA,

PARTEM XV COMPLECTENS.

Accedunt ejusdem autoris EPISTOLA DE CICUTA, nec non TRACTATUS DE MAGIA.

Singula Volumina compacta veneunt 3 lib.

PARISIIS,
Apud P. Fr. DIDOT juniorem, saluberrimæ Facultatis Parisiensis Bibliopolam, ad ripam Augustinianorum.

M. DCC. LXXVIII.

CUM APPROBATIONE, ET PRIVILEGIO REGIS.

PRÆFATIO.

QUAMVIS parcior rerum prodeat hoc Tomo ſuppellex, gravem tamen eamdem, ni fallor, utiliſſimamque publico eſſe, æqui lectores arbitrabuntur. Priora quippe tria capita obſervationes perpetuant, quas de ope ſubmerſis, ſuſpenſis, atque ſuffocatis, præſtandâ *Parte XIV Rationis Medendi*, nec non *ejuſdem continuatæ Tomo I* in publicum dederam. Adeòne gratam nobis amœnamque putes, quis fortè aggeret, hanc jam tertiò recoctam crambem? Sed revocata daps novâ donatur novis condimentis gratiâ. Et recentiora mea obſervata, & cæterarum nationum præclarum operis promovendi ſtudium, ſtupendaque per idem illarum felicitas, proponenda exemplo erant illis, qui in hâc operâ præſtandâ torpidi, diffici-

les, graves ac ferè desperabundi, in rerum præclarè gestarum æmulationem provocandi essent.

Prætereà me aliud ursit. Solutionem gravis quæstionis medico-legalis egregii apud *Lugdunenses in Galliâ* viri dederant, ac spectatissima societas regia chirurgorum, ut videtur, confirmaverat; quàm cùm repetitis admodùm experimentis partìm incertam, partìm verò oppositam, partìmque noxiam deprehendissem, æqui verique amor in jurisprudentiæ emolumentum, innocentiæque tutamen latiùs exspatiari me compulit.

Neque hæc erit ultima linea rerum. Ejus quippe earumdem natura est, ut suis è latebris raró nuda prodeat. Si optimus Deus, a quo omnia, & quo sine nihil, vitam mihi viresque conservet, nunquam deero, quin iis opportunitatibus, quas magistratus amplis-

ſimus, ac practicum Noſocomium, mihi præ cæteris, ad elucidandum promovendumque hoc negotium ſuppeditant, ſedulus utar.

Sed & aliud quid utile hic Liber fortè habebit. Æquè inanes noſtri plus centies labores, quàm felicia in enodandâ memoratâ quæſtione experimenta, manu nos in inſperata naturæ penetralia duxerunt; ac calamitatis cujuſpiam, æquè obſcuræ quàm familiaris, notitiem, naturam curamque, nobis revelaverunt; quemadmodùm *Caput III* docebit.

Tandem *Capitis IV* de dæmoniacis agentis, & utilem eſſe materiem, & ſcitu neceſſariam, omnes, niſi me animus fallit, mecum cenſebunt, quos Eccleſiæ reipublicæque tenet amor. Utique quæ ſunt fidei, hæc fideliter, hæc conſtanter, hæc ad ipſum tutanda propugnandaque ſunt martyrium: quæ retrò credula, quæ ſuperſtitioſa, quæ

religioni ſacratiſſimæ adverſa, indecora, atque probroſa ſunt, hæc patefacere, hæc ſiſtere, confundereque, cujuſque eſt, cui religionis ſplendor, ſalus publica, atque tranquillitas reipublicæ cordi ſunt. Viginti ferè retrò ab annis in hæc invigilarem juſſerat omnium principum terræ religioſiſſima noſtra IMPERATRIX & REGINA, neque ignavè hanc a me excultam provinciam fuiſſe, ad ſingulam, quam ejus occaſionem dederat, erat experta. Operâ meâ, illuſtriſſimique BARONIS VAN-SWIETEN, uti dudùm geſtiebat, ad ſagarum, rogo deſtinatarum examinandam cauſam; lætaque eamdem eòuſque productam, atque elucidatam conſpexit, ut de accuſatarum ſive innocentiâ, ſive ſtupiditate convicta, ne ultra morte ejuſmodi punirentur, lege æternâ ſanxerit. Dæmone autem obſeſſos dictos homines in Noſocomium meum inferri, quo-

tieſcumque tales eſſe perhiberentur, juſſit AUGUSTA; ut, an quid veri hæc turpis accuſatio haberet, probè explorarem. Quid verò deprehenderim, in *Tomo V* hujus operis enuntiavi. Porrò ad oblatam novam ejuſdem tentaminis occaſionem, rem fuſiùs debui pertractare, ut iteratis iiſdem toties experimentis, cuique ſive laïco, ſive eccleſiaſtico, modus explorandæ veritatis tutiſſimus prudentiſſimuſque pateret.

ELENCHUS CAPITUM.

CAPUT I.

Historia auxiliorum quæ ſubmerſis, ſuſpenſis, ſuffocatis, atque infantibus mortuis, ut videtur, in lucem miſſis, adhibenda ſunt, quouſque jam promota per Europam *ſit.* *Pag.* 1

CAPUT II.

An in criminalibus *certiſſima ſigna extent, quibus inſtructus magiſtratus infallibiliter diſcernat vivuſne quis, an mortuus, in undas præcipitatus ſit?* 19

CAPITIS SECUNDI

SECTIO PRIMA.

Hiſtoria, hujus diſquiſitionis origo, argumentorumque ex eâdem formatorum examen. 20

CAPITIS SECUNDI

SECTIO ALTERA.

Sextuplex *anatome corporum laqueo ſtrangulatorum, quorum varia phænomena anatome deſcribit, variumque experimentorum effectum.* 32

CAPITIS SECUNDI

SECTIO TERTIA.

Sextuplex *hominum Anatome, quorum, acutis chroniciſve defunctorum, pulmones* aqua ſpumoſa *ſcatuerunt: ſexies in Noſocomio, ſemel in urbe.* 48

CAPITIS SECUNDI

SEXTIO QUARTA.

Spuma pulmonum frequentiſſima ab aliorum anatomicorum experientia in iis, qui merſi non fuerint, demonſtratur. 68

CAPUT III.

De Hydrope vero ipsius Pulmonis. 76

CAPUT IV.

De Dæmoniacis. 92

Appendix. 117

Cicuta p. 2 p. 3
Magn. p. 2. p. 2.

ANTONII

ANTONII DE HAEN
RATIO MEDENDI,
PARS DECIMA-QUINTA.

CAPUT I.
DE SUBMERSIS.

§. I. *Cur tertio hanc materiam aggrediatur Autor?* §. II. *Laus tùm* Gallorum, *tùm Societatis* Amstelodamensis, Hamburgensisque *in auxiliando submersis. Numerosa apud illos in vitam revocatio.* §. III. *Parca hùcusque Austriacæ Plebis laudatio. Ejus Objectiones, ad easque Responsa. Cur alibi multis, hîc raris, vita suffocata animetur? Cur in Nosocomio etiam desperatos attingamus? Ut demersorum res, sic & suffocatorum suspensorumque se habet. Historia memorabilis auxilii sub-*

merso admoti, quod principio spem vitæ dedit, turpiter verò deindè neglectum, mortis in causâ fuit. Alia Historia vitæ submersi viri eousque resocillatæ, ut sacris muniri ante obitum potuerit.

§. IV. *Infantum recens natorum vita, ubi suffocata est, mortemque simulat, quâ arte revocanda? Argumentum hoc urgetur, luculentoque illustratur exemplo. Vota in* Austriacos.

§. I. QUandoquidem ab aliquot retrò annis quæstio *de revocandâ submersorum vitâ* omnes in *Europâ* φιλάντροπους inflammavit, mearum esse partium duxi tractare eamdem, ipsique adhibere operi manum. Hâc de causâ *Tomi XIII. Rat. Med.* bonam eidem partem dicavi; elapsoque abindè biennio *Tomi I. Rat. Med. continuatæ* alteram partem ad elucidandam hanc utilissimam quæstionem unicè impendi, atque commissos meos in priore errores in posteriore correxi: quo autem mea cùm observata, tùm experimenta, majorem publici in usum cederent, germanicè verti hoc ultimum opus curavi; cujus AUGUSTISSIMA IMPERATRIX, ac REGINA NOSTRA, vera Subditorum suorum Mater, exemplaria propemodùm CCCC. ad Austriæ

universæ Chirurgos & Balneatores, munificentissimâ suâ manu mitti curavit. Cùm autem inexhausta sit hæc materies, interquiescendum nunquam est à novis experimentis capiundis, ut priorum corrigamus defectus, luce autem novâ illustremus, eamdemque insperatis forsitan ditemus inventis. Quid aliæ Nationes ad salutare hoc institutum contulêre præmittam.

§. II. *Inclyta Natio Gallica*, ab omni noto tempore in commoda non universi tantummodò regni, sed & orbis studiosissima, callidissimaque, egregias Dissertationes prodidit, aptasque his calamitosis succurrendis proposuit leges. Mirificè obsecundavit illis suprema Potestas. Intentaque in suum officium plebs tota reperitur sic, ut per singulas vasti regni provincias reportentur de morte triumphi, utique notiores singulis, quam ut hîc recenseantur. Et nuperrimè die *Marcii* octavo ejus quem vivimus anni, juvenis, & *Aprilis* tertiâ die, vidua, incola Gerontrophii, suam de *Sequanâ* extracti vitam à verâ morte servatam, militibus debent, qui in excubiis ibidem, & promptum, & perseverans præsidium tulerunt.

Societas Civium optimorum Amsteloda-

mi collecta, quam planè nescio quot laudibus cumulem, quot extollam encomiis, quâque verborum significantiâ cæteris populis in exemplum feram, propriâ singulorum liberalitate idoneam pecuniam contulit, ut cuicunque, qui superstitem vitæ auram resuscitaverit submerso, seu in eâ Belgii fœderati provinciâ, ubi præmium spontè largitur suprema Potestas, seu in aliâ, in quâ necdùm publica remuneratio est, sex aureorum mercedem grata expendat, ne calamitosis hisque unquam auxilium desit.

Diariorum atque Commentariorum hujus societatis percelebris, pluries memini prioribus mei Operis Tomis; jamque quarti Voluminis laudes cano, quod partim ipsius liberali providentiâ, partim populi vigilantiâ & promptitudine, denuò homines xxxvij, qui aliàs certam mortem occubuissent, vivos Respublica lætetur. Profectò mihi, vitam cliij mortalibus hoc modo, quatuor aut quinque duntaxat annorum curriculo, conservatam contemplanti, tùm & centies ac quadragesies præmium sospitatoribus, quos proba judicum locorum testimonia muniverant, concessum perpendenti, liquido constat jam 840 aureos Societatem erogasse. Hoc resciens unus, alter-

que, donum non mediocre voluntarius & ignotus ad ſocietatem uterque miſit. Quid non facit ubi viget, ubi ardet, ſincerus proximi amor!

Societas Hamburgenſis ad animandas cùm artes tùm inventiones utiles erecta, hiſtoriam octo ſubmerſorum, quorum ſex reſtituta adhibitis præſidiis vita fuerit, cum *Amſtelodamenſi* communicavit.

§. III. Invitus & mœſtus de carâ noſtrâ *Auſtriâ* queror. Utinam poſt AUGUSTISSIMÆ munificentiam, ſingulis ejuſmodi ſervatoribus 24. florenorum mercedem promittentis, toties quam alibi, a certo interitu præſervarentur ſubmerſi! Abeſt autem a nobis hoc animi impenſum gaudium. Altiùs irradicatum in vulgi animis præjudicium eſt, quam ut cujuſquam effectus crederent auxilia fore ſua; & quia ſerotinum laborem uſu caſſum lugent, tempeſtivum recuſant.

At verò ultra pergunt. Ut ſuam obvelent inhumanitatem, contendere audent ridiculum planè hic omne molimen eſſe, quandoquidem in Noſocomio practico *Viennenſi*, in quo opus, ſi uſpiam terrarum, tantâ cum diligentiâ, accuratione, frequentiâque exercetur, ne unus quidem revocatus fuerit in vitam. Quan-

tamcumque absurditatem habeat, injustitiamque, hæc assertio vulgi, æquitas, veritas, publici boni amor, atque civis boni officium, ad respondendum adigunt me ne ultra vel minimum habeant suæ barbariæ subterfugium.

Ac primò quidem dico, quos ad vitam revocatos publica gentium aliarum testimonia perhibent, hos nec diu in undis sublituisse, neque maturo auxilio caruisse. Intereà dùm Medici atque Chirurgi advocentur, sedula plebs mox in amnem dilatis corporibus opem, quam possit, omnem admovet, fricando, agitando, irritando, inspirando, madidas exuendo vestes, focum exstruendo, ope fistulæ tabacariæ aut aërem, aut fumum tabaci in posteriora injiciendo; ita ut Chirurgi aut Medici supplere ea tantummodò debeant, quibus præstandis vulgus non erat. Nec nota etiam sibi corpora deferunt ad eorum ædes, sed vel in amne locatis, vel in proximas ædes, tuguria, bubilia, stabulave, delatis omne conferunt undiquè auxilium, undè multoties in plures divisum præmium legimus. *Sic Parisina, sic Hamburgica, sic Batava* Acta sonant.

Jam ad nostrum nos convertamus Nosocomium. Ad hoc deferuntur corpora,

quæ quot horas, diesve unda texerit, ignoratur; quæ diu in amnem deposita fuêre, intereà dùm per horas ad loci Toparcham eatur redeaturque, ut quid ille de invento corpore jubeat intelligatur. *Viennam* transferendum si mandet, horæ elabuntur priusquam & currus inventus fuerit, & equi, & auriga, qui horæ, qui milliarii, qui milliariorum itinere semiputridum cadaver in Nosocomium practicum deferant. Imò etsi urbi propior, quis fuerit submersus, neque ad ripam juvatur, neque nisi elapsis aliquot horis infertur in Nosocomium.

Si proindè ad vitam revocari unquam vix quisquam videatur, nisi quem aut aliquot minuta duntaxat, aut horæ quadrantem, quod frequenter, aut semihoram, quod rarius, aut horam, quod rarissimè, merserat unda: si præthereà in vitam demersi non redeant, nisi quibus, mox a flumine exceptis auxiliatrix fuerit adhibita manus: si denique plerisque non nisi plurium horarum labore salus redierit: quo demùm pacto velint hi, ut si vel per horas diesve corpora humi jacuerint, antequam deferantur ad nos, aut ne minimo quidem auxilio, aut seriore tantummodò exiguoque præstito; vel si primo tentamine frustrato, omnis

abjecta ſpes, omniſque projectus labor fuerit, quo, inquam, jure ea reſuſcitari in Noſocomio velint? Culpa profectò eorum eſt, quorum fuiſſet ſupremis parere mandatis, & educto protinùs de flumine corpori, tempore modoque idoneis afferre præſidia; opus tunc non habuiſſent ut *Viennam* conferrent exanime corpus.

At verò navatis interim, inquiunt, ſtrenuam horarum plurium operam; corpora delata itaque exanimia non cenſetis: vitæ adeſſe ſcintillam ni ſupponeretis, fruſtaneo parceretis labori. Cùm nunc neminem reſuſcitaveritis hùcuſque, jure, an injuriâ, etiam noſtra inania conamina fore concludamus?

Non attendunt, qui talia fantur, quid toties olim ad ejuſmodi ineptias reſponderim. Quamvis paſſim haud alii revocentur in vitam, quam quibus & protinùs & perſeveranter fuerit admota manus; quia tamen ultima reſtituendi meta necdum demonſtrata eſt; & hiſtoriæne, an fabulæ extant, quæ poſt horas dieſque ſubmerſionis auxilia & ſerotina, & levia, vitam reſuſcitaſſe memorant, inſtitutum Noſocomii eſt etiam attingere deſperatos; ut num inter centenos fortè vel unicus exiſteret, qui hujuſmodi mirandis

historiis apponeret sigillum veri, constaret.

Neque etiam attendunt ad plura in nostris contenta relationibus quibus convicti esse debuissent dudùm, vitam ad omnem industriam hominum restitui ceptam, demùm in Nosocomio multo cum labore ad suum cùm augmentum, tùm stabilimentum feliciter ductam fuisse; ut vel hinc inutilem omnem nostrum laborem fuisse injuriosè negent.

Tandem haud attendunt iidem ejusmodi corpora, tantis incassum auxiliis, alios in fines exenterari a nobis, quærique in illis verum causæ mortis intellectum, quo rectiùs fortè opitulari possemus demersis; peti etiam ex iisdem quæstionum medico-legalium solutionem, naturas aliorum morborum, & sic porro, ut brevi patebit.

Cùm jam suspensorum hominum eodem sit quæ demersorum ratio, in repentino auxilio conferendo, nosque nihilominùs iis, eodem modo neglectis, manum admoveamus, etsi vix specula supersit; sciant hi nos iisdem de causis, quibus submersorum, etiam suspensorum corpora attingere.

Redeo itaque ad priora mea monita & consilia, ut demersis suspensisque,

præceps admoveatur conſtanſque auxilium, eaque novâ obſervatione confirmabo.

Auguſti die nono anni 1772, trium cum dimidio annorum puer, ludens cum ſociis, præceps in *Viennam* labitur ad 5 pomeridianam horam, rapidoque flumine ducentorum circiter paſſuum longitudine vectus, ad quemdam inibi palum ſiſtebatur. Monachus reverendus accurrens, eum flumine feſtinanter eripuit, capite humili, pedibuſque ſublimibus, validiſſimè ſuccutiit, quatefecit, parentumque curavit in ædes referri. Hi actutùm nares & cordis regionem calente aceto fricantes, redeuntem percepêre & calorem & cordis motum. Porrò hæc illi, intereà dùm chirurgus expectaretur: accedens tunc ille, turbamque hominum circa puerum occupatum cernens, abivit. Indè hi ſpiritum meliſſæ, vinumque calidum puero in os ingeſſerunt; excitatam autem vitæ ſcintillam convulſio extinxit.

Hunc caſum non minùs inter fortunatos numerandum eſſe, quam inter infortunatos intelligit facilè quiſque per ſe. Reverendi viri atque parentum ſollicitudine, ſuffocata vita animari manifeſtò viſa eſt; mors autem convulſiva imputanda Chirurgo eſt, qui nec venam tutu-

dit, nec reliqua auxilia ipsi apprimè nota admovit. Profectò est nunc in tantâ luce collocata res, ut quisque eum homicidii reum existimare debeat, qui impositæ cunctis legi non pareat. Et bene qui paruerint, consulent sibi. Ex laudatissimo enim Principum atque Magistratûum, ad hoc opus perficiendum studio, & labore, brevi fore auguror, ut qui huic religionis humanitatisque officio defuerint, quorumque turba multa est, severè puniantur; & si de ipsis non liceat dicere: *Oderunt peccare boni virtutis amore*, dicatur saltem: *Oderunt peccare mali formidine pœnæ.*

Si vigesies, si octuagesies spe frustrarentur, si ex centum duos tresve certò aliàs morituros duntaxat servarent, nonne locupletissimam laboris haberent mercedem? imò si vitam eousque animarent tantùm, ut homo tempus nancisceretur se cum Deo reconciliandi, an hoc solùm non deberet ineffabili gaudio ipsis esse? Porrò ut exemplo id capiant, internectam historiam, quæ cum scripto toto hoc opere demùm contigerit, nullibi appositiùs quam hîc inserere possum.

Hoc ipso quem vivimus anno Julii 4. die, vir atrabiliarius per intervalla sive delirus, sive semimaniacus semet vespere

in profundioris *Viennæ* plagam præcipitat; luctansque cum undis à transeunte homine conspectus, ab illo, aliisque transeuntibus, unco oblongo in ripam trahitur, nulla ultrà exhibens vitæ signa. Hominem tamen diligenter palpant, fricant, ac pedibus sublatis quatefaciunt sic, ut librâ non minus aquæ vomitum ab eo fuisse testentur. Quo viso eum protinùs curant in Nosocomium practicum deferri. In eoque post multa nostra molimina tussis excitata fuit, & alvi copiosus fluor. Continuato autem labore rigoratum ac glaciale corpus primùm recalescere cepit, dein sudore leni madere, per intervalla obdormire, voceque eousque privus homo, intelligentiam annuendo abnuendoque testari. Vox demùm rediit, impossibilisque ferè hactenùs deglutitio: sic ut 17 a submersione horâ alimenta atque medicamenta commodè deglutiret. Ad prima quidem molimina nostra cùm vitæ quædam signa adessent, sacræ Unctionis sacramento eum muniri curaveramus; ad redditam verò & intelligentiam mentis, & vocem, reliqua sacratissima animi præsidia ipsi conferri omnis nostra sollicitudo fuit. Spem tamen integri in vitam reditûs vehementissima oborta Peripneumonia elusit, quæ cunctis auxi-

liis immorigera, hominem ad 38 a submersione horam sustulit.

Transactis 19 a morte horis, Cadaver in pleno cùm Medicorum, tùm Studiosorum conventu lustravi. Aperto primùm thorace, pulmo lævus lobo superiore purulentum tuberculum recondens, cum pleurâ nonnihil; dexter verò totus & cum hâcce, & cum mediastino, septoque medio, vinculis omninò latis coïvit, crassisque iisdem, fortibus, ac vasculosis. Uterque autem superficie anteriore ruber, laterali purpurascens, dorsali totâ nigerrimus. Neque in trachæâ, neque in bronchiis, vel minimum aut spumæ inerat, aut aquæ; lobi verò in taleolas transcissi plurimum sanguinis, ac nonnihil spumosi liquoris, compressi adhuc copiosiùs fuderunt. Aperti cordis ventriculi valido reperiebantur flavoque polypo repleti, ipsi verò præ inflammationis intensitate vehementer rubebant, quemadmodùm & tota trachæa, pulmonalis arteria, aorta, lateris utriusque pleura, pericardium, pleuræque diaphragma tàm qua musculosum, quàm qua tendinosum, succingentis portio, renesque. Intestina bona, ita ut ter injectus fumus tabaci nihil prorsum nocuerit illis. Jecur albescens, perque omnia du-

rum. Bilis in vesiculâ amplissimâ erat abundans, atra quidem, verùm diluta potiùs, quam, ut cæterum in atrabiliaris est, spissa, aut, ut aïunt, picea. Primam inter alteramque dextri lateris superioris costam musculus intercostalis, unà cum eâ, quâ cum superscandentibus musculis connectitur cellulositate, profundissimè per omnem suam carnem inflammatus. Sine externis signis cujusquam contusionis haud modica pericranii portio rubicunda fuit. Dura-mater bona: pia solito rubicundior, potissimùm verò in posteriore dextri hemisphærii lobo. In sinu longitudinali polypus flavus. Ventriculi naturales, sinusque. Glandula pinealis ex pluribus indurescentibus corpusculis constabat. Igitur post libras medicas sanguinis quinque sex phlebotomiis homini detractas, tanta adhuc inventa fuit ejusdem in corpore copia, ut universalis propemodùm inflammatio conspiceretur in denato; eamdemque observationem multa nobis suppeditarunt cadavera.

En denuò submersi historiam, quâ 1° constat frictione, corporisque inversi quatefactione, vitæ mortem similantis scintillas jam ad fluvii amnem emicuisse. 2° Hanc vitam nostro excitatam valdè fuisse labore. 3° Itaque submersos ad au-

xilia matura, constantiaque, utut vita penitùs extincta esse videatur, resuscitari presæpè posse. 4° Haud raró autem contingere ut nobiliores in corpore partes tantâ sive inflammatione, sive convulsione, sive defectione afficiantur, ut aut apoplexiâ, peripneumoniâve, aut epilepsiâ, aut syncope intereant; quorum singulorum ex variis Autoribus plura exempla *Tomo XIV*, *Cap. III*, *pag. 75*, *76*, excitavi; sin veró non moriantur, eosdem aliquandò in morbos seu acutos, seu lentos, non raró gravissimos difficulterque curandos incidere; quorum exempla, loco mox laudato, eaque ex propriis Nosocomii observatis protuli. 5° Etiamsi nonnulli illorum, quorum vita videatur resuscitata fuisse, post liminio pereant, nihilò secius & laudandos, & divinâ lege imperatos esse revocandæ vitæ latentis conatus: cum quemadmodum ipso eo XIV. Tomo retuli, in *Actis N. C.* in iis *Amstelodamensium*, tandemque in hoc postremo viro, eousque vita sæpius per admota artis præsidia revocata fuerit, ut sincerâ peccatorum confessione, eorumdem absolutione, & sacrâ synaxi se convenienter parare ad beatam æternitatem potuerint; quo summo beneficio desidibus spectatoribus pri-

vati fuissent. 6° Haustam pulmonibus aquam pro maximâ parte resorptam fuisse.

Interim dum de auxilio præstando submersis sermo fit, ex supremæ Potestatis decreto, meisque variis scriptis, liquere manifesto singulis arbitror, & ad suspensos idem officium peti, & ad illos quos aut vini cerevisiæque fermentantis exhalatio, aut carbonum vapor, aut clausorum diu puteorum halitus è vivis videatur sustulisse. Superest unicum tamen, de quo debuissem maturiùs monere plebem, cujusque eam nunc, defectum meum correcturus, monebo.

§. IV. Infantum recens natorum simulatam mortem volo; quibus si debitam tulerimus opem, vitam profectò non paucis rediisse lætabimur. Cunctorum Obstetricantium libri si fortunatis exemplis abundant, multò magis, si plura auxilia nunc, eaque diuturniora, iisdem admoveantur, abundabunt. Præivit laudabilissimo exemplo egregius in *Palatinatu* Embriulcus, qui nonâ proximè elapsi *Aprilis* in oppido, aut pago *Lampertheim*, infantem, quem post uterinam 14 dierum hæmorrhagiam vertendo eduxerat, mortuumque crediderat, quia tamen ex repletis funiculi vasis nondùm exsanguem esse concludebat, in vitam

planè reſtituit; tantâ quidem cum patientiâ atque ſedulitate, ut poſtquam infanti, in tepido balneo vinoſo hærenti, ſuum exſpiratum aëra cautè inſpiraſſet, frictuque ventrali artificialem reſpirationem creaſſet, primordia demùm vitæ, poſt quadraginta minutorum laborem advertere ceperit, ac integram vitam brevi ſarenatam gaviſus ſit. Conamina fiunt fateor, vario Obſtetricum artificio, aëriſque inſpiratu, ſed vel non clauſis naribus, aër ore inſpiratus naribus exſpiratur; vel poſt aliquot inſpirationes, frictioneſque fruſtraneas, citò deſperatur. Si *Palatinus Obſtetricans* poſt inanes quadrantis horæ inſpiratus, ſi poſt mediam horam, ſi poſt mediam horam mediumque quadrantem horæ defeciſſet, mortuum eſſe infantem & ille & reliqui crediđiſſent, mortuuſque manſiſſet infans, quem nunc vivum ſalutavit laboris conſtantia. Utinam quæquæ Obſtetrix, plebſque univerſa, de utilitate hujus experimenti convicta, nullam unquam negligeret ejus faciundi occaſionem! Utinam demùm non modò in hiſce infantibus, ſed etiam in ſubmerſis, in ſuſpenſis, inque ſuffocatis, quid ab homine ſingulo divina, quid politica lex, proximi exigat amor; quamque reum coram divino TRIBUNALI hominem hu-

jus neglectus sistat; omnes verbi divini præcones frequenti urgenteque sermone, tam ex suggestu, quam ostiatim, parochianis inculcarent! Non est quod dubitemus, quin mota convictaque populi conscientia cunctis hisce miseris efficaciùs consuleretur.

Profectò hi, si in viâ deficientem fame hominem offenderent, quâ animi commiseratione non convolarent, hanc extinctam penè vitam conservaturi? Quod si quis illorum aptum in penu gerens cibum, porrigere illum deficienti præfractè negaret, quam hujus detestarentur crudelitatem! Quam indignabundi hoc ab illo non extorquerent alimentum! Hocque hominis simulacrum, quamdiù feram animam traheret, propalàm diffamarent! Se porrò seriò respiciant sitos ad fluminis amnem dum recens ex eodem educitur submersus: auxilia præstò habent, quæ si adhibere recusant, æquant profectò, si non superent illius qui cibum habebat & negabat immanitatem; neque homicidii crimine se minùs eo fœdant. *Non pavistis*, inquiebat *B. Cyprianus* divitibus qui in annonæ caritate non subvenerant indigentibus, *non pavistis: occidistis.* Jure illis dicere possumus: *Non juvistis: occidistis.* Meritò in Sacer-

dotem atque Levitam invehuntur, qui ſauciatum in viâ *Jerichontinâ* hominem, quantum ipſorum fuit, prætereundo occiderunt; ſummoque, qui ſemimortuum curaverit Samaritanum, proſequuntur amore: abeſſe utique non poſſunt, quin ſeſe demerſum prætergreſſos, & inhumano Sacerdoti, & barbaro Levitæ, conſimiles eſſe cum fateantur, tum erubeſcant.

Monui mox lubenter nos ſubmerſorum, ſuſpenſorumque corpora in Noſocomium admittere, quod, irrito revocandæ vitæ labore, gravium aliarum quæſtionum ſolutionem, morborumque minùs cognitorum notitiam quæramus: ad has ambas nos in ſequentibus Capitulis accingemus.

CAPUT II.

An in Criminalibus certiſſima ſigna extent, quibus inſtructus Magiſtratus infallibiliter diſcernat, ſit ne quis vivus, an mortuus, in flumen præcipitatus.

Regula certò diſtinguendi ea creditur eſſe ſpumæ craſſæ, flavæ ſubindè, atque tenacis, copia major minorve in

animalium repertæ pulmonibus; quæ viva, aut ipsa sese, aut alii, præcipitia in undas dederunt. Rejicere hanc regulam cogimur propter experimentorum contrariorum evidentiam; quæ cum 1° ex eorum anatome petita sint, qui vivi essent submersi; 2° ex eorum anatome, qui post mortem essent in undam præcipitati; 3° ex anatome hominum, qui quolibet communi mortalibus morbo vitam cum morte commutarunt; operæ pretium erit hoc Caput in totidem sectiones dividere, quæ singulæ singulorum anatomen tradant.

CAPITIS SECUNDI

SECTIO PRIMA.

§. I. *Laus Tractatûs de hâc quæstione editi* Lugduni Gallorum. *Causa memorabilis ob quam editus fuerit.* §. II. *Assertio autem, hujus Tractatûs basis, ostenditur experimentis necdum sufficientibus inniti: numerosa experimenta nos fallunt, ubi opus numerosissimis est; imò aliquandò ne tunc quidem veritatem propalant. Textus* Salomonis *hùc facientes. Defectum laudati Tractatûs conabitur suis supplere experimentis Autor, eâ spe, fore ut defectus*

utriusque suppleant alii. Cur non contractas hîc, sed integras historias anatomes dederit Autor? §. III. Exempla deficientis liquidi spumosi in pulmone demersorum. Vindiciæ Autorum, qui in demersorum pulmone hanc aquam negarunt: quâ tamen in re peccarunt? An corporis inversi succutio aquam omnem excutere de Pulmonibus possit? Negatur. §. IV. Juvencula Lugdunensis *mori a submersione & citra inventam hanc aquam potuit, & simul à spasmo, Tracheæ strangulatione. §. V. Aqua potest pulmonem non subiisse videri, & reverà tamen indubitatoque subiisse.*

§. I. TRactatus eruditus, numerosisque experimentis dives, nuper *Lugduni Gallorum* prodiit, cui titulus: *Experimenta & Observata de mortis in Demersis, nec non comitum symptomatum, causâ, instituta coram Deputatis Scholæ Regiæ Lugdunensis, ad Brutorum Medicinam erectæ, Deputatorum eorumdem testimonio confirmata, & ab Academiâ Regiâ Chir. laudata: Autoribus D. D. Champeaux & Faissole.* Germanico idiomate an. 1772 *Dantisci* prodiit. Occasionem dedit *Lugdunensis* puella *Claudina Rouge*, quæ die 25 *Junii* 1767, *horâ 9 vesp.* felem suam

quæsitura, paternis ædibus exeuns, nunquam redierat. Die 30 Junii *Rhodanus* ad suam ripam, 18 ab urbe *Lugduno* lapide, submersum corpus deposuit, quod a parentibus necessariisque *Claudinæ*, eò ad rumorem convolantibus, toto habitu, vestibusque, illius esse corpus, sine ullâ hæsitatione, affirmabatur. Judicis loci jussu Chirurgus legalem jubetur facere anatomen, qui in suâ ad judicem relatione sustinuit non submersione, sed violento laqueo strangulatam *Claudinam*, dein præcipitem datam in *Rhodanum* fuisse, eo quod laquei signum, striam rubescentem circùm collum, conspicere sibi visus esset. Corpus dein sepultum fuit.

Lugdunensis Prætor vigilantissimus misit duos celebres urbis Chirurgos, eos scilicet qui Dissertationem hanc conscripserunt, ut effodi sepulchro cadaver curarent. Hoc fecêre 10 Julii. Clari hi viri, cùm putredo totum corpus externum deturpasset, externa quidem mortis violentæ signa, quæ ante 10 dies Chirurgus loci cum testibus se vidisse testatus erat, se nulla quidem deprehendisse declararunt; at verò cum encephali vasa valdè turgida sanguine, & pulmones citra vel minimum aquæ in se inclusum, indigestamque cœnam in ventriculo repe-

riissent, censuerunt *Claudinam Rouge* brevì post cœnam violentâ morte, (& ut postea censuerunt) strangulatione, peremptam, in *Rhodanum* præcipitatam esse. Haud impinger ad hæcce Judex, quamdam fœminam, & ancillam, nec non fratres *Perra* vocatos, stupri suspicione, in carcerem conjecit. Scriptitatum mox adversùs nostrorum Chirurgorum sententiam fuit, cùm à Jurisconsulto, captivorum patrono, tùm etiam ab aliis Medicis & Chirurgis. Acriter nervosèque defendêre duo illi viri suam sententiam, atque ad eamdem statuminandam sedulitate, patientiâque tantâ, experimenta in canibus vario ac multiplici artificio cùm submersis, tùm suspensis fecerunt, ut negotium totum se confecisse crediderint, ac citra hæsitationem asseruerint: 1° Submersos mori ab aquâ inspiratâ, spumosâ factâ ex suâ cum aëre & transsudante pulmonum muco commistione; suâque mole sic aëreum pulmonum spatium universum implente & extendente, ut transitus sanguinis per eosdem penitùs sistatur. 2° Deficiente in demersis hâc aqueâ spumâ pulmonis, certò id concludi oportere, quòd mortui aliundè in aquam projecti fuerint. Adeòque *Claudinam*, hâc aquâ spumosâ in pulmone carentem,

mortuam fuiſſe priuſquam *Rhodani* incola fieret. 3° Suſpenſorum mortem apoplecticam eſſe, ut encephali eorumdem docuiſſent infartus; apoplecticâ autem morte puellam periiſſe, eo quod & ejuſmodi infartum vaſorum caput haberet, & quod præterea non illi, ſed qui decem anteà elapſis diebus cadaveris inſpectionem Judici retuliſſet Chirurgus, veſtigia laquei circùm collum, & linguam ad duos digitos latos extra labia exſertam deprehendiſſet. 4° Nunquam ſuſpenſos gerere hanc ſpumoſam in pulmonibus aquam. 5° Submerſos nunquam linguam extra os prolatam habere, nec omnes ſuſpenſos; ſed illos ſolos, quos laqueus infra cartilaginem ſcutiformem ſtrinxerit. 6° Partes corporis, ut brachia, femora, collum, à morte fortiter conſtrictas, veſtigium quidem ſervare preſſionis, haud verò ullum aut excipere, aut relinquere eodem in loco ruborem: hunc impreſſionis ruborem in *Lugdunenſis* juvenculæ ſextâ a ſubmerſione die adhuc perſtitiſſe, & illatæ per ſtrangulationem mortis teſtem irrefragabilem eſſe.

§. II. Si omnia hæc ſic ſe haberent, ut hi, quos veneror, viri cenſuerunt, opem multam eamque laudabilem foro juris contuliſſent, multaque dubia ictu citiùs

inter

inter Medicos & Jurisconsultos dispulissent. At verò priusquam hæc in leges artis cudantur, (quò enim aliò horum autorum, censorumque conamina tendant?) dabo hîc experimentorum meorum plura, quæ cum illorum experimentis collata, & sincerissimè comparata, forsan hanc illis, quam olim mihi confessionem extorquebunt, quòd conclusio ex experimentorum numero insufficiente petita, propriæ famæ inimica, arti nostræ noxia, ac veritati odiosa sit. Insufficientiane dixero quæ numerosa ediderunt, quæ idem perpetuò clamantia notaverunt experimenta? Nisi, ut in multis aliis difficilioribus negotiis, ita & in hocce, post numerosiora sanè experimenta, quam clari hi viri fecerunt, proprios detexissem errores, ex necdum sat numerosis experimentis natos, monere erroris illos non auderem; jam verò dùm de re summi momenti agatur, audeo, debeoque. Autoritate *Plateri*, *Wepferi*, *Walschmidii*, *Beckeri*, *Dethardingii*, *Senaci*, quanta in hâc quæstione nomina! evidentiâ quoque experimentorum, semel in submerso homine, decies ac nonies in submersis canibus factorum fretus, audax censui ita carere deglutitâ aquâ ventriculos submersorum, ut qui

ultra id affirmarent, ne audiendi quidem forent. Interim occisorum hunc in finem canum meorum trigesimus septimus, trigesimus octavus, & omnium maximè quadragesimus, atram in quâ submersi fuerant aquam ventriculo eorumdem haustam esse monstrabant. Centena mea fortè ad naturam sanguinis, atque urinarum, indagandam experimenta videbantur mihi ad conclusionem irrefragabilem pluries duxisse; at verò quotiesne palinodiam canere nova me experimenta compulerunt? sic nobiscum in re physicâ limitatissimis comparatum est. *Cunctæ res difficiles, non potest eas homo explicare sermone.* Eccl. I. *Vidi afflictionem quam dedit DEUS filiis hominum ut distendantur in ea. Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniat homo opus quod operatus est DEUS, ab initio usque ad finem.* Cap. III. *Et intellexi quod omnium operum DEI nullam possit homo invenire rationem eorum quæ fiunt sub sole; & quantò plus laboraverit ad quærendum, tantò minus inveniat. Etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.* Cap. VIII.

Interim cùm Medici, atque Chirurgi, in operum Dei contemplatione perpe-

tuò versentur, eorumdemque cognitionem in usus convertere humanos obligentur, reperiunt sese in eorumdem operum perquisitione necessitate inevitabili perpetuò innexos; philosophiæ autem, ac medicinæ omnium singulorum erroribus jugiter monentur, ne quidquam in humanos usus concludant unquam, nisi experimenta a centenis centies repetita idem perpetuò clamitent. Hinc quæ amicorum Gallorum experimentis desunt, meis supplebo, brevi & illorum & meorum ingentes hinc indè hiatus amici alii explebunt, præproperas delebunt conclusiones, serique demùm opus non perficient, sed emendabunt, augebuntque nepotes.

In referendis porrò meis experimentis lectorum haud paucis displicebo, cùm non ea modò enarraturus sim quæ directè ad rem pertineant, verùm historiam singulorum totam, cum universâ anatome, sim traditurus. Considerent autem hi duplici de causâ me ad hoc cogi; primò, ut prævertam omnes cavillationes, atque subterfugia, quæ ad plausibilem difficultatum explicationem qualemcumque, conjecturalem planè atque illegitimam quæri possent, si integra singulorum historia desideraretur. Secundò,

ex varietate phænomenon, quæ noſtra experimenta hùcuſque habent, conabor peculiari capite morbum quempiam, eumque notabilem quidem atque frequentem, obſcuriorem tamen, & multis ignotum, ſic illuſtrare, ut ex incertis certa, quod paradoxon, eruantur. Hinc forent ſingulæ hoc capite traditæ hiſtoriæ magnam partem de integro in altero capite repetendæ; quod cùm lectoribus onerosum atque tœdioſum foret, malui ad ſemel traditas in hoc capite enarrationes integras referre, quam eaſdem in futuram morbi cujuſdam elucidationem remittere: quibus interìm omnis illa diſplicet enarratio, legant modò illi quæ litteris italicis exarata, filum hiſtoriæ continuatum dabunt.

§. III. Puerum cujus hiſtoriam Cap. 1, §. IV dedi, poſt conſuetos reſtituendi labores incassùm admotos, aperui horis 25 a ſubmerſione elapſis. Dura mater omninò naturalis; pia non nihil rubicunda: ventriculi vacui omnes; plexus autem choroidei ſolito turgidiores. In ſinibus lateralibus ſanguis admodùm paucus. Motu ſectionis, & agitationis abdominis, liquidi quid ore proſiliit; quale quid etiam in vitæ revocandæ tentamine obſervatum fuerat, non modò hìc, ſed in pleriſ-

que ejuſmodi factis tam in bruto, quam in homine tentaminibus. Colon valdè; inteſtina tenuia leviter rubicunda. Ab aëre ſolo valdè turgebat ventriculus. *Nec in asperâ arteriâ primùm firmiter conſtrictâ, ne quid efflueret, neque in bronchiis ulla ſpuma; imò ne perſciſſi quidem pulmones, multùmque compreſſi, vel minimùm ſpumoſi fudêre liquoris.* Vacuus cordis thalamus uterque. Aorta ad cor vacua. Parùm ſanguinis in venâ cavâ. Ter venæ ſectionem inter reſuſcitandi labores tentantes, vix unicam ſanguinis unciam colligere potueramus, poſtmodùm autem ex ſingulâ fluxerat corpore agitato aperturâ, tenuis, atro-ruber, nec vel minimùm, etſi diutiùs repoſitus, concreſcens. *Tom. I. Rat. Med. cont. part. 2, pag. 211, 213, duobus in canibus aquâ ſubmerſis; & maximè, pag. 288 & 289, in tertio cane, aquam ſpumoſam vix habuit pulmo.* Indè capimus egregios viros aliquos qui aquam ſubire pulmonem in demerſis negârunt, in cadavera ſimilia incidiſſe, quæ huic puero, quæ hiſce conſimilia fuêre brutis. Undè liquet non eſſe, qui hoc negarint, aut negligentiæ, aut malitiæ inſimulandos; præcipitantiæ tamen taxandos eſſe, quod ex unâ alterâve anatome id concluſerint, quod pluribus pri-

mùm experimentis fuiſſet explorandum.

Quæret forſan aliquis, cùm puer hic a reverendo monacho pedibus in altum ſublatis, ac declivi capite quatefactus ſit, an non aqua delabi ſic è pulmone potuerit, ut in anatome is eâ orbus apparuerit; & an non propterea hoc exemplum malè affertur, ad improbandam ſententiam de ſubmerſorum morte, ab aquâ pulmones ingreſſâ?

Non putem: primò, vir reverendus teſtatur ſe non vidiſſe hâc corporis ſuccutione aquam ore naribuſque prodiiſſe. Secundò, canes non paucos eodem modo ſuccuſſimus, aquam ipſam ore elabi vidimus, & nihilominùs ſpumosâ aquâ ſcatere conſpeximus pulmonem; undè aquam hanc aut gulæ, aut ventriculo, aut utriſque profluxiſſe cenſeo. Tertiò, aqua ſpumoſa ſi inverſi corporis ſuccuſſu eliminari potuiſſet, multò id faciliùs copioſiùſque per noſtras preſſiones cùm variatas, tùm diuturnas univerſi thoracis contigiſſet. Sed his ipſis compreſſionibus ore & naribus aliquandò ſpumoſum liquidum expreſſimus, & nihilominùs penetratos aquâ invenimus pulmones: penitùs ſe inſinuâſſe aquam, & intimiùs ſe commiſcuiſſe cum mucosâ atque tenaci viſceris materiâ, quam ut per hos motus

omnes eliminaretur censemus: quod jamdudùm observavit eximius *Tissot* in libro dicto: *Avis au peuple pour sa santé.* Undè quoque in *Lugdunensi tractatu p.* 244 asseritur « hoc spumosum liquidum nulli » defuisse submersorum pulmoni, sive » protinùs, sive post diuturnam putrefac- » tionem animalium examinaretur: imò » neque post diu suspensos quidem humili » capite canes, neque in pulmonibus sub- » mersorum transcissis diuque aëri exposi- » tis, unquam hanc spumosam aquam de- » fuisse. »

§. IV. Exempla igitur adsunt deficientis in submersorum pulmone spumosæ lymphæ, qui nihilominùs, hâc deficiente, submersione solâ perierunt. Potuit *Lugdunensis* juvencula horum è numero fuisse, adeòque solâ submersione periisse: periisse autem in aquâ, non submersorum, sed strangulatorum more; spasmus enim, sive terrore, sive undarum frigore natus, glottidemque claudens, funis vice perimere submersos potest.

§. V. Sed longè mirabiliora vidimus. *Tom. I. Rat. Med. cont. part.* 2, *a pag.* 289 *ad* 290. Spuma aquosa deerat canis nostri xxxviij pulmoni, eumdem subierat tamen. Copiosâ atramenti fœce aqua sordescens, relictis in totâ aëreâ visceris

superficie grumis crassis, copiosisque, procul dubio in semimortuo animali absorpta fuit in vasa sanguinea : sic ut perscisso in lamellas pulmone, hujus seri spumosi exprimi nihil omninò potuerit.

Itaque cùm ex §. *II* & *III*. constet & homines bestiasque submersione perire aliquandò non inventâ pulmonis aquâ, & aquam subire pulmonem posse, citrà ejusdem a morte praesentiam ; evidens fit generaliorem debito sententiam de absolutâ necessitate aquae submersorum pulmonem replentis, magistratibus in alias mortis causas inquirendi frustraneum facessere negotium posse.

CAPITIS SECUNDI

SECTIO ALTERA.

Anatome corporum laqueo strangulatorum, quorum varia dedit phœnomena anatome, variumque experimentorum effectum.

§. I. *Experimentum primum hominis laqueo suspensi, deindè in aquam praecipitati, cujus pulmo nullum liquidum spumosum habuit.* §. II. *Experimentum alterum quod aquam hanc spumosam praesentem sistit.* §. III. *Tertium expe-*

rimentum secundo simile. §. IV. *Ut & experimentum quartum.* §. V. *In experimento quinto, non factâ demersione strangulati, aqua spumosa deest.* §. VI. *Sextum simile quinto.* §. VII. *Conclusio ex hisce experimentis.* §. VIII. *An per tria laqueo suffocatorum experimenta id conficere quis possit, quod spumâ careat pulmo horum? negatur per experimenta aliorum.*

§. I. Priore sectione constitit in eorum pulmone, qui vivi mersi fuerant, aliquandò aquam defuisse, adeòque limitandam esse famosam, circà quam versamur, opinionem: hâc sectione alteram ejusdem opinionis partem, quae in nullius post mortem in aquam jacti pulmone aquam spumosam reperiri posse statuat, plurimùm limitabit anatome.

In quodam suburbio homo quadragenarius, duro labore victum quæritans, torosus, taciturnus, jam ob panaritium domi residere coactus, postquàm horâ semiprimâ optimè comedisset, sapientemque miscuisset cum ancillâ sermonem, elapsis abindè horâ & horæ quadrante, laqueo suspensus invenitur. Accurrunt ad ancillæ clamorem quotquot in ædibus erant, sed relinquunt suspensum. Chirurgi famuli, absente magistro, vo-

cati, ſpectaculum vident, abeuntque. Tandem ad horam pomeridianam quartam vice-judex cum chirurgis accedens, curat corpus laqueo ſolvi. Inanem fore in obrigeſcente jam corpore laborem, quem lex jubet, arbitrati, illud in noſocomium practicum, ut reſuſcitetur, conferri curant, horis fortè quinque a ſuſpenſione elapſis.

Collum veſtigia geſſit pollicem lata loramenti coriacei rigidi, quo ſe deſperabundus ſuſpenderat, & quod craſsâ fibulâ ad occiput nexerat. Loramentum ſub cartilagine cricoideâ principium compreſſerat tracheæ. Ruberrima erat tota, quam ſtrinxerat, pars colli anterior, pollicem lata. Lingua non exſerta. Os firmiſſimè clauſum. Valdè magna & dura glandula thymus.

Quamvis hîc nihil ſpei ſupereſſe videretur, tamen, neſcii quid præter expectationem contingere nonnunquàm poſſet, ea quæ tentata a nemine fuerant tentare apud animum ſtatuimus, & integro trihorio conſuetos noſtros, prioribus tomis recenſitos, adhibuimus fruſtrà conatus. Cadaver per noctem frigidâ in caveâ repoſitum fuit, ſequenti mane in noſocomium relatum, ibique in paratum ad id balnei inſtrumentum præcipitatum,

ſic, ut bihorio in aquâ ſubmergeretur; abſterſum deindè coram ſummi prætoris delegatis, diſcipulorumque compluribus, apertum fuit, a capite initio facto.

Utraque meninx ſanguine infarta, copioſuſque ſanguis inter utramque effuſus, tenuis, niger, idque ubique quidem, potiſſimùm autem ad lobum poſteriorem dextrum. Ferè vacui ventriculi cerebri omnes. Vix in ſinu longitudinali, vix in ſinibus occipitalibus lateralibuſque ſanguis fuit.

Neque collapſi pulmones fuêre, neque multùm tumidi, colore autem purpurei, peripneumonicorum more. Ligatâ a principio trachæâ, ne quid efflueret, nihil in eâ, nihilque in pulmone ſpumoſæ materiæ. Parùm utroque in corde ſanguinis. Sed hic, & omnis ille, qui ex majoribus vaſis collectus, & in linteaminibus ex venis tunſis defluus, nec non ille qui ex venâ ſectâ fuit in vasa exceptus, vel hilum conſiſtebat, pultem atram tenuemque referens. Inteſtina omnia ubique purpurea.

Ut pueri ſubmerſi anatome adverſa fuit ſententiæ, quam examinamus, defectu ſpumoſæ pulmonum lymphæ, ita hæc ſuſpenſi per omnia favet, cùm pulmonis ſiccitate, tùm infarti ſanguine encephali.

§. II. Octo ab indè transactis diebus, in alio suburbio se suspendit fœmina crassa, torosa, procera, circiter quadragenaria, maritata, a novem annis separata, eidem haud ita pridem rejuncta. Malè habere ceperat 28 *Oct.* sequenti die pejus. Ex suburbio venit in oppositam urbis plagam ad chirurgum venam tundenda, domumque cum marito redux, impransa lectum petiit; vesperascente die domum exiit, nocte latuit, & rubescente aurorâ laqueo suspensa inventa est ad $6\frac{1}{2}$ horam. Quamdiu pependerat, incertum. Solvebatur laqueo, sed sine ullâ ope relicta est, & gestatorio in nosocomium practicum ad horam decimam illata. Attulêre & laqueum nobis; linteamen scilicet longum, quatuor pollices latum, non contortum, non latiùs tamen quam trium linearum vestigium relinquens, necans autem, licet genibus ferè flexis pendere debuisset. Strinxerat collum eo cavo, quod suprà cartilaginem scutiformem est. Lingua exerta inter labia prominebat. Molimina nostra consueta adhibituri, licèt frustranea crederemus, pro consuetudine fuissemus, nisi fœdatum cruore corpus delegatos prætoris expectare suasisset, ut iisdem præsentibus examinaretur an non priùs vulnerata, ac dein

suspensa fuisset. His demùm elapso quadrihorio se sistentibus, constitit omnem illum sanguinem ex pertusâ pridiè venâ profluxisse.

Cadaver tunc, quemadmodùm priùs, aquâ submersi septem minutorum spatio, detersumque cultro subjeci, à capite orsus. Oculi necdùm corrugati erant, opacari autem modicè cepti. Utraque meninx utcumque rubicundior solito. In frontis interni dextro cranium asperius fuit, & ossicula duo immersa in durâ matre cum eâdemque concreta, & in piâ matre simile officium eâdem in plagâ inventum. Nulla signa læsionis externa. Ventriculi cerebri superiores nonnihil lymphæ habuêre, vix tertius, nihil quartus. Plexus choroidei naturales. Modicus admodùm in sinibus lateralibus sanguis. Neque aut fractæ colli vertebræ, aut dislocatæ.

Pulmo lævus membranaceis vinculis fortissimis cum pleurâ coivit, pluribus atque latis in plagis, pede autem equino suo cum diaphragmate; dexter autem liber omninò fuit. Ruberrimus uterque, minimèque considens. *Tracheæ principium planè vacuum, album. Lobi pulmonum agitati nihil detumuêre, transcissique in tomos ultrà quadraginta, tantum spumosæ, ejusque ex rubro albescentis atque tenacis*

lymphæ, cùm spontè, tùm compressi, manârunt, ut nunquam abundantiùs demersorum aut hominum, aut animalium pulmones fuderint.

Colon intestinum leviter, ileum multùm, jejunum plurimùm inflammatum, imò præ inflammatione nigrum. In hujus jejuni intestini duobus in locis nidi erant teretium vermium copiosorum, viventiumque. In altero nido materies glutinosa purpureaque inventa est, in altero copiosior ex flavo alba. Lumbrici & in colo.

In submersi pueri cadavere *Cap. II, Sect. I*, §. *III*, nulla spuma inventa est; in cadavere viri suspensi *Cap. II, Sect. II*, §. *I*, quem mortuum bihorio merseramus, nulla aqua pulmones subierat. In fœminâ hâc ultimâ, post laquei strangulationem demersâ per $\frac{1}{8}$ horæ, tantùm spumosi liquidi profluvium prodiit ex pulmone, ut ex iis quos vivos unda mersit nunquam abundantiùs. Nulla signa hîc apoplecticæ, sed verè peripneumonicæ mortis. Ergo cuncta hîc gallorum virorum sententiæ adversantur.

§. III. Nuncius cujusdam civitatis, per octiduum in quodam diversorio *Viennensi* moratus, nunquam nisi ebrius ibidem conspectus, *die 9 Februarii 1773*,

malè ſe habere dixit, jacuit in paleario; die ſequenti, ad 3 matutinam, aurigis mercatorios ſuos currus ad iter accingentibus ſe immiſcuit, ſed elapsâ vix mediâ exindè horâ, de cujuſdam currus mercatorii brachio adeò humili ſuſpenſus invenitur, ut digitis pedum humum, genua flexus, contingeret. Depoſito chirurgus venam confeſtìm ſecuit, & corpus gnaviter fricuit. Curâ judicis allatum corpus eſt in noſocomium horâ $6\frac{1}{2}$.

Venam ſecuerat chirurgus, nos illicò pariter. Obſervaveramus in ſubmerſorum ſuſpenſorumque pleriſque ſanguinem ad factam aperturam pleno jactu protinùs proſilire, mox verò penitùs quieſcere; idem & hîc contigit in altero brachio, inque jugularium utrâque: ita ut vix unciam ex omnibus ſimul ſumptis colligere potuerimus, vix dicam ſanguinis, potiùs aquæ profundè rubræ, nec eo, nec ſequenti die, vel minimum coeuntis. Reliqua auxilia pro more, uti quoque tria larga fortiaque veſicantia, frictis aceto plagis admota ſunt, & fervens cataplaſma veſicantibus circumpoſitum, laborioſèque renovatum.

Quo autem ſanguis uberiùs flueret, magni *Trilleri* exemplo crura in ferventem aquam immitti, alteramque poſt al-

teram pedum venam tundi curavi : extrà aquam vix tantillùm, in fervente verò aquâ abundantiſſimè ſanguis fluxit. Qui pauculus fuerat vaſe exceptus, tenuis ille, nec concreſcens unquam; qui in aquâ, ne minimum quidem grumum formaverat, ubi aliàs, ſi v. g. ex brachio profluum cruorem in aquam ferventem exceperis, tenax coagulum vides. Intereà dùm ſanguis in ferventem aquam de pedum venis fluebat, prorupit pariter de juguli ac brachii utriuſque venis, longèque poſtmodùm, ſic ut tandem venæ hæ obligandæ eſſent. Sex horarum impenſa in hoc corpus opera fuit.

Anatome ad quartam pomeridianam, poſtquam corpus fuiſſet per horam ſubmerſum. Duplici fune ſuſpenderat ſe homo, funiſque eum locum conſtrinxerat, qui ſuprà thyroideam cartilaginem eſt, ſic ut os hyoidis & linguæ radicem ad vertebras apprimeret, & epiglottidem glottidi fortiter admoveret.

Veſicantia ſeptem horarum ſpatio nihil egerunt. Aperto corpore, attenti notavimus omnem illum qui totâ ſectione effluxit ſanguinem non niſi rubellum fuiſſe, citrà cohæſionem vel minimam, liquorem. Meninges ambæ naturales, adſtabant tamen, qui pluſculò rubere eaſ-

dem censebant. Medulla transcissa solito pauciora puncta rubra ostendit. Multus liquor in ventriculo superiore dextro, nullus in ceteris.

Cor dextrum fluidi sanguinis tantillùm, nihil dextrum habuit. Aorta vacua in abdomen usque, ejusque in initio principium osseum. Pericardii superficies interna leviter rubuit. *Pulmo sinister & cum universâ pleurâ, & mutuos inter lobos, concretus; dexter liber omninò: neuter concidit. Uterque numerosâ divisione transcissus, aquam albam, spumosam fudit abundantissimè: eadem & trachæa & bronchia scatuerunt.*

In abdomine inflammatio ingens, ferè universalis, intestinorum tenuium, sic tamen ut portiones aut æquales spithamæ, aut eâ longiores, vel nihil, vel pauxillum tantùm inflammatæ essent: occupabatque eadem inflammatio fimbriæ mesenterii portiones, notabilem peritonæi partem, omnium autem maximè pancreas & duodenum; penitùs enim nigrescebant: nec ab eâ ventriculus immunis fuit. Mirabilis coli & ventriculi figura, tabulâ potiùs quam sermone explicanda est. Et in ventre & in thorace viscera valdè calebant, horâ licèt decimâ tertiâ a

morte elapsâ, & corpore horæ ſpatio in frigidâ aquâ poſito.

In hoc corpore notamus 1° in ſuſpenſo deeſſe apoplexiæ ſigna, adeſſe ea peripneumoniæ. Hoc tamen minùs hîc urgeo quoad apoplexiam: faciliùs enim encephalon, quam pulmo, revulſionem pati, a tanto ſanguinis, quantum hîc contigit, profluvio potuit. 2° Aquam copioſam à mortui hominis pulmonibus hauſtam. 3° Ingentem & horrendam inflammationem viſceribus inhæſiſſe abdominalibus. 4° Iterùm hîc, ut in ſubmerſis ſuſpenſiſque aſſolet, ſanguinem tenuiſſimum fuiſſe. 5° A fervidâ aquâ mentitum circulum cruoris obſervari poſſe.

§. IV. Homo mediæ, ut videbatur, ætatis, pugnax, caput a quatuor retrò ſeptimanis malleo percuſſus, ex eoque tempore triſtis, ac ſtupidus, *die 11 Febr. 1773*, jubebatur à diverſorii hoſpite, cui famulabatur, quidquam quærere in granario, horâ circiter quintâ pomeridianâ, & cùm bihorio retardentem quærunt, invenêre ſuſpenſum. Nihil auxilii ipſi præſtitum eſt, ad undecimam autem noctis vectus in noſocomium fuit. Conſueta auxilia admota ſunt trihorii ſpatio. Nullus ferè ſanguis ſive ex brachiis, ſive

ex venis fluxit jugularibus, sive ex locatorum in ferventi aquâ pedum venis; quique paucus excipi in vasculum potuit, tenuis ille omnis fuit, nec morâ coiit. Injecti in gulam liquores descendere in ventriculum non potuerant.

Die 12 Febr. cadaver ad quintam pomeridianam submersimus bihorio, & ad septimam aperuimus. Laquei vestigium non suprà cartilaginem scutiformem, ut §. II. & III. neque infrà cricoideam, ut §. I. verùm ad mediam cartilaginem scutiformem erat. Ingens omentum. Vix eminens infrà costas jecur. Tenuia intestina tota purpurascebant: ut & hinc indè colon & cœcum. Mira coli figura cursusque, ferè ut in §. III. Capax valdè ventriculus, vario ciborum genere plenus.

Pulmo dexter totus cum pleurâ firmissimè coivit, lævus minimè: uterque ruberrimus, jecinoris instar, maximè dexter: varii lobi perscissi transversìm copiosum sanguinem, & separatìm spumosum serum fuderunt, copiosum quidem, sed minùs, quam in proximè priore abundantem: trachœa autem, ac majora bronchia, aquâ leviter spumosâ verè turgebant. Cor utrumque penè vacuum, tantillùm aquæ rubellæ in se continuit; tenuis rubellusque liquor, minimè consistens ex apertis per

universum corpus vasis prodiit. Meninges cerebri naturales, exceptâ leviore rubedine ad posteriora. Paucus admodùm, isque tenuis omninò, in sinibus lateralibus sanguis. Sinus longitudinalis vacuus. Ventriculi autem superiores & triplo naturali capacitate ampliores, & aquâ pellucidâ pleni; sic & tertius: an & quartus, ruptura infortunata inter examinandum contingens, dicere vetat? Læsionis in capite externo nullum vestigium.

§. V. Matertera die decimâ septimâ Aprilis privignum tertium annorum strangulaverat. Trihoriò jacuit corpus non soluto laqueo. Tandem ad nos delatum, consueto nostro labore incassùm agitavimus. Pericranium in eâ ossis bregmatis plagâ, quæ frontem respicit, ruberrimam plagam habuit, ac si vis externa adhibita fuisset. Integumenta tamen nihil simile ostendebant. Dura mater leviter, pia tota vehementer inflammata. Vix lympha in ventriculis: plexus choroidei turgidiores, ac hydatici. Pulmo non concidebat solo, eoque immani, infartu sanguineo, nam spumosæ lymphæ nihil habuit. Cor perfectè vacuum utrumque. Sanguis solutus.

§. VI. Homo vultu totoque corporis habitu venustissimus, ad libellum sup-

plicem aulæ datum repudiatus, 21 vel 22 Apr. 1773 ſuſpenderat ſe; neſcitur utrùm incipiente an progressâ nocte: ad 10 mat. repertus in laqueo erat. Solitus labor irritus pro more fuit. Sanguis ſolutus, ſequenti autem die ſeri quid ſupernatabat, quod cochleari exceptum, ac igni impoſitum, inſtar albuminis ovi coagulabatur. Rubra ejuſdem pars non concreſcens, aliquid plus tamen ſpiſſitudinis, quam pura aqua habebat. Intereà dùm pectus ſpiritu vini calido ſricabat noſter chirurgus *Scherer*, advertit pectoris ſibilum, ejuſdemque alternâ preſſione ac remiſſione veluti reſpirationis motum: hinc quamdiù hic ſibilus motuſque durabat, perrexit ille, & dein alii thoracem premere alternatìm, donec poſt adhibitum ſine ullâ pausâ hunc laborem, & motus reſpirationis & ſibilus ceſſaret omnis. Cùm vinum calens in os injectum videretur ſibilum, vel ronchum impedire, ſiphone ex ore id exantlavimus, moxque rediit ronchus. Dein totum ſcrotum ſpiritu vini calido continuò fovimus, & lata multa admovimus veſicantia. Sequente mane horâ octavâ cadaver inflammatione pericardii, & utriuſque cerebri meningis, nec non ecchymoſi inter utraſque, imò ipſis contuſionibus inte-

gumentorum, ſuſpicionem dedit hominem voluiſſe ſe occidere, capitis in parietem alliſione, antequàm confugeret ad laqueum; vel agitatione violentâ in ſuſpendii principio caput ad trabem, vel parietem violentè alliſiſſe. Laqueus ſuprà cartilaginem ſcutiformem ſtrinxit. Pulmones membranaceis vinculis ubique cum pleurâ & pericardio concreti. Pulmones graves a plurimo ſanguine, *ſine minimo vel ſpumæ, vel lymphæ.* Cor utrumque vacuum. Omentum ingens. In ileo ad novem ſpithamas a valvulâ coli ſtercorea materies. Ileum totum purpureum ac ferè nigrum a ſanguine.

Si his addideris experimentum *Tom. I. Rat. Med. cont. Part. II. pag.* 290. relatum de abſentiâ ſpumæ aquoſæ, flavæ aut rubellæ, in ſuſpenſi militis pulmone, habebis ſeptem ſuſpenſos ſtrangulatoſve, quorum tres, poſt ſuſpenſionem non merſi, quâvis caruerint ſpumâ pulmonis; unus poſt ſuſpenſionem merſus, eâdem quoque vacuus repertus ſit; tres verò eamdem haud minore quantitate, quam unquam vivorum demerſorum plerique pulmonibus gerant, geſſerint.

Totum quod mihi ex hiſce licet conficere eſt, 1° ſuſpenſorum pulmones hâc ſpumâ vacuos reperiri ſæpiùs. 2° Suſ-

pensi, & post anatomen submersi hominis pulmonem etiam ab omni aquâ vacuum reperiri, ut in primo hujus sectionis cadavere apparuit. 3° In suspensis, qui ante anatomen submerguntur, non raro aquam intrare in pulmonem, quemadmodùm tria cadavera docuerunt; nisi fortè alia subsit hujus spumæ causa, de quâ deinceps: hùcusque enim non debeo nisi secundùm eruditorum horum virorum principia, atque systema ratiocinari & concludere. 4° Adeòque contra experimenta esse, & quòd mortuorum pulmonem non subeat aqua, & quòd ejus in submersi corporis pulmone vacuitas violentum arguat, atque ante submersionem illatum mortis genus.

Liceat autem hîc rogare, an saltem ad trium suspensorum, qui spumâ pulmonum caruerunt, experimenta, si reliqua de industriâ non fecissem, contrà prudentiæ regulas peccâssem, si spumam in suspensorum non reperiri unquam pulmone conclusissem? Omninò; minor est enim experimentorum numerus, quam foret ad benè concludendum necessarius. Fortè meum judicium, vel alii, vel ipsemet, præproperum fuisse argueremus. Quod enim alii observârunt, an non idem a me observari poterit? Idque non

penitùs rarò? Si *Bartholinus* deprehenderit, vid. *Bonnetum Med. sept. Lib. VIII, pag.* 630, in suspenso homine *fistulam pulmonalem spumâ copiosâ impletam*; si aliam suspensi anotomen referat *Bonnetus*, cujus *pulmo distensus fuerat, implensque thoracem totum, hîc spumosus atque fungosus, ibi marmoris instar variegatus*; si alio loco *Bartholinus* dicat: « In strangulato inveni pulmones gran» des, variegatos, cæruleos, rubore in» terspersо leves & spongiosos, sangui» ne spumoso tam plenos, ut non tan» tùm externæ venæ tumidæ in membra» nâ apparerent, sed in dissectione cor» dis demonstrantem me ferè impedi» rent; » an non vix concionandæ temeritatis me similia, postmodùm observanda, damnarent? Quod autem similia haud rarò obtingant, faciet palàm sectio sequens.

CAPITIS SECUNDI

SECTIO TERTIA.

Sextuplex hominum anatome, quorum, morbis acutis chronicisve defunctorum, pulmones aquâ spumosâ scatuerunt; sexies in nosocomio, semel in urbe.

§. I. Hominis peripneumoniâ atque ischuriâ

churiâ mortui *pulmo habuit ſpumam aquoſam.* §. II. Studioſi pleuro-peripneumoniâ denati *pulmo eamdem quoque habuit.* §. III. Rever. ſacerdotis pleuro-peripneumoniâ denati. §. IV. *Nec non pulmo* ducis militum, *chronico morbo diu afflicti, & acuto demùm ſublati.* §. V. In ſaltandi amatore, pleuro-peripneumoniâ enecto. §. VI. *Præterea & in eo hominis febre ardente* denati. §. VII. *Tandem & in alio ſimilem morbum paſſo.* §. VIII. *Concluſio ex præcedentibus. Præcipitantior Lugdunenſium concluſio, & minùs vera pro veris magiſtratui refert, homines planè innocuos in carceris torturæque periculum conjicit, & ſæpè inanes eidem magiſtratui creat labores.*

§. I. Finis Sectionis II paradoxon proponebat, imò aſſerebat de ſpumoſo liquore abundante in ſuſpenſorum pulmone; quò autem minùs paradoxon appareat, quædam nova obſervata enarrabo.

Rude donatus miles, & talis quem *locum tenentem* appellitant, 73 annorum, anno 1773, die 26 Jan. in Noſ. pract. ſuſceptus, narrabat ſe poſt 24 annos valetudinis integerrimæ, eò petulantiæ cum

commilitonibus pervenisse, ut post evacuata ad ebrietatem pocula, eadem frangeret, dentibus conficeret, ac deglutiret. Haud insolita hisce in terris petulantia est; gloriantur de eâ etiam nonnulli nobilium. Quod sibi, ejus protervitatis tironi, dolorem oris fauciumque, paulatim verò in eâdem magistro tam parùm molestiæ intulit, ut inter socios eminens omnes, par calicum post compotationem devoraret: semel tamen contigisse, ut procacitatis pœnam crudeli morte luisset, nisi post diuturnam colicam vitri fragmenta, immisso clystere, alvo exturbasset. Contigisse quoque in ultimo *Austriacorum* cum *Thracibus* bello, ut & ter acutè decubuerit, & pectus semel vehementer contusus fuerit: ab hâc contusione superstitem mansisse tussim, eamque ad mutatas anni tempestates crebram, cum sputorum tenuium excretione. Multis tandem ab annis dysuriâ atque ischuriâ periodicis laborâsse, cum urinâ sabulum gerente, crassâque ac flavâ.

Die 25 Jan. sputis jam ab aliquot retrò diebus planè deficientibus, colico dolore cepit torqueri, febre ac tussi anhelâ. Purgans antiphlogisticum sumpsit; quo nihil operante, in Nosocomium vesperè illatus est. Continuum inibi conques-

tus ventris dolorem eſt ; ventre primùm nec duro, nec tumido, ſenſim verò duriore & tumidiore, idque a ſiniſtro umbilici latere potiſſimùm obliquè deorsùm. Paucam urinam principio, pauciſſimam deindè, ultimo calamitatum biduo nullam miſit, neque ſpontè, neque ad inductum catheterem. Alvus quidem die morbi tertiâ prodiit atque continuavit; tuſſis autem ſicca ferè, moleſta, jugis, inſomnia, colica continuârunt, & immorigera omnibus ægritudo hominem peripneumoniâ & iſchuriâ ſuſtulit die undecimo morbi incipiente.

Jecinoris erat immenſa adeò moles, ut ad umbilicum, & ad dextri oſſis ilei criſtam pertingeret; & cùm anteriore non tantùm facie, ſed & totâ mole omnia ad lumbos uſque expleret, cauſa capiebatur ventriculi inteſtinorumque mutatæ ſedis. Dexter ren cum ſuo uretere ſanus: ſiniſter mole ingens, in pelvi ſuppurans, durus totus, in ſuâ papillari ſubſtantiâ lapillulos numero ſeptem gerebat. Ureter quadruplò non craſſior, ut fieri aſſolet, ſed amplior, in viâ ſuâ mediâ oſtendebat lapillum, æquè dein amplus ad veſicam uſque. Veſica contracta & indurata ſic, ut duas uncias urinæ ægrè capere

posset. Nullus in eâ, sed propè glandem in urethrâ parvus calculus.

Pulmo dexter multùm, sinister integrè firmissimèque concretus cum pleurâ. Cohæsione patienter solutâ, pulmo nec tunc, nec in tomos transcissus concidit: *effluxit autem seri non nihil spumosi ea abundantia, ut nunquam abundantiùs ex demersorum expresserim pulmonibus.* Aspera arteria dura valdè, & superiùs veluti *ruischianâ* injectione rutilans. Thyroidea glandula penè ossea. Coaluerantque in unum corpus tres priores annuli cartilaginei. Initia bronchiorum, unàque circumpositas iisdem glandulas calcarea replebat materies.

Cor ingens. Aorta triplò crassior in suâ substantiâ, duraque valdè. Ejus semilunares valvulæ osseæ propemodùm duritiei. Polyposa massa alba mollis, non commista, sed cohærens cum sanguine grumoso, soluto cor arteriasque explebat.

§. II. Die 7 Febr. 1773, *studiosum* 17 ann. ex *Monte aureo* in *Nosopoësios* comium suscepimus, qui a sex retrò annis, post gravem pectoris morbum, tussi, anxietate, sinistri lateris dolore, febre variâ, corrhyzâ, catarrho fre-

quenter laboraverat. Jam verò faucium ac palati leviore inflammatione a sex abhinc diebus curatus, pleuro-peripneumoniâ laborare cepit: altero die morbi ad nos delatus, præter alia auxiliia adhibita, ne per novem quidem venæ sectiones a vehementiâ inflammationis liberari potuit, sic ut principio sexti diei interiret. Urinæ perpetuò aut jumentosæ erant, aut crassum enæorema in globum collectum gerebant. Sputa & pauca semper, & tenuia, & pauco muco subindè commista.

Exiguum omentum. Immensum iterùm hepar, figuram planè singularem, depressamque intestinis sedem concilians. Copiosa quidem, at minùs colorata bilis. Mesentericæ venæ repletæ ultrà morem. Ren dexter bonus; lævus triplò major, durus, compactus.

Dexter pulmo cùm pericardio, tùm universæ pleuræ, hìc firmiùs, ibi laxiùs concrevit. Uterque anteriore facie naturalis, laterali ruber, dorsali purpureoniger, neque considens. *Quâcumque in parte perscindebatur, aliquid seri spumosi albescentisque profudit.* Cor, vasa majora, polypi, ut in proximè prioris thorace; eâ differentiâ, ut post novem venæ sectiones, quarum ultima crassissimam durissi-

mamque crustam illicò formaverat, ac rubram ejus portionem vix scissilem dederat, tamen concretiones polyposas, & longè majores durioresque cor, ventriculi, sinus, auriculæ, & vasa omnia majora gererent, nec grumosi ac purpurei cruoris sibi cohærentis nisi pauculum haberet; imò in capitis sinu longitudinali merè flavus crassusque polypus cum adhærescentibus ramis ex cerebri venis extractis, citrà vel minimam rubedinem inveniretur: ita ut a posteriore convinceremur eum omnem morbum absolutæ lethalitatis esse, in quo toties educto sanguine inflammatorio, totque diluentibus ac sanguinis tenacitatem solventibus ingestis, plurima sanguinis pars polyposa, adeòque per minima vasa impenetrabilis pertinaciter maneat.

Historiæ huic eamdem notam quam priori adnecto: quamvis enim minorem spumosi seri copiam dederit pulmo, eam dedit tamen, ut majorem in submersis sive hominibus, sive brutis, aliquandò non invenerimus.

§. III. *Rev. sacerdos* 70 ann. ter meminit se acutè ægrotasse, ante elapsos abhinc 20 annos; ab eo verò tempore sibi nihil morbosi accidisse, præterquam frequentes admodùm catarrhos; quos mi-

tigare, ac sæpè pellere penitùs pulvere *lapidis de Goâ*, quem conficere noverat, soleret; maximè quandò cum regimine ad sudorem, integro quotannis mense eo lapide sudabat.

Die 13 Martii catarrho, seu potiùs pleuro-peripneumoniâ laborare cepit ad noctem; & cùm ad venæ sectiones & adhibita auxilia alia ingravesceret, in Nosocomium practicum suscipi petivit. Medio die tertio in idem illatus est. Inflammatio tanta fuit, ut coriacea sanguinis crusta nunquam densior, rubraque ejusdem portio nunquam durior fuerit, quam in venæ sectione quintâ. Lateris tamen dolor post hac cessavit. Urinæ paucæ, crebræ, urgentes, paulò coloratiores naturalibus, enæorema gerebant crassum, copiosum, suspensum, globum formans. Finis diei quinti idem & vitæ fuit.

In cadavere ingens hernia, dicta *entero-oscheo-cele*; omentum enim non inerat, quia & breve nimis, & cum peritonæo conatum. Celaverat autem hanc, tùm duobus medicinæ studiosis, qui duobus cum dimidio annis familiariter eo usi fuerant, tùm mihi; ne autem ramicosum illum suspicarer, vomitûs absentia, alvusque obsequiosa vetabant. Intestini cœci saccus locabatur ad annulum

abdominis, & ileum, mox antè ſuum in cœcum ingreſſum, in prælongum ſcrotum prolapſum erat ad uſque teſtem, & quidem ſic, ut inteſtinum uſque ad teſtem ab omnì cohæſione cum ſacco peritonæi liberum eſſet, ipſe verò ſaccus toto itinere ſuo arctiſſimè cum vicinis concretus. Teſtis bonus, non, ut in ſimilibus fit, complanatus. Prolapſi inteſtini longitudo trium cum quadrante partium ulnæ *Viennenſis* erat. Annulus ita amplus, ut duo digiti intrà illum ſe commodè movere poſſent. Brachierium non gerebat; an geſſerit quondàm ignoramus. Si geſſerit, id abjeciſſe illum arbitror, eò quòd per annulum amplum juxta pulvinar brachierii inteſtinum elabatur facilè, & ſic compreſſum doleat. Et quia ex ſacci univerſi cohæſione firmiſſimâ antequam fuiſſe herniam concluſimus, neque tamen inteſtinum cum ſacco coiviſſe deprehendimus: rev. virum frequenter, fortè ſingulâ nocte, inteſtinum reduxiſſe in ventrem credimus.

Ileum inteſtinum habebat in latere ſiniſtro ventris appendicem ſeu lateralem ſaccum, eumque cœcum, in quo recondi nux moſchata poſſet. Colon adeò ſuo in curſu irregulare, ut faceret tredecim flexus.

Hepar mole minùs quidem quam in præcedentibus, magnum tamen; & cùm ventriculus ingens esset, & à latere lobi jecinoris minoris spatium quidem haberet sese expandendi, minimè verò expandere se ob lobi majoris molem in medio ventre posset, intestinalem formam affectare debuit a latere epigastrii sinistro, usque ad pylorum. Œsophagus ad duos digitos latos in abdomen descendebat, antequam abiret in ventriculum. Pylorus angustissimus, non spasmo, sed præternaturali membranarum crassitudine. Magni ventriculi sacci superficies interna vehementi inflammatione rubebat.

In thoracis cavo dextro unc. xiij aquæ rubellæ; unc. vj in sinistro. Utriusque pulmonis lobus superior cum pleurâ arctè coaluit. Pro more iterùm hîc pulmônes facie anteriore minùs, & per insulas duntaxat, multùm ad latera, plurimùm ad dorsum inflammati fuerunt.

Aspera arteria perscissa spumam albescentem, eamque copiosam fudit; continuatâ autem longitudinali sectione, scatebant eadem universa bronchia. Quod autem notandum, nihil concidentes, imò ponderosi pulmones, dùm in lamellas divisi conjiciebantur in aquam, partìm innatabant,

partìm, cum maximè autem ex dextri pulmonis, fundum, lapidis instar, petebant. Aqua quippè pulmone gravior, obsidens pulmonis cellulositatem; sanguis pulmone & aquâ gravior, opplens ad crepaturam ferè arterias; unà cum pulmonis parenchymate, massam confecerunt, ejusmodi aquæ volumine specificè graviorem. Contenta hæc in pulmonis cellulositate aqua, cùm turgentibus sub vitæ finem arteriis venisque premeretur, in cava bronchia, trachæamque transudasse videtur; quemadmodùm in demersis ex cavis bronchiis in pulmonum cellulositatem observatur transire; sic ut aëreo hoc canali loco puri aëris, nunc crassâ ac sebaceâ materiâ repleto, pondus pulmonis adhuc auctius fuerit.

Pericardii tunica exterior inflammata multùm, interna aliquantùm. In eodem liquoris unc. j. ß.

Cor sinistrum vacuum, ferè & dextrum, nisi quod hinc indè grumosi sanguinis quidquam hæreret inter columnas.

Pleura tota utroque in latere inflammatissima.

In encephalo dura mater vix, pia mater valdè inflammata, imò ad posteriores cerebri lobos purpurea. Sub arachnoideâ opacus liquor esse videbatur, qui, hâc pertusâ, limpidus erat. In ventriculis su-

perioribus ſolita copia ſeri. Plexus choroidei turgidi, pluribus hydatidibus obſeſſi. Ventriculus tertius tantillùm, quartus nihil liquidi gerebat. Omnia vaſa per univerſum encephalon, ut arteria baſilaris, circulus Williſianus, &c. craſſo purpureoque ſanguine infarta erant.

§. IV. Die 18 Aprilis 1773 invitabar ad anatomen viri prænobilis, militis ſtrenui, ſeptuagenarii, qui a quatuor retrò annis multùm tuſſiverat, ſputa reddiderat, lævoque in latere dolorem, ſæpè ad animi deliquium uſque, externâ vel leviſſimâ preſſione in leipothymiam ferè exacerbantem, tùm ad motum, & ad calidiora, palpitationes ad præcordia & per omne corpus horribiles toleraverat; quem demùm febris ardens, ex juſtâ indignatione orta, intrà quatriduum ſuſtulit. Pulmones ambo cum pleurâ undique concreti, ſiniſter etiam cum diaphragmate; & dùm ſiniſtri hujus pulmonis concretiones a pleurâ ſolvebantur, loculi cavi inter has concretiones alii ichorem, alii pus referebant. Pulmonis ejuſdem lobus ſuperior craſſus, at jam gangrænoſus; inferior lobus ingens, durus, ponderoſus, ita ut portiones nonnullæ aquæ fundum peterent, cum univerſo ferè pericardio firmiſſimè concreverat, parte autem

ſuâ non induratâ, ſed non conſidente; ſpumoſâ lymphâ copioſâ ſcatebat. In dextri pulmonis inferiore, medioque lobo non conſidente, ſanguis plurimus vix effluens, & ſiccum ferè pulmonem in tranſſcindendo oſtendebat; *lobus verò ſuperior non minorem ſeri ſpumoſi copiam referebat, quam multi referunt demerſorum.* Uncia fortè aquæ rubellæ in pericardio. Inflammatum mediaſtinum nonnihil erat, diaphragma valdè, pluresque inteſtinorum longæque portiones. Abſceſſus in ipſis pulmonibus nulli, etſi tot annis tuſſiiſſet, ſputaque ejeciſſet. Polypi ut in prioribus cadaveribus. Undènam dolor in ſiniſtro latere, atque ad minimam preſſionem ingens, explicabitur facilè ex preſſione cordis contrà durum accretumque pulmonem, & a vellicatione omnium inter ſe concretarum partium?

§. V. Die 27 Aprilis recens elapſi, coràm universâ juventute medicâ cadaver aperui hominis 28 ann. qui poſt frequentiones ſaltationes in pleuro-peripneumoniam diriſſimam incidens, eâdem nec decem venæ ſectionibus, nec cæteris remediis cedente, ſeptimo die perierat. Oculi corrugati atque opaci 30 a morte horis, iſque qui cadaverum eſſe ſolet artuum rigor. Colli preſſione ore

atque naribus liquor fluxit. Pulmo dexter duobus in locis cum pleurâ concretus, intermediâ substantiâ quâdam, hîc membranosâ, ibi ligamentosâ, non lacerandâ, sed perscindendâ, rubrisque hinc indè vasis ornatâ. Rubor inflammatorius pulmonum, ut in praecedentibus. Concretio deindè pulmonum, pleurae, diaphragmatis, pericardii, ope seri transudantis, supremis propè mortem horis. In cavo dextro thoracis erant lymphae rubellae unc. $3\frac{1}{2}$, in sinistro unc. $2\frac{1}{2}$.

Pulmones transcissi madebant, serumque manabant omni ex parte; pressi autem seri spumosi fuderunt uncias octo.

Aspera arteria & bronchia omnia, per totam longitudinem perscissa, detersaque, superiùs pannum rubrum, inferiùs purpureum referebant. Cor rubrum valdè; valvularum aliae rubri, aliae purpurei coloris. Rubra valdè arteria pulmonalis interna, internaque aorta, ad iliacas arterias usque; ibi autem color planè purpureus, non pergens tamen per easdem polypi vitalium viscerum, quales priorum cadaverum. Omnis venae cavae sanguis, omnisque axillarium vasorum niger ac dissolutus.

Monstrosum intestinum colon, sic ablato peritonaeo universum explere videba-

tur abdomen, ut nihil ferè præter illud replere ventrem cerneretur. Mesenterium solito rubicundius. Præ mole jecinoris ingenti ventriculus eam intestinalem, qualem jam suprà notavimus, formam induere debuit.

Polypus venosus in totâ longitudine sinûs longitudinalis. Pia mater quidem tota admodùm, in sinistro autem hemisphærio magis inflammata. Ventriculi vacui.

Ex hâc & singulis sectionibus hominum quos morbus inflammatorius e vivis sustulit, abundè liquet quanta rubri sanguinis copia, post toties iteratas venæ sectiones, nariumque hæmorrhagias, adhuc præsto sit in cadaveribus; quæ longiorum harum sectionis enarrationem non minima causa fuit.

§. VI. Mensis Maii 28 die, hominis cadaver publicè in Nosocomio aperui, qui febre ardente correptus, eam præter morem in diem 15 protaxerat: horis a morte 35 elapsis, & frigidâ in caveâ cadavere per id tempus servato.

Aperto pectore, pulmonis utriusque inferior lobus membranaceis vinculis cohæsit cum diaphragmate ac pleurâ, magis autem sinister: cæterùm inter se mutuò lobi omnes transsudante sero coiverant.

Pulmones facie anteriore valdè rubicundi, laterali validiùs, dorsali nigerrimi. *Lobi superiores transscissi compressione serum spumosum fundebant modicè, inferiores verò primùm solâ transscissione illud transsudabant, deindè autem compressi tantam spumosi liquidi copiam fundebant, ut facilè libram mediam colligere potuissem, si perrexissem.* In corde & auriculâ dextrâ multus erat sanguis polyposus, flavus, cui sanguis solutus ac niger sic cohærebat, ut in sanguine misso rubra insula cum crustâ cohæret. Aorta à suo principio, per totam superficiem internam usque in iliacas rubra, in iliacis adhuc magis: vena cava pariter & internum cor, pleura modicè, diaphragma vehementer. In utroque pectoris cavo & in abdomine, nonnihil lymphæ rubellæ. Hepar in externâ superficie inflammatum; in utrâque ventriculus, vehementissimè autem quâ parte ingenti lieni incumbebat. Colon tympaniticum, ac figurâ flexibusque monstrosum. In ileo ingens appendiculus, seu diverticulum. In encephalo sola fortè pia mater paulò rubicundior. In fronte & versùs suturam coronalem, plaga florenum magna, ruberrima in Pericranio, adnexâque cellulositate; in fronte externâ nihil.

§. VIII. Die 22 Junii, coram auditoribus aperui 19 a morte horis cadaver hominis 42 annorum, qui ab elapsis 18 retrò annis ex equo in durum obstaculum dextro sui thoracis latere præceps datus, malè quidem postliminio pectore habuerat, suum tamen semper præstiterat domino famulatum; febrim intermittentem, nec non pectoris acutam semel passus. Pleuro-peripneumoniâ tandem dirissimâ, quæ ne post undecim quidem venæ sectiones cessit, affectus, interiit octavo morbi die.

Costa tertia dextri lateris fracta quondam, ligamentosâ sic coaluerat substantiâ, ut quamdam æmularetur articulationem. Pulmo eo in latere cohæsit per insulas cum pleurâ, mediastino, pericardio, diaphragmate, vinculis latis, robustis, membranaceis partìm, partìm ligamentosis vasculosisque. In plagis a concretione liberis inter erosum pulmonem, pleramque, puris crassi copia ea, ut siphone quantùm potuissemus id exantlantes, plus librâ colligeremus.

Graves, nec concidentes pulmones, non a pure quo carebant, sed ab infarto sanguine copiosâque lymphâ, sic ut medius lobus inferior in aquam injectus, lapidis instar subsideret. Reliquus pulmo

dexter, totuſque ruberrimus ſiniſter, *in taleolas numeroſas tranſſciſſi, ſero ſpumoſo manabant, compreſſi effudêre rivatìm. Aſpera autem arteria à ſummo ſuo per totam longitudinem, diviſiones, imaque bronchia albâ ſpumâ pleniſſima.*

Aſpera eadem arteria leviter inflammata ad ſuum principium, in medio plus, in bronchiis maximè ut purpuraſceret. Utroque pectoris in latere pleura, in dextro autem diriùs inflammata. Inflammatum tendinosâ ſuî portione diaphragma; ventriculi interna propè cardiam ferè gangrænoſa ſuperficies: inflammati etiam valdè renes, de quorum regionis dolore æger vehementer in ultimo morbo conqueſtus fuerat; urina interìm probè ſecreta ſemper.

Tympaniticum valdoperè colon inteſtinum; an indè ponderoſum hepar truſum in altum, ut in dextro latere latis digitis duobus altiùs quam in ſiniſtro aſſurgens, exiguum affecto relinqueret pulmoni ſpatium?

§. VIII. Ex his omnibus manifeſtò conſtat ſupervacaneos creari magiſtratui labores, ad perquirendos ſollicitè ficti homicidii reos, & ejuſdem magiſtratûs neceſſariam veræ internecionis autores indagandi labefactari ſolertiam; ſi

Medici atque Chirurgi legali testimonio perhibent aut hominem submersum esse, sine violentâ morte prægressâ, cujus pulmo aquam spumosam gerat; aut eumdem esse truculentâ nece peremptum, antequàm in aquam præcipitaretur, eò quòd lymphâ hâc spumosâ ejus pulmo careat. Constitit enim, & eos quos sola demersio in aquâ peremit, omni posse carere lymphâ pulmonibus. Constitit illos qui mortui mergantur, haud raro plenum eâdem hoc viscus habere. Constitit his quos morbis consuetis abstulerit atra dies, pulmonem etiam tantâ hujus spumæ copiâ sæpè madere, ut non majori demersorum pulmo madeat. Constitit demùm potuisse pulmonem hausisse aquam, &, homine necdùm perfectè mortuo, hanc resorptam intrà vasa sanguinea fuisse (vide suprà canis nostri xxxviij anatomen) sic ut spumæ nihil toto in pulmone conspiciatur, in quo tamen intrasset abundè, ut fœces atramenti docuerunt.

Quæ cùm ita habeant se, quotiesne imponimus judicibus locorum, eosque cogimus ut vel inanes in peremptores inquirendi molestias subeant, vel necessariis fortè eosdem indagandi supersedeant artificiis, si, quod omnia hæc experimenta subvertunt. sequamur systema?

Si quis seriò omnia revolvit quæ hùcusque communicavi experimenta, errorum horum frequentes occasiones esse posse facilè per se perspicit. Si v. g. *vir* §. I, aut *juveuis* §. II, aut *reverendus vir* §. III, aut *belli dux* §. IV, aut *pleuro-peripneumonicus* §. V, aut *febre ardente mortuus* §. VI, aut tandem *pleuro-peripmonicus* §. VII peregrinatus, alicubi in diversorio subitâ morte extinctus esset, locique magistratus, violentiæ illatæ suspicione, legalem cadaveris inspectionem exigeret; profectò hoc, quod infirmamus, principio imbuti Medici atque Chirurgi, hominem aquâ suffocatum, abstersum lectoque repositum esse vel spontè jurarent; forentque in causâ, saltem ubi frequens adhuc viget torturæ insania, ut necis suspecti admoverentur ad torturam, hique eidem perferendæ impares, se insontes accusarent, immeritamque sibi mortem consciscerent.

Equidem haud is ego sum, qui egregios hosce autores hæc quæ scripserint scripturos fuisse sustineam, si unquàm in similia, in quæ ego, cadavera incidissent; potiùs crediderim incidisse eos in ejusmodi nunquàm: hincque mea observata rariora esse autumabunt, quæ vix, aut ne vix quidem, in consueto ordine

naturæ faciant exceptionem. Attamen primò in re tanti momenti etiam rarissimas observationes notabilem facere legis universalis exceptionem, primùm assero; secundò exceptiones has adeò raras haud existere, si intrà quatuor menses in septem cadaverum sectionibus se mihi obtulerint. Ut verò rem in aprico ponam, observationem hanc non modò non in rarioribus, sed in frequentioribus collocandam esse ostendam; hæcque sequentis erit sectionis hujus capitis materies.

CAPITIS SECUNDI

SEXTIO QUARTA.

Spuma pulmonum frequentissimâ anatomicorum experientiâ in iis, qui mersi non fuerunt, demonstrata est.

§. unica. *Confirmatio priorum observationum per XIV anatomicas sectiones Cl. viri* Morgagni; *& per nonnulla aliorum insignium anatomicorum. Conclusio ex his omnibus.*

§. I. Ut hoc probem, autorem accuratiorem, fideque digniorem, immortali *Morgagno* non novi; undè ab eo, quibus indigeo, petam. Ep. Anat. Med.

XXII, §. 19. *Pulmones ubique multo sero referti* hominis, qui per quadriennium anhelus respiraverat maximè ad motum corporis. Ep. XXI. §. 33. Pulmo dexter durus, compactus ut jecur; sinister verò fudit *aquæ sanguinolentæ & spumosæ non modicam copiam*, thorace vacuo. Ep. VI. §. 12. *Pulmo sinister aëre mediocriter distentus, &, si secares, multùm effundens spumosi humoris.* Ep. XIII. §. 3. *Eminentiss. cardinalis Barbadicus*, antistes *Patavinus*, catarrhis obnoxius, febre dictâ catarrh. epid. moritur. *Graves erant ipsi pulmones, sed a catarrhali materie, quam continebant, multâ passim e bronchiis, quâcumque incideres, erumpente.* Ep. XXX. §. 2. In homine cancro ventriculi mortuo: *ex omni utriusque pulmonis incisi parte serum prodibat.* Ep. XXXIV. §. 18. Homo ab herniâ omenti & intestini non integri, sed parte suî diverticulum quasi facientis, cæterum in ventre aperti peremptus, habebat pulmonis partem induratam, *pulmones autem ubique fermè humore imbutos.* Ep. XXXVI. §. 17. Mulier ante mortem subitò in magnas anxietates lapsa, multam spumosam & sanguine tinctam materiem expuit. In thorace omnia sana, *nisi quod pulmones rubore suffusi multùm, cùm secarentur, mate-*

riam emittebant ejuſmodi, *qualem noviſſimè mulierem expuiſſe ſcripſimus*. Ep. V. §. 11. In homine ebrio, ſubitò mortuo, cujus hiſtoria vitæ non ſcitur, pulmones graviores, & *ſpumam ſi premeres emittentes*, ſanâ tamen eorum ſubſtantiâ. Ep. VII. §. 11, Figulus, potator ſtrenuus, pleuro-peripneumoniâ periit. *Lobus ſuperior ſiniſtri pulmonis in ſupremâ parte ſero turgidus ſpumoſo, ibidemque niger & durus erat, ſed ita durus, ut vetus potiùs vitium quam recens exiſtimares: parte autem reliquâ fermè exſuccus, nec multùm diſſimilis ſani*. Ep. XXI. §. 29. Ancilla a 3 menſibus minùs menſtruans, a capto frigore incidit in morbum prioris ſimilem: ſub finem ex ore effluebat humor aquæ ſpumoſæ in quâ caro recens lota ſit. Die 7 moritur. Excepto ſuperiore ſiniſtri pulmonis lobo, *reliqui lobi omnes*, *quamvis ſpumoſo humore prorsùs diſtenti*, *naturalem ſubſtantiæ modum ſervabant*, *ex quâ diſſectâ is humor prodibat*. Ep. XVIII. §. 30. Vir intemperantis vitæ, poſt magnas in reſpiratione anxietates, & cordis palpitationes, cum œdemate corporis, 4° die moritur. *Pulmones diſſecando variegati*, & *ſpumoſo humore ſcatentes*; & ibid. §. 34. Lotrix a ſexennio ſpirandi difficultate, quæ aſthmatis convulſivi ſpe-

ciem habebat, sæpè in Nosocomium venerat, eodem demùm malo inibi moriebatur. Nullus hydrops thoracis. Pulmones non annexi pleuræ, *sed turgidi . . . & referti humore spumoso : at nihil præterea intus, extràve, quod morbidum esset, ostenderunt*. Ep. XXI. §. 23. A pleuritide die 4° moritur homo, cujus nulla anamnesis additur. *In sinistro latere pulmo sermè sanus, fulvo cæteroquin humore imbutus quàcumque secaremus, qui vel uberiùs ex pulmone prodibat dextro. Hic verò & major, & gravior, & durior, ubique hepatis substantiam referebat, exceptis quibusdam non exiguis tractibus, in quibus substantia erat albida & quasi ad corruptionem vergens*. Epist. XVI. §. 30. Adolescentuli ultrà tres menses difficulter spirantis, *pulmones ichore spumoso albidoque, si manu comprimeres, scatere conspiciebas*.

Jus igitur summum mihi esse videtur confirmandi omnes eas quas ad priores sectiones hujus capitis formaveram conclusiones. Si aquam eorum pulmo hauriat, quos post fata merserit unda; si magnis anatomicis pulmones hominum laqueo strangulatorum hâc spumâ scatuisse visi sint, ut suprà constitit; si aquâ spumosâ scatuerint pulmones hominum septem, intrà paucorum mensium spatium, a me

post mortem publicè examinatorum, quos è medio communes morbi sustulerant; si denique *Morgagni* minimùm hoc *decies & quater* notaverit; nihil in posterùm aut imprudentius, aut perniciosius referri magistratui poterit, quam quòd præsens hæc spuma hominem & submersum in aquâ esse, & quidem viventem, certò indicet; quòdque, spumâ hâc absente, homo demersus violentâ peremptus fuerit, priusquam mergeretur.

Terminaturus hoc caput duo opponi mihi argumenta posse præsentio, quæ nunc prævertere, quàm postmodùm subvertere malim.

Ac foret forsan prius hoc: cùm in prioribus meis operibus similium post communes morbos pulmonum non meminerim, jamque paucorum mensium spatio eosdem septies memorem, insoliti quid in naturâ rerum obtrudere me mundo velle: imò inhonestius quid fortè suspicari ii poterunt, qui spumosam hanc aquam in frequentiore anatome nunquam, nisi in iis qui viventes submersi sunt, deprehenderunt; ac si quid exagerationis, ne pejus dicam, meus sermo haberet.

Respondeo primò vel ad notas morborum, mortisque causas confirmandas, vel ad novas detegendas, vel denique

ad

ad conjecturales examinandas, corpora exenterari, eorumque exerceri anatomen. Intentionem primam alteramque priores nostras sectiones direxisse plerumque; tertiam verò nos in pulmonum phænomena contemplanda reddidisse attentiores, quo quid de novâ *Lugdunensium* sententiâ censendum foret caperemus. Hinc crebrò contigisse ut citrà interni pulmonis examen olim corpora mitteremus; jam verò quo veritas patescat, nunquam ejusdem visceris internum omittamus examen. Disputationes de valvulâ coli ortæ omnes anatomicos in accuratiorem ejusdem examen descriptionemque excitârunt. Nunquam tàm crebra mentio, vitiorumque descriptio facta glandulæ pinealis est, quàm postquàm *Renato Cartesio* placuisset figere in eâdem animæ sedem. Clarus anatomicus scripserat se in 2000 quidem cadaveribus vix bis terve inflammatam pleuram advertisse; quod facilè admitto, dùm anatomici intentio ad longè alia converterit sese: eodem modo post multa lustrata olim cadavera non potui sæpè pleuræ affirmare inflammationem, eamdem inadvertenter prætergressus, & aliis conspicuis rebus in corpore contemplandis occupatus. At verò cùm *Valsalvâ* in rem intentus *Morgagnus*, decies &

quinquies pleuram vidit inflammatam, & eâ quidem plagâ, unico casu excepto, quam occupaverat in vitâ dolor. Parique ego modo, postquàm pleuram & inflammari, & præ vasorum defectu inflammari posse negatum fuit, in rem nunquam non intentus, & inflammatam hanc membranam, & vasculosam esse, ipso *Morgagno* crebriùs meis demonstravi auditoribus.

Respondeo secundò, non ita me pulmonem prætervidisse, ut non frequenter in illis id de quo jam sermo sit animadverterim. Quo pacto aliàs *Tomo XIII*, *pag.* 211, scribere audacter potuissem: *spumosum autem serum ostendi auditoribus pluries, defunctorum variorum perscindendo pulmonem.* Quod ergò sæpiùs quondam, sed modo generaliore notaveram, id nunc & distinctiùs & continentiùs notavi.

Alterum quod opponi mihi posset, conclusionis errantis foret accusatio. Ex eo quippe quod pulmo quos demersenam suspensorum, spumosâ lymphâ abundaret, id esse systema erroneum, quod aquam nunquam in mortuorum pulmones penetrare statueret decrevi; id quod ex eo minimè concludi posse videtur: si enim in non submersis mihi toties sero

ſpumoſo pulmones ſcatuiſſe viſi ſint, quo tandem jure ego aſſeram aquam ſuſpenſorum, deindè ſubmerſorum ſubiiſſe pulmones, quæ adeſſe in iiſdem, eo quo in ægris meis modo, dudùm potuerit? Vitioſum proindè meum hoc eſſe argumentum: ſuſpenſus homo, ante anatomen merſus, aquam geſſit in pulmone: ergò ipſa hæc demerſionis aqua hujus mortui hominis ſubintravit pulmonem. Penitùs ſubvertunt obſervata mea poſteriora, ut arbitrantur, hanc concluſionem.

Reſpondeo 1° *Lugdunenſes* noſtri amici ex priore ſuâ concluſione alteram & quidem hanc formaverant: ergò demerſus omnis, cujus carent pulmones aquâ, morte violentâ peremptus fuit, priuſquàm præcipitaretur in flumen. Jam contrà experimenta illorum, me mea docuerant illorum in pulmone ſpumoſam aquam inventam eſſe, quos merſeram mortuos. Argumentum proindè eorum ſecutus, debebam ex contrariis experimentis theſim contrariam ponere; quandoquidem ii ipſi, ſi meis experimentis adſtitiſſent, aquam in mortuorum pulmones intrare poſſe, pro eo quo ſunt candore, ultrò faſſi fuiſſent. Videatur quî hanc objectionem præverterim, *Cap. II. Sect. II. ad finem* §. VI.

Sed 2° cùm viri immortalis *Morgagni*, tùm mea ipsius experimenta & observata, omnia illorum argumenta & conclusiones penitùs subvertunt, quandoquidem non eorum duntaxat quos mortuos submersi, verùm etiam illorum quos morbi communes sustulerunt, pulmo hâc spumâ manaverit. His enim sic toties demonstratis, quâ demùm veri umbrâ sustinere ultrà hoc suum argumentum poterunt : *nunquam in pulmone hominis spumosus liquor invenitur, nisi in illius quem vivum merserit unda. Ergò omnis qui spumosam aquam in pulmone gerit, vivus fuit mersus?*

CAPUT III.

DE HYDROPE IPSIUS PULMONIS.

§. I. *Ex infortunatis experimentis nostris videmur id lucrati, ut in lucidiorem* veri hydropis pulmonis, *propriè sic dicti, pervenerimus notitiam. Dubium videtur num* Hippocrates *hoc nomine eum intellexerit, quem nos, morbum; & an non, vel tumores cysticos aquosos, seu hydatidas, vel hydropem thoracis innuerit? neque aut* Aretæum, *aut* Trallianum, *aliud quam* Hippocratem, *subintellexisse liquet.* §. II. *Re-*

censitis sententiis Mercati, Jacotii, Martiani, Pisonis, Ruischii, Albertini, Boerhaavii, ejusque illustr. commentatoris van Swieten, Simsonis, Maloetii, Tozzetti, *id unicè colligi posse videtur, quod si quandoquè appareant velle de nostro morbo sermonem facere, mox, ut* Hippocrates, *vel de tumoribus aquosis cysticis pulmonis, vel de horum tumorum lymphâ, in thoracem effusâ, & pectoris hydropem generante, tàm in diagnosi quàm in prognosi curâque loqui videantur.* §. III. *Colliguntur accuratè omnia signa observata unquam in vitâ eorum qui a morte inventi sunt vero cellulositatis pulmonis hydrope laborâsse, & qui eumdem annosum citrà graviora incommoda, nisi per intervalla, tulerint : multa conveniunt cùm phænomenis hydatici pulmonis & hydropis pectoris.* §. IV. *Curatio hydropis pulmonis.*

§. I. QUod anxiè quærimus, non invenimus sæpè, ut inveniendo quod minimè quærebamus, damnum frustrati repararemus laboris. Sic ad magnam fortunam viam infortunia sæpè pandunt : ipsique per immensum pelagus errores atque naufragia, nos ignotarum regionum divitiis

cumulârunt. Nobiſcum comparatum eodem modo eſt. Curas ſubmerſorum & ſuſpenſorum quas, idoneo tempore adhibitas, toties vitam conſopitam revocantes, univerſa jam lætatur *Europa*; nos etiam tempore idoneo dudùm præterlapſo, an fortè tunc adhuc effectum ſortirentur, irritas experti, incidimus, Deo à quo omnia & quo ſine nihil ſic benigniſſimè diſponente, & in tutiorem graviſſimæ medico-legalis quæſtionis ſolutionem, & in morbi cujuſpiam abſtruſioris latentioriſque, gravioris nihilominùs ac frequentioris illuſtrationem; *hydropem* volo, non *pectoris*; fusè quippe ille tractatus ab autoribus eſt; ſed ipſius *pulmonis*, cujus verus in medicinâ deſideratur hùcuſque intellectus. Quod ut clariùs oſtendam, ab ipſis medicinæ in artem converſæ incunabulis exorſus, perque ſæculorum ordinem proſecutus, docebo quid notum de eo hùcuſque fuerit, quidque demùm ejus notitiæ atque curæ noſtri cæterùm inanes addiderint labores.

Hippocrates Lib. II, de morbis, Cap. XXIV, Edit. Chart. Tom. VII, p. 576. ὕδερον πλεύμονος, *hydropem pulmonis* deſcripſit, in eoque febris meminit, tuſſis quoque, & reſpirationis denſæ atque confertæ, pedum aliquandò & ventris,

ſcroti etiam ac faciei tumoris, unguium contractorum, hocque morbo laborantes iiſdem quibus ſuppuratos, remiſſiùs tamen ac diutiùs affici ſolere... eoſdem non nunquam ſe exiſtimare curatos, in ventrem humore effuſo: verùm eadem mala, iiſque pejora redire. Num hîc de vero *pulmonis hydrope*, & non potiùs de eo qui thoracis eſt *Hippocrates* differat, quandoquidem ſolitam ſuam diagnoſin & curam *hydropis* thoracis hîc addit, cui convenire, minimè verò *hydropi pulmonis*, hæ videntur; non admodùm urgeo, judicio potiùs ſubmitto ſapientum. Par mihi dubium eſt de textu *libri de Internis Aff. Tom. VII, Cap. 24, pag. 655.* Illud modò notavit *Hippocrates* quod *hydrops thoracis* ex pulmonum hydatidibus nonnunquam naſcatur, inventis quippe a ſe in varii brutorum generis pulmonibus; quæ ſcilicet ruptæ pectoris crearent hydropem. Porrò deſcribit in hiſce ſingulis textibus cùm ſymptomata, tùm curationem *hydropis pectoris*; *hydropis* verò ipſius *pulmonis*, hydatidas iſtas de quibus propriè nulla hîc quæſtio ſi exceperis, nec ſymptomata narrat, nec curationem.

Fugitivum verbum *Aretæo* elapſum eſt, *pag. 94, Edit. Leyd.* π·ρι τῆ ἀφεσου quale

quid & *Alexandro Tralliano* excidit *Lib. V, Cap. IV*, nihil verò distinctè utrisque: ut minimè pateat notum iisdem morbum fuisse. Plurimum laboris impendi pervolvendæ bibliothecæ medicæ trium posteriorum sæculorum, ut quid lucis mutuarer a majoris nominis medicis; verùm si qui morbi meminerint, vix cognovisse eumdem videntur, quandoquidem eum mox cum *hydrope thoracis* confundunt. *Ludovicus Mercatus* nonnihil plus de vero ipsius pulmonis hydrope, eoque ab illo thoracis distincto, obscurè disseruit, *Tom. II, Lib. II, Cap. IV. Desiderius Jacotius* autem sæpiùs in cadavera incurrerit oportet, quorum pulmones spumosum fudêre liquorem; suo enim commentario *in Hollerii Lib. V, text. 62, Coac.* expositionem, de sanguinis sputo, utrum ex hepate, an ex pulmone prodeat, discernendo agens, *quum leviter*, inquit, *spumæ permiscetur sanguis, ex gutture, thorace, hepate prodire potest: cùm verò plurimùm spumat, è pulmonis vasis effunditur: cùm totus spuma est, ex visceris carne cujus induit similitudinem. Est enim pulmo veluti coagulata spuma.*

Prosper Martianus in Comm. ad versum 197, Lib. II, sect. 3, Hipp. de morbis, ipsum parenchyma pulmonis hydropicum

fieri agnoſcit, ſuamque lympham in cavum thoracis tranſſudando, gignere pectoris hydropem; ita tamen, ut unà conſiſtere ſic poſſit & pulmonis, & pectoris hydrops. Cæterùm, inter numeroſiſſimas apud *Bonnetum* hiſtorias, vix unam quæ ad ſcopum hunc noſtrum faciat, reperimus.

Carolus Piſo, ſæculi XVII inchoantis celeberrimus autor, morbum novit, deſcripſit, curamque adjecit, breviter quidem, aſt lucidè ſatis, *Libr. de morbis ex coll. ſer. natis*, *ſect. III. Cap. VI.*

Eo ipſo ſeneſcente ſæculo, *Thomas Willis*, cum *Lowero* ſuo, clarus & inſignis, morbum dilucidè apud *Anglos* novit, deſcripſit, in decurſu proſecutus eſt, & ſuam curandi methodum evulgavit. *Pharm. rat. Part. II*, *ſect. I. cap. 6.*

Ill. Baro van Swieten, *in Comm. ad* §. *1220 Boerhaavii*, nobis ex *Ruiſchio*, *Albertino*, *Simſone* & *Maloëtio* nonnulla refert, quæ ad verum pulmonis hydropem pertinere videntur: haud tamen ſic, ut cadaverum ſectione demonſtraverint hi autores morbum: *Ruiſchius* enim non loquitur, niſi de pulmonis celluloſitate aëre turgidâ: *Simſon* verò fatetur rariùs hydropem pulmonis in cadaveribus inveniri, partìm quia faciliùs curationem recipit, partìm quia hydrops pul-

monis pertinacior facilè, ruptâ tali *vomicâ aquosâ* pulmonis, in hydropem abeat thoracis. An igitur *Simſon* directè de noſtro morbo egit? & non potiùs de cyſtico tumore aquoſo in pulmone? Tandem doctiſſimus *Maloët* in totâ ſuâ diſſertatione ne meminit quidem *hydropis pulmonis*, ſed unicè modo ſaccorum duorum, plenorum ſero, hydatidum in morem, qualem & jecur in eodem corpore gerebat. Hydatidas atque pulmonum hydropicos ſaccos, in laudato aphoriſmo *Boerhaavii Ill. Baro* recenſuit: ipſam pulmonis fabricam celluloſam lymphâ repleri, hancque vel in cavum tracheæ aliquandò tranſprimi feliciter poſſe, vel infortunatè in cavum depluere thoracis, utrique admiſerunt *Boerhaavius*, & *Swietenius*; ex profeſſo verò de eodem neque hi, neque quos laudarunt autores egerunt, ut de *hydrope pectoris*, *ventris*, *ſcroti*, &c. egerant.

§. II. Ex omnibus igitur liquet paucos extitiſſe ſummorum medicorum, qui ex anatome morbum noverint; ut certò videantur vel oſcitanter præteriiſſe eumdem, vel crebritate obſervationum pulmoni naturalem crediderſſe quâ exundaret lympham. Profectò quiſquis cum *Morgagnianis* obſervatis mea conjunxe-

rit, minimè rarum esse morbum intelliget, mirabiturque proindè nullibi ferè eumdem ex professo tradi, per signa indicari sua, vel suâ diagnosi, prognosi, atque curatione exponi. Perpauci enim ipsum nomen recensuerunt; quique recensuerunt, ut *Hipp. Gal.* cæterique, aut intellexêre eo nomine thoracis hydropem, aut sive in pulmonum superficie extantes, sive vomicæ in modum in ipsâ pulmonum substantiâ locatas hydatidas, quæ, more vomicarum, vel in aërea pulmonum vasa, vel dorso in cavum exonerare se pectoris possint: sique forsan pulmones in totâ suâ cellulositate posse hydropicos fieri existimarunt, ut *Piso*, *Albertinus*, *Simsonus*, &c. id sanè nullâ demonstratione, sed merâ conjecturâ ex quibusdam symptomatibus protulerunt. Si enim cum incipiente partium externarum œdemate difficilior redderetur respiratio, ut *Albertinus*; vel si aut vultus, aut malleolorum tumorem respiratio anhela, vixque tangibilis præ suppressione pulsus concomitaret, ut *Simsonus*; vel si post prægressum aquæ quam plurimum potum, homo respiratione laboratet, cum signorum cujuscumque pulmonum morbi absentiâ, ut *C. Piso*: hydropem verum pulmonis adesse conjecta-

runt, cadaverum autem inſpectione nunquam probaverunt. In quo igitur illi defecerunt, nos peculiariter in hoc capite verſemur oportet, ut morbi natura curaque pateſcat.

§. III. Hinc quæ alii, quæ nos, in vitâ eorum quos pulmones hydropicos à morte invenimus peculiariter notavimus, hîc recenſebo. *Em. Card. Barbadicus* catarrhoſus in vitâ fuerat, & catarrhosâ febre epidemicâ perierat. *Vide Cap. II, ſect. IV.* Et in cancroſo, & in hernioſo inventus ſic pulmo fuit; vita anteacta cæterùm non additur. *ibid. Mulier* autem cui ſpumoſus à morte pulmo, magnas anxietates paſſa erat, multamque expuerat ſpumoſam ac ſanguine tinctam materiem. *ibid. Ebrii hominis* vita anteacta non memoratur. *ibid. Figuli* hiſtoria non additur, niſi quod ſtrenuus potor eſſet. *ibid. Ancillæ, minùs a tribus menſibus menſtruanti*, & a capto frigore in pleuro-peripneumoniam illapſæ, in morbo hoc ex ore effluebat humor aquæ inſtar ſpumoſæ, in quâ caro recens lota ſit. *ibid. Vir intemperantis vitæ* magnas paſſus fuerat in reſpiratione anxietates, palpitationes cordis, & corporis œdema. *ibid. Lotrix* à ſexennio ſpirandi difficultate, quæ aſthmatis convulſivi ſpeciem habe-

bat, ſæpè Noſocomium conſilium captura, venerat, & eodem morbo ibi moriebatur tandem. *ibid. Pleuritici* hiſtoria non additur. *ibid.* Sed *adoleſcentulus* ultrà tres menſes difficulter ſpiraverat. Hæc de ægris quorum pulmones ſpumâ ſcatentes invenit *Morgagnus* : jam de noſtris.

Noſter *rude donatus miles Cap. II, ſect. III*, multis ab annis tuſſi, ſputorumque tenuium excretione laboraverat, inque lethali ſuo morbo unicum aderat a ſputis tenuibus ſpumoſiſque levamen. *Studioſus* a ſex annis tuſſi, anxietate, lateris ſiniſtri dolore, febre variâ, corrhyzâ, catarrho frequenter laboraverat, ſuâque in lethali pleuro-peripneumoniâ pauca quidem, ſed tenuia ac ſpumoſa, modico ſubindè muco miſta ſputis reddidit. *Reverendus ſacerdos* ab annis 20 catarrho frequenti vixerat obnoxius, ſudandoque frequenter malum mitigaverat. *Belli dux* præter cordis palpitationem, a quatuor retrò annis multâ vexatus tuſſi fuerat. *Saltator* noſter ſe ſæpè vehementer eo exercitio, in quo peritus artifex audiebat, ſe defatigaverat, & catarrho non raro laboraverat. *Febre ardente* in noſtro Noſocomio *defunctus* ter in vitâ pleuritide decubuerat, antè quadriennium ultimâ. Sed & antè biennium ſcabiem unguento re-

pulerat, & consuetam venæ sectionem hoc anno prætererat.

Et ut tandem de aliis suprà laudatis viris aliquid dicamus, quamvis suprà jam nonnulla retuli, egregius *Piso sect. III, Cap. VI, pag.* 235, ex frequenti aquæ gelidæ, præprimis autem exæstuante corpore, potu, *adolescentulum scolasticum* in hydropem verum pulmonis incidisse judicabat, *cùm ex illâ gelidæ potandæ consuetudine duos ante menses spirandi difficultatem pati cepisset, quæ sensim increbrescens æqualiter sine febre, & sine tussi orthopnœicâ & stertorosâ quodam modo videtur jam fieri: nam non nisi cum alto anhelitu & gravi spirare videtur, imò auditur, & decumbit semper cum gravi stertore: ac tametsi corpus exercere potest, a labore tamen quolibet non mediocriter affectus augescit.*

In Inst. Bonon. Tom. I, Albertinus œdematis pulmonis diagnosin formavit, quando unà cum œdemate partium externarum statim adsit difficilis respiratio. *Simsonus, Act. Edimb. Tom. V, Part.* 2, œdema seu hydropem pulmonis suspicabatur, si vel vultus, vel circà malleolos pedes intumescerent, cum respiratione difficili, pulsuque præ suppressione vix tangibili.

Maloët, *Acad. S. R. P. anno* 1732, vomicas aquoſas in cadavere duas, uncias ſex pellucidæ lymphæ continentes invenit, in ſingulo pulmone ſingulam. Homo miles fuerat, magnâ difficultate reſpirandi laborans, cum febre lentâ, nec in dorſum, nec in alterutrum latus cubare valens, præ moleſtiâ tunc perceptâ pectoris, undè erectus paſſim eſſe cogebatur: brachia & manus, cruraque ac pedes obſidebat œdema. Signa hæc multùm conveniunt cum iis quæ narrantur eſſe pulmonis in ſuâ cellulari ſubſtantiâ verè hydropici, ut in *Morgagni* noſtriſque experimentis.

Targioni Tozzetti Racc. primâ, *p.* 83, conjecturas habuit præſentis hujus mali ex conſimilibus ſymptomatibus, & ab excretis aliquot libris materiæ ſimilis ovi albumini; at verò cùm unus a morte examinatus anatomicè non fuit, alter convaluit, uterque homo *Tozzetti* non demonſtrationem hydropis aut *cyſtidis* pulmonis, ut in caſu *Maloëtii*, aut *cellularis*, ut in noſtris, ſed meram conjecturam reliquit.

§. IV. Igitur catarrhoſa diſpoſitio diuturna, vel ſine tumore œdematoſo, ſive faciei, ſive inferiorum crurum, ſive corporis ferè univerſi, vel cum tumore

earumdem partium; respirandi anxietates validæ, cum spumosâ materie, sanguinis leves notas gerente, sputando ejectâ; spiritu abundantes potus prægressi; mensium insolita paucitas; vitæ intemperantia, quæ respirandi anxietates, cordis palpitationes, & corporis œdema genuerat; dyspnæa frequens, ac convulsivum asthma simulans, idque demùm lethale; dyspnæa trium mensium; annosa tussis cum copiosâ muci spumosi per sputum excretione; diuturna tussis cum frequenti & anxietate, & dextri thoracis lateris dolore, frequentique febre, catarrho, corrhyzâ; catarrhosa 20 annorum dispositio, quæ annuâ sudorum curatione levari solebat; tussis multa atque annosa, cum palpitatione cordis; prægressi inflammatorii pectoris morbi; retropulsa scabies, &c. hæc ea signa sunt quæ & nos, & alii qui morbi causam non conjectando, sed inspecto cadavere percepimus, in vitâ prægressa esse observavimus: reliquorum autem scriptorum, qui ex semel iterùmque aquosâ pulmonis vomicâ inventâ, eam postmodùm adesse suspicati sunt, signa morbi haud absimilia deprehenduntur iis quæ hùcusque recensuimus.

Et sanè similem casum, quo hæc

nunc tempore ſcribo, Noſocomium habet.

Mulier ægrarum noſtrarum miniſtratrix, 28 ann. nupta quidem, ſed nunquam adhuc gravida, cùm a decem retrò annis peſſimâ intermittente febre, eâque diuturnâ curata eſſet, longo tempore comatoſa fuit, expergefacienda ut comederet, mox a paſtu iterùm ſoporoſa. Poſt trium ſeptimanarum ſpatium hoc coma ceſſit univerſi corporis œdemati; hocque iterùm cephalalgiæ intolerabili, quæ demùm curabatur copioſæ materiæ flavo-viridis per nares aureſque profluvio; ita tamen, ut poſthac æquè æſtate quam hyeme perpetuò repetentibus, ut vocant, catarrhis obnoxia hùcuſque vixerit; pauca ſputa tenuia, mucoſa, ſanguine ſubindè tincta reddens, cum pectoris ardore, & non infrequenti dolore.

Ineunte Decembri ann. 1772 ejuſmodi catarrhum habens, hunc reticuit 14 dierum ſpatio, munus ſuum perficiens, ſuum modo ſolitum ſe pati catarrhum cæteris Noſocomii domeſticis aſſerebat. Jam verò febris, tuſſis, anxietas, ſputa admodùm cruenta, pulſus ſuppreſſus, cephalalgia, viriumque defectus tantus, ut ſe mihi ſiſteret, atque ego illicò libram medicam ſanguinis ipſi detrahe-

rem, cujus ſanguinis tertium vaſculum albam geſſit denſamque cruſtam. Porrò in corpore hoc phlegmatico, tam fera fuit inflammatio pleuro-peripneumonica, ut plethoricæ inſtar tractanda fuerit; & ut poſt quater iteratam venæ ſectionem, ſputis paucis, iiſque aquoſis, ſpumoſis, mucoſis, ac ſubindè ſuppurulentis, alvo per omne morbi tempus craſſæ pultis inſtar, & quotidianâ, ſternutatione frequenti per plures dies, & urinis ſabulum paſſim ſiſtentibus, menſis circiter ſpatio ſic de hoc morbo convaluerit, ut primùm major minorve & tuſſis & anxietas, redeunſque ſæpè corporis œdema, eam leviter affecerint, licèt ancillare obiret quotidiè munus, & ut tandem ferè omnia ſymptomata deſierint. Hæc profectò ſigna habet pulmonis hydropis multa, quorum laudati autores meminerunt, eaque jam tot retrò ab annis hùcuſque. Seroſa colluvies poſt febrem, coma primùm, ſuccedens comati œdema, ſuffecta œdemati cephalalgia, & cephalalgiæ criſis pro parte duntaxat per aures nareſque facta, pulmonis œdema, ſeu hydropem genuit. Imò ne curata quidem ſic cephalalgia per illam criſim fuit, quin cephale in modùm ſæpiùs affligat fœminam, & veſicante ad nucham admoto conticeſcere ſoleat. Mor-

bum hunc bono regimine, moderato motu, auxiliis, expectorando, urinam, alvum ac diaphoresim promovendo agentibus, serosa hæc colluvies verno hoc tempore sic emendata est, ut respiratio bona sit, ni se nimio exercuerit motu, tussis rarescat, corporis ac vultûs præsertim œdema exulet; jamque diathesis serosa ne redeat, ferratis annisi aquis fortunatissimè progredimur.

§. V. Curationem morbi ex laudato mox *Carolo Pisone* petitam huic mulieri adhibui. Quippè ex eodem, elapsis abhinc fermè quadraginta annis, morbi petiveram notitiam; atque in omnibus serosis capitis, pectoris, ventris, articulorumque morbis illum consulens, opem haud planè mediocrem in morbis istiusmodi cognoscendis & curandis me tulisse fateor: undè & auditoribus meis inter principes practicos laudare *Pisonem* soleo. Ne verò idem repetam, & *Pisonis*, & memoratorum autorum omnium curandi leges sic sunt, quemadmodùm mox in §. IV exemplo ostendi: modò aliqua adjungantur, quæ Nosocomium conditio passim vetat, ut aër serenus ac siccus, vel aromaticorum fumo talis, vel potiùs locatâ in montanis habitatione; sicca cùm lecti stragula, linteaminaque, tùm

corporis indumenta; equitatio, motusque omnis quo respiratio libera sit ac larga; victus siccus; parcus, isque roborans potus, &c.

Cura hæc multùm differt ab eâ quæ cæteris pectoris obstructionibus, phthisin minantibus, adhiberi solet: undè plurimùm confert hujus morbi signa & singula, & omnia accuratè adnotasse, ne aliena medicina, alieno in casu noxia, alieno adhibeatur morbo.

CAPUT IV.

DE DÆMONIACIS.

§. I. *Ratio hujus dissertationis.* §. II. *Historia fœminæ a dæmone 18 annorum spatio obsessæ habita, quam fictam Nosocomium deprehendit.* §. III. *Notabilis impostura similis ex historiographis gallis, multùm illustrans hoc negotium.* §. IV. *Phænomena quæ adesse iis dicuntur, quos obsidet dæmon.* §. V. *Difficultas ea verane an ficta sint dignoscendi? Alia vident hîc qui mente præoccupati, alia qui non. Ficti morbi multùm faciunt ad fictas obsessiones diaboli interstinguendas. Methodus num fictæ eæ-*

dem sint an falsæ internoscendi. §. VI. *Quid propriè de obsessione dæmonum statuendum sit. Solutio difficultatis formatæ ex sanâ corporis post insultum constitutione. Solutio quarumdam quæstionum.*

§. I. Ingratam planè rem, tædiosamque eamdem ac planè erubescendam, iteratò tractare compellor, quantumcunque hanc *Tomo V hujus mei annui operis* abundè tractasse mihi visus sim. *Dæmoniacos* volo, quos *credula gens* multos existere censet, cujusque credulitatem ii, heu nimiùm! firmant augentque, quorum fuisset antequam suum officium periclitarentur, aut per se, aut per aptos operi viros inquirere, utrum vera dæmonis obsessio foret, an verò aut morbus qui, post maturum examen, nihil videretur præternaturale habere, aut demùm ars merè præstigiatrix esset. Cùm dedecori & ecclesiæ sit, & reipublicæ ludibrio toties a vaferrimis hominibus exponi, mearum partium esse duxi ad hanc rem illustrandam operam omnem navare, in quâ utrum temerarius habendus sim, an bonus ecclesiæ reique publicæ civis, veri, & æqui, religiosique censores dijudicabunt.

§. II. Porrò ut ordine hæc pertracta-

tio ducatur, enarranda historia erit quæ fundamentum jaciat dicendorum. Mulier 41 annor. sutoris in agro *Linziano* uxor, ab annis retrò 18 elapsis diabolo obsessa dicta fuit, sic ut primis tribus annis rariùs, posterioribus quindecim verò neque vel unicum diem noctemque diabolus illam tranquillam reliquisset; ita ut de hâc re nullum videretur dubium superesse ecclesiasticis viris, pietate doctrinâque conspicuis, id sanctè testantibus.

Verno hoc tempore sutor viam diu quæsitam demùm invenit, libellum supplicem in AUGUSTISSIMÆ NOSTRÆ IMPERATRICIS ac REGINÆ manus tradendi, quo ejus ergà se, quem & pauperies & obsessa a dæmone uxor dirè premerent, misericordiam benevolentiamque excitaret. His intellectis, AUGUSTÆ nota singulis sagacitas verique amor eò ejus animum impulerunt, ut juberet hanc feminam *Linzio Viennam* transferri, meoque in Nosocomio examinandam sisti. Nosocomium inferebatur 5 Junii proximè elapsi. Tres quatuorve horis quotidiè cum illâ occupatus, testis loquar autoptes; quæ me absente contigêre, ex diario Nosocomii exactissimo suppleturus.

Mox illata in Nosocomium maledixit benignissimo SERVATORI, AUGUS-

TISSIMÆ, iisque qui eam *Viennam* duxerant. Reposita in lectum horrendè contorquere se cepit, oculos rotare in omnem partem, ut plerumque nihil nisi eorum album, sed perpetuò motum convulsumque appareret. Omnes faciei musculi modum in omnem convellebantur. Collum novit ita & in humeros, & præcipuè in dorsum flectere, ut simile viderim nunquam. Intereà vociferabatur, cantilenas cantabat, aut germanicas, aut incondito sermone non intelligibiles, quasi exoticam linguam æmulari conata. Ad hæc cepit corpus in semicirculum agere, caput ad pedes lecto figens, ventrem in altum: mox extendere sese, & altitudine aut pedis, aut sesquipedis totum corpus in sublime conjicere, idque haud minùs celeriter quam frequenter; fortè vigesies, trigesies, & sæpiùs, sine interpositâ quiete. Post momentum quietis, idem repetivit, moxque demùm imprecationes in DEUM, in AUGUSTISSIMAM, in maritum, & hoc modo ultrà horam continuavit.

Intereà temporis & rosarium & sanctam crucem in manu habens, ter in terram indignabunda projecit, terque redditam osculata, amplexaque est, imò veniam a DEO rogavit, moxque illi iterùm male-

dixit, monens nos priùs se, mox iterùm in se diabolum loqui.

Has, & plures aut alias, aut mutatas hinc indè gesticulationes edidit, pulsu ac respiratione semper post agitationes summè naturalibus.

In mediâ interquiete sic fuit, ut mente ac corpore sanissimam illam dixisses, & vitam suam totam non planè laudabilem narrabat, & quæ a diabolo jam 18 annis patiebatur, quamque ardenter sæpè à DEO petiisset, ut se à tanto hoste liberaret: in mediâ ejusmodi confabulatione, suas convulsiones imprecationesque repetebat.

In prandio ac cœnâ comedit benè, quamvis à diabolo deglutitionem sibi impediri diceret. Ab opii grano sex horis tam benè dormivit, ut ronchus audiretur. Expergesit; rosarium aliasque preces flexis genubus orat. His absolutis, paroxysmum repetit, maledicit DEO, veniamque ab illo petit; communicat demùm confidenter cum custodibus & assistentibus, diabolum mox sibi pro suâ cum illâ familiaritate inter alia sua arcana id revelasse, quòd professorem Nosocomii hodiè lubentissimè interimere vellet.

Intereà advenio, audio quæ gesta erant,

erant, repetentis convulsionis spectator sum, jamque fuci per omnia gnarus, experimentum *Tomi V, pag. 305* instituo, dæmonem fugo, & quæ quindecim annorum spatio ne unicam quidem diem noctemve se ab insultu diabolico liberam fuisse testata erat, jam ab horâ nonâ matutinâ diem hanc, & alteram & tertiam transegit tranquillè, rationabiliter, devotè; fœmineum manibus laborem ad fallendum tempus exercuit, comedit optimè, & colicam semel conquesta, ab enemate benè habuit.

Ad finem hujus lucidi intervalli familiariter blandèque cum illâ confabulans, conatus sum in eam convincere quòd non esset a diabolo obsessa, cùm vidisset per auxilia nostra totum malum cessare; quod si diabolo autore natum esset, minimè cessaturum fuisset: hoc cùm ægrè admitteret, dixi se meliùs convictum iri de hâc meâ assertione, dùm, malo fortè adhuc redeunte, auxilium idem adhiberetur.

Hæc minimè placuerunt: undè post mediam noctem leviter affici malo suo cepit: audiens verò curam priorem repetendam mox fore, tranquilla in horam sextam fuit: tunc verò gesticulationes iteravit, ex lecto prosiliit, capiti innixa in pavimentum totum corpus in anteriora,

ut pueri ſolent, projecit, lateraliterque ſe per cubiculum circumvolvit, viam ad me, remotiùs ſtantem, volvendo affectans, veluti me, ſi perſtitiſſem, in terram projectura. Blando meo hùcuſque habito cum illâ ſermone in ſerium minantemque verſo, compoſuit ſe, & exindè toto quo apud nos adhuc fuit biduo, nihil ultrà contrà decus, contrà rationem ſanam, contrà bonos mores geſſit. Rerum actarum gnara AUGUSTISSIMA, ne conſuetæ meæ ægrorum demonſtrationes in Noſocomio turbarentur, eam ad Noſocomium *ſancti Marci* duci juſſit: in quo recuſavit primò ſuæ vafritiei rationem cauſamque fateri; tenuiſſimo demùm victu, cæterùm ſana & ſummi appetitûs fœmina, demùm coacta, confeſſa eſt ſe obſeſſam ſimulaſſe, cùm ut maritum vexare perpetuò poſſet, tùm ut ſibi eleemoſynas corraderet; artificium autem hoc à militis uxore ſe didiciſſe.

§. III. Priuſquam autem hanc hiſtoriam abſolvam, opere pretium duxi hîc ſingularem quamdam hiſtoriam intermiſcere, quam mutuavi ex duobus ſcriptoribus politicis ſummæ fidei, exiſtimationiſque, Hiſtoriographis ac Galliæ ornamentis, *Thuano* & *Mezeræo*. Compendio traditurus, remitto eos quibus omnia le-

gere volupe ſit, ad *Mezeræi Tomum III*, *pag. 1224, edit. Pariſ. anni 1685*, & ad *Thuanum Tom. V, ad annum 1599, a pag. 869*, per ſex ſeptemve ſequentes. Hæc hiſtoria noſtram illuſtrabit, multamque in curando monſtrabit paritatem.

Jacobus Broſſerius, pannificii ſui ruſticique laboris pertæſus, circulatoriam vitam prætulit, atque cum tribus filiabus, quarum *Martha* a dæmone obſeſſa dicebatur, vagabundè varias urbes adivit, ut ſuam cum filiâ *Marthâ* comœdiam luderet. Cùm veram obſeſſionem eſſe judicarent multi ſacerdotum, exorciſarunt quidem dæmonem, ſed illa exorciſmos eluſit omnes. Fraude *Aureliæ* ab Eccleſiâ detectâ, aliorsùm aberrandum erat, ut bellè continuaretur. Itum ergo *Andegavum* fuit. *Carolus Miro*, reverendiſſ. urbis antiſtes, fictane an vera res eſſet, modis explorare variis contendit. Dùm ad aquam cui benedictum eſt diabolus immaniter ferocire viſus eſt, ad aquam verò communem minimè, permutatâ, ipsâ inſciâ, aquâ, ad communem fremuit, ad ſacram minimè. Exorciſmorum librum jubenti afferre altâ voce epiſcopo, dùm clàm profanum quemdam librum tradi curaſſet, affertur *Virgilii Æneidas*: magno tunc apparatu, veluti exorcizaturus, legit: *Arma*

virumque cano, qui Trojæ primus ab oris, &c.; & mox furorem immanem & horrendas convulsiones *Martha* finxit. Undè patrem & filiam vehementer corripuit prælatus, & domicilium antiquum laboremque repetere jussit.

Cùm salutare hoc consilium scelestissimis his hominibus displiceret, *Parisiis*, urbe populosissimâ, se majorem fidem habituros arbitrati, mox illùc appulerunt, & ad *sanctæ Genovefæ* templum primam scenam luserunt, eâque cum arte, ut plebs & potissimùm *rev. patres Capucini*, quos inter pater *Seraphinus* eminebat, *Martham* a diabolo indubitatò obsessam esse asseverarent. At verò *eminentiss. card. Gondius, Parisinorum episcopus*, examinandam fœminam quinque celebrioribus medicis tradidit; *Michaeli Marescotto, Nicolao Ellanio, Joanni Altino, Joanni Riolano*, & *Ludovico Dureto*. Cùm neque latinè, neque græcè interrogata quidquam intelligeret, sed gallicè modò, responderunt medici *nihil a spiritu, multa ficta, pauca a morbo esse.*

Postridiè Duretus, *cum* Ellanio, *infixâ inter pollicem & indicem acu, an sensu doloris tangeretur, tentare voluit: cùm ad ictum non tremisceret, ille* & Ellanius, *petunt collegas advocari, & in crastinum rem differri.*

Igitur Kalend. Aprilibus *magnâ omnium expectatione* a Seraphino Patre *exorcismi repetuntur; ad quos* Martha *oculos rotans, linguâ exsertâ, & contortis membris ac toto corpore exhorrescebat: tùm ad hæc verba*, ET HOMO FACTUS EST, supinâ desultatione veluti exossato corpore *fluctuans, ab altari ad valvas sacelli, in quo erant, erepsit. Quâ re perculsis adstantibus*, Pater Saraphinus *commotior exclamavit:* Si quis sit adhuc incredulus, hîc spiritum intùs agentem sistat, & vitæ periculo cum eo luctetur. At *Marescottus* nihil nisi fictum videns, & imposturam non ferens, ego verò, *inquit*, periculum in me recipiam: spiritus, si potest, me validior ferat! *quibus dictis, statim contrà obluctanti manus in cervicem injicit, eamque consistere jubet. Illa ubi se captam vidit, cùm se ampliùs commovere non posset, ut imposturam tegeret*, spiritum abiisse, seque reliquisse *respondit.*

Multo dein sermone *Thuanus* refert, agitatum negotium & inter hosce Medicos fuisse, & inter quinque alios qui prioribus suffecti erant, præcipuè quia contrario experimento *Martha* nunc quibusdam visa erat anglicè latinèque loqui; quos tamen omnes refutabat egregiè *Marescottus*. Vide *pag. 869, 870, 871.*

Interim *Henricus IV*, metuens ne fortè hæc præstigiatrix adhiberetur ad tumultus contrà recens *Nannetense Edictum* concitandos, rem *supremo Parisiensi Senatui* dijudicandam tradidit. Exactè *Martham* esse 40 dierum spatio observandam Senatus edixit, serioque a præcipuis urbis Medicis examinandam: *hi verò nihil præternaturale subesse testati sunt*. Hinc senatus tumultum metuens, eòque propriorem, quò templorum suggesta de violatis ecclesiæ privilegiis, hæreticorumque prædominante consilio fortiùs resonarent, hanç errabundam familiam suum in domicilium remisit, patri pœnâ corporali, ut vocant, indictâ, si *Martham* egredi domo, citrà loci judicis veniam, sineret.

At verò necdum finita res fuit. Vir nobiliss. ac rev. *Alexander Rupifulcaudius*, *sancti Martini abbas*, frater hujus nominis cardinalis, & *Claromontii* episcopi, fortè a fratre instigatus, *Martham Avignonum* primùm, deindè *Romam* duxit, spe fore ut autoritate *Patrum Societatis* hæc fœmina contra gallorum episcoporum, & præcipuè contrà sæcularis potestatis sententiam, verè dæmoniaca pronunciaretur. At verò & *res societatis*, carâ suâ de *Galliâ* pulsæ, postulavit ne huic negotio se immisceret, quò faciliùs

Rex in ejus reditum commoveretur; & summus Pontifex, ejusdem imposturæ jam gnarus, omne tentamen suppressit: miserandus abbas autem, exploso toto negotio, ludibrio habitus, veniam à Rege petivit, non obtinuit, brevique confectus mœrore interiit: *Martha* paterque, Xenodochiorum stipe miserè vixêre, ac periêre.

§. IV. Ex his duabus historiis, eorumque libris qui hanc quæstionem tractârunt, apparet dæmoniacis adscribi 1° horrendas, insuetas ac præternaturales convulsiones, contorsiones, corporis in sublime projectiones, rotationes, convolutiones. 2° Clamores, ejulatus, boatus, balatus, latratus, mugitus, cantus. 3° Linguæ græcæ, hebraïcæ, arabicæ, latinæ, cunctarumque Europæ nationum, aut enuntiationem, aut saltem dum quis eos exoticâ linguâ alloquitur, eum ejus intellectum, ut suo patrio sermone aptè respondeant ad ejusmodi interrogata. 4° In suis agitationibus cursibusque a nemine posse, citrà summum vitæ discrimen, sisti. 5° Diras imprecari eos Deo, beatæ Virgini, Angelis, cunctisque Sanctis. 6° Furorem summum ad lectionem divinarum rerum, ad auditum Dei, Sanctorum, rerumque

ſacrarum nomen vel applicationem, ad exorciſmos, &c.

In *Gallicâ Marthâ Broſſier*, & in *Auſtriacâ* noſtrâ *Annâ Mariâ*, videmus omnia hæc, verè perſonata contigiſſe, ac benè illas fuiſſe de agendis inſtructas. Optimum quidem noſtrum *Ludovicum Duretum* duo morabantur, ne impoſturam fateretur; indolentia ad puncturam, & rumor de notitie anglicæ ac latinæ linguæ, non a ſe quidem obſervata, ſed ab aliis enarrata; at verò primò nos in noſtris fictis dæmoniacis hanc indolentiam plus ſemel obſervavimus: ad hanc ſimulandam obduratus in malitiâ animus eas aptat. Si quis dubitet, videat *Tom. V. Rat. Med. pag.* 302 & 303, quo pacto ſceleſtiſſima mulier ter ſuſtinuerit profundam inuſtionem Chirurgi, indolentiam ſimulans, ne quâ victum quæritabat epilepſiâ, falſi argueretur. Secundò, *Dureto* examinandi donum linguarum defuerat, hoc dono *Martham* donatam eſſe alii negavêre, alii affirmârunt. Novimus abundè quàm ingenioſa ſæpè rerum fictrix ſit mens humana, præſertìm ſi eſt præoccupata. Qui *Linzio Viennam* noſtram *Annam Mariam* duxerunt, per omnia ſacra teſtari volunt eam in itinere convulſam,

ãc ſanctæ Crucis imaginem in humum indignè projicientem, a tranſeunte ſacerdote latinè juſſam fuiſſe a terrâ hanc levaret, oſculareturque, & mox executam mandatum fuiſſe. Nos ſimilia teſtari potuiſſemus, ſi non egiſſemus penſitatiùs. Verùm per multa latinè apud ipſam dicta, certi eramus ignotam illi hanc linguam eſſe; deindè intrà horam contigit, ut ter a ſeſe ſanctæ crucis projecerit imaginem, terque repoſitam in lectum oſculata amplexaque fuerit; ſemel vidi non ab eâ projectam Crucem, ſed ad latus poſitam, brevi in manibus ſumptam, habitamque honorificè fuiſſe. Porrò ſi inter ſanctæ Crucis projectionem & amplexum, quis noſtrûm num latinè aut græcè calleret, his linguis exploraſſet, hæcque protinùs juſſa hæc exequi viſa fuiſſet, anne veriſimilitudinem noſtra affirmatio habuiſſet de linguarum dono? Jam verò, quod ter apud nos non juſſa fecit, oſtendit fœminam latini ſermonis ignaram ſic in itinere feciſſe, uti non juſſa pluries in noſtro Noſocomio fecit.

Sed multos ſtupendæ corporis contorſiones movent, corporis in altum projectiones, horrendæque convulſiones enarratæ, quas ſolâ malitiâ non poſſe peragi exiſtimant. Reſpondeo his hæc nobis ideò

præternaturalia non videri, eò quòd paria illis in variis epilepticis & catalepticis, non fictis conspexerimus: deindè omnia hæc mirifica symptomata & in iis quorum *Tomo V*, *Cap. IV*, memini, apparuisse, qui tamen totam rem se finxisse, & convicti, & fassi sunt.

§. V. Ex datis historiis hisce, ex libris de hâc re agentibus, & ex nostris *Tomo V*, *Cap. IV*, descriptis observatis, constat varias methodos quibus fucusne an sinceritas innotescat, adhiberi solere. Imitatione reverendissimi *Andegavensis* episcopi, experimentum aquæ sacræ, & profanæ lectionis pro sacrâ, feliciter imitati sumus: puncturas, vellicationes, ignes, efficaces sæpè, non perpetuò, licèt summa impostura esset, deprehendimus. Linguas nunquam calluerunt; sed ferax imaginatio harum defectum supplevit, ut mox patuit; undè hoc tentamen ritè captum semper irritum est. Si resisti iis sine vitæ dispendio non possit, & nostra, & *parisina*, & omnes mei priores dæmoniaci imposturam ostenderunt.

Restiti eis currere volentibus, ut consisterent, & meo jussu jacerent sederentque. Hanc *Annam Mariam* in medio brachiorum suorum violento motu composui, ut non moveret se, imò in ulti-

mo paroxyſmo omnem motum minis protinùs ſufflaminavi.

Impoſturam prætereà aliud demonſtrabat. Dùm in molli lecto jacens, ac linteamine ſtraguloque tecta, corpus in pedis ac ſeſquipedis altitudinem projiciebat, corporis opercula caſum per latera minabantur. Pudor ne denudaretur effecit, ut ter in unico paroxyſmo opercula in corpus adaptaret, eiſque verum daret, ne caderent, æquilibrium.

Experimentum, ſeu tentamen aquoſum nunc memorabo. Et hanc fœminam, & alias, quarum toties jam laudato *Tom. V* memini, unico momento ſic curavimus hoc tentamine, ut de paroxyſmo ne gru quidem ſupereſſet. Eſt cura comendatiſſima *Hippocrati* in *Tetani* ſpecie. Sex, ſeptem, octo in acie locati, & amphorâ frigidæ aquæ armati ſtant: mulieri convelli jam ceptæ, aliaſve geſticulationes edendi, primus ſuam amphoram in vultum, nihil tale ſuſpicanti, uno jactu, totam effundit. Terror ab inſolitâ ſalutatione, horor frigore excitatus, conſpectus tot hominum vitris magnis amphoriſve ad proſequendam affuſionem adſtantium, ſiſtit paroxyſmum parumper; ſed cùm malitia omnium tanta ſoleat eſſe ut brevem poſt pauſam geſticulationes re-

petant, omnes ordine ſuum officium præſtant, ut unico tali experimento aliquandò quinque ſexve menſuras aquæ profundamus. Tunc reſipuerunt omnes; induſium autem togaque madida mutantur, in calefactum lectum reponuntur benè tecti, ac calido jure carnium refocillantur, ne frigus corpora lædat.

Sic passìm unicâ vice impoſtura detecta eſt, & planè ſuffocata; maximè ſi tunc a ſupremâ poteſtate minæ ſeriæ intententur condignæ pœnæ, ſi vel minimum deinceps advertatur malitiæ indicium. Fuit tamen quæ hoc tentamen ſecundò inſtitutum fefellerit, & quidem hæc noſtra fœmina; cujus nihilominùs malitiam minæ intentatæ mox compeſcuerunt, & penitùs ſuffocârunt.

In ſingulis noſtris dæmoniacis dictis, ut & in fictis aſthmaticis atque epilepticis, pulſum à paroxyſmo ficto finiente vix mutatum deprehendimus a ſanitate, & corporis univerſi vix læſas ullas functiones; intereà dùm in verâ epilepſiâ poſt paroxyſmum debilis, inæqualis, multiſque modis peccans ſoleat deprehendi, pluriumque per horas, dieſve, miſerabilis teneat corpora languor. *Pariſinorum Medici* qui in causâ *Marthæ* a parte *Ludovici Dureti* ſummi viri ſtabant, ex bono

post paroxysmum pulsu, corporisque alacritate, verè dæmoniacam concludebant: *Marescottus* verò ex hisce contrarium oportere confici censebat, fretus autoritate evangelicâ; cùm *Marci Cap. IX* in curatione dæmoniaci legatur sic: *Et cùm videret JESUS concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi exi ab eo, & ampliùs ne introeas in eum. Et exclamans, & multùm discerpens eum exiit ab eo, & factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: quia mortuus est. JESUS autem tenens manum ejus, elevavit eum, & surrexit.*

Neque ineptum hoc *Marescotti* argumentum est. Omnes illi personati homines exercent se paulatìm in vafro suo artificio, in quo si principio turbetur non nihil ipsorum corporum œconomia, paulatìm nihilominùs assuefacti, gaudio sui in malitiâ profectûs, spe eam perficiundi, mundumque egregiè decipiundi, vix tandem a suis gesticulationibus aut defatigantur, aut anhelant. Dum nos fabrorum ferrareorum malleolos tollere, & aliquot ferre passibus cogimur, jam anhelamus, & pulsum cum respiratione mutatum habemus; intereà dùm ipsi fabri malleum per horam elatis continuò brachiis agitan-

tes, vix mutati deprehendantur. Nolim verò regulam invariabilem ficta a veris distinguendi hanc asserere; corpore enim debiliores, & maximè in imposturâ addiscendâ tirones, aut ne fraus detegatur meticulosi, facilè mutatos habere pulsus, mutatamque respirationem possunt. Cæterùm *Marescotti* argumentum admittendum videtur, & crebrò nobis in mentitâ epilepsiâ, mentitoque asthmate, magno auxilio fuit.

§. VI. Candida hæc gestorum expositio offendere neminem poterit, neque me de aliquo in religione errore reddere suspectum. Obsessos a diabolo homines multos fuisse, ex sacris Evangeliis & Apostolorum Actibus, certus novi, multos quoque prioribus ecclesiæ sæculis, Sanctosque numerosissimos virtute dæmones ejiciendi claruisse. Tandem nullus dubito, quin hinc indè adhucdum tales habeantur. Hinc veneror preces, exorcismosque ecclesiæ, quibus illa utitur, singulâ vice, quâ sacrum Baptismatis sacramentum cathecumenis infantibusque confert, & veris applicat energumenis. Est hæres illa summæ benignissimi SERVATORIS nostri in dæmones potestatis: hanc ipsi ut sæpè priùs, ita jamjam in cœlum adscensurus, ad mundi usque finem tradidit: *dæmones*

ejicient. Marci, Cap. 16. At verò hominum vafrorum malitia tanta eſt, ut & fingant ſe dæmone obſeſſos eſſe, & venerandas eccleſiæ ceremonias, venerandosque eccleſiæ miniſtros ludibrio exponant. Hoc porrò prævertere, decus ſervare religionis ſacratiſſimæ, ſacrorumque ejus miniſtrorum, cujuſque, ni fallor, Catholicæ ſuæ religionis ſplendorem amantis omninò eſt. Hæc ſola me ratio compulit, ut a tot retrò annis ea mihi indicia compararem, quibus verane res, an ficta eſſet, probè interſtinguerem: quo demùm modo & verè a dæmone obſeſſi eccleſiæ traderentur curæ, & imposturæ convincerentur perſonati. Neque rem video dedecentem Medicos eſſe, quod, cum officio teneantur fraudulentos fictoſque morbos a veris diſcernere, idque reverà per certa tentamina præſtent, eadem quoque tentamina in uſum apud dæmoniacos vocent, ne ſceleſtiſſimi homines Deum religionemque vituperent. Profectò nullus video, quod ob id oporteat liceatve in Medicos ſtomachari. Si de autoritate eccleſiæ actum eſſe, quandò ſupremus Senatus, idque Medicorum operâ, cauſam *Marthæ Broſſieriæ* dijudicabat, non minùs ignari, quam fervidi Eccleſiaſtici clamitabant,

profectò *Clemens VIII*, summus eo tempore pontifex, sic non censuit, etsi *Martham* jam *Romæ* se sistentem, examini Ecclesiastico submittere potuisset. Attamen si viri reverendi, quos ob religionis cultum morumque sanctimoniam veneramur, hoc nostrum tentamen malè ferant, lubenter id mittimus, illisque reddimus; modò cùm hasce regulas, tùm quas ipsis industria, usus, ac religionis amor, ultrà suggerent, accuratè patienterque in usum vocent. Nihil enim, nisi harum regularum neglectus, in causâ fuit, ut hæc mihi demandata provincia sit. Maximè optandum foret, ut ad sacras ædes, ad quas pia plebs convolare peregrinabunda consuevit, legionesque dæmoniacorum conduci undique solent, debita tentamina viri venerandi præmitterent; ne profanarent istiusmodi personati homines, neve ecclesiæ ministrorum imperitiam simplicitatemque falsè riderent, dùm in miraculorum diariis postmodùm nefandum suum vident sacrari vaframentum.

Finem capiti impositurus, duas me morari quæstiones percipio, quæ quidem responsionem vix mererentur; eamdem tamen cum multorum animis altè irradicatæ videantur, omninò poscunt.

Prima eorum est, qui propter frequentes imposturas statuunt neque hodiè existere quos obsideat diabolus, neque olim extitisse: cunctas scilicet curas dæmoniacorum enarratas morborum quidem mirabilium, at verò præternaturale nihil habentium curationes fuisse, quam sententiam eruditis jam olim, maximè verò hoc tempore viris, operum mole notis, vehementer placere video.

Hos porrò primùm rogo an admittant revelationem, nec ne? Hanc si non admittant, eos plango, non negantes diabolicam obsessionem ratus, nisi quia suo materialismo infatuati. Pneumatologiam omnem rident. His mentem sanam apprecati, eos volumus, qui admittunt revelationem, eosdemque precor, ut depositâ præoccupatione, sacra Evangelia cuncta pervolvant diligenter, notamque ad illos affigant qui dæmoniacorum meminerunt locos: centenario plures ejusmodi notabunt, qui sincerè, neque præoccupatè considerati, non permittent unquam illis, ut ad non præternaturales morbos has referant dæmoniacorum historias. Videbunt dæmones id effatos, quod homines, quos obsidebant, ignorabant. In principio certè ignorabat israelitica gens JESUM, & MESSIAM esse, & DEI

FILIUM; utrumque diaboli homines obsidentes, ultrò fatebantur. Ubique curationes morborum ab illis dæmoniacorum distinguuntur, distinctèque enarrantur. Quin & in gloriam suam intraturus SERVATOR, in ultimo suo ad Apostolos Discipulosque sermone, *Marci*, 16 *cap. Signa autem eos*, inquit, *qui crediderint, hæc sequentur: in nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & benè habebunt*. Apostolorum igitur, eorumque qui ipsis prædicantibus fidem amplexuri erant, distincta potestas fuit in res distinctas; quæ potestas & hîc, & in totâ evangelicâ SERVATORIS historiâ, tam distinctè separatur, ut qui voluerit præfractè negare, & morbos curare, & dæmonem expellere, res diversas esse, affirmare necessariò quoque debeat donum linguarum, venenique immunitatem, neque a curatione ægrorum, neque a diaboli expulsione quid separatum esse, licèt hic quadruplex, eaque distinctissima inter se potestas promitti videatur; quo quid dici absurdius possit? Dolendum profectò in pyrrhonico hoc sæculo & plurimam gentis eruditæ, revelationem credentis turbam in absonam hanc opi-

nionem abire, & vel hâc ipsâ se doctionem, se sacrorum librorum intelligentiorem esse opinari.

Quæstio altera eorum erat qui mirentur id nunc asseri, quod quantumcunque olim frequens diaboli obsessio fuisset, ea tamen nunc inter rariora ponatur: dùm intereà illi minimè causam capiant, cur rarum hoc nunc foret, quod frequens olim: hominum nunc eamdem quam olim conditionem esse, eamdemque diabolorum & malitiam & potestatem: videri proindè sibi & præproperum nimis esse hoc de raritate obsessionis dæmoniacæ assertum, & quæ ad imposturam detegendam ex hâc assertione laudantur temeraria.

Hos primùm rogatos volo, quo demùm argumento probent, quod olim in rerum naturâ contigerit, id perennare, quandiu eadem rerum natura perstet, oportere? Utique non ex revelatione, minùsque multò ex observatione id probabunt. Et in divinis rebus, & in humanis, non idem perpetuò apparet PROVIDENTIÆ ordo. Donum linguarum, donum prophetiæ, donum ægros impositâ manu, aliâve actione, curandi, communia in primitivâ ecclesiâ erant, jam verò rarissima observantur. Quid leprâ commu-

nius Judæorum? ſcatent eâ veteris novique Teſtamenti codices: uti dæmoniacorum hiſtoriam Evangelium refert, ſic & leproſorum; intereà dum noſtro ſæculo penè ignotus morbus, niſi hinc indè apud Indos ſit. Ergo nihil ſolidi ejuſmodi argumenta habent. Pro omni autem reſponſo ſufficit detecta impoſtura, ita ut velimus, nolimus, paucos noſtra, paucos patrum noſtrorum memoria extitiſſe, quos obſederit dæmon, ultrò fateamur.

FINIS.

APPENDIX.

Die 20 *Aug.* 1773, fatalis contigit casus ad Paludem propè *Danubium*, in loco quem *Thabor* vocant; qui cùm ad argumentum quo toto capite secundo hujus operis occupabamur mirificè faciat, typis autem illo jam edito contigerit, necessariò hîc memorandus est.

Adolescens 16 annorum, multis ab annis valetudinarius, pertinaci laborans diuturnâque scabie, piscatus hamatilis adeò immodicus, ut ob eumdem pridiè vapulasset; denuò hoc die, horâ decimâ antemeridianâ, vento procellosissimo, in vicinâ Palude, binis tribusque pedibus haud profundiore hamans, ab altiore amne pronus in aquam incidit, idque in acutum abruptumque veteris hujus Paludis aggeris palum. Emersit, vociferatusque est. Vidit, atque audivit eum, præteriens fœmina, quæ auxiliari cùm sarcinata non posset, in opem vicinos compulit hortulanos. Convolantes undique hi, oblongum quem casu reperiunt, asserem luctanti cum aquis porrigunt, quo arrepto eum in continentem ducant;

at verò ille genubus tenùs tenaci limo immersus, expedire non potuit se. Nonnullis intereà vicino in horto uncum quærentibus, altiùs infigitur limo adolescens, submergiturque. Horæ, ut credunt, quadrante submersum, uncis vesti infixis, in continentem trahunt; signa vitæ nulla edentem, in altum elatis pedibus quatefaciunt, & spumosam quidem aquam ore naribusque, ut putant, profluam vident; sed ne vel minima vitæ superstitis signa. Ad hæc vicini suburbii *Leopoldini* Balneator quæritur, cui quo pernicior adsit, currus junctis raptìm equis mittitur. Ejus verò loco duo prodeunt tirones, qui vix conspecto corpore, & seros se vocari mussitant, & neque aut venam tundi, aut alia præsidia artis admoveri ultrà posse contendentes se subducunt.

Elapso tandem bihorio in nostrum Nosocomium corpus conferri jubet loci judex. Mox conspicitur sinistro in bregmate, notata jam a Chirurgiæ tyronibus contusio, atque epidermidis separatio. Calefacto protinùs in lecto variis & rebus & modis fricatur; ex venâ jugulari dextrâ sanguis mittitur, qui rapidus principio, moderatus postliminio, unciarum X copiâ profluxit, tenuissimus, nigres-

cens, morâ bihorii ſubnigrâ aquâ præcipitatâ excolor, ad ignem, more albuminis ovi, coagulatus. Reliqua artis præſidia, quemadmodùm *Tomo I Rat. Med. cont. part. II*, traduntur, ordine admota ſunt; aſt verò, ut facilè prævideramus, incaſsùm. Agitato ſub experimentis corpore, ore ac naribus multa ſpuma profluxit, œſophago, ut leviter eodem in ſectione vulnerato conſtitit, oriunda: imò etſi ex aſperâ arteriâ prodiiſſet, ſpumæ duntaxat, ſi quæ affuiſſet, portio quædam prodiiſſet. Galli enim noſtri ſcriptores ſuâ ſpumâ evacuari ſic pulmonem non poſſe, evidentiſſimis experimentis demonſtrârunt.

Die 21 Aug. ad 7 mat. cadaver luſtravimus a pectore orſi, ne quid mutaretur in pulmone. Pulmo liber uterque. Aortâ, venâ cavâ, ſuperioreque trachæâ, ne quid efflueret, probè ligatis, tùm & ſeparato a diaphragmate pericardio, eximebantur cum corde pulmones. Nulla in trachæâ aqua ſpumoſa, nulla in bronchiis, nulla in loborum, quos numeroſas in taleolas diviſeramus, vel minimâ portione: neque ſeri ſpumoſi quidquam perſciſſione tantummodò non prodibat, ſed ne forti quidem preſſione; nihil enim hâc niſi ſanguis exprimeba-

tur. Porrò multus inerat aër illis, irretitusque sic, ut ex quibus expressus sanguis fuisset partes, ne post horas quidem considerent, bullas modò sub externâ tunicâ pressione formantes: quod pulmonis emphysema non a submersione, verùm ab antiquiore hujus visceris in suâ cellulositate dispositione, explicandum est. Ex variis scriptoribus hoc pneumonicum emphysema in hominibus non demersis, unà cum magnâ ex hâc membranâ aërem explodendi difficultate, adnotavit *Ill. van Swieten* in cap. *Boerhaavii de Hydrope*, ad §. 1220.

In corde vasisque majoribus, cruor nigrescenti similis aquæ. Intestina singula inflammata. Colon, postquam ex sinistri ilei cavitate emersisset, quinque flexus ingentes, antequam in rectum abiret, formabat. Et inflammatus pone pylorum ventriculus.

Ad os bregmatis lævum, tegumenta inter ac pericranium, eâ scilicet plagâ in quâ læsionem externam videramus, inventa ecchymosis est, multaque pericranii rubedo. In encephalo ambæ quidem meninges ad cerebrum universum rubebant, verùm præthereà in ipso contuso loco multam rubri, nigrescentis tenuisque

que ſanguinis ecchymoſin inter ſeſe mutuas continebant. Ventriculorum parietes copioſis vaſculis, iiſque rubris, ſcatebant.

Hæc igitur anatome nos docet primò: licèt in cadavere patuerit invincibilis cauſa mortis, quia tamen hæc antè anatomen ignorabatur, Chirurgiæ profectò tyronibus, quantùm ab ipſis res pependerit, imputandum eſſe mortem; quia quidquid in eo caſu agendum eſt, & a magiſtro diſcipuli tenent, & linguâ vernaculâ conſcriptum de hâc re libellum, dono Auguſtæ, poſſident magiſtri omnes, quem & communicare exponereque diſcipulis lege juſſi ſunt. Sin verò planè rudes in hoc negotio hi fuerint, pars culpæ multa redundat in magiſtrum, quod nec libellum communicaverit cum illis, nec expoſuerit, nec, ſi potuerit, in auxilium accurrerit.

Secundò: ut canes meos mittam, jam hîc hominum demerſorum alter eſt, cujus caruerint aquâ pulmones: huic autem præstereà apoplexiæ extitêre in encephalo cauſæ. Ponamus hanc hiſtoriam vel nocte, vel ſaltem nullis præſentibus contigiſſe teſtibus; & cadaver tandem inventum juſſu luſtrari magiſtratûs. Qui ejus ſunt,

quam refutare conatus ſum, ſententiæ; cùm in anatome & vacuum inveniant ſero ſpumoſo pulmonem, & haud contemnenda mortis violentâ manu illatæ, indicia, magiſtratui referent meridianâ luce clariùs eſſe quod hic juvenis morte violentâ priùs peremptus fuerit, antequam præcipitatum corpus in paludem ſit; quo quid unquam a veritate alienius? Interîm magiſtratus ampliſſimus, magiſtratûs *Lugdunenſis* exemplo, in homicidas ſeverè inquiret, in carcerem ſuſpectos conjiciet, ad eoſdemque convincendos artificia conſueta admovebit. Si quis, quàm inanes hi, quàm arduos, quamque periculoſos, cùm judici concilient, tùm accuſatis, labores, maturè perpendat; an gravari, minarique poſſit, me quâvis oblatâ occaſione Gallicanæ ſententiæ urgere perniciem?

At verò totum hoc meum argumentum negotio ſe facili confodere poſſe, hujus ſententiæ autores fortè arbitrabuntur, adoleſcentem meum ſubmerſione neutiquam vel ob id periiſſe rati, quod è gurgite in ſublime emerſus, vociferatus ſit; oppletum proindè aquâ habere non potuerit pulmonem. Hinc eum videri non ſubmerſione, ſed fluente paula-

tùm tuſſis de encephali vaſis ſanguine, ex cerebri oppreſſione verè apoplexiâ periiſſe: quodque proindè aquâ ſpumosâ vacuus deprehenſus ejus pulmo ſit, mirabile non eſſe.

Profectò multam mihi hîc illi ſuppeditant diſſerendi materiem. Sed iiſdem in *Appendice* reſpondere opportunam non videtur, ne ex Appendice novum ſuccreſcat voluminoſumque opus. Hinc id, quod contendunt, ipſis impræſentiarum omne dabo; modò ex datis concedant neceſſariam conſequentiam.

Scilicet, ſi hic juvenis, nemine teſte, incidiſſet in paludem, atque elapſis aliquot diebus inventus, legali examini fuiſſet ſubjectus, ipſi hi, quos veneror, viri, neceſſariâ lege pronunciare debuiſſent *primò*, mortuum illum præcipitatum in aquam fuiſſe, cùm omni prorsùm aquâ ejus pulmo careret: *ſecundò*, ex viſis atque repertis in capite eumdem fuiſſe violentâ morte peremptum, priuſquàm præceps in aquam datum fuiſſet cadaver. Reddentes itaque caſum hunc illi ſuæ *Claudinæ* conſimilem, argumenta profectò fortiora ad hanc concluſionem in iſto quàm in illâ haberent. Interìm hiſtoria noſtra, tot teſtibus pleno in die

viſa atque audita, hanc concluſionem non minùs damnoſiſſimam quàm falſiſſimam eſſe, omni ex parte toties jam oſtendit. Quocumque igitur modo exponere hanc hiſtoriam contendunt, eam ſententiæ ſuæ deſtructricem ſemper inveniunt.

FINIS.

ANTONII DE HAEN,

S. C. R. A. MAJESTATIS

CONSILIARII ET ARCHIATRI,

EPISTOLA

DE CICUTA.

PARISIIS,

Apud P. Fr. DIDOT juniorem, Bibliopolam, ad ripam Auguſtinianorum, propè pontem Sancti Michaëlis, ſub ſigno Sancti Auguſtini.

M. DCC. LXXVII.

Cum Approbatione, & Privilegio Regis.

VIRO PRÆNOBILI AC CELEBERRIMO

BALTHASARO LUDOVICO TRALLE,

MEDICO VRATISLAVIENSI,

Academiarum Cæsar. N. C. Adjuncto & Elect. Boicæ Scientiarum Socio, &c.

MEMINERIS, vir celeberrime, quum in ultimo tuo de inoculatione opere scripsisses, observationes Viennenses de cicutæ præstantiâ etiam Vratislaviæ comprobatas esse, quod, datis mox ad te litteris, humanissimè petiverim, ut curatorum illorum historiam, quos cognovisses ægros antè datam cicutam, quibus præter cicutam datum nihil admotumque fuisse nosses, quosque posteà, aut egregiè emendatos, aut perfectè curatos lætus salutasses, mecum communicare dignarêre: me quippe tùm fore, qui eamdem publicâ luce donaturus, cicutæque futurus encomiastes essem. Æternum enim

Numen veneror, quod eam mihi mentem benignus inſeverit, ut ſalute humanâ nihil acceptius, nihil unquam haberem antiquius; ad quam profectò, de quâ lis eſt planta, plurimùm conferret, ſi, quas illi vires ineſſe perhibent, reverà poſſideret.

Eamdem poſſidere illas, nullus principio dubitabam. Pilulas indè paratas, ultrà ſexennium eſt, dederat mihi illuſtriſſimus noſter præſes *L. B. van Swieten*, ut in ſchirro & cancro earumdem vires explorarem, ſuppreſſo quamvis plantæ nomine, quod publicare necdum ſibi licere aiebat: quo autem audax in experiundo eſſem ſuam ille fidem, ſuam interpoſuit experientiam. Neque profectò vel hilum hæſitavi, fide munitus tantâ atque auctoritate. Imò gratias divinæ Providentiæ venerabundus egi, quod deniquè ſummarum maximèque formidandarum generis humani, in eoque amabilis præcipuè ſexûs, calamitatum medelam propitiùs revelâſſet.

Experimenta igitur actutùm inſtitui, æquè benè multa, antequam quâ uterer cicutam eſſe noſcerem. Quod autem experimenta illa minùs favebant, ego inſtituebam eadem auctiora, ratus, ne ab optimo quidem medicamento expectari poſſe, ut omnes ex æquo ſanaret: & forſitan

eos, qui penitùs incurabiles, meas hùcusque in manus incidisse, in casuros tandem, qui sanescerent, qui comprobarent medicamenti virtutes, qui eâdem me, quâ cæteros, lætitiâ perfunderent.

Intereà aliorum recenter evulgatis experimentis tanquam propriis meis gaudebam, & ubique laudabam cognitæ tunc mihi cicutæ vires. Eramque ejus in Italiâ præco. Et, si quem cupido tenet noscendi, cur nobiliss. comes *Roncalli Parolino* in epistolâ ad *Cl. Bianchi* conqueratur: *che io non fosse troppo cortese*; caussa est, quod cùm Mantuæ 1760, mense Septembri, ille me officiosâ salutatione honoraret, & in cicutam acriter inveheretur, ego forsan paulò acriùs ejusdem efficaciam propugnarem.

Atque ita ferè biennio egi. Tandem quum ea experimentorum meorum infelicitas esset, ut quibus cicutam, spatio anni dimidii, anni integri & sesquialterius, dederam, eorumdem nulli sanescerent, plures in deteriora laberentur, unus periret alterque; quum præterea similes querelæ aliorum aures circumsonarent, penitùs, fateor, animus vacillavit.

Intereà obstupescens inaudio *libellum* de cicutâ alterum prelo mandari. Itaque *ill. præsidem* adire ego, ipsi infortunia

mea exponere, diaria 23 ægrorum, quos ab initio in curam ſuſceperam, monſtrare, obteſtari per omnia ſacra, nihil ultrà publici juris fieri permitteret, donec quæ a pluribus caperentur experimenta numeroſiora omnem amoviſſent hæſitationem. Quippe ſi, quæ ego infortunia mœrebam, eadem & aliis contingerent, eoſdem his præpoſteris laudibus indignaturos, noſtramque facultatem de famâ, quam celebrem, quam venerandam apud exteros conquirere cœperat, periclitaturam. Intereà me non quidem ultrà in Noſocomio, in quo præ locorum anguſtiâ fœtor cicutæ, cæteris, eâdem non utentibus, permoleſtus eſſet, ſed foràs, eâdem quâ anteà ſedulitate experimenta proſequuturum.

Non expedit enarrare quis fuerit hujus colloquii finis. Noſſe ſufficiat indictum mihi bellum ab eo die fuiſſe, idemque hùcuſque non continuare duntaxat, ſed ingeminare.

Quum interim, quò in experiundo frequentior, eò eſſem in curando infortunatior, experimentis meis vel ideò fidem eſſe denegandam contenderunt, quod non ultrà in Noſocomio eadem ſub oculis meis inſtituerem. Homines, ac præſertìm quidem pauperculos, a medico

medicamenta accipere, sæpè eadem aut negligenter, aut nihil omninò assumere, vendere aliis, & sic porrò.

Quamvis experimentis in Nosocomio captis æquè fuissem quàm extrà illud infelix; quamvis etiam in libellis de cicutâ plura experimenta extrà quàm intrà Nosocomium capta legantur, tamen inani hoc prætextui adhuc semel obviam ire volui. Septemdecim ægros, quos similes varii morbi affligerent, quique in *libello primo de cicutâ recensentur*, in Nosocomium meum induxi, cicutam iisdem omnimode applicui, & bis in septimanâ cunctis medicæ studiosis, proficerent, nec ne, examinandos produxi.

Emanante in urbem cicutæ apud hos omnes inertiâ, accusârunt me, quo fundamento nescio, ignorantiæ methodi veræ cicutam exhibendi. Quâ de causâ humanissimis litteris *ill. præsidem* hortabar, ut horâ sibi commodâ vellet examinare ægrotos meos, tùm qui in Nosocomio degebant, tùm etiam qui extrà illud cicutâ utebantur, ad datam quippè horam omnes illi sistendos: nihil mihi gratiùs fore, quam ex ipso discere, non vitio cicutæ, sed meo, qualiacunque infortunia conquererer, contingere. Sed neminem vidi, & ne responsum quidem.

Experimenta nihilominùs auxi ad numerum CXX.

Quum tandem cancrosarum fœminarum octo mihi periissent, cæterorumque & nemo curaretur, & multi pejorarentur; quumque ex *Bohemiâ*, ex *Imperio*, ex *Galliâ*, *Angliâ*, *Belgio*, *Italiâ*, similia infortunia, aut litteris perciperem, aut dissertationibus intelligeram impressis, ab experimentis novis desistendum esse arbitratus sum; cicutam & inertem esse & noxiam a prægressis convictus.

Interìm videas, quanti faciam tuam, optime Tralles, auctoritatem, dum vix lectis in ultimo tuo opere *Breslaviensium* experimentorum encomiis, protinùs & eorumdem historiam abs te peterem, &, sub narratis suprà conditionibus, me evulgaturum illam, tùm laudaturum cicutam esse sponderem. Qui hisce meis adeò æquis atque sinceris votis satisfaceret, tu, amice candidissime, unus esse debuisti, unus esse potuisti, qui, veri amore raptus, & tua propria observata ex diariis depromere, & cunctorum Breslaviensium Medicorum Chirurgorumque, qui cicutâ usi erant, testimonia, proprio ipsorum nomine consignata, colligere, & ad me tantâ cum diligentiâ & attentione transmittere dignâbare.

Vix accepta, legi eo, ſanctè teſtor, quo promiſeram animo. Reperi catalogum undè ſeptuaginta ægrorum. Vidi clarorum virorum, qui cicutam ipſis dederant, alios aliis eſſe huic plantæ favorabiliores; teque, vir egregie, minùs quàm expectâram: vis probè a me notari, non ſcripſiſſe te, pag. 234, vexatiſſimi argumenti; vires ejuſmodi cicutæ abs te viſas, & comprobatas eſſe, verùm ejuſmodi de illâ laudes percepiſſe, quæ illis quas tu novo huic invento decernere poſſes, majores eſſes.

Horum undè ſeptuaginta ſchirro vel cancro, ſive occulto, ſive aperto, 36 laborarunt, omnium ergò mediâ parte plures. Laborarunt 6 colli tumoribus, vomicâ 1, fluore albo 3, aſthmate 1, ventris duritie ac tumore 3, teſte indurato 4, venereis denique maligniſque ulceribus 15.

Ex illis, qui ſchirro aut cancro laborarunt, periêre 30 miſerrimè, & incurabiles 6 manſerunt, colli tumoribus laborantium 2 curati; 4 minimè; vomica curata; aſthma levius indè creditur; 3 leguntur ventris duritie ac tumore curati; 3 curati à duro teſticulo, 1 non. Tandem a malignis ulceribus ac fiſtulis 11 curati, 4 non curati.

Liceat, vir eruditissime, hæc singulatìm examinare. Deprehendimus primò ex eis, qui vero schirro aut cancro laborârunt, nullum, seu nullam (pleræque enim fœminæ sunt) curatam esse, earumdemque $\frac{5}{6}$ miserè periisse. Advertimus quoque hoc peculiariter a practicis *Breslaviensibus* esse notatum; scilicet, egregium Chirurgum *Hauptmann* apertè fatentem legimus, *apertum cancrum nunquam se cicutâ curasse, nec curatum a quopiam nosse*; nullum dexterrimum Chirurgum *Beer*, a nemine curatum se vidisse, nec se unquam ullum curasse; exper. Medicum *Wiche*, cancro nunquam profuisse cicutam. Experti itaque idem sunt *Breslavienses* quod ego, quod Viennæ multi mecum, quod centeni Medici *Galli*, *Itali*, *Germani*, *Angli*, *Belgæ* toties experti sunt.

Si cum hisce adeò universalibus observatis, omnem omninò excludentibus exceptionem, conferamus libellos de cicutâ, *primum*, *alterum* & *supplementum necessarium*, deprehendimus nihil frequentius a cicutâ, quàm cancros & schirros aut curari, aut emendari insigniter. Libell. I, pag. 6. « In strumis schirrosis, » in indurationibus glandularum, mam» marum, & pessimis cancris non exi» guos effectus vidi, & expertus sum. »

—Pag. 103. « Indurata & schirrosa in iisdem etiam casibus resolvit, ubi alia » medicamenta maximè penetrantia nihil » efficiunt. » Pag. 104. « *Cancro ponit limites*, *&c.* Acre cancrosum emendat, » fœtorem dispellit. Ichorem cancrosum » in bonum pus convertit » Pag. 100. » Dexter *F. Leber* pertinacissimos schirros in diversis corporis partibus resolvit. Cancros plurimos non modò in » mammis, sed & in facie, ad oculos, » nasum, &c. emendavit, & quosdam » integrè curavit. » Sunt tot ferè schirrorum aut cancrorum curationes, quot capita libellus habet.

Libellus alter sic infit: « Quò sæpiùs » cicutam ægris exhibeo, eò majorem » semper in hâc plantâ virtutem & efficaciam admiror. » Paulòque post: « Opus » non esse scribi eam ornare encomiis, cùm » eadem accuratissimè capta experimenta eloquantur. Nec mirum; quum libellus integer innumeros penè referat a » cancro aut schirro cicutæ persanatos » efficaciâ. Quare & pag. 287 legitur: » *Cicuta cancrum curat. Id, multiplici experientiâ convictus, vidi.* — Et pag. 291: » *Si fœminæ statìm in principio mala sua* » *detegant, & si Medicus debito tempore* » *cicutam adplicet, certus sum, nos intrà*

» *aliquot annos rarò visuros mammarum* » *cancrum. Et supplementi necessarii.* Pag. » 37 : *Cicuta fundit schirros etiam anti-* » *quos.* Pag. 40. *Cancrum curat, aut emen-* » *dat ejus acrimoniam, pusque bonum in-* » *ducit, sopit dolores.* »

Libello de *stramonio*, &c. p. 111 & 112, « *Cicutâ dissipari*, ait, *veros inve-* » *teratosque schirros, & cancros & ulce-* » *ratos.* »

Libello de *colchico autumnali*, p. 77, « easdem canit de cicutâ laudes, additque : « *Balneum ex cicutâ infusâ para-* » *tum, cui totum ægrotantis corpus im-* » *mergitur, multùm subindè juvat, efficit-* » *que ut extractum internè datum longè* » *citiùs schirros & tumores solvat, sanet-* » *que ulcera cancrosa saniosa.* Pag. 92 : » *Medicus . . . propriam uxorem cum om-* » *nium stupore ab ingenti mammæ cancro* » *liberavit.* »

Quid ad hæc omnia, vir carissime? Viennæ, ejusque singulari in vico, cicuta multiplici experientiâ *schirros veros, antiquos, inveteratos, pertinacissimos resolvit, curat, cancros ingentes exulceratos sanat.* — Dum interìm Breslaviæ, Pragæ, Mediolani, Parisiis, Londini, Amstelodami, tàm ii qui cæterùm laudant cicutam, quàm qui eamdem vituperant,

illam in cancris unanimi voce inanem clamitent, in ſchirris vanam reperiant. Quid, inquam, ad hoc? Cicutam Vienſem, ais, palàmque aiunt tecum omnes *Breſlavienſes* tui collegæ, miranda hæc ſolam patrare, indigenâ aliarum regionum curari nullos.

Sed *Viennenſis* cicutæ libras, ultrà 500 *Viennæ* emptas, cæteræ regiones devorârunt, nec unquam ſchirros cancroſve veros ſe indè curaſſe, vel ipſi fatentur ſpontè, vel veritate convincuntur. Nonne veſtri id unanimi voce clamant? nonne idem plures nationes?

Verum urgebis *ex Libello 2, de Cic. pag. 3*, amaras querelas, in hæc verba erumpentis ſcriptoris: « Doleo ſummopere, centenas aliquot libras extracti » cicutæ, ex herbâ ſiccâ parati, me inſcio, *Viennâ* in alias regiones eſſe tranſmiſſas. » Quòd nonnulli id ſemel ex recentis penuriâ fecerunt, dum ad externas regiones plus mittendum eſſet, quam de extracto ex recenti herbâ parato mitti poſſet, inficias non ivero; aſt verò pharmacopœos ſequentibus poſtmodùm annis ex recenti plantâ extractum parâſſe, cùm certiſſimum eſt, tùm ex eo patet, quod ejuſmodi nihil unquam poſteà ab auctore expoſtulatum ſit.

Si ergo unico anno id contigit, id annis posterioribus viribus non potuit derogare cicutæ : quin etiam quo anno id contigit, si minores, magnas tamen vires ejusmodi extractum possidens effectu bono apud extraneos laudatum fuisset.

Objicies mihi secundò auctoris querelas in *supplemento necessario*, pag. 8 & 9. « Extractum verò non ubique ad meam » mentem paratur. Sumunt enim succi » expressi ingentem copiam, eam in vase » cupreo igne satis forti coquunt, fœtor » indè ingens longè lateque spargitur, » avolat, quod est optimum ; prætereà » nimiùm sollicitè succum & extractum » purificant. » Subterfugium hoc æquè ægrè quam ego, præstantissime Tralles, admittes, si mecum cogites, herbæ fœtorem, qui nunc optimus a conquerente auctore vocatur, maximè avolare, dum ad fomenta & injectiones aquâ coquatur ; & tamen hujus decocti egregias celebrari, in ejus operibus, vires : deindè nec fœtorem in extracto parando avolare, cùm mures perpetuò redoleat. Et si a vase cupreo nocumentum pateretur, id profectò symptomata à cupro genita demonstrarent.

Sed quid immoremur ejusmodi excogitatis subterfugiis refutandis, dum auctori urbique universæ notissimum sit, ex-

tractum cicutæ, quo ego mea infelicia experimenta ceperim, quod ille, egoque ad exteras regiones, ubi nihil effecerit, miserimus, esse planè idem, esse de eâdem massâ, ex eâdemque areâ petitum, ex quâ petitum sit illud, quò ipse in Nosocomio suo, quo alibi, admiranda illa perficere se dicat, quibus cuncti ejusdem scatent libelli. — Cessent itaque aliarum nationum Medici experimenti defectum in cicutam suam patriam refundere: cesset ipse auctor, de cicutæ præparatione conqueri, dum constet, eodem cicutæ extracto, & me & multos exteros, quo ille usus fuerit, usos esse.

Sed hoc pacto conquereris, vir expertissime, non solvi, sed amplificari magis, quod explicandum mihi ænigma proposueras, cur scilicet tot *Viennensium* schirri cancrique curæ laudentur; intereà dum *Viennensium* Medicorum plurimi, dum reliqui per universam Europam Medici atque Chirurgi, cicutam deprehendant esse ad hosce morbos curandos ineptam?

In rem ingratam atque odiosam me inducis, optime Tralles: quum urgeas tamen, expedire eam conabor. Ac primò quidem, si repetas mecum cancri, schirri, scrophulæ, &c. definitionem, & quânam in re horum tumorum singuli a singulis dis-

crepent, mox defectum insignem reperies *in cicutæ libellis*, qui hæc nomina sic commiscent confunduntque, ut ad singulam ferè historiam indigeant correctione. Hoc semel admisso, ænigmatis tui solutionem pro parte habes.

Missa ad me fuit, ad convincendum me, die 3 Jan. 1760, fœmina quæ cicutæ usu a pessumo exulcerato cancro liberata dicebatur. Fœminam videram anteà nunquam, ideòque num vero cancro laborâsset, ab eoque biennali cicutæ usu curata esset, aliorum fide & testimonio credere poteram; ex enarratione autem mulieris haud ita fuisse suspicabar.

Biennio post urgebantur cicutæ patroni, ut curatis per cicutam suis me pervicacem & obstinatum hominem erroris convincerent tandem. Porrò hi qui integro quadriennio cicutâ usi, jam numerosum jactabant curatorum catalogum, aptum hominem, quem ad me mitterent, non habuêre, nisi eamdem hanc fœminam. Et quod abs te, vir clarissime, notatum velim, ipsa hæc fœmina, quæ, biennio elapso, in laudem cicutæ ad me missa fuerat, quæ post illud biennium adhuc unica erat, quam ad convincendum me, mandato coacti, aptam credebant, hæc, inquam, ipsa toto hoc ultimo biennio ob

novam mammæ duritiem cicutam ſumpſerat. Pulchrum profectò ad convincendum exemplum! Quo autem hanc ignominiam a cicutâ amoverent, & in me (quis crederet?) converterent ſchedulam dederant mulieri, in quâ monebar, mammam manſuetiùs examinare; quandoquidem eadem, ante duos annos rudiùs a me contrectata, induruiſſet ſic, ut toto hoc tempore cicuta de integro indiguiſſet. Capis facilè inane commentum. Itaquè examinavi denuò, ſed manſuetè fœminam; &, accuratiùs repetitâ cum illâ morbi hiſtoriâ, convincebar eamdem nec cancro unquam laborâſſe, nec quo morbo laborâſſet curatam eſſe. Eſt fœmina casûs ſecundi *libelli primi de cicutâ*. Tumores ambulantes, ſcrophuloſos, illa geſſerat per annos, varias corporis glandulas, alias poſt alias, afficientes; loco ſæpè motos emplaſtris, ſpontève; renatos ac mole aliquandò duriores cutimque nonnunquam inflammantes. Horum adhuc unum notabilem ſub axillâ gerebat. Repeto itaquè, ſi conſideres, illos, poſt millena experimenta, nullum mihi exhibere præter hanc mulierem potuiſſe; ſi attendas eamdem ſchirroſam cancroſamque fuiſſe nunquam, ænigmatis tui tenes ſolutionem.

Secundò, præcox gaudium de aliquâ ſub cicutæ uſu mutatione, quam etiam a naturâ factam cernimus, in causâ fuit, ut curari jam, imò ut curatum clamitarent, quod tale minimè erat. — Sic nuperrimè iterùm contigit, ut fœminæ comœdæ, a cancro per cicutam curatæ, fama aulam expleret urbemque, eaque tamen ipſa, elapſis abindè 14 diebus, cancro mortua ſepeliretur. — In *libello ſecundo* integra cancri cura totis tribus paginis deſcripta habetur mulieris, cujus maritus lignum jam aptaverat, undè ſtatuam Æſculapio ſuo conditurus eſſet, quam condituram mors brevi, ut privatis litteris novi, inſequuta prohibuit.

Et, ſi legas in eodem *libello ſecundo* a pag. 262 ad 277, ovantem de curato penè cancro hiſtoriam, an crederes, vir doctiſſime, cancrum paulò poſt adeò malignum fuiſſe, ut fuerit ferro amputandus? Nec dubites: in trophæum cicutæ excellentiſſimus comes maritus, nunc princeps a rege fratre creatus, exciſam mammæ portionem *Pragâ Viennam* miſit. Vidi, contrectavi, menſuravi illam. Tres pollices Viennenſes tumor, jam ſpiritu in quo ferebatur contractior, quâcunque menſuraretur in parte, in diametro latitudinis habebat; in eâ altitudi-

nis duos. Prudens Chirurgus unà abstulerat papillam, & pollicem latum substantiæ mammiæ ab altero papillæ latere, utpotè schirris minoribus refertam.

Tertiò, defectus memoriæ (cur enim odiosiore verbo utar?) in causâ fuit ut, in ægrorum tradendâ historiâ, cancrum exulceratum vocarent, ubi, v. g. mammæ inflammatio in suppurationem octidui spatio abiverat; & ut ambos pedes fœdissimis ulceribus exesos scriberet, ubi non nisi parvæ pustulæ duæ uni pedi adederant, quas prurientes puella scalpserat, & ubi tertia demùm nascebatur à candelæ scintillâ, quæ in idem crus, Chirurgo id examinante, infortunatè exciderat. Convictus hâc de re fui, quandò anno fortè sesqui altero ab illâ ita dictâ curatione elapso, eâdem puellâ me conveniens, ejusdemque mammæ novam inflammationem exhibens, præteritam dabat historiam suam. Curante me illicò Chirurgum vocari, qui in *libello secundo* de cicutâ hanc ut exulcerato cancro & cruribus exesis laborantem describi curaverat, juvencula eum de memoriæ lapsu convicit sic, ut defendere ultrà se non posset.

Id generis historiæ plures exstant. Lapsus memoriæ fuit, quandò curatas a ci-

cutâ ſcripſerunt duras viſcerum obſtructiones; intereà dum ex formulâ, quam mihi tradi curaveram, paulùm extracti cicutæ, cum copioſo ſapone Veneto, & gummi Amm. miſtum, datum fuiſſe intelligerem.

Lapſus memoriæ fuit, quandò, cicutâ in ulcere gangrænoſo nihil proficiente, cortex Peruvianus miranda præſtitit, & nihilominùs non huic, ſed illi, egregiæ emendationis laus adſcripta fuit.

Lapſus memoriæ erat, inter integrè a cancro curatos recenſere, eorumque curationis famam undique ſpargere, quos diro cancro enectos, dudùm reconditerat tumulus. Equidem teſtimonia complura poſſideo.

Sic omnibus ad ænigma reſpondiſſe videbor; tibi autem, vir celeberrime, ut ſentio, necdùm. Difficillimus enim in credendo urges me, ut reſpondeam ad innumera teſtimonia cancroſi, v. g. ichoris in pus album bonum mutati, decreſcentis mox doloris, ſedati cujuſvis ſymptomatis, reditûs cùm ſomni deperditi, tùm appetitûs proſtrati, univerſique corporis toroſitatis; quæ ſub uſu cicutæ animadverſa, omnia reditum ſanitatis manifeſtè demonſtrant.

Magna profectò narras, optime Tral-

les, ſed audi & alteram partem. Primò hanc ichoris in pus converſionem id per ſe non demonſtrare probabo; deindè docebo, non omnium obſervatis bona hæc ſigna cicutæ concomitari uſum.

Primò, belladonna Turnefortii, atropa Linnæi, ſolanum furioſum, ſolanum maniacum, στρύχνον μελανοκέρασον, ex clarorum virorum conſilio & præſcripto, a me data cancroſis, eumdem effectum edidit, fœminarum cum interitu. Vide experimenta mea hâc plantâ facta, *Rat. Med. Tom.* 2.

Secundò, neque ego ichoris in pus converſionem obſervavi tam frequentem in his quibus cicutam dedi ego, nec in illis quibus per alios eâdem datâ adfui, ulceraque inſpexi; neque idem alii ita obſervârunt. Nonne & id mecum veſtri *Breſlavienſes* agnoſcunt? In eorum teſtimoniis plures ægri recenſentur, quibus omnia in ambitu exſudans ichor eroderet; alii quibus a cicutâ ichor niger; alii iterùm ulcus multò ſordidius, latiùſque ſerpens. Appetitûs autem proſtrationem in omnibus ſuis acerbè conqueſtus eſt clar. Chirurgiæ profeſſor Neubaur. Textorique ipſi tuo, annon cùm tumor major, tùm ſordidius ulcus, tùm novus ſanâ in mammâ tumor, & in pleriſque glandulis,

obſervabantur, intereà dum cicutæ aſſiduum faceres copioſumque uſum? Et annon matronæ tuæ ſchirrus a Viennenſi cicutâ in peſſimum ſe convertit carcinoma, &, ut ultimis litteris notas, jam occidit? Et in alio numquid non pro pure ſanguinolentus a cicutâ ichor? Omnes tandem veſtri nec bonum corporis habitum reſtitutum cancroſis, nec ſæpè etiam vim dolores ſopientem, ſomnumque conciliantem ſe expertos teſtantur. Videas ergo quàm parùm hæc omnia cum libellis de cicutâ conveniant.

Et ut pauxillùm adhuc in hoc argumento immoremur, quandò auctor ſic vim ſopientem dolores, ac ſomnum cenciliantem, cicutæ extollit, quandò in *ſupplem. neceſſario*, pag. 40, ait: *Sopit dolores*; quandò ibidem, pag. 66, ſcribit. *Sæpè mingendi dolores opio citiùs ſiſtit*; cernimus tamen illum opio frequenter indiguiſſe. Lib. I, p. 33, 51, 56, 57, 75. *Libello ſecundo*, pag. 12, 14, 48, 49, 103.

Quin & incomprehenſibile, ac planè paradoxon videtur, id ſtatuiſſe. Præterquam enim quod nec in meis, nec in *Breſlavienſium* pluribus, ea vis cicutæ confirmata fuerit, ſi conſulam auctorem, quanam doſi, à cicutæ extracto,

hanc vim edi putet, video à granis 2 de die obſervâſſe eamdem, & ſic porrò à granis 4 ab 8, a 12, a 20, 30, 60, 120, 180, 240, idque haud rariore admodùm caſu, ſed frequenti. Si granum opii conſuevit homini blandum conciliare ſomnum, erunt alii qui indigeant duplâ doſi, rariores qui triplo, quadruploque, rariſſimi qui quintuplo, qui ſextuplo uno die indigeant. Cicutæ autem doſis cur adeò immensè augenda ſit, ex comparatione cum cæteris paregoricis haud facilè capitur.

Et in ægris, qui carentes dolore, ſomnoque gaudentes, cicutâ propter exulcerationes indolentes utantur, quo manet vis ſopiens? Numquid quis inculpatè ſumet opii doſin conſuetâ quinquaginta duplo majorem? Utique vir mihi notus, qui antiquâ atque pertinaci exulceratione versùs tempus dextrum minimè dolente laborans, ſuaſque tres extracti cicutæ dragmas trimeſtri ſpatio quotidiè abliguriens, ut citrà ullam emendationem, ita quoque citrà ullum auctum ſomnum, eam copiam aſſumpſit.

Itaque ſi primo tempore cicutæ granis 4, 8, 10 bonus ſomnus adeò frequens erat, cur in libellis poſterioribus præſenſentatur ejuſdem ſemiuncia, quæ ex prio-

ris libelli calculo grana opii 24 imò 30 continere debet; cur, inquam, soporiferi remedii tam enormis in die unâ præscribitur dosis, citrà vel minimam indicatam cautelam, ut ratione peregorici fieri oportebat?

Auget paradoxi mirabilitatem hocce observationum par. *Lib. de cicutâ* 2, pag. 234. Miles, multa a cicutâ sperans, unciam extracti mediam quæ pauxillatìm adsumenda fuisset, die unico abligurit. Nullus indè somnus, sed alvus per triduum quinquagesies.

Secundò, formula cujusdam Nosocomii & publica testimonia certiores nos reddunt de cujusdam Medici audaciâ, qui, a consuetâ cicutæ extracti dosi nihil lucratus, integram ejusdem quotidiè libram, longo tempore, formâ pilularum, vel in mixturis, decoctisve solutam, singulis ægris propinavit, absque tamen vel minimâ mutatione in somno, vel in excretionibus. Ubinam hæc virtus soporifera? æternus debuisset obrepere somnus.

Sed hâc occasione pro ænigmate ænigma tibi liceat, vir clarissime, proponere. Explices mihi, quî demùm intelligam sequentia. Lib. I, pag. 103. Hoc remedium nullam corporis actionem, secretionem,

cretionem, aut excretionem turbat, agit *modo insensibili*, nec alvum, nec vomitum, nec sudorem movet. Hæc scribebantur, dùm triennii tempore innumera dederat experimenta cicuta, ut ejus effectus jam certò certiùs constare deberent. — Videamus *supp. necess.* pag. 35. « Raro tamen alvum movet, & rarissimè vomitum; quandoquè transpirationem auget, sæpè autem urinam copiosam & glutinosam prolicit. Etiam » ipsi auctori, tomo 2, pag. 284, urina » a cicutâ copiosior. Iterùm *supp. necess.* » pag. 35. In plurimis tamen ægris nullam » excretionem sensibiliter auget » — Mox verò, pag. seq. » Auget secretiones, » undè sæpè aures, nares, os faucesque » siccas reddit, humidas, transpirantes. — Pag. 38. » Producit sputum, ut jam mo» nuerat, lib. I, pag. 107. « Cicuta non » impedit sputa, sed ea potiùs movet, pergit supplem. necess. pag. 27. « Prodiit » urina copiosa cum multo glutine, p. 66. » A granis duobus quotidiè extracti sumptis urina copiosissima, cum multo glutinoso sedimine: dùm verò uno die à » cicutâ abstinet, pauca est urina, nec » videtur sedimentum. » Si hæc ita se haberent, cicuta profectò potentiùs diuretica famoso oxymelle colchicato foret.

Dùm hoc mihi, vir clarissime, explicabis, simul addas, obsecro, aliquam super diætâ elucidationem. *Lib.* enim 2, pag. 291. « Cicuta nunquam strictum exigit vitæ regimen. Admittit ea omnia » quæ ægri ventriculus facilè digerit, & » quæ in bonum nutrimentum transeunt. » Neque interdicitur vinum, neque vitantur acida, prudenti & moderatâ copiâ sumpta. » Et *supp. necessar.* p. 64. Acida pro condimento conceduntur, prædominantia verò minùs conducunt : vinum bonum iis qui assueverunt, non nocet. Assueverunt autem penè Austriaci omnes, ideòque nullis eorum cancro laborantibus & cicutâ utentibus nocet. Attamen lib. I, p. 105, cancrosis & schirrosis mammis nocere acida vinosa, &c. In tantâ secum contradictione adhuc ignorat observationem planè memorabilem clarissimi *Breslaviensis*, quem veneror, amici, quam legi attonitus, *certò scilicet se scire, in cicutæ usu nihil nocentius esse carne ejusque jure.* Profectò observationem ejus falsam nostrorum Medicorum nonnulli clamabunt, qui cancros pessimos personare se gloriantur, juribus carnium, quibus cicuta incoxerit. Quamvis multa tibi, vir celeberrime, respondi, ut satisfecisse videri possim, tamen ad-

huc hæſitantem te percipio, & ſeriò rogantem, cur, præter libellorum auctorem, tot clari apud ipſum laudati viri, aliique venerandi Medici, cancros curatos ſe vidiſſe apertè teſtentur, dùm interea numeroſi per Europam Medici, veſtrique omnes Breſlavienſes, utut quidam cicutæ dediti, id conſtanter negent.

Reſp. prima. Non omnibus Medicis maximèque junioribus licuit adeò felicibus eſſe, ut duros tumores ritè internoſcere noverint. Itaque ut hunc errorem in nonnullorum libros irrepſiſſe ſuprà demonſtratum fuit, ſic in eumdem incidiſſe, multorum data, typiſque evulgata teſtimonia manifeſtè arguunt.

Reſp. ſecunda. Dùm multi, auctoritate perculſi, nihil fidentius aſſumerent, quam verè curari ſchirros & cancros: dùm fallentem passìmque mendacem ſub cicutæ uſu emendationem ſuſpicerent, mox illi ſe curare cancros, eoſdemque propè curatos eſſe altâ voce clamitârunt: multorum tamen eorum in honorem aſſerere teneor, fuiſſe tanti candoris plures, ut, dùm deceptos ſe viderent, præcox aſſertum revocarent, quemadmodùm voce nonnulli apud me, litteris alii, illud reverà revocârunt. De animi aut levioris aut perverſi hominibus, qui, ut magis

placeant, aut altiùs promoveantur, casus subornent, hîc sermonem facere non convenit.

Sed tertiò, historia medicinæ nobis res ejusmodi suppeditat, ut statui opporteat, plures eximios viros citrà ullum detrimentum honoris in hunc errorem labi potuisse.

Egregius *le Dran* refert nobis fœminæ cancrum, qui, si fuisset amputatus, 7 vel 8 libras pondere æquâsset, in gangrenam abiisse, totâque suâ mole bidui spatio de corpore fuisse separatum. Magnâ hæmorrhagiâ prægressâ, pus bonum apparuisse purumque ulcus: labia ulceris, elapso 4, 5 septimanarum spatio coire, bonamque renasci carnem cœptam esse, formatamque cicatricem, quâ ulcus, quod vix pollicem latum integrè tegi speraretur: corpus cæterùm esse perfectæ sanitatis: ut natura id quod ars, si potis fuisset, facere debuisset, præstitisse per se ipsam videretur. Verùm enim verò cuncta iterùm immutata fuisse. Subnasci quippe in medio relicti ulcusculi cœptum esse tuberculum, quod pedetentim cicatricis æquaret magnitudinem, & minore quam mensis spatio in priorem excresceret magnitudinem.

Ponamus, cicutæ sub usu, naturæ ope-

râ tale quid fieri; an tu, vir amicissime, an ego, an omnes nobiscum effectum adeò stupendum cicutæ adscribere gravaremur? Erraremus tamen.

Cancro mammæ domicella Ultrajecti affecta ex summis viris, celeberrimis Ultrajectinæ Academiæ professoribus, nihil sibi auxilii superesse, præter amputationem, intelligit; eâ tamen lege, ut propter alium sub axillâ tumorem operationem non subeat, nisi consultis priùs *Leydensis* Academiæ oraculis, Albino, Gaubioque. Igitur Lugdunum Batavorum proficiscitur, hos consulendi causâ. At operationem propter illum axillæ tumorem dissuadet uterque. Pallians autem unguentum magnus præscribit Albinus. Repetit illa domum, uni Deo rem committens, nec unquam usa unguento.

Elapso aliquo temporis spatio, contigit ut celeberrimus Gaubius ab ægro Ultrajectum invitatus fortè fortunâ Chirurgum videat, qui secum Albinoque consulentem virginem fuerat comitatus: a quo hic mox percunctari adhuc ne virgo vivat? Et viventem exclamare ille & citrà cujusque sanatam opem. Attonitus, vixque præ gaudio se possidens, amicus ille hominum Gaubius, eam invisere tendit, ab eâdemque, ut monuerat Chirur-

gus, percipit, nullo auxilio unquam adhibito, nec Albiniano quidem unguento, mammam, haud diu poſt iter Lugdunenſe, detumeſcere cœptam tandem unà cum axillæ tumore paulatìm ad perfectam rediiſſe ſanitatem.

Ex illâ mirandâ hiſtoriâ ipſe clar. Gaubius, noſque cum eo omnes concludimus, in cicutæ laudem nos eamdem enarraturos fuiſſe, ſi, quo tempore citrà ullam medicinam juvencula curaretur, hanc ipſi herbam dediſſemus.

Acad. Reg. Soc. Pariſ. anno 1703, conſulatur. Vir nobilis in foſſam cum equo præcipitatus, teſticulum læſit. Labentibus quatuor exindè annis, teſtem ſenſim creſcere atque indureſcere, indolentem tamen, percipit. Anno quinto tumor cùm ingens, tùm durus, acutè dolet. Scrotum empiricus aperuit, quoſdam liquores injecit; incassùm autem his tentatis, oportuit ut vulnus denuò conſolidaretur. Reſolventia emplaſtra non profuerunt. In conſilium vocati Chirurgorum *Pariſinorum* celeberrimi, amputationem quidem propoſuêre, ſed quibuſdam de cauſis periculi vacuam haud eſſe addiderunt. Dubiæ aleæ committere ſe ille nolens, *Lugdunum Gall.* petit; convocatoſque ibidem celebriores in arte ma-

gistros, ejusdem reperit cum Parisiensibus sententiæ esse. Ille verò nihil horum. Domum reversus exactâ diætâ usus est, & subindè rhei tantillo. Spatio anni necdum decurso, moles, durities, dolor, testem relinquunt, sic, ut illo equite nihil sanius.

Similem morbum si, adeò inopinatò, dùm cicutam exhiberemus, consanescere cerneremus, an dubitaremus cicutæ curæ adscribere laudem? Annon probabile magnos in arte nostrâ viros sic ferè inevitabiliter posse errare.

Sed est & alia ratio nostri hâc in parte erroris. Tumor nec schirrosus, nec cancrosus, origine, incremento, duratione, magnitudine, duritie, asperâ inæqualitate, dolore ac purpureo cutis colore, potest nobis cancrosus videri, ut cancrosus curari, qui neutiquam cancrosus sit. *Tom. III, Rat. Med. a pag.* 323 *usque ad* 330, historias complures enarravi, quæ cùm mihi tùm aliis schirri ac cancri larva imposuerunt, quas ne longus sim quæras ibidem. Sed cogita mecum hydaticum tumorem, quem ibidem schirrum, qui in cancrum vergeret, mentitum esse videas, a naturâ resorberi cicutâ interìm exhibitâ; an facilè nobis condonandum non foret, quod primo impetu

cicutæ laudem tribuerimus? Profectò nemo nobis vitio hoc vertere posset; modo quod honestos, quod candidos viros decet, eâ essemus ingenuitate; ut, quandò posteà experimentum, in millenis aliis, qui schirros cancrosque referrent, tumoribus, falleret, quandò etiam ejusmodi tumoris amputatione de errore convinceremur; quandò denique ipsorum lympham posse resorberi clarè intelligeremus; ut inquam, tunc nos primo illo impetu præmaturiùs exsultasse fateremur. Annon credis, vir clarissime, celeberrimi *Morgagni* uxoris, cujus ibidem memini, tumorem, strumosamque ibidem *Valisnerii* puellam, ad hoc tumorum genus referri meritò posse? utique purgantia, eaque repetita, imò spontaneæ diarrhææ, plus simplici vice ejusmodi tumores mihi videntur abstulisse. Et miles, cujus memini, qui, sive a cicutâ, sive errore diætæ, sive spontè, alvum quinquagesies tridui spatio deponendo enormes suos omnium ferè colli glandularum tumores amiserat, annon quoque id genus tumorum habuisse videtur?

Atque ita tibi, vir honoratissime, sufficienter respondisse videor ad ea, quæ ad schirrosos & cancrosos tumores, seu veros, seu falsò sic creditos, seu tandem

eosdem mentitos, spectent. Jamque proprius animi candor viros in arte graves eò redegit, ut cicutæ in his tumoribus curandis efficaciam ignaviùs tueantur, tuerique imò vix audeant ultrà. Ne tamen hæc planta eamdemque, quam toties sæculis superioribus subierit, subeat denuò sortem, laudant eamdem in ulceribus fistulisque malignis, faucium, linguæ, labiorum, genæ, juguli, colli, crurum, brachiorum, universarumque denique corporis partium. Video plures vestrûm velle hâc saltem in parte patrocinari eidem.

Æquum est & cicutæ vires in hisce morbis examinare, ut demùm tibi, vir existimatissime, omni ex parte obedivisse videar.

Plura tentavi hujus generis experimenta cum cicutâ, quæ mihi pro votis non cesserunt; tentavêre vestrûm plures sine successu; *Viennensium* simile tentamen sæpè frustrà fuit. Attamen & vestri & nostri felicem gavisi sunt tentaminis sui effectum, haud omninò rarum, quem an cicutâ, quâ cicutâ, ediderit, examinandum est.

Liceat examini huic præmittere, quæ nuper *Tom. V Rat. Med. Cap. 6*, §. 2 scripsi. « In morbis cutaneis, antiquis,

» ulcerosis, in ulceribus spinæ ventosæ
» fœdissimis, in tumoribus arthriticis,
» continuamus id, quod superioribus an-
» nis innui, pulchras observare, aut emen-
» dationes, aut curationes eorum, quos
» consueta artis auxilia haud levaverant,
» ope sollicitæ continuæque applicatio-
» nis aquæ calidæ, sive puræ, sive, ne
» forsan pauperes eam præ nimiâ simpli-
» citate negligant, repudientve, medi-
» catæ redditæ à malvâ, parietariâ,
» chærophyllo, althæâ, sem. lupini, &c.
» vetustiores, viros in arte graves, hâc
» in parte imitati, qui, dùm consuetis
» unguentis, & emplastris ejusmodi ma-
» la, aut difficiliùs, aut nullatenùs cu-
» rari cernerent, fomenta aquosa, red-
» dita ejusmodi vegetabilibus medica-
» mentosa, vehementer laudârunt: Dios-
» corides, inquam, Dodonæos, Clu-
» sios, Lobelios, Sanctorios, & novis-
» simum auctorem præclarum Morgagni,
» qui epist. 37, §. 3, calcaream po-
» dagricorum materiam solâ aquâ calidâ
» fuisse resolutam refert. »

Ut hoc probem, unam adferam alteramque historiam: juvencula annos nata 24 me cum suâ matre convenit 17 Febr. 1759, genam suam sinistram exhibens, ab anno ætatis octavo, scilicet a 16 an-

nis, fœdè exulceratam, ſic quidem, ut jam indè oculo ſuo, quem vehemens inflammatio frequenter occupabat, valdè metueret. Octennium erat, quod incasſùm ſibi eſſet ptyaliſmus per mercurium tentatus. Pædore præteréa anxia & tusſiens, menſes habens raros, alvumque ſegniſſimam, ope medicâ undique egebat. Exploravi itaque, indè uſque ad anni 1760, 25 Martii diem, omnia artis interna externaque auxilia, quæ nota mihi in arte erant, & quibus nonnunquam ejuſmodi mala cedere videram. Sæpè ſæpiùs ſpes curæ affulſit, totieſque iterùm evanuit. Omnium maximam ſpem faciebat dragma lapidis medicamentoſi Crollii, cum lib. II aquæ miſta: verùm neque etiam hinc conſtantia curæ. Itaque a 28 Martii die 1760 cicutæ extractum dedi, augendo quotidiè doſin, donec ad dragmas ejuſdem duas pervenerim, eamque doſin diu continuarem. Faciem autem primò emplaſtro de cicutâ texi, eoque incaſſo, decocto cicutæ diu noctuque multo tempore fovi. Bimeſtri elapſo, ob febrim quotidianam prurienteſque totius corporis puſtulas, aliquantiſper hanc methodum interrumpere debui; febre cum puſtulis devictâ, reſumpſi. Cogit deindè vomitus ſanguinis & œ-

dema crurum desistere parumper. Sed his mutatis in meliùs, ad eamdem methodum reditum est. Sub diù protracto cicutæ usu, & tumor ad axillam nascebatur, & fluor uteri albus, quod utrumque iterùm sub ejusdem continuato usu cepit. Tandem quod sub prioribus medicandi modis dolueramus, idem & hîc, ut nunc læti exsultaremus, nunc iterùm spem omnem curæ abjiceremus. Cùm nihilominùs remedii fama me animaret, tertiam hanc ejus resumptionem a 18 Febr. 1761 ad 7 Aug. protraxi. Tunc verò cachexia universa, & non minùs dolentia quàm irregularia catamenia, à cicutâ abstinere, urgentibus maximè occurrere symptomatis jusserunt. Mense Octobri a genâ versùs labii inferioris tam internam quàm externam partem, subnascebantur bullulæ instar phlyctænarum, quibus succo sempervivi majoris & melle rosaceo profui. Tandem corpore nunc emendatiore ad diem 28 Jan. 1762 faciem fovere cœpi chærophylli siccati decocto, sic ut calidè totâ die ac nocte applicaretur, & spongia eo madida continuò, non ablato apparatu, renovaretur. Undè intrà 14 dies mutatio adeò insignis, ut quotquot aderant medicinæ studiosi mecum obstupescerent, brevìque posteà ulcus cernerent

integrè curatum, cicatrice inferiùs tantùm paulò rigidiore, & novâ cute cum antiquâ minùs concolore. Sæpiùs verò postmodùm indiguit medicinâ, priorum cachexiæ symptomatum nunc his, nunc illis redeuntibus, ulcere autem benè clauso.

Puero similiter a longo tempore pertinaciterque affecto solus usus aquæ cum malvâ coctæ, interpolatis purgantibus, curam publicè perfecit.

Puella rustica, propter tumidas induratasque atque hinc indè fœdè exulcerantes universi colli glandulas, æstate anni 1761, cicutæ extracto & fomento in nostro Nosocomio incassùm tractata, tandem cicutæ valedicto, simili, quâ prior, methodo sesquianno posteà decurso curata est, domumque remissa. Recidivam cessantibus mensibus passa rediit in Nosocomium finiente Octobri 1764. Spatio hoc trimestri, aquosis emollientibusque tantùm fovendo ulcera, & menses restituendo, curatam remisimus.

Horrenda manûum crurumque elephantiasis, eaque quinquennii, epoto decocto althææ, partibusque affectis eodem diu ac noctu fotis, balneisque, eousque hâc hyeme curata est, ut vas, libras octo liquidi capiens, deciduis crustis tuberibus-

que expletum fuerit. Renaſcens cruſta eodem auxilio decidit. Si morbus non curetur, id quod ignoro, ſaltem ab aquæ calidæ uſu fotuque capit inſigne levamen.

Sed ut hæ curæ ſucceſſêre mihi, ita plures omnem meam operam luſerunt; id quod & cicutâ utentibus veſtris noſtriſque practicis, pari modo contigit.

Attamen mecum, vir clariſſime, cenſes, opinor, id evidenter ex dictis conſtare, quod, ſi ejuſmodi curæ nonnunquam perficiantur, eæ perficiantur unico aquæ calidæ fotu, ſive ea pura fuerit, ſive cum uno alterove ſimplicium cocta. Sed corpora vides uno atque alio tempore huic curæ faventiora. Sic juvencula mea non curabatur olim fotu cicutæ, curabatur autem poſtmodùm chærophylli decocti fotu. Et, quum conſtet experimento multiplici, non herbam, ſed aquam adduxiſſe ſalutem, contingere poteſt, ut priùs applicatum, vel chærophylli, vel althææ, vel malvæ decoctum nil proſit, poſtliminio verò proſit illud cicutæ, & vice versâ, ut, hoc primùm applicato, non curetur morbus, applicato verò illo deinceps, curetur. Apertè id juvencula, plures alii, evincunt.

Vera proindè ratio patet curationum, quæ cicutam famoſam reddidêre. Capi-

tur undè *Anglus* ille, contractus atque rigidus totus, cujus restitutio publicas explebat novellas, ad suarum redierit usum partium. Intelligitur cur Parisiensis medicus celeberrimus *Maloët*, *Acad. Reg. Soc. Par. anno 1728*, exsiccationem & contractionem summam cruris, ex quo nata anchylosis erat, ob eamque jam decreta cruris amputatio, tam feliciter reddiderit sanitati. Curam huic similem pro parte jam absolvi balneo aquæ, bis die adhibito, pauculùm lavendulæ aquæ addendo. Nec *Cl. Maloët*, nec alii, nec ego ad similia indigemus cicutâ: &, qui similia fotu & balneo cicutæ perfecisse se gloriantur, concedere demùm nobis debent, vi aquæ, & non cicutæ se ea perfecisse.

Quæri tandem posset, *an cicuta nemini unquam mortalium noceat?* Negatur audacter. Sæpiùs repetita legitur negatio. Utinam demùm id adfirmare seriùs ocyùs non cogeremur! Profectò completa illa omnium totius corporis partium insensibilitas, quæ, nullo ejusmodi morbo prægresso qui simile quid gignat, nata sub usu cicutæ, & pertinax observata *Breslaviæ* fuit, pene cancroso bonum pus jam dante; quemadmodùm aliqui eorum, qui

cicutâ in cancro utuntur, antè mortem experiri ſolent; ulcere cancroſo præ deficiente pure, aut ichore jam ſicciori; id quod paſſim illis contingere cernimus, qui a cancro per cicutam curati dicti, brevì moriuntur; an, inquam, cicutam ſuſpectam reddere non poſſit?

Socraticum per artus gelu, multis ſeptimanis moleſtum & ad mortem uſque perſeverans, in publico civitatis miniſtro, ſub uſu cicutæ genitum, bini clari & ſeniores urbis Medici mecum gemebundi viderunt.

An autem publica, eaque ferè quotidiana exempla non proſtent, quæ demonſtrent ſchirroſis & cancroſis mortem a cicutâ accelerari? Luculentâ 30 ferè annorum praxi edoctus, fœminas complures, quas dirum hoc malum adfligebat, curâ, ut vocant, palliativâ, bono regimine, per plures minoreſque annos in vitâ ſervabam; quod idem mecum omnes practici ſe feciſſe lætantur: ex quo verò cicuta percrebuit, vidimus has fœminas omnes, quibus & ego, & alii cicutam conſtanter dedimus, miſerrimè, ſolitoque citiùs perire. Quin & nonnullis, indirectè ſaltem, me cicutâ vehementer nocuiſſe, eſt quod acerbè

dolere nunquam ſatis poſſim. Quum enim principio ægrè ferretur, me mammæ tumorem mobilem, eumque in corpore unicum, enucleando curâſſe, ac ſi cicutam ſuâ privare gloriâ intendiſſem, debui deinceps omnes ejuſmodi fœminas cicutâ tractare, pereunteſque cicutâ videre, quas ferro alioquin ſanas integraſque conſervaturus fuiſſem. Horrorem profectò omnium per Europam Medicorum animis incutiat oportet memoria triſtis millenarum mulierum, quas ab elapſo retrò ſeptennio hæc planta aut longè præmaturiùs occiderit, aut unico ſalubri ferro detraxerit.

Nunc ipſe per te, æquiſſime ac candidiſſime Tralles, judices velim, utrum cicuta nocuerit mortalibus, nec ne?

Atque ita abundè me ad omnia tua reſpondiſſe arbitror. Interim, vir amiciſſime, miſerandam meam cogita ſortem, quem, quod torrenti me opponam, odium iniquè proſequitur, calumniæ impunè lacerant, & omne deſerit tutamen. Vivo nihilominùs, & tranquillus. Omnipotentis in ſinu recumbo. Illi, illi, inquam, unicè debeo, quâ ducor, animi fortitudinem, majorem debiturus, dùm quæ impendunt mihi ſupervenerint. Non

enim cedam ultroneus. Professoriam ſpartam, quoad licuerit, ornabo. Vale, ama me, perpetuòque in tuis habeto.

Dabam Viennæ 3 Feb. 1765.

FINIS.

ANTONII DE HAEN,
DE MAGIA
LIBER.

ANTONII DE HAEN,

S. C. R. A. MAJESTATIS
CONSILIARII ET ARCHIATRI,
NEC NON
MEDICINÆ IN UNIVERSITATE
VIENNENSI
PROFESSORIS PRIMARII,
PLURIUM ERUDITORUM SOCIETATUM
SOCII,

DE MAGIA
LIBER.

PARISIIS,
Apud P. Fr. DIDOT juniorem, Bibliopolam, ad ripam Augustinianorum, propè pontem Sancti Michaëlis, sub signo Sancti Augustini.

M. DCC. LXXVII.

Cum Approbatione, et Privilegio Regis.

EMINENTISSIMO PRINCIPI

ANTONIO EUGENIO,

VICE-COMITI,

S. R. E. CARDINALI

AMPLISSIMO,

ANTONIUS DE HAEN.

MEDICAS meas qualescumque lucubrationes tibi, CARDINALIS EMINENTISSIME, dicare ausus fui, & partìm quidem quòd non in solis medicis, verùm etiam in divinis Codicibus, in sacrosanctæ Ecclesiæ doctrinâ, inque fontibus theo-

logicis, haud omninò oscitanter versarentur; quorum sine ope aut intelligere, aut exponere eum qui de magiâ faciendus erat sermonem, æquè vanè quàm arroganter suscepissem: partìm quòd occasio nulla videretur opportunior tibi sinceras meas de tuâ erga me humanitate, benevolentiâ, familiaritate atque existimatione gratias publicè testificandi.

Morem porrò iis penè cunctis familiarem, qui summis in Ecclesiâ reve publicâ viris suos dicant dedicantque labores, in condignas illis laudes exspatiandi, tenuior hæc mea dedicatio minimè imitabitur; cùm quòd laudum humanarum sis osor acerrimus, tùm quòd ad tuas, EMINENTISSIME ECCLESIÆ PRINCEPS, *laudes, pro dignitate celebrandas, non meâ raucâ tenuique fistulâ, sed tubâ grandinosâ foret opus. Vale, & ultra merita amare me perge.*

Dabam Viennæ XIV *Kal. Oct.* M.DCC.LXXIV.

PRÆFATIO.

MATERIEI pertractationem edo, cujus vel titulus ipse forsan offendet; siquidem post toties recusam magiam, post acres adeò & serias, de eâdem vel existente, vel non existente lites, eò demùm nunc vergit complurium sapientum opinio, ut neque unquam extitisse, neque hodiè extare, imò neque existere posse, hæc ars detestanda videatur; eòque magis, quòd ipsa hæc negans opinio, ad tranquillitatem reipublicæ conservandam tutissima multis appareat, & ad innumera judicia iniqua, rogosque immeritos præveniendos aptissima.

Si hæc opinio veritati niteretur, digna profectò foret, quam ulnis amplecteremur ambabus, quam rostris unguibusque defenderemus.

Nullus ultrà magiæ rumor, nulla magorum atque ſagarum ſuſpicio foret; æternâ tandem oblivione ſepelirentur criminalia eccleſiaſticorum politicorumque tribunalium acta, omninò numeroſa quæ non niſi in judicum opprobrium, univerſique generis humani dedecus, extare dolemus.

Minimè verò hujus erit felicitatis & usûs hæc eadem opinio, ſi illi, quâ ſine ſtabile nihil, veritas deſit. Et qui extantem credunt, qui omnipotentis Dei honori ac majeſtati, Eccleſiæque autoritati, detrahi per inficiantem ſententiam arbitrantur, ſuam utique vindicabunt; veritique ne, ſi opinio negans invaluerit, alicubi terrarum impunè exerceatur magia, metuque pœnarum ſoluta increbreſcat, nullum non movebunt lapidem, ut quidquid hâc in quæſtione & verum, & demonſtatum habetur, clarâ in luce collocetur. Utinam

modò demonstrari sic magia posset, ut quæ in tribunalibus per negantem sententiam nunc suppressa creduntur, non videantur in innocentium detrimentum repullulare! Utinam ea esset hujus demonstrationis vis, ut maleficorum rumorem, atque suspicionem, longè certiùs suffocaret, quàm hùcusque opsita sententia potuit! Porrò hoc factu impossibile esse nullus video, quin perfici facili negotio feliciter reor posse.

Exemplum hîc liceat ex medicinâ petere, & ad melancholicorum me convertere gentem. Centeni centenos mihi morbos quibus impeti se conqueruntur, enarrant tantâ emphasi, tamque seriò, ut ni admisero, irascantur, ni crediderо, inhumanum me appellent ineptumque medicum. Nihil interìm mihi compertius est, quàm quidquid hæc queribunda plebs omnis effutit, aut totum, aut pro

parte saltem, non nisi luxatæ phantasiæ esse progeniem. Alterutra proindè ineunda mihi via est: vel enim, quo unico ictu præscindam totum, veram melancholiam negabo; vel sic melancholiam ipsis admittam, ut desinere discant eâdem abuti. Si viam elegerim priorem, veritati detraham, cum verâ melancholiâ nihil certius existat, meosque imaginosos homines, quibus vera melancholia in confesso est, potiùs agam in furorem: posteriorem autem viam si prætulerim, morbum melancholicum, eumque polymorphum illis dabo & explicabo; ne verò explicitâ ipsis veritate abutantur, blando prudentique sermone conabor vim imaginationis paulatìm infirmare, inque curæ spem erigere, sic ut ipsi tandem quantum melancholiæ verè existentis amplificatione a vero aberrarint, sibique nocuerint, velint, nolint fateantur.

Hunc in modum magiam tractare, & oportet, & mihi animus est. Existere eamdem reor. Probare id conabor sic, ut ad superstitionem, atque credulitatem hominum diminuendam, & demùm tollendam, longè efficacior hæc demonstratio futura sit, quàm unquam ab ejusdem negatione sperari potuisset. Multa quidem promitto, sed promissi vadem habeo, eumque eximium, virum reverendum *Fredericum Spee*, qui ineunte sæculo XVII diversis in locis sagarum nonnullas ad rogum usque concomitatus est. De hoc autem *Jesuitâ* egregio quædam hîc memorare oportet.

Edidit anno 1631 suppresso nomine libellum 459 paginarum in-8°, cui titulus : *Cautio criminalis, seu de processibus contra sagas liber, ad magistratus Germaniæ, hoc tempore necessarius, tùm autem consiliariis & confessariis principum, inquisito-*

ribus, judicibus, advocatis, confessariis reorum, concionatoribus, cæterisque lectu utilissimus. Posuit autem pro epitome, sive summâ totius libri, verba *Salomonis* Eccl. III, v. 16: Vidi sub sole in loco judicii impietatem, & in loco justitiæ iniquitatem. Tùm & ex *Psalmo III v. 10*: Et nunc reges intelligite: erudimini, qui judicatis terram.

Liber hic magnæ famæ in *Germaniâ* fuit, ast, quod miremur, adeò in vicinâ *Galliâ* exiguæ, ut neque *Ludovicus Moreri in Dictionario edit. 1740*, nec ejus editum anno 1749 *Supplementum*, autorem ejusque librum cognoverint. Æternæ verò memoriæ eumdem sacravit eruditissimus vir *G. G. Leibnitz*, *Essai de Théodicée, n° 96, 97, edit. Amst. 1747, Tom. I, p. 158.* « Hujus egregii viri, autoris quippe » libri cui titulus, *Cautio criminalis, &c.* memoria, ait *Leibnitzius*, » grata adhuc debet esse eruditis,

» judicioque præditis viris. Multæ » famæ ejus opus fuit, pluresque in » linguas conversum. Rescivi a » magno electore *Moguntiæ*.... » hunc rever. virum cum tempore » rabiei in magos esset in *Franconiâ*, horumque plures esset ad rogum usque comitatus, quos eo » crimine immunes esse censeret, » tantâ in eos pietate commotum » fuisse, ut eâ etiam temporum ini- » quitate, in quâ ejusmodi testimo- » nium periculo non vacabat, hunc » librum, ast anonymum ederet, » qui profuit profectò multùm, » mentemque sic mutavit huic.... » Electori, ut, vix autoritatem » adeptus, ne qui ultra cremaren- » tur interdixerit, imitatoresque » habuerit duces *Brunopolenses*, » maximamque principum ac ma- » gistratuum *Germaniæ* partem. » *Liber LII Capita*, seu *Dubia* continet, quæ eum in modum resolvit autor, ut necesse sit utriusque fori

judices, qui moderato animo hæc pervolvunt, de eo planè convinci, *quod cuicumque, sive accusantium, sive accusatorum de magiâ examini sit supersedendum, donec facti major probabilitas, ac ferè certitudo, constiterit aliundè.* Hæc quoque magni *Estii* sententia erat, de quo viro plura in operis mei tertiâ parte.

Porrò si hic Liber, *Leibnitzio* teste, plures Ecclesiæ reique publicæ principes ac magistratus, sic illustravit, ut judicum inquisitorumque superstitioni, præoccupationi, avaritiæ, ac rabiei in sagas indomabili, frenum injicientes, rogos penè extinxerint omnes; id profectò non fecit, quod omnem negaret, magicam artem, sed quod contra religionis, autoritatis & experientiæ cujuscumque viros, eamdem sic existentem affirmaret, *ut citra temeritatem, ac præposteri judicii notam*, ut ait, *negari non posset.*

Quapropter in Ecclesiæ ac reipublicæ emolumentum optandum foret, ut ipsum hunc *Spei* librum reges omnes, ac magistratus universæ *Europæ*, in suam singuli linguam verti, & singulis tribunalibus in normam agendi, quam ultra citraque pergere nefas traderent. Cessarent brevì digni nostri autoris exclamationes, quòd *sub sole* cum Salomone *vidisset in loco judicii impietatem*.

At verò si tam præclarum sit *Spei* opus, inquiet quis, cur aliud nunc publico obtruditur? Inanis omninò videtur ac superfluus esse labor. Haud ita putaverim. Jam ferè sesquialtero sæculo *Spei* ossa tegit humus, memoriaque viri, quæ in tribunalibus debuisset æterna esse, ita periit, ut per acta criminalia, ipsi longè posteriora, utrum vel ipse, vel ejusdem libellus unquam lucem viderint aliæ regiones dubitarent. Suppressa qui-

dem ſuperſtitio judicum, non deleta; damnata illorum avaritia, non eradicata fuit. Supremâ poteſtate ad hæc iterùm obdormiſcente, vitia hæc repullularunt, *Speanoſque* ſuffocarunt labores. Planè invitus hoc demonſtro. Sæculum fortè elapſum erat, quod laudadatus *Moguntinus* Elector *Joan. Phil. de Schoenborn*, tunc verò adhuc *Hyperbolenſis* epiſcopus, omni ſagarum examini *Hyperboli* ſuperſedere juſſiſſet, ac magicos interdixiſſet proceſſus; quandò anno 1749, die 21 menſis Junii, *Maria Renata*, ſeptuagenaria, veſtalis *Unterzellenſis*, ut ſaga, *Hyperboli* combuſta eſt. Quid porrò indè? Repullulanti malo, funditùs æternùmque eradicando credi ceptum eſt in *Italiâ*, & ſenſim alibi, nihil potentius fore, quàm omnis magiæ negationem; utpote quâ conceſsâ, omnis maleficorum accuſatio, omnis eorumdem combuſ-

tio, spontè fatiscerent. Hic nunc est rerum status: tota de magiâ quæstio ex eo consideranda est. Quantâcumque laude *Speanum* opus ornavi, quantumcumque emolumentum ex eodem merito expecto, non ex æquo nunc & abusus magiæ tollet, & eamdem docebit existentem; id quod conjungi oportere utrumque superiùs ostendi ab illis, quibus magiam refringere animus est.

Dico itaque quam hîc oppugno opinionem, præterquam quòd citra injuriam erga Deum, sanctissimamque nostram religionem, defendi posse vix videatur, planè nihil probare, cùm nimium probet. Nimis in confesso apud eruditos, haud sanè paucos, est hanc diabolicam artem existere: indubitatis experimentis cùm docti, tùm indocti, idem per omnia sæcula agnoverunt: ipsique judices, quorum furorem taxavimus, ad ejus-

modi extrema nunquam pervenissent, nisi aliquandò veros maleficos indubiis deprehendissent argumentis. Neque enim inter *Sprengeri*, *Institoris*, *Delrii*, aliorumque deliramenta, fidem ac veritatem nonnullarum historiarum inficias facilè ibis. His ergo si omnem magiam injuriâ neges, mox extravagari, & quod graviter in uno fallaris neque ullam in cæteris fidem mereri certò videbere: sic ut quò magiam pertinaciùs negaveris, eò sis eosdem redditurus obstinatiores. Veritatem enim persuadere conaris, negando veritatem; quosque de veritate rei convincere studes, his ipsius originationem negas. Qualisnam hic persuadendi modus? Quæ spes unquam convincendi? Simplex veritas est, nec se defendi unquam erubescit, nec mutilata defendi amat. Verùm itaque fac homines intelligant: ex vero clarè perspecto qui obfuscarint

contaminarintque illud, quot falſa, incerta atque indecora illi commiſcuerint, quot victimas innocentes furori ſuo mactarint, quis eumdem corrigendi evitandique ſit modus, fac intelligant, & convincantur.

Hic demùm meus erit magiam tractandi modus, ad quem nonnulla experientia me duxit. Erat mihi, unà cum *ill. L. B. Van-Swieten*, ab aug. noſtrâ Imperatrice ac Reginâ datum in mandatis ut tres fœminas rogo, quod ſagæ haberentur, damnatas, ejuſque juſſu ex *Croatiâ* in meum Noſocomium ductas, an veræ ſagæ eſſent, nec ne examinaremus. Nos ambo de magiâ exiſtente convicti, has fœminas hoc crimine immunes eſſe judicavimus; eaſdem proindè ut innocentes, & munificentiæ regiæ ſuæ participes, ſuis ædibus familiiſque Auguſta reſtituit. Aptos profectò nos ad hoc examen non mu-

tilata, ſed integra veritas reddidit, & ut ejuſmodi millenas abſolveremus, aptavit. Fatendum interìm eſt intricatum ſæpè negotium eſſe, gravemque, ac nonnunquam multiplicem eſſe quæſtionem, quæ haud a supremâ duntaxat poteſtate, ſed & a rever. eccleſiaſticis, atque privatis hominibus, medico proponatur; ita ut haud omninò mediocrem oporteat eum in hâc materie operam locare. Hâc de causâ eamdem ab incunabulis repetii, & veritatem rerum integram per omnia ſequutus, ad poſtremam hanc ætatem perduxi; a *Rever. Patre Spee* in eo diſſimilis, quod ille iis ſcribens temporibus quibus pauci exiſtebant qui magiam negarent, eamdem non probavit, ſed ut demonſtratam præſuppoſuit: ego verò in eam incidens temporum conditionem, in quâ opinio negans cùm vulgatior ſit, tùm expurgandis tribunalibus ineptior, ſic ma-

giam propono, ut primum quid veri in eâ ſit, tàm apertè ac fusè, quàm fortè fecerit quiſquam exponam; & deindè ex hoc capite ritè probato, omnem ſuperſtitionem, quamcumque temerariam ſuſpicionem, omnem in putatitios magos ſagaſque immanitatem ac furorem, averruncem; ſic tamen ut ſi rariore caſu alicubi ejuſmodi execranda impietas committeretur, ea contra divinarum, eccleſiaſticarum, ac politicarum legum intentionem impunitate minimè gauderet, quâ gaviſura foret, ſi opinio negans prædominaretur.

ORDO OPERIS.

EXORDIUM.

Magiæ species, ac singulæ speciei definitio. Motæ de eâdem existente vel non existente lites. Operis divisio. Pag. 1

PARS I.

Cap. I.

Argumenta illorum qui magiam, nunc descriptam, verè existentem contendunt; ac primò quidem ea quæ ex utroque Codice sacro petuntur. 5

Cap. II.

Argumenta eorumdem ex Doctrinâ, Consuetudine & Legibus Ecclesiæ, Patrumque Doctrinâ. 31

Cap. III.

Magiam verè existentem confirmare videntur medicorum inclytorum experientia,

virorum ſapientum obſervatio, accurratiſſimorum hiſtoriographorum intemerata fides. 46

PARS II.

CAP. I.

De præcipuis ſcriptoribus qui magiam, ut verè exiſtentem artem, negaverunt. 63

CAP. II.

Objectiones quas recenſiti Capite proximè priore autores contra magiam fecerunt, & primò quidem ex ſacrâ Scripturâ. Subjunguntur ad ſingulas reſponſa. 78

CAP. III.

Reſponſio ad objectiones contra magiam, petitas a doctrinâ, conſuetudine & legibus Eccleſiæ, ſanctorumque Patrum autoritate. 88

PARS III.

CAP. I.

Elucidatio quorumdam quæ primâ & ſe-

cundâ parte dicta sunt : undè quid, auditâ utrâque parte, tutò credendum sit spontè patet. - - 176

CAP. II.

Quàm prudenter & circonspectè audito magiæ rumore, incedere oporteat : & an signa dentur quibus magiam veram a suppositâ internoscere possimus ? Sapientissima Estii *monita.* Spei *declamatio de judicum furore in homines de magiâ falsò plerumque accusatos.* 194

CAP. III.

Evictum cùm sit, quamvis rariùs, nonnunquam tamen, morbos magicos dari, an eosdem medicus certis signis a morbis naturalibus discriminet ? De triplici eorumdem curatione discussio. 202

DE

DE MAGIA.

PARS I.

PROŒMIUM.

Magiæ species, ac singulæ speciei definitio. Motæ de eâdem existente vel non existente lites. Operis divisio.

TRES quæstiones sunt, quæ & ad *Theologiam* potissimùm, & pro parte ad *Jurisprudentiam* propiùs spectare, quàm ad *Medicinam*, videntur; quibus nihilominùs intermisceri etiam Medicos haud perrarò oportet. Ac prima quidem hominum a dæmone obsessorum est: hanc, quâ Medicus, solvere conatus sum *Rat. Med. Part. XV, Cap. IV*. Altera magiam spectat; quæ hoc opere pertractatur. Tertia novorum miraculorum examinat veritatem: de hâc tertiâ fortè posteà,

ſi Deus dignetur conſervare vitam vireſque.

Magia, Goëtia, Theurgia, diverſa nomina ſunt, diverſam aliquandò, ſæpè eamdem habentia ſignificationem. Videatur hîc contrà *Porphyrium Platonicum* S. Pater *Auguſtinus*, *Lib. X de Civ. Dei*, *Cap. IX*, de *Moyſis* miraculis loquens: « Hæc, inquit, & alia multa hu» juſce modi, fiebant ad commendandum » unius Dei veri cultum, & multorum » falſorumque prohibendum. Fiebant au» tem ſimplici fide, atque fiduciâ pieta» tis, non incantationibus & carminibus, » nefariæ curioſitatis arte compoſitis, » quam vel *magiam*, vel deteſtabiliore » nomine *goëtiam*, vel honorabiliore no» mine *theurgiam*, vocant: qui quaſi co» nantur iſta diſcernere, & illicitis arti» bus deditos *alios damnabiles*, quos & » maleficos vulgus appellat (hos enim ad » *goëtiam* pertinere dicunt,) *alios autem* » *laudabiles* videri volunt, quibus *theur*» *giam* deputant; cùm ſint utrique ritibus » fallacibus dæmonum obſtricti, ſub no» minibus angelorum. »

In Edit. Op. Aug. Venetâ anni 1764, adjecta hæc nota eſt: « *Goëtia* genus ma» giæ eſt, quæ fit per excitationem mor» tuorum, ſic dicta a planctu circa ſepul-

» cra. *Theurgia* verò, quasi *divina opera-*
» *tio*, appellatur ea quâ dii, seu dæmo-
» nes, certis sacrificiis & ceremoniis, Pa-
» ganorum opinione bonis, invocantur. »

Ne autem nominum & horum, & aliorum, continuâ repetitione sermonem tœdiosum reddam, confusumque lectorem, *Magorum*, *Divinatorum*, *Pythonum*, *Augurum*, *Sagarum*, *Strigum*, & quæ plura id genus sint, nomine eos appellabo, qui quodam, quod aiunt, sive implicito, sive explicito pacto, cum Angelo prævaricatore inito, res nonnullas, Deo permittente, perpetrant quæ vires excedunt humanas, seu in emolumentum mortalium, seu in eorumdem detrimentum: qualia narrantur esse morbos hominibus pecudibusque aut inferre, aut auferre; quid rescire a mortuis; excitare, moderari, auferre ventos, tonitrua, fulgura, grandines, pluvias; annunciare futura; per aëra nunc imaginariè, nunc verè vehi a diabolo; impedire consummationem matrimonii; indicare res perditas; infanda cum dæmone exercere, & quæ plura talia.

Undè primùm quæritur an detestanda ejusmodi ars, hoc definita modo, *verè* extet?

Veros magos dari, eo quo explicui

ſenſu, affirmant plurimi, multi autem negant: quod autem in hoc mirabile, utrique, & qui affirment, & qui negent, iiſdem argumentis, eodem fonte ſcaturientibus probari, atque ipſo ſole clariùs evinci, ſuam ſinguli ſententiam ſtatuunt. Utriuſque Teſtamenti pagina, ſcilicet divina & apoſtolica traditio, & Eccleſiæ univerſæ ſive in conciliis adunatæ, ſive per ſuas apoſtolicas traditiones inſtructæ, ſive ſua per orbem univerſum unitâ patrum, doctorum, ac theologorum voce loquentis, ſententia; hiſtoria omnium ſæculorum, ipſum demùm cùm judicum teſtimonium, tùm accuſatorum ſive confeſſio, ſive negatio, fundamenta argumentandi utriſque præbent.

Deſperandum profectò hîc foret, niſi & in theologicis, in phyſicis, & in medicis, viſum jam pluries eſſet, ut eorum, qui iiſdem armis inſtructi manus conſererent, alter alterum vinceret, ac juſtam de hoſte victoriam reportaret. Igitur quid Scriptura ſacra, quid traditio, quid hiſtoria profana, experientiaque docuerit eos qui affirment, primâ parte ſollicitè inquiram. In parte alterâ quid cuncta hæc ſacra, profanaque adminicula eis qui veram magiam negent, perſuaſerint. In tertiâ denique, auditâ parte utrâque, ju-

dicium discretis sapientibusque lectoribus relinquam.

Primæ Partis

Cap. I.

Argumenta illorum qui magiam, nunc descriptam, verè existentem contendunt; ac primò quidem ea quæ ex utroque Codice sacro petuntur.

§. I. In referendo eo quod ex sanctæ Scripturæ *vulgatâ editione* affertur, operæ pretium erit textûs origines consulere, ne qua aut offensio, aut negligentiæ accusatio sit. Magiam enim & Catholici negârunt, & Acatholici: *vulgatæ* priores acquiescunt, posteriores minimè. Hinc usui venit nunc mihi, in quod juvenis haud mediocrem operam locavi, linguarum orientalium studium, quodque proindè diu inter cæteras lucubrationes semisepultum, ad incudem revocavi.

Primus locus sanctæ Scripturæ invenitur *Libr. Exodi Cap. VII & VIII.* Cùm *Aaronis* virga in colubrem mutata esset: *vocavit autem Pharao sapientes & maleficos: & fecerunt etiam ipsi, per incantationes ægyptiacas, & arcana quædam, similia.* Cùm *Moyses* & *Aaron* aquam in

sanguinem mutâssent, *feceruntque similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis.* Cùm iidem sancti viri ranas produxissent, *fecerunt autem & malefici per incantationes suas similiter, eduxeruntque ranas super terram Ægypti.* Cùm tandem *Moyses* & *Aaron* sciniphes produxissent, *feceruntque similiter malefici incantationibus suis, ut educerent sciniphes, & non potuerunt.... Et dixerunt malefici ad Pharaonem: digitus Dei est hîc.*

Nomina hæc tria in textu hebraïco חֲכָמִים, מְכַשְּׁפִים & חַרְטֻמִּים incantatores, magos, genethliacos, præstigiatores, promiscuè significant. Quod autem hîc legitur *feceruntque similiter*, scriptores qui magiam negant, censent sic intelligendum esse, quòd magi non idem per omnia, ut *Moyses* & *Aaron* fecerint, sed quid, quod utcumque videretur simile esse: textus hebraïcus ubique tamen habet: וַיַּעֲשׂוּ כֵן *& fecerunt sic, ut Moyses & Aaron.* Apparet ergo magos, Deo permittente, auxilio diaboli, & serpentes, seu dracones, & ranas, non creatas a diabolo, sed ejus ope raptìm collectas, exhibuisse *Pharaoni*, ut indurarent cor ejus: aquas verò *recenter effossas*, & necdùm rubras, (fluvius enim Nilus, ejus-

que rivi, nec non omnia ſtagna, *Moyſis* & *Aaronis* operâ jam rubuerunt penitùs, & putruerunt,) rubro quoque colore infectas putridaſque, *Pharaonis Ægyptiorum*que adſtantium oculis, ac naribus, apposuiſſe: quæ autumamus eo modo & rubra & putrida ne a ſummo quidem præſtigiatore, phyſices ac chemiæ etiam ſummè gnaro, unico momento, perque regnum univerſum, præſtari poſſe.

Quod ſi quem ſuſpicio hìc tenet ac ſi, ad magorum firmiſſimam aſſertionem, & *Pharao* rex, & *Ægyptiaci* aulici, proceresque, ſe ſerpentes, ſe ranas, ſe aquas colore rubras, atque odore putridas, vehementi vi imaginationis videre crediđiſſent, qualem vim imaginationis *Paracelſus* olim, & ſuo ſæculo *Baco Verulamius*, & hoc ſæculo *Andreus* ſtatuerunt, de quâ poſteà latiùs; negamus hujus poſſibilitatem. Et quidem primò ſtatuimus: ut vis firmiſſimæ hujuſmodi, indebiliſque imaginationis, aliquem inter mortales occupet, oportere eumdem hominem nervis tenerrimum eſſe, nec per omnium ſæculorum exempla tantæ imaginationis vim non niſi in paucis eorum, quos hypochondriacos, hyſtericaſque medicina vocat, animadverſam eſſe. Adeòque rogamus quâ autoritate, quâve ratione verè

physicâ, statuere audeant, quod & raro, & in perpaucis duntaxat, per tot sæcula observatum est, id universam gentem cùm hypochondriacam, tùm ab hypochondriâ remotissimam, tantoperè invasisse, ut inter tot hominum milliones ne unicus quibus extaret, qui regem, qui regni proceres, populique duces, de fuco monuisset? Secundò. Si *Ægyptios*, a puero ad senem usque, vis adeò enormis imaginationis excæcasset, ut serpentes, ranasque quæ non aderant, adesse crederent; utque aquam colore odoreque carentem, & rubram, & putrem vocarent; cur non continuavit hæc imaginationis vis, a magis in cæteros propagata, ut æquè sciniphes jam se videre, quemadmodùm olim ranas serpentesque sibi fortiter imaginarentur, præsertìm cùm magi nunc idem quod priùs molirentur, tentarentque sciniphes producere? Tertiò. Si rariore casu atrabiliarii hominis phantasia eòusque læsa est, ut, quod minimè adest, juret adesse, idemque velit singulis persuadere; ejus profectò mens nullis aliis idæis, hanc delentibus, aut per longum tempus, aut per omnem vitam, occupari consuevit: incredibilis imaginationis vi serpentes se videre universa *Ægyptus* rata, mox oblita serpentum, non nisi aquas rubras putres-

que videt, olfacitque; brevique post, ac si nunquam, aut serpentum, aut mutatæ aquæ idæam concepisset, nunc nihil nisi ranas contuetur. An unquam ὑποχονδριακοτάτων idæa ejusmodi obfirmata, brevi tempore in aliam, æquè fortem, convertatur, novisse illos opportuisset, qui mœsti laborum recordantur, quos ad mutandam hypochondriacorum phantasiam læsam frustraneos quondàm admoverunt. Nec dicant debiliorem idæam fortiore pelli, adeòque idæam serpentum deletam ab eâ aquarum; hanc iterùm a superveniente idæâ ranarum: nam, fatentibus ipsis, prima serpentum idæa non potuit, nisi invincibilis esse: ergo, quod de alterâ tertiâque fabulantur, suis ipsorum principiis adversatur.

Si verò sint qui putent magos neque produxisse aut serpentes, aut mutatas aquas, aut ranas veras, neque easdem imaginationi *Pharaonis* Ægyptiorumque repræsentâsse; sed potiùs eorum oculos sic fascinâsse, ac si reverà talia viderent; his dico *primò* ejusmodi explicationem verbo divino adversari, quod dicit, repetitque, magos non phantastico apparatu, sed ipsâ suâ naturâ verè existentia animalia produxisse: quid enim clariùs exprimere textus posset? *Eduxe-*

runtque ranas super terram Ægypti. Qui magiam negantes historias similes referunt in suis scriptis, eâ utuntur prudentiâ, ut addant *hoc vel illud contingere visum esse, magos hæc vel illa ignaræ plebi, vel phantastico homini, falsò persuasisse.* Verbum Dei simpliciùs enarrat magos hæc fecisse, magos fecisse quæ *Moyses* cum fratre fecisset, *magos eduxisse ranas super terram Ægypti.* Respondeo *secundò* quemadmodùm qui, ut scopulum evadant, in alterum impingentes nihil lucrati fuerunt, ita quoque qui ne fateantur magos similia produxisse, præferunt sic ejusmodi potestatem diaboli, in phantasiam omnium vasti hujus regni incolarum, ut postmodùm, urgentibus aliis argumentis, hanc potestatem totam negent : undè eorum inconstantia nihil hîc probat, ut in parte alterâ constabit.

Concludimus itaque ex hoc textu, Dei justissimo judicio permissum angelis prævaricatoribus fuisse, ut ipsorum operâ magi quædam efficerent, quæ superarent vires humanas; haud verò ultra *tertiam Ægypti* plagam : ad *quartam* enim, & sequentes sex, visum Deo fuit hanc ipsis negare potestatem.

§. II. Censemus magiam veram designari *Deuteronomii* Libri Cap. XIII. *Si*

surrexerit, inquit Deus, *in medio tuî prophetes, aut qui somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum atque portentum, & evenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, ut sequamur Deos alienos, quos ignoras, & serviamus eis: non audies verba prophetæ illius, aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palàm fiat utrum diligatis eum.* Prophetes quippe ille, vel somniator, Dei operatione & revelatione, futura vaticinabatur, eaque vera, quibus Deus populi sui erga se fidem probare volebat. Sed de hâc difficili quæstione, quomodò magi futura, quæ Deo soli nota, verè vaticinari queant, latiùs posteà.

§. III. Legitur *Deuteronomii* Cap. XVIII, v. 9: *Quandò ingressus fueris terram quam Dominus Deus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inveniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & observet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones consulat, nec divinos, nec quærat à mortuis veritatem. . . . Gentes istæ, quarum possidebitis terram, augures & divinos audiunt.*

In hebræo est: *Nec inveniatur in te*

transsire faciens filium suum, & filiam suam in igne, divinans divinationes. Divinationes, קְסָמִים vel in bonam sumuntur, vel in malam partem. In bonam *Ezech. XXI, v. 21*, & *Prov. XVI, v. 10*, significantes *sagacitatem*, & veluti *ab oraculo sapientiam* : in malam verò, & Deo abominabilem, ut hîc. *LXX Interpretes* habent quoque μαντευομένος μαντεῖαν, *divinans divinationem*, idque diversimodè : est enim ἀξινομαντεία, divinatio per securim, aut asciam : ἀστρομαντεία, quæ est ex astrorum contemplatione futurorum prædictio : βελομαντία, seu ῥαβδομαντία, quam *Scapula* ex *B. Hyeron. in Cap. 21 Ezech.* exponit id divinationis genus esse, ubi mittuntur sagittæ in pharetram, & commiscentur inscriptæ nominibus singulorum, ut videatur cujus sagitta exeat, & quæ priùs civitas debeat expugnari. Νεκρομαντεῖον, vel νεκρομαντεία, vaticinatio ex evocatis mortuis; responsum quod inferorum umbræ evocatæ de futuris reddunt. Οιονωπαντεία, vaticinium ex auspiciis, seu ex avibus. Πυρομαντεία, ignispicium. Στερνόμαντις, ex cujus pectore dæmon responsa dat. Ψυχομαντεῖον, locus ubi animæ sacrificiis evocatæ responsa dabant consulentibus. Hæc semel explicanda erant, ne conti-

nuò in ſequentibus ea repeteremus. Quod autem *divinans divinationes* in noſtro textu pravis fuerit abominandiſque artificiis uſus, arguit data mortis a Deo ſententia. Redeamus ad textum hebraïcum.

Præſtigiator מְעוֹנֵן *Buxtorfius* in hoc nomen exponit ejus ſignificationem, ut hominis qui mirâ dexteritatę oculos ſpectantium eludit: verùm ſecundùm *Aben-Eſra*, & *Rabbi Salomonem*, explicat magis in malam partem, ut qui ex nubibus, tempeſtate & aſtris prophetam agit, & quidem pravâ, vel arte, vel intentione, cùm occidere ejuſmodi *præſtigiatorem* Deus jubeat.

LXX habent: Κληδονιζόμενος, ominatus. Codex *Alexandrinus*: καὶ κληδον ζόμενος, & ominatus. *Scapulæ* augur eſt, *Schrevelio* ariolus. LXX autem Interpretes vocem מְעוֹנֵן in malam partem accepêre: nec mirùm, cùm mortis pœnam illi indixerit Deus. Ut profectò mirer hanc vocem ab iis qui negant magiam, in bonam partem accipi pro pantomimo, ſive geſticulatore.

Et Augur וּמְנַחֵשׁ accipitur in malam partem pro *augurari pravo artificio*, ut hîc, quia morte punitur. Accipitur & in bonam partem pro inſpiratione propheta-

rum *Libr. Num. Cap. XXIV. Balaam*, qui bis perrexerat in occursum Dei, ut ab eo, quid vaticinaturus esset, peteret, quum vidisset, *quod placeret Domino ut benediceret Israëli; nequaquam abiit, ut ante perrexerat, ut augurium quæreret.* Hîc vox eadem adhibetur in plurali נחשים. LXX autem εἰς ἀπάντησιν τοῖς οἰωνοῖς, in occursum auguris. Quæ vox hîc non strictâ significatione, veluti captum per aves augurium, sed ut οἰωνή, commune omnis augurii & divinationis nomen, sumitur. Sic ut eadem vox in singulo textu sit, sive a bono, sive a malo spiritu, quis fuerit inspiratus; & ut Dei spiritus in prophetarum inspiratu voce eâdem utatur, quâ solet inspirationes non a se, adeòque a spiritu immundo, hominibus factas, exprimere.

Balaam, famosus in *Moabitide* regione vel magus, vel propheta Dei, (de hoc enim multa est eruditorum dissensio) quem Deus hâc occasione suo vaticinari spiritu voluit, vilis ac vendibilis animi homo, quem ob id *Israëlitæ*, regni *Moabitidis* potiti, occiderunt; hic, inquam, dùm in suo a Deo sibi inspirato vaticinio in hæc verba erumperet: *Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israël*, eadem verba adhibet de auguriis & divinationi-

bus magicis, quibus anteà divinas insigniverat inspirationes. נחש & קסם *Græcus textus* pariter οἰωνισμὸς & μαντεία. Sunt ergo eadem sacræ Scripturæ verba, quibus exprimitur modus, quo hominibus, aut revelentur secreta, aut superantes humanam naturam vires suppeditentur a Spiritu Sancto: & quo abdita pandendi, ac naturam superantia patrandi potestas impiis hominibus datur, non a Spiritu Sancto, sed diabolico; quandò, quamdiù, ac quantùm, ipsis permittit Deus.

Et maleficus ומכשף. Significat כשף in *Pihel præstigiis usus sum*. Dicitur de iis, qui mutant & transformant res naturales ad adspectum oculi. Sic *Aben-Esra* in *Exodi VII*. LXX φαρμακος. Is est qui vel medicamenta, vel venena parat; posteriore sensu accipiendus hoc loco videtur. Idem ille, qui in textu hebraïco *præstigiator* dictus est, & in Vulgatâ *incantator*. Undè videntur magorum nonnulli venena cognovisse, quibus homines incantarent.

Nec incantator; hoc mox vidimus. *Nec qui pythones consulat, nec divinos*. Hebr. וחבר חבר. Significat חבר & societatem conjunctionemque, & incantationem, vel adjurando factam. Non capio cur

linguæ hebraïcæ peritissimus *Arias Montanus* hunc textûs locum reddat *jungens junctionem*, ut & in *Psalmo LVIII*, *v.* 6. Vix enim significationem habere videtur: maximè dùm idem ipse *Isaïæ XXXVIII*, *v.* 9, hanc vocem ipsam per *incantatores*, alterâ scilicet ejus significatione, interpretatus sit. *Buxtorf.* & quos excitat Rabbini cum eo, reddunt *incantans incantationes.* LXX Ἐπαείδων ἐπαειδὴν, . . *Incantans incantationem.* Ab ἄδω, vel potiùs ab ἀείδω cano; & cum præpositione ἐπὶ, *cantum laudabilem quemcumque* cano, vel & *cantum pravum*, seu *incantationem*, undè ἐπῳδὸς *incantator.* Jam de *pythonibus.*

Nec qui pythones consulat. Hebr. אוב וְשֹׁאֵל *consulens, vel interrogans pythonem.* אוב *pythonem* significat, ait *Buxtorfius*, » qui responsa dando diabolicis artibus » homines a Deo avocat. *Levit. XX* sig- » nificat & *utrem.* Hinc *pythonis* signifi- » catio juxta *Aben-Esram* quod ex tumido » ventre, quasi utre, oracula deprome- » ret, undè & ἐγγαστρίμυθος *ventrilo-* » *quus* dictus fuit. » Sed plura de hoc, ubi de *pythonibus Saülis* & *Pauli* sermo erit.

Nec ariolos. Hebr. וְיִדְּעֹנִי futurorum

divinator a verbo ידע *scivit*, *agnovit*, *percepit*, undè *sciolus* dictus, vel qui sat benè aliquid novit. *Buxtorf.* « Apud ve-» teres legitur : Iiddioni est, qui ponit os » animantis ידוע in os suum, & os illud » posteà ex se loquitur . . . species divi-» nationis prohibitæ Lev. XX. v. 21. » LXX habent τερατοσκόπος. Τέρας signum plerumque portentosum, & licèt sæpè naturali sensu sumatur, multoties tamen de insolitis monstris & prodigiis dicitur. Itaque τερατοσκόπος homo est, qui ex rebus prodigiosis futura concludit.

Nec quærat a mortuis veritatem. Hebr. ודרש אל־המתים *Et sciscitatus à mortuis.* LXX habent : ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς. *Suscitans*, *percunctans mortuos* : quo sensu referunt textum *Libri I. Regum*, sive *Samuelis Cap. XXX. v. 8.* Καὶ ἐπηρώτησε Δαυὶδ διὰ τοῦ Κυρίου, λέγων. Εἰ καταδιώξω ὀπίσω γεδδοὺρ τούτου; *Et sciscitatus est David a Domino, dicens : An persequar raptores istos?* Undè hoc quoque in sensu, notante *Scapulâ*, ἐπερωταω Θεοὺς pro *percunctari Deos* sumitur. Ergo *Chananæi* secundùm *hebraïcum* textum percunctabantur a mortuis; secundùm *Septuaginta* percunctabantur mortuos; & secundùm

Vulgatam percunctabantur vel quærebant a mortuis veritatem.

Morem deteſtandum hunc Iſraëliticæ genti, tempore primi ſui regis haud infrequentem fuiſſe *ex Lib. I. Regum* manifeſtum ſit; ut poſteà latiùs patebit.

Nec tempore regum poſteriorum immunes hoc crimine fuiſſe videntur Judæi. *Iſaïæ Cap. VIII. v. 19. Et cùm dixerint ad vos: Quærite a pythonibus, & a divinis, qui ſtrident in incantationibus: numquid non populus a Deo ſuo requiret pro vivis a mortuis?* Et ferè ſic in *hebræo* eſt. **LXX** verò videntur utrumque hunc elucidare. *Nonne gens requirit a Deo ſuo? Quid ergo pro vivis requiret a mortuis?*

Perpetuavitque ſeſe hic nefandus mos per varios populos, uſque in Eccleſiæ tempora; itaut celeberrimus *Van-Eſpen, Juris Eccl. Part. III, Tit. IV, Cap. III*, hanc magiæ ſpeciem finiente ſæculo II. cœptoque tertio, invenerit communem fuiſſe; excitatque quoque *Tertullianum, Libro de Animâ, Cap. 57*, ſic ſcribentem: « Publica jam littera eſt, quæ animas etiam » juſtâ ætate ſopitas, etiam probâ morte » disjunctas, etiam promptâ humatione » diſpunctas, evocaturum ſe ab infero» rum incolatu pollicetur. » Sed de his ad *Samuelem* mox pluribus.

§. IV. Levit. XIX, v. 26: *Non augurabimini, nec observabitis somnia.* Et v. 31: *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos.* Et Cap. XX, v. 6: *Anima quæ declinaverit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.*

In nullo horum trium, quos collegi, textûum, Deus adversùs magiam præmunit, eamdem negando existentem; sed ab eâdem & existente, & abominandâ deterruit. Alio profectò, qui magiam existentem negant, non eo quo Deus modo, absterrent ab eâ populum; nam populi simplicitatem, credulitatemque, tanquam veram ideæ magicæ originem causati, eumdem salsè rident, quod confugiat ad rem quæ neque extiterit unquam, neque existere possit. Cùm igitur Deus magiam tam populari argumento non confoderit, sed populum suum ab eâdem & toties, & tam severè, dehortatus fuerit, an non diffidere debemus iis, qui alio quàm Deus modo, deterrere homines a magiâ contendunt? Sed clarius hoc patet *versu ult. Cap. XX. Libr. Levit. Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus,*

morte moriatur Hebr. *Et vir, ſive mulier, cùm fuerit in iis* אוֹב *pytho, vel* יִדְּעֹנִי *divinans ſpiritus, moriendo morietur.* Græcè Καὶ ἀνὴρ, ἢ γυνὴ, ὃς ἂν γένηται αὐτῶν ἐγγαστρίμυθος, ἢ ἐπαοιδὸς, θανάτῳ θανατέσθωσαν ἀμφότεροι. *Vir, vel mulier, quiſcumque eorum, pytho, vel incantator ſit, morte moriantur ambo.* Sic dixerat Deus Exod. XXII. v. 18: *Maleficos non patieris vivere.* Hebr. מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה. *Sagam vel præſtigiatricem non vivificabis.* LXX φαρμακοὺς οὐ περιποιήσετε, ſeu, ut Codices *Alexandrinus, Aldinus, & Complutenſes* habent, οὐ περιβιώσετε, *veneficos non ſinite vivere.* Veneficos magorum nomine intelligit ſupra patuit.

Qui magiam negant, an ſic hanc legem compoſuiſſent? Deus nullibi dicit: ſi quis falsò ſe pythonem, ſe divinatorem, ſe veneficum appellat, morte puniatur; ſed, *qui ſit* talis: in *quo fuerit* ſpiritus pythonicus, in *quo fuerit* ſpiritus divinationis. Noſtri adverſarii utique in ſuâ lege ſcripſiſſent: *qui eò aut dementiæ, aut pravitatis pervenerit, ut ſe talem venditet, qualis nuſquam, vel quis fuerit, vel eſſe poſſit.* Cùm igitur Deus in ſingulis hiſce textibus eos ſpiritum magicum verè habere aſſeveret, quo titulo illi oppo-

ſitam ferant divino ſententiam? Profectò qui magiam verè exiſtentem ſtatuunt, ſi errarent, nonne jure aſſerere, quod tamen nefas, poſſent, ſui cauſam erroris a divinâ lege petendam eſſe, qui ipſis magiam nunquam ut imaginarii quid, verùm ut rem verè exiſtentem, ſemper propoſuerit? Nonne id indè conſequeretur, quòd magiæ omnis inficiatores, in ſuis legibus magiam, ut rem imaginariam, ſtatuentes, longè prudentiores Deo eſſent? Præſertìm cùm nihil efficacius fuiſſet ad hominum animos a magiâ avertendos, quàm ſi Deus eoſdem præmonuiſſet quòd diabolica ejuſmodi ars nulla, imò impoſſibilis eſſet?

§. V. Sequitur *Pythoniſſæ Endoranæ* hiſtoria, I. Reg. Cap. XXVIII. *Et vidit Saül caſtra Philiſtiim, & timuit, & expavit cor ejus nimis. Conſuluitque Dominum, & non reſpondit ei, neque per ſomnia, neque per ſacerdotes, neque per prophetas. Dixitque Saül ſervis ſuis: Quærite mihi mulierem habentem pythonem, & vadam ad eam, & ſciſcitabor per illam. Et dixerunt ſervi ejus ad eum: eſt mulier pythonem habens in Endor.*

Hebr. אֵשֶׁת בַּעֲלַת־אוֹב. Quærite mulierem, dominam pythonis, pythonicam eruditam, expertam valdè. LXX Γυναῖκα

ἐγγαστρίμυθον. *Mulierem de ventre loquentem.* Videmus nomina magica promiſcuè ſumi, nam quæ hîc Pythonica excellens quæritur, artis magicæ præſtare ſuprema debebat.

Mutavit igitur habitum ſuum, veſtituſque eſt aliis veſtimentis, & abiit ipſe & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait illi: Divina mihi in Pythone, & ſuſcita mihi quem dixero tibi. Hebraïcè & græcè, eodem modo. Juſſit ergo rex magicam artem ſuam in actum vocaret, & cùm eum quem indicaturus eſſet exſuſcitare de ſepulchro deberet, credidit certò, quæ id præſtaret, exiſtere artem.

Et ait mulier ad eum: Ecce tu noſti quanta fecerit Saül, & quomodò eraſerit magos & ariolos de terrâ: quare ergo inſidiaris animæ meæ, ut occidar? Confirmatur, quod mox notavi, pythonum, magorum, ariolorum, cæt. nomina promiſcuè ſumi. Hoc ipſo in capite *Libr. I. Reg. ſive Sam.* legitur mox ab enarratâ morte *Samuelis* prophetæ: *Et Saül abſtulit magos & ariolos de terrâ* (a).

(*a*) Poſſet hîc fortè reddi *Sagas* ſeu *Pythonicas*, quia in plurali fœmineo ſcribitur האות. Sed in ſecundâ declinatione inter numeroſas a

Si meliores chronologicos ſequamur, *Saül* magos & ariolos biennio ante mortem, fortè conſilio *Samuelis*, deleverat de ſuo regno: perſuaſus tamen intra tam breve temporis ſpatium exterminari funditùs tenacem adeò gentem non ſic potuiſſe, quin hinc indè ſuperſtites nonnulli eſſent, aut ſaltem relaxatâ lege quoſdam rediiſſe, jubet quæri num inveniendus eorum quiſquam foret, & maximè an optima ſaga, an mulier potenter pythonica, invenienda eſſet?

Quæri ſolet cur, quos ante biennium magos ſagaſque pepulerat *Saül*, nunc conſultaturus eoſdem advolet? Credibile ſit *Saülem*, perſuadente idem vi divinæ legis *Samuele*, hoc feciſſe, ut Dei iram, quam per inobedientias ſuas in ſe contraxerat, non nihil placaret; minimè verò quod ipſi magiam nullam eſſe perſuaſum eſſet: jam verò penitùs repulſum a Deo, & tamen ſuæ populique ſortis prænoſcendæ avidum, quod divino Spiritu ul-

---

generali regulâ exceptiones & hæc eſt, quâ אוב fœmineè terminetur in maſculino plurali. Hinc non mutavi. An tamen, quia non virum, ſed mulierem potenter Pythonicam quærit Rex, hic textus *Sagas* ſeu *Pythonicas* intelligit, & divinorum nomine *magos*? Tunc pluralis fœminei hîc non eſſet exceptio.

» excœcare perfacile eſt. » Sic ut diaboli quidem opus *Tertullianus* in hâc hiſtoriâ agnoſcat, ſed non niſi *Samuelis* phantaſma apparuiſſe arbitretur.

S. Pater *Auguſtinus* Tom. XI, edit. *Venetæ* anteà laudatæ, quâ ſemper utar, in Libro cui titulus: *De octo Quæſtionibus Dulcitii Liber unus*, Quæſt. VI, *utrum Samuel per Pythoniſſam verè fuerit de inferno evocatus?* argumentis utrinque prolatis, integrum cuique reliquit negantem, affirmantemve ſententiam amplecti.

Porrò hoc iis licitum temporibus erat, quandò Liber *Jeſu filii Syrach. Eccleſiaſticus dictus*, necdùm ab omnibus Catholicis exiſtimabatur canonicus. Ubi verò poſt ſæculum VI, ſenſim dubium hâc de re ſublatum eſt, ac præſertìm poſtquam ab Eccleſiâ in *ſacro-ſancto Conc. Tridentino* ut canonicus pronuntiatus eſt, quin *Samuel* apparuerit ipſus, ultrà dubitare non licet. Sic enim *Eccl. Cap. XLVI, v. ult.* legitur: *Et poſt hoc dormivit (Samuel) & notum fecit Regi, & oſtendit illi finem vitæ ſuæ, & exaltavit vocem ſuam de terrâ in prophetiâ delere impietatem gentis.* Idem de verbo ad verbum græcus textus, hebraicus, ſi extiterit olim, periit nobis.

Igitur verè *Samuel* fuit, qui num ſagæ

operâ, an peculiari Dei dispositione apparuerit, jam suprà quæsitum fuit. Qui Dei dispositione unicè id contigisse censent, & sanctis indignum fore aiunt, & diabolo impossibile, in mundum ab eo revocari. Quin id falsum esse manifestò argui putant ex ipso illo terrore, qui invasit, conspecto *Samuele*, sagam: quo postremo quoque argumento id constare autumant plures, ipsam pythonissam vim nullam magiæ esse credidisse. Ad hoc elucidandum textus continuandus est.

Quum autem vidisset mulier Samuelem, exclamavit voce magnâ, & dixit ad Saül: Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saül. Perterrita saga fuit, non quòd videret *Samuelem*, sed quòd ex *Samuele* resciret ignotum eòusque sibi virum ipsum Regem esse, qui fortè tantummodò, an saga esset, tentaturus venisset; jamque eam ipso actu quod saga esset convictus, morte puniturus esset. *Exclamavit voce magnâ, & dixit ad Saül: Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saül.* Confirmatur hæc expositio responso Regis. *Dixitque ei Rex: Noli timere. Quid vidisti?* Firmat mori timidam animam, modò quæ viderit annunciet:

Et ait mulier ad Saül: Deos vidi adscendentes de terrâ. Hebr. אֱלֹהִים *Elohim*,

Dii; in Sing. אלה *Eloha* vel *Eloah*, Deus. Verùm *Elohim*, Dii, centies in Sing. pro Deo ponitur, ut in initio Geneseos: *In principio creavit Elohim, Dii, cœlum & terram.* Sed & *Elohim* Angelos significat. Psalm. VIII. *Minorasti eum paulò* minùs מאלהים *ab Angelis.* Ita & *Ps. XCVIII*, & *Job. I, v. 6.* Sic ut necesse non sit concludere Deos Deumve intellexisse fœminam: imò neque Angelos vel Angelum; nam Exodi *XXI & XXII*, & *Ps. LXXX. Elohim* magistratus, judicesque vocantur. Ipsaque idola *Jud. XVI. III Reg. II.* Imò Moyses in plurali Elohim vocatur *Exod. IV.* Et vitulus aureus *Ex. XXXII*, & Arca fœderis *I Reg. IV.* Quod autem pythonissa intellexerit voce *Elohim* unam modò personam, eamque neque Deum, neque Angelum, sed virum spectabilem; primò ex eo liquet, quod legatur *vidisse Samuelem*, & viso eo conclusisse illum, qui se ignotus convenisset, *Saülem* esse. Secundò quod rogante rege: *Qualis est formæ?* responderit: *Vir senex adscendit, & ipse amictus est pallio.* In græco codice Vaticani exemplaris: *Virum video erectum, adscendentem de terrâ, qui diploïde indutus est.*

Ex totâ igitur historiâ conficitur id, ut saga viderit ab initio *Samuelem*, eumque

ſe videre confirmaverit ; ut non expaverit viſo eo, ſed per eum cognito Rege, tanquam flagrante, ut vocant, delicto, ab eodem deprehenſa ; tandem ut per Regem nunc pacata, haud ultrà, etiamſi pergeret videre *Samuelem*, quid timuerit : *Samuelem* enim à *Saüle* petitum exhibere, intentio ejus magica erat, univerſique augurii finis.

Et intellexit Saül quòd Samuel eſſet, & inclinavit ſe ſuper faciem ſuam in terram, & adoravit. Dixit autem Samuel ad Saül : Quare inquietaſti me, ut ſuſcitarer ? Confirmatur iterùm hoc *Samuelis* ſermone eum verè exſuſcitatum fuiſſe, eum verè apparuiſſe, eumque ipſum qui loqueretur eſſe. Quemadmodùm etiam in fine ſui cum Rege colloquii : *Cras autem tu & filii tui mecum eritis.* Hebraica & vulgata ſic, uti etiam Græcus *Complutenſium* codex ; *Vaticanus* verò : ϗ αὔριόν συ, ϗ οἱ ὑοί σου, μετὰ σου, πεσοῦνται. *Et cras tu, & filii tui tecum, cadent.* In hâc ultimâ traductione nulla difficultas eſt, eſt autem in reliquis textibus, niſi ſubintelligamus : *in regione mortis mecum eritis.*

§. VI. *Philippica pythoniſſa* examinanda tandem eſt. Habetur hiſtoria Actor. Cap. XVI. *Factum eſt autem euntibus no-*

bis ad orationem, puellam quamdam habentem ſpiritum pythonem, obviare nobis, quæ quæſtum magnum præſtabat dominis ſuis divinando. Hæc ſubſecuta Paulum & nos, clamabat dicens: Iſti homines ſervi Dei excelſi ſunt, qui annuntiant vobis viam ſalutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & converſus, ſpiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Jeſu Chriſti exire ab eâ. Et exiit eâdem horâ. Videntes autem domini ejus quia exivit ſpes quæſtûs eorum, apprehendentes Paulum & Silam, perduxerunt in forum ad principes, &c. Vulgata editio & græcus textus hîc per omnia conveniunt.

Ex hâc hiſtoriâ concludimus: 1° Philippicam puellam ſpiritu pythonico præditam fuiſſe; qui ſpiritus, quemadmodùm in prioribus conſtitit abundè, & divinatorius ſpiritus eſt, & magicus, & diabolicus, futura, præſentia, præterita enuncians. 2° Diabolicum hunc ſpiritum teſtimonium veritati reddidiſſe, quemadmodùm in Evangelio pluries: id quod cùm veritati præjudicaret à ſpiritu mendaci laudari, hincque veluti diaboli, non niſi ſua laudantis, opus videri; & in Evangelio *Servatorem*, & hîc *Paulum*, ejuſmodi teſtimonium prohibuiſſe, ut ſacræ Religioni & indecorum & detrimentoſum.

3° Puellam hanc, diaboli multiscii operâ, multa quae laterent pandisse, & plura magica edidisse, cùm legatur multum lucri dominis suppeditasse suis, & cùm, expulso spiritu, tanti lucri præcisam spem omnem esse dolerent, manus in *Paulum* & *Silam* conjecisse. Nisi enim multa vera aut pandisset, aut præstasset, brevi actum de ejus famâ fuisset, *nec magnum quæstum dominis suis conciliasset.* 4° Non agi hîc, ut quidam volunt, de eâ aptitudine, astutiâ, calliditate, quâ in foris ac nundinis polleant mimi, seu ludii, utpotè nullum habente cum Religione commercium; verùm de spiritu divinatorio, quo diabolus sacram Religionem, ut suum opus, prostitueret, risuique exponeret; de spiritu, quem in nomine Jesu *Paulus* exire protinùs juberet, & quo expulso omnis quæstus dominorum actutùm cessaret.

Primæ Partis

Cap. II.

Argumenta eorumdem ex Doctrinâ, Consuetudine, & Legibus Ecclesiæ Patrumque Doctrinâ.

§. I. Qui magiam, ut verè diabolicam artem, propriè dictam, existere credunt,

non aliud eos credere, quàm universa Scripturæ utriusque pagina pluries statuerit, totiesque repetiverit, ex *primo Capite* manifestum fit. Ubi verò hi a sacris Bibliis convertunt se ad primitivæ Ecclesiæ leges consuetudinesque, ad conciliorum antiquissimorum canones, ad sanctiones imperatorum, principumque, qui partìm ut sanctam Ecclesiam hâc in re juvarent, partìm quia magiæ crimen etiam ad publicam potestatem spectat, & salubres contrà eamdem, & severas condidêre leges; dùm tandem SS. Patrum ad hæc omnia doctrinam adjiciunt; gaudent affatìm & Ecclesiam potestatem sic ea loca sacræ Scripturæ intellexisse, ut exposita eadem *primum Caput* dedit, & autoritatem publicam tùm propriâ experientiâ, tùm veneratione Scripturæ sacræ, atque traditionis Ecclesiæ, ad easdem suas leges accommodasse.

Cui hæc singula congesta videre volupe est, adeat is celeber. virum *L. B. Van-Espen*, *Part. III*, *Tit. IV*, *Cap. III.* Eo enim in loco gesta ecclesiasticæ atque politicæ potestatis, a primis Ecclesiæ sæculis, usque in hæc posteriora, concinno ordine referuntur: gesta, inquam, quæ uno omnia ore magiam, ejusque partes singulas, tanquam diaboli ope perac-

tas, ac quoddam hominis cum diabolo pactum includentes, pronunciant. Describit *Espenius* noster singulas nefandæ artis species, sortilegium, aruspicium quo Mathematici, tunc sic dicti, Astrologi quoque & Genethliaci comprehenduntur, maleficium, necromantiam. Nomina hæc canonicè exposita ab autore, hîc inserere non est opus, cùm in horum singulis diabolicum agnosci commercium spontè fateatur; de quo commercio solo tota nostra existit disceptatio. Laudat hîc concilium *Ancyranum*, quod celebratum ad annum 314 videtur, cujus XXIV. Can. legitur: « Illos qui Gentilium more » divinos consulant, homines ad se vo» cantes, ad maleficia seu detegenda, » seu-solvenda, quinque annorum pœni» tentiam agere debere, & quidem tri» bus annis prostratos, & duobus nec» dùm sancto sacrificio admissos. » Addiderim ad hoc concilium aliud dictum *Illiberitanum*, quod ad annum 305 refertur, cujus Canon VI sic habet: « Si quis » maleficio interficiat alterum, eò quòd » idololatriâ perficere scelus non potuit, » nec in fine impertiendam illi esse com» munionem. »

Porrò notari præprimìs oportere videtur, hunc canonistarum principem, om-

nes Ecclesiæ principumque leges, tàm ad damnandam magiam, quàm ad magos quoscunque, sive pœnis ecclesiasticis subjiciendos, sive ad eosdem a potestate politicâ igne cremandos, referentem, nullius unquam seu legis, seu dissertationis meminisse, quibus alii & ecclesiasticorum errorem, & principum deceptionem, vel ex eo demonstrarent, quod nulla existeret dæmonis in rês creatas, hominesque potestas, quodque nulla daretur ope diaboli magia, adeòque hæc non nisi præstigiatrix ars esset. Si enim id verum foret, quod in eorum dissertationibus, qui veram magiam negant, audacter scriptitatum fuit, scilicet *Ecclesiam nunquam magiam veram admisisse*; leges utique dissertationesque extarent, contrariæ prioribus: & quia consuetudine generali conciliorum particularium actus & ad ecclesias alias, & præprimis ad romanam mitti solebant; & hæc duo concilia ad alias ecclesias, ac præcipuè ad romanam, proindè missa erant; Ecclesia, *Ancyrani* saltem tempore, pace tranquillâ in Occidente gaudente; pontifex romanus, & aliæ ecclesiæ reclamassent contrà utriusque synodi de magiâ errorem, eumque mox in alio concilio correxissent. Porrò cùm nihil simile tunc contigerit,

palàm fit, quemadmodùm *Illiberitanos*, *Ancyranosque* patres, ita universam ecclesiam credidisse. Equidem ut passim in aliis negotiis, ita & in hocce fatetur, imò innuit *Espenius*, homines quosdam præoccupatione mentis errare, extravagarique posse; verùm hæc ad ecclesiæ ipsius doctrinam non pertinent: ut posteà constabit latiùs.

Profectò ab ipsis prioribus ecclesiæ sæculis, ecclesia prævaricatorum Angelorum malitiam, in homines invidiam, nocendique voluntatem, tùm & Dei, per omnia æquè sapientis ac justi permissu, potestatem constanter agnovit. Undè exorcistas singulis in locis constituit, eosque deindè inter *quatuor Ordines minores* disposuit. Hinc dæmonum in homines potestatis gnara, a baptisandis eosdem adjurando repellit; jubetque hos renunciare diabolo, omnibusque diaboli & operibus & pompis: id quod ab ecclesiâ, præter alias significationes, etiam de magiæ renuntiatione intelligi *Daniel Sennertus*, acatholicus quidem, sed egregius medicinæ scriptor, *Pract. Libr. VI*, *Part. IX*, *Cap. VIII*, optimè explicuit. « Et non » sine causâ, inquit, de magiâ agens, » ab antiquâ Ecclesiâ institutum, ut bap- » tisandi renuncient diabolo, & omni-

» bus operibus ejus. » Eruditissimus hic medicus hanc ipsam Ecclesiæ ceremoniam, ejusque talem significationem, impio *Paracelso* opposuit, qui *Libro de occultâ philosophiâ* medicos, in *universitatibus* benè edoctos medicinam oportere deindè magos sagasque consulere, ab iisdemque magiam addiscere contendebat.

Si prætereà legamus orationes quas a remotissimis sæculis universa per orbem Ecclesia Dei in administrando regenerationis sacramento, in benedicendo aquæ, sali, cæterisque eduliis, fundere Deo solet; si attendamus ad preces, quibus ad mensam Deum rogat, ut benedicat assumendis; preces, inquam, quas ad prandium, cœnamque, per 17 sæcula fundi solitas, intoleranda recentium hominum protervitas abrogare contendens, jam, insalutato Deo, se ferarum more saginat: si denique attendamus ad morem Ecclesiæ, se adversùs diabolum muniendi, cujus, sæculo secundo finiente, jam meminit *Tertullianus* in apologiâ, ad omnem ingressum & egressum, ad cibos potusque, ad dormiendum & evigilandum, frontem crucis signo, ut ait, terendi; si, inquam, ad singula hæc animum advertimus, an non cum *Vincentio Lirinensi*, autore sæculi V inchoantis, *Libro contrà hæreses*,

Cap. III dicente : « In ipsâ catholicâ Ecclesiâ magnoperè curandum est, ut id » tentemus, quod ubique, quod semper, » quod ab omnibus creditum est ; hoc » enim verè, proprièque catholicum, » an, inquam, cum hoc autore, quod vera magia extet catholicam Ecclesiam statuere, fateri non cogimur ?

Sed ultrà pergendum est. Per ipsos SS. Patres luculenter confirmari hanc consuetudinem, sententiamque Ecclesiæ, certò certiùs est. Juvat hîc aliquorum meminisse, ac præcipuè *S. Augustini*, quem summi pontifices, quem concilia, universæ Ecclesiæ catholicæ & testem, & vocem appellârunt.

Libr. de Civ. Dei X, Cap. XVI : « Quibus igitur Angelis, inquit, de beatâ & » sempiternâ vitâ credendum esse censemus ? utrum illis, qui se religionis riti» bus coli volunt, sibi sacra, & sacrifi» cia flagitantes a mortalibus exhiberi, an » iis, qui hunc omnem cultum uni Deo » creatori omnium, deberi dicunt ? » Qui hîc nequaquam magicum pravorum Angelorum cultum, sed solam, in quâ hi adorabantur, idololatriam intelligentes, magiam negant, ostendunt se minimè attendisse ad S. Patris distinctionem, quam hoc ipso capite inter & cultum Dei, &

falsorum Deorum, & pravorum Angelorum fecit.

Qui negant aliquam, sive expressæ conditionis, sive pacti, cum dæmone mentionem prioribus Ecclesiæ sæculis factam esse, audiant *Augustinum hoc ipso Libro Cap. IX*, dicentem: « Quamquam » *Porphyrius* admoneat utendum alicujus » dæmonis amicitiâ . . . cavendum tamen » dæmonum societatem expressâ quodam» modò confessione. »

Libr. VIII, Cap. XIX, de Civ. Dei: « Omnia miracula magorum quos rectè » adversarius censet esset damnandos, » doctrinis fiunt & operibus dæmonum. »

Libr. XXI. de Civ. Dei, Cap. VI, cui titulus: *Quod non omnia miracula naturalia sint, sed pleraque humano ingenio modificata, pleraque autem dæmonum arte composita;* agens de iis quæ pro miraculis habentur, quia non ea ingenium humanum comprehendit, & tamen naturalia sunt; deque his, quæ tàm apud Ethnicos, quàm apud Christianos vera miracula fuerunt; « addimus, ait, ad istam » lucem (in Veneris templo) inextingui» bilem & humanarum & magicarum, id » est per homines dæmoniacarum artium, » & ipsorum per se ipsos dæmonum multa » miracula: quæ si negare voluerimus,

» eidem ipsi, cui credimus, sacrarum lit-
» terarum adversabimur veritati. »

Memorabile autem est, quomodò magiæ omnis originem explicat eodem in loco *Augustinus*. « Illiciuntur autem dæ-
» mones ad inhabitandum per creaturas,
» quas non ipsi, sed Deus condidit, de-
» lectabilibus pro suâ diversitate diver-
» sis, non ut animalia, cibis, sed ut spi-
» ritus signis, quæ cujusque delectationi
» congruunt, per varia genera lapidum,
» herbarum, lignorum, animalium, car-
» minum, ritûum. Ut autem illiciantur ab
» hominibus, priùs eos ipsi astutissimâ cal-
» liditate seducunt, vel inspirando eorum
» cordibus virus occultum, vel etiam fal-
» laciis amicitiis apparendo, eorumque
» paucos suos discipulos faciunt, pluri-
» morumque doctores. Neque enim po-
» tuit, nisi primùm ipsis docentibus, disci
» quid quisque illorum appetat, quid ex-
» horreat, quo invitetur nomine, quo
» cogatur. Undè magicæ artes, earumque
» artifices extiterunt. »

Serm. XC. nº V. pag. 490. edit. Ven. Augustinus quid *vestis nuptialis* sit exponens, non sitam hanc esse docet in sacramentorum usu, cùm hisce & mali abutantur; nec in jejunio, quo & se mali macerent; neque etiam in miraculis:

« Hæc enim non ſoli boni faciunt &
» mali; ſed aliquandò non faciunt boni.
» Ecce in vetere populo magi *Pharaonis*
» miracula faciebant, *Iſraëlitæ* non facie-
» bant: in *Iſraëlitis* ſolus *Moyſes* & *Aaron*
» faciebant, cæteri non faciebant, ſed
» videbant, timebant, credebant. Num-
» quid meliores magi Pharaonis, mira-
» cula facientes, quàm populus Iſraël,
» qui miracula facere non valebat, & ad
» Deum tamen populus pertinebat? »

De Trin. Libr. III. pag. 63, Tom. XI.

« Eſt unus creator Deus, ex cujus inef-
» fabili potentatu fit etiam, ut quod poſ-
» ſent hi Angeli ſi permitterentur, ideò
» non poſſit, quia non permittuntur. Ne-
» que enim occurrit alia ratio cur non
» potuerint facere minutiſſimas muſcas,
» qui ranas ſerpenteſque fecerunt, niſi
» quia major erat dominatio prohibentis
» Dei per Spiritum ſanctum: quod etiam
» ipſi magi confeſſi ſunt dicentes: *Digi-*
» *tus Dei eſt hoc.* Quid autem poſſint per
» naturam, nec poſſint per prohibitio-
» nem, & quid per ipſius naturæ ſuæ con-
» ditionem facere non ſinantur, homini
» explorare difficile eſt, imò verò impoſ-
» ſibile, niſi per illud donum Dei, quod
» Apoſtolus commemorat dicens: *Aliis*
» *dijudicatio ſpiritûum.* »

Et ibidem pag. 61. Poſtquam de veris miraculis, manu Dei peractis, multa diſſeruerat, tandem ſic pergit: « Hîc video » quid infirmæ cogitationi poſſit occur» rere : cur ſcilicet iſta miracula etiam » magicis artibus fiant ? Nam & magi » *Pharaonis* ſimiliter fecerunt & alia ſimi» lia. Sed illud ampliùs eſt admirandum, » quomodò magorum illa potentia, quæ » ſerpentes facere potuit, ubi ad muſcas » minutiſſimas ventum eſt, omninò defe» cit? Scyniphes enim muſculæ ſunt bre» viſſimæ, quâ tertiâ plagâ ſuperbus po» pulus Ægyptiorum cædebatur. Ibi certè » deficientes magi, dixerunt: *Digitus Dei* » *eſt hoc*. Undè intelligi datur, ne ipſos » quidem tranſgreſſores Angelos, & aë» reas poteſtates, in imam iſtam caligi» nem, tanquam in ſui generis carcerem, » ab illius ſublimis æthereæ puritatis ha» bitatione detruſas, per quas magicæ ar» tes poſſunt, quidquid poſſunt, valere » aliquid, niſi datâ deſuper poteſtate. »

Oſtensâ deindè ratione ob quam id permittit Deus, pergit: « Nec ideò putan» dum eſt iſtis tranſgreſſoribus Angelis ad » nutum inſervire hanc viſibilium rerum » materiem, ſed Deo potiùs, a quo hæc » poteſtas datur, quantùm in ſublimi & » ſpiritali ſede incommutabilis judicat.....

» Nec sanè *creatores* illi mali Angeli di-
» cendi sunt, quia per illos magi, resis-
» tentes famulo Dei, ranas & serpentes
» fecerunt; non enim ipsi eas creave-
» runt. . . . . Sicut ergo nec parentes crea-
» tores hominum, nec agricolas creatores
» frugum, quamvis eorum extrinsecùs
» adhibitis moribus ista creanda Dei vir-
» tus interiùs operetur; ita non solùm
» malos, sed nec bonos Angelos, fas est
» putare creatores, si pro subtilitate sui
» sensûs, & corporis, semina rerum ista-
» rum, nobis occultiora noverunt, & ea
» per congruas temperationes elemento-
» rum latenter spargunt, atque ita gignen-
» darum rerum, & accelerandorum incre-
» mentorum præbent occasiones. Sed nec
» boni hæc, nisi quantùm Deus jubet;
» nec mali hoc injustè faciunt, nisi quan-
» tùm justè ipse permittit. Nam iniqui
» malitia voluntatem suam habet injus-
» tam, potestatem autem non nisi justè
» accepit, sive ad pœnam suam, sive ad
» aliorum, vel pœnam malorum, vel
» laudem bonorum. »

Et Tom. II, Ep. 137, ad Volusianum.

« Nos legimus magos Ægyptiorum artium
» istarum (magicarum) peritissimos, a
» Moysi famulo Dei fuisse superatos;
» cùm illi quædam mira nefandis artibus

» agerent, ille Deo ſimpliciter invocato,
» machinamenta eorum cuncta ſubverteret. »

Libr. III, de Doctrinâ Chriſt. p. 47, 48, de cognitione naturæ animalium, lignorum, herbarum, lapidum B. Pater agens; « De quo genere ſuperiùs egimus, inquit, » eamque cognitionem valere ad ænigmata ſcripturarum ſolvenda docuimus: » non ut pro quibuſdam ſignis adhibeantur, tanquam ad remedia, vel machinamenta ſuperſtitionis alicujus: nam & » illud genus jam diſtinctum ab hoc licito & libero ſeparavimus. Aliud eſt » enim dicere: tritam iſtam herbam ſi » biberis, venter non dolebit; & » aliud eſt dicere: iſtam herbam collo » ſi ſuſpenderis, venter non dolebit. Ibi » enim probatur contemperatio ſalubris, » hîc ſignificatio ſuperſtitioſa damnatur. » Quanquam ubi præcantationes, & invocationes, & caracteres non ſunt, » plerumque dubium eſt utrum res quæ » alligatur, aut quoquo modo adjungitur ſanando corpori, vi naturæ valeat; » quod liberè adhibendum eſt: an *ſignificativâ quâdam obligatione* proveniat; quod tantò prudentiùs oportet » cavere Chriſtianum, quantò efficaciùs » prodeſſe videbitur. Sed ubi latet quâ

» causâ quid valeat, quo animo quisque
» utatur interest duntaxat, in sanandis
» vel temperandis corporibus, sive in me-
» dicinâ, sive in agriculturâ. »

Ex *Tertulliano* jam suprà locum citavi, quo patuit eum ejusdem mentis circa magiam fuisse. Et antè *Tertullianum* medio sæculo secundo *S. Justinus* martyr in primâ suâ apologiâ pro Christianis ad *Antonium Pium*, conqueritur, quod Gentiles solos Christianos persequerentur, intereà dùm homines pravos & diabolicos, aut tolerarent, aut afficerent honoribus, ut v. g. *Simonem Samaritanum*, qui tempore imperatoris *Claudii* multas *operationes magicas, dæmonum quibus obsidebatur ope, perfecerat*, divino honore Romæ cultus erat.

B. *Hieronymus in vitâ S. Hilarionis Eremitæ, edit. Antverp. Plantin.* 1579, *Tom. II, pag.* 108. « De *Gazensis* Em-
» porii oppido, inquit, virginem Dei
» vicinus juvenis deperibat: qui cùm fre-
» quenter tactu, jocis, nutibus, sibilis,
» & cæteris hujusmodi, quæ solent mo-
» rituræ virginitatis esse principia, nihil
» profecisset, perrexit *Memphim*, ut con-
» fesso vulnere suo, magicis artibus redi-
» ret armatus ad virginem. Igitur post
» annum doctus ab *Æsculapii* vatibus,

» non remediantis animas, ſed perdentis, venit præſumptum animo ſtuprum geſtiens, & ſubter limen domûs puellæ tormenta quædam verborum, & portentoſas figuras, ſculptas in æris *Cyprii* lamina, defodit. Illicò inſanire virgo, & amicto capitis abjecto, rotare crinem, ſtridere dentibus, inclamare nomen adoleſcentis; magnitudine quippe amoris ſe in fugam verterat. Perducta ergo a parentibus ad monaſterium, ſeni (Hilarioni) traditur. Ululante ſtatim & confitente dæmone: vim ſuſtinui, invitus abductus ſum: quàm benè *Memphis* ſomniis homines deludebam! O cruces! ô tormenta quæ patior! Exire me cogis, & ligatus ſubter limen teneor: non exeo, niſi me adoleſcens qui tenet, dimiſerit.... Noluit autem ſanctus, anteà quàm purgaret virginem, vel adoleſcentem, ſigna jubere perquirri: ne aut ſolitis incantationibus receſſiſſe dæmon videretur, aut ipſe ſermoni ejus accommodaſſe fidem; aſſerens fallaces eſſe dæmones, & ad ſimulandum eſſe callidos. »

Conſtabit igitur cuique, niſi me animus fallat, ſæculo æræ Chriſtianæ II, III, IV & V, magiam & ut artem, & ut artem diabolo præceptore edoctam,

ejusque auxilio cultam, Ecclesiæ visam fuisse: Ecclesiam credidisse angelorum prævaricatorum potestatem quamdam, Deo & justè, & misericorditer id permittente, in sublunaria corpora hominesque, mansisse: sic ut non modò eâdem homines tententur, verùm etiam labantur sæpè, haud in communia peccata duntaxat, verùm etiam in familiare quoddam cum his spiritibus immundis commercium.

PRIMÆ PARTIS
Cap. III.

Magiam verè existentem confirmare videntur medicorum inclytorum experientia, virorum sapientum observatio, accurratissimorum historiographorum intemerata fides.

§. I. Historiæ magiæ perhibentur plurimæ, quarum vel nollem vades esse, vel manifestissima falsitas est. Veritatis cultus & amor, raræ in mortalibus aves; nec mirum, cùm *Psalmo 115* mendax dicatur homo omnis. Ita ut, quemadmodùm in materiâ quâcumque aliâ, ita quoque in magicâ, fides historica multâ historiarum emendatione indigeat. Eâ de

causâ eas omnes miſſas faciam, quas *Plinus ſecundus*, quas *Valerius Maximus*, aliique ethnici ſcriptores tradiderunt, nec non ferè omnes ſequentium ſæculorum, quæ vel ab unico teſte non ſpectatæ prorsùs fidei, vel ex aliorum enarratione, traditioneque conſignatæ litteris fuêre.

Ac primùm quidem ea *Simonis magi* nota eſt, quem præter ea quæ ſacra ſcriptura notat, etiam primi Eccleſiæ patres, ut paulò ante ex *S. Juſtino martyre* conſtitit, ope dæmonis multas magicas artes exercuiſſe, ſtatuerunt: optandum fuiſſet, ut qui totam hujus magi hiſtoriam fabuloſam ſcribunt, priùs conſuluiſſent *Tillemontium*, qui *memoriarum Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ ſuæ Tom. I, Part. II, in vitâ S. Petri, Cap. 34*, ejuſdem hiſtoriæ veritatem, innumeris adductis tùm patrum, tùm hiſtoricorum teſtimoniis, doctè ac eruditè confirmat, aſſeritque nullo nixos ſolido fundamento nonnullos de eâ re dubitare. Vid. quid de *Simone Fleury, Libr. I & II*, habet, ut *Parte II, Cap. II, Object. IX*, oſtendam.

II. Inter veteris Eccleſiæ hiſtorias ea *Apollonii Thyanæi* præprimis notanda eſt, qui primo Eccleſiæ ſæculo, vel ſub finem *Tiberii*, vel initio imperii *Caligulæ*,

innotescere cepit, mirabilis per omnia philosophi, quem propter doctrinam, & mira gesta, ethnici apostolis, imò & Jesu Christo parem, hostemque opponere ausi sunt. Nihil hîc ex fabulosâ ejusdem historiâ referam, quam ex *Damidis*, fidelis *Apollonii* discipuli fragmentis, *Philostratus* 120 postmodùm annis adornavit; verùm ea modò quæ historicorum accuratissimus, & prudentissimus *Fleury* de eo tradidit.

Contigit primò *Ephesi*, ut in mediâ ad populum concione aves proximæ sylvæ advolarent, unaque præcipuè convocarent cæteras. « Nihil est, inquit, casu » modò contigit, ut juvenis per talem » in urbe plateam transeuns, partem effu» derit, quod gestabat, frumenti. Avis una » indè saginata reliquas convocat. » Convolantes illuc auditorum nonnulli, sparsum in plateâ frumentum reperiunt.

2° *Smyrnâ Ephesum* ad pestem auferendam vocatus, ad *Herculis* fanum jubet senem mendicum lapidibus obrui, ut hostem deorum; sic ut demùm sub lapidum acervo sepultus senex esset. Acervum amovere jussit, ut viderent quodnam animal occidissent; invenerunt non senem, sed canem; pestis autem actutùm cessavit.

3°

3° In ejus oratione ad *Athenienses* ridet affatim juvenis auditor. Obsessum eum dæmone dixit orator. Imò mox obsessi signa juvenis dat. *Apollonius* exire dæmonem de juvene jubet, eâ conditione ut in signum exitûs proximam statuam subvertat. Exiens dæmon statuam subvertit, juvenisque benè habet. Ad quod prodigium *Fleury* sic commentatur: « Si cum dæmonibus *Apollonius* com» mercium habuit, cujus ipsum etiam » ethnici accusarunt, illos cum eo collu» sisse facilè credimus, sicque hominem » obsedisse & reliquisse, quo ipsi fama » cresceret, eoque modo miracula Chris» tianorum, qui quotidiè dæmonia eji» ciebant, obscurarentur. »

Obiter notare hîc debeo, præstantissimo nostro historiographo veram magiam difficulter admissam fuisse, ut latiùs *Cap. II* patebit. Eamdemque ob causam eum primum & alterum *Apollonii* portentum conjecturâ quâpiam ad causas naturales referre conatum; tertium verò diaboli cum eo commercio adscribere tandem coactum fuisse. Non video autem, si in unico ejus facto de ejus cum diabolo commercio convincamur, cur in cæteris horum simillimis factis nobis, ad naturales causas detegendas, vim tantam faciamus.

4° Ad *Corinthi* iſthmum « hæc terræ, » inquit, prominentia abſcindetur, vel » potiùs non abſcindetur. » *Nero* poſtmodùm incepit quidem opus, ſed proſecutus non eſt.

5° Sponſa conſularis mortua aperto lecto defertur ad ſepulchrum, ſponſo ſequente lacrymis perfuſo. *Apollonius* accedens jubet ſiſti mortuam, daturum ſe finem lacrymis ſpondet. Rogat nomen puellæ, tangit, & quædam verba muſſitat. Ad hæc veluti evigilat illa, loquitur, repetitque lares paternos. Refert *Fleury* fuiſſe qui dubitarent verène mortua eſſet ſponſa, halitu de vultu percepto: credidiſſe alios ex leipopſychiâ, vel ſyncope, frigore roris ſeu nebulæ cadentis, eam reſuſcitatam fuiſſe. Verùm an, percepto inter deferendum vapore de facie avolante puellæ, non declaraſſent, qui hoc advertiſſent, viventem illam? An non mox pompam ſtitiſſent funeralem, antequam accederet philoſophus? Sed repetam hanc hiſtoriam *Parte II*, *Cap. II*.

6° *Apollonius* ex *Aſiâ Romam* venit purgaturus ſe a congeſtis in ſe accuſationibus coram *Domitiano*. In carcerem cum *Damide* diſcipulo conjectus, illi dixit nihil ultra ſe toleraturum mali: morti traditum non iri. Petente *Damide* quando-

nam liberaretur? A meo judice, ait, hoc ipſo die; a me ipſo, hoc momento: protinùſque ipſi pedes oſtendit catenis ſolutos. Jam haud ultra magum credidit præceptorem, ſed divum eſſe, *Damis*; cùm citra ſacrificium, citra preces, citrave verbum ullum, hoc prodigium contigiſſet. Ad hæc verò *Fleury*: « Ac ſi dæ» mones non poſſent citra hunc appara» tum agere: ſed ſic ſaltem credebatur. » Eodem die in carcerem commodiorem miſſus eſt; eodem die coram imperatore ſe ſe defendit, & ſic quidem ut ab eo abſolveretur, eâ lege ut maneret ad privatum cum illo colloquium. Interìm diſparuit ex auditorio, *Domitiano* vehementer ob id commoto. Adjungit hiſtoria antequam coram imperatore admitteretur, quæſitum per omnes veſtes ejus fuiſſe, an non alicubi quædam aut chartulæ, aut alii characteres laterent?

7° *Apollonius*, qui ante meridiem ex auditorio Romæ evanuerat, circa veſperam *Puteolis* fuit, quæ urbs propè quinquaginta leucis *Româ* diſtat. Hoc *Fleury* citra diaboli auxilium fatetur impoſſibile videri.

8° Quando anno 96 *Domitianus* interficiebatur, *Apollonius* orationem *Epheſi* ad populum faciens, idque, quod no-

tandum, inter 11 & 12 ante meridianam horam, veluti in perorando perturbatus, mox *percute Tyrannum*, vociferebatur: post aliquod silentium, *macte amici*, *ait*, *hodiè Tyrannus occisus est; sed quid dico hodiè? per Minervam! hoc ipso momento occisus est.* Quid indicare vellet, *Ephesi* intellexêre quidem, impossibiliorem autem rem, quam ut illi, tam immenso itinere *Româ* remoto, fidem adhiberent. Hoc videns, *neque miror*, inquit, *vos fidem non adhibere facto, quod tota urbs Roma nondùm scit: sed jam*, aiebat paulò post, *internecionis fama urbem implevit.* Nuncii deindè in Asiam venerunt, totamque historiam narrarunt sic, ut ad *Apollonii* assertiones omnes exactè conveniret. Anno sequenti summo senio mortuus est *Apollonius Thyanæus*, statuis illi a morte erectis, divino honore cultis.

§. II. Haud minùs certa historia *Albicerii*, civis *Carthaginensis* est, quam ex *B. Aug.* I° *Libro contra Academicos*, *Cap. VI*, tradam. Disputatio de sapientiæ definitione cùm *Augustinum*, *Alypium*, *Licentium*, atque *Trygetium*, totos occuparet; dixissetque *Augustinus*: *sapientiam esse rerum humanarum divinarumque scientiam*; « hic *Licentius*, pergit » *Augustinus*, quem post istam definitio-

» nem diù putabam quæsiturum esse quod
» diceret, subjecit statim : cur ergo,
» quæso, sapientem non vocamus flagi-
» tiosissimum illum hominem, quem ipsi
» benè novimus per innumera scorta so-
» lere dissolvi : *Albicerium* dico illum,
» qui apud *Carthaginem* multos annos
» consulentibus mira quædam & certa
» respondit ? Innumerabilia commemo-
» rare possem, nisi & apud eos loquerer
» qui experti sunt, & paucis nunc satis
» sit, ad id quod volo. Nonne cochlea-
» rium (mihi autem dicebat) cùm domi
» non inveniretur, tuo jussu percuncta-
» tus, non solùm quid quæreretur, ve-
» rùm etiam nominatìm cujus res esset,
» & ubi lateret, citissimè verissimèque
» respondit ? Item me præsente, (omitto
» illud quod in eo quod rogabatur, nihil
» omninò falsus est,) sed cùm puer, qui
» nummos ferebat, certam eorum par-
» tem, cùm ad eum pergeremus, furatus
» esset, omnes sibi numerari jussit, coë-
» gitque illum ante oculos nostros quos
» abstulerat reddere, priusquàm omninò
» ipse, aut eosdem vidisset, aut quantum
» sibi allatum fuerit, audivisset ex nobis.
» Quid quod doctissimum & clarissi-
» mum virum *Flaccianum* mirari solitum
» esse abs te accepimus, qui cùm de fundo

» emendo esset locutus, ad illum divi-
» num rem ita detulit, ut quid egisset,
» si potis esset, ediceret. Atque ille sta-
» tìm non modò negotii genus, sed etiam,
» in quo ille vehementer clamabat admi-
» rans, ipsum fundi nomen pronunciavit,
» cùm ita esset absurdum, (hoc nomen)
» ut vix ejus *Flaccianus* ipse meminisset.

» Jam illud sine stupore animi non
» queo dicere, quod amico nostro, disci-
» pulo tuo, sese volenti exagitare, flagi-
» tantique insolenter, ut diceret quid ipse
» secum tacitus volveret? *Virgilii* versum
» eum cogitare respondit. Cùm ille obstu-
» pefactus negare non posset, perrexit
» quærere quisnam versus esset? Nec *Al-*
» *bicerius*, qui grammatici scholam vix
» transiens vidisset aliquandò, versum
» ipsum securus & garrulus canere dubi-
» tavit. »

§. III. Ab historiâ ecclesiasticâ transeamus ad profanam; a medicis scriptoribus ducentes exordium.

1. *Alexander Benedictus*, medicus *Veronensis*, cujus priora opera æstimatissima anno 1505 edita sunt, *Libr. VII. Prax. Cap. XXV.* « Vidisse se narrat duas mu-
» lieres vicinas, uno die malis medica-
» mentis potionatas, quæ mirificis posteà
» vomitibus exagitatæ fuerunt; alteram

» acum crinalem ingentem, in modum » hami implicatam, cum capillo mulie» bri plusculo, cum resegmentis unguium » revoluto, rejecisse magnis conatibus, » quæ sequenti die mortem obiit: alte» ram capillamentum muliebre, vitri frus» ta, cum canis caudæ pilosæ tribus frus» tis arefactis, ita ut benè integræ caudæ » quantitatem, si in unum compositæ fuis» sent, adæquassent evomuisse. »

2. *Antonius Benivenius*, medicus celeberrimus *Florentinus*, edidit anno 1507 libellum *de abditis nonnullis ac mirandis morborum & sanationum causis*, cujus *Cap. XXVI* narrat, cùm eductionem teli hamati nullâ arte humanâ possibilem intellexisset miles, eum « advocasse ario» lum, qui duobus digitis plagæ superpo» sitis, & carminibus nescio quibus insu» surratis, *telum ex osse redire jubet*: quo, » etsi absque ægri corporis noxâ, non » tamen sine utriusque animæ dispendio, » obtemperante, miles ille paucis post » diebus ritè curatus convaluit. »

3. *Joannes Fernelius*, è doctioribus *Galliæ* medicis, atque archiatrorum comes, qui circa annum 1526 occepit scribere, in doctissimo suo opere *de abditis rerum causis, Libr. II, Cap. XVI, pag. 802*, demonstravit magicam artem verè existere

ex ſacrâ ſcripturâ, traditione, & propriâ ſuâ experientiâ; in eoſque, qui hanc negabant, gentilitatis de eâdem ſententiam refert, quæ niſi veriſſima conſtitiſſet, notiſſimarum Romanarum legum, ab ipſis XII tabulis inceptarum tantam non habuiſſet neceſſitatem. « Vidi, inquit, » ſcriptâ chartulâ collo ſubnexâ, univerſi » corporis icterum unâ nocte detergeri: » vidi & febres verbis, ceremoniis qua» dantenùs profligari. » Sed uſu didicerat vir ſapiens non juvandi, ſed lædendi potiùs causâ, cacodæmonem hæc portenta ſuorum miniſtrorum edere, cùm morbi ſic curati revertere ſoleant: hincque eum ſimulare ſæpè curam ejuſmodi « cujus admiratione perverſas hominum » mentes irretiat, ſibique infidelitate ſub» jungat; hoc unum præprimìs annitens, » ut ab his, quos ſeduxerit, divino cultu » & honore dignetur. »

Quo eodem modo *J. C. Scaliger, Exerc. 349.* « Malus dæmon iſta facit, non ut » hominem faceret potentiorem, ſed ut » ipſum deciperet credulitate, atque ſo» cium haberet tùm impietatis, tùm æ» terni exilii. Igitur ipſe agit dæmon; » ſtultus ille, ac vecors putat ſuis ſe ver» bis agere. »

4. *Cornelius Gemma*, prof. *Lovanienſis*,

ſcripſit *de naturæ divinis characteriſmis Libros duos*, editos anno 1575. In *Libr. II*, *Cap. IV*, longè plura & mirabiliora ſurſùm deorsùmque, a juvenculâ 15 annorum, per integrum ferè annum dimiſſa eſſe, teſtis refert oculatus.

5. *Ambroſius Pareus*, quatuor regum *Galliæ* conſiliarius & archichirurgus, in operum omnium anno 1582 editorum, *Libro XXV*, *a Cap. XXV uſque ad XXXI*, plura habet quæ exiſtentem magiam confirment, ex aliorum quippe petita teſtimonio pleraque, ſed auctoritatem magnam legitimè probatis factis accedere arbitratur, quod tot ſapientes nationes contra hanc artem diabolicam tot leges condidiſſent; profectò minimè conditurae, ni de ejuſdem veritate convictæ fuiſſent. Hæc verò miſſa faciens, memorabo dunxat id quod *ibid. Cap. XXX* ſcribit. « Haud ita pridem præſente rege *Carolo IX*, præſentibus ſummis belli dictatoribus *Mommoranceo*, *de Retzio* & *Lanzacio*, nec non archiatro *Mazillio*, cæteriſque teſtibus, vidi ſagum multa edentem quæ vires humanas multis ſanè ſuperent paraſangis, fatentemque audivi ſe hæc diaboli perficere operâ; ab eo vehementer torqueri ſe, verùm poſt triennium ab illo liberandum fore. »

6. *Baptista Codronchius*, medicus *Imolensis*, cujus prima opera anno 1591 primam lucem viderunt, narrat *Libr. II*, *de morb. veneficis*, post varias historias mirandarum ac vomitu ejectarum rerum, tandem filiam suam *Franciscam* admirando adeò morbo laborasse, ut propter natam veneficii suspicionem, quæcumque in lecto essent perlustrarentur: adeòque in culcitrâ inventa esse ciceris semen, grana coriandi, frustum carbonis, ossisque humani, aliquid ignotum cuique, prætereà plumas quibusdam filis tam artificiosè insertas, ut pileo, sicuti moris est, imponi facilè potuissent. Fuêre etiam eodem in lecto inventa frustula duo nucis siccæ, & ossis albi, novem vel decem ossa piscium, quæ in formam pectinis fabricata cum quibusdam corollis, ex variis rebus paratis, mirè intertextis. In ignem verò cùm hæc omnia projecta essent, mutataque domus & omnia, absque vel minimo auxilio adhibito puella convaluit.

7. *Zacutus Lusitanus*, cujus prima opera prodiêre anno 1629, *Prax. Med. mirab. Libr. III*, *Obs. XXXIX*, postquàm historiam virginis nobilis narrasset, quæ ubi ignobilem juvenem, se pereuntem, repulerat, tam horrendo morbo, enormique præternaturalium rerum vo-

mitu laboraret, ut incantata crederetur, ſic proſequitur : « Parentes rei novitate » & periculo filiæ commoti, conſulunt » ariolos, ſagas, ſortilegos, magos & » incantatores. Ex iis unus ſe eam ſana- » turum, propoſitâ multâ mercede, conſ- » tanter pollicetur, dicens ut adventante » paroxyſmo vocaretur. Sic factum. Nam » cùm acceſſio velociter invaleſcit, con- » vocatur ipſe; qui ſuper caput ægræ priùs » abraſum, me præſente, impoſuit pa- » pyraceam chartam albiſſimam in quâ » ſcriptæ erant binæ litteræ T M, & im- » poſita erat ungula aſini ſemicombuſta; » & ille neſcio quæ verba ad aurem ob- » murmurans, illam ab inſultu, & omni » ſymptomate, in poſterùm liberavit. »

8. Doctiſſimus medicus *Daniel Sennertus*, ab experientiâ, eruditione, fide, commendatiſſimus, quid ad hanc rem demonſtrandam præſtiterit, in ſequentibus multa dicendi opportunitas erit.

9. In *Galliâ* initio ſæculi XVII, teſtimonio *Lazari Riverii*, apud omnes in confeſſo erat conjugium ac conceptum impediri per magiam poſſe: & ſub ejuſdem ſæculi finem concludimus *Galliam* totam veros extare magos credidiſſe, eò quòd rex *Lud. XIV* ſolemni edicto eoſ-

dem morte puniendos esse per universum regnum sanciverit.

§. IV. Quum de re agatur quæ, ferocissimè impugnata, nunquam satis propugnari potest, curiositas me prehendit examinandi cùm in sacris litteris magiam apud idololatras gentes familiarissimam fuisse *Cap. I* constiterit, an apud easdem hactenùs coleretur. Non igitur, ut volunt scriptores multi, an unicè perstaret cum idololatriâ; nam eamdem in populo Christiano heu nimium viguisse sat superque jam vidimus ac doluimus; sed eo fine ut an apud barbaras gentes magia, nullis legibus coërcita, nullis pœnis repulsa, frequentior ac famosior foret. Bibliothecam igitur meam percurrens, *Asiæ*, *Africæ* & *Americæ* itineratores notavi, ordineque pervolvi: *Barlæos*, aio, *Neuwhofios*, *Dapperos*, *De Bruinios*, *Schoutenios*, *Montanos*, *Kœmferos*, *Dumontios*, *Dampierios*, *Waferos*, reverendos patres *Hennepin* & *Labat*, *La Martiniere*, *Maartens*, *de Vries*, aliosque complures. Vix hîc meta dabatur. Quamvis enim singulam historiam summatìm contraherem, opus tamen meum 30 paginis voluminosius proditurum deprehendi; idque iis duntaxat notatis, quæ itineratorum

eruditiores, exactiores, prudentioresque, & hos inter adhuc ii praecipuè, qui ad hosce populos magiae omnis inficiatores ingressi, indubiis verò, numerosisque experimentis contrarium edocti, fideliter ista, quae a se visa essent, conscripserant.

Vix fando sum quantus me horror haec scribentem invaserit. Obstupui, steteruntque comae, & vox faucibus haesit. Pluriesque pergeremne, an desisterem, animo suspensus, perfeci tamen. Revolvens postmodùm opus, intellexi quidem convincentiora quidem magiae existentis argumenta, necdùm fortè alibi sic collecta haberi, abundèque eadem ad omnem litem determinandam sufficere; verùm ab alterâ parte gravis me tenuit metus ne aliis, sive simplicioribus, sive malitiosioribus, hujuscemodi nefandorum enarratio detrimentosa foret. Paulatìmque menti cepere ea observari praecepta, quae in similibus rebus S. Spiritus nobis B. Pauli calamo dedit *Rom. XIV*, & *Cor. VIII*, ne scilicet etiam illa quae aliàs licitè tutòque facere potuissemus, tunc faceremus, quandò *fratribus nostris, pro quibus Christus mortuus est*, essemus offendiculo; & quidem sic, ut dicat apostolus: *Quapropter si esca scandalizet fratrem meum, non manducabo carnem in aeternum*, ne

fratem meum ſcandalizem. Itaque animo dubius editurusne hæc, an ſuppreſſurus eſſem; certus ſi demonſtrandæ veritatis neceſſitate compulſus ea ederem, mecum *Tertulliano* quem *Libr. de animâ*, *Cap. XIII*, de concubitu loquendi neceſſitas urgebat, fidenter monere lectores poſſe: « Ne itaque pudeat neceſſariæ demonſ-» trationis; » formidans tamen, quem facere ex iiſdem nonnulli abuſum poſſent, operæ pretium duxi conſcriptum, ut erat, opus, virorum ſapientum, optimorum criticorum, ſummorumque pariter theologorum judicio ſubjicere, ab illorumque pendere oraculo: præſertìm quia hanc totam quæſtionem pertractare, citrà multum librorum theologicorum auxilium, non potueram. Porrò viri hi graviſſimi ſingula juſtâ lance librantes, in ſuppreſſionem inclinarunt. Suppreſſi itaque eoſque lectorum, quos offendere hæc minimè poſſint, ad itineratores laudatos remitto.

Pars II.

Cap. I.

De præcipuis ſcriptoribus qui magiam, ut verè exiſtentem artem, negaverunt.

§. I. Ingens eſt clarorum virorum agmen qui magiam negent, eccleſiaſticorum, juridicorum, politicorum, medicorum, philoſophorum: quorum præcipuos, temporum quibus florebant ordine, recenſebo.

1° *Henr. Corn. Agrippa*, natu *Colonienſis*, theologicæ, juriſprudentiæ ac medicinæ apprimè gnarus, ſingulam illarum publicè profeſſus, vir per omnia ſingularis, regibus principibuſque æquè inconſtanter, quàm vehementer, aut acceptus, aut odioſus, carcerum haud paucorum incola, ſatyricus homo, indigus, litigioſus, vagus, profeſſione magus, tandem poſt varium denique carcerem anno 1535 obiit. Brevì ante finem magiam repudiavit, ejuſque vanitatem oſtendit. Eſt autem ſummi momenti teſtimonium hominis famoſi olim magi, & tandem magiæ proſtituentis vanitatem.

2° *Conradus Wolfhartt*, *Lycostenes* dictus, qui usque ad annum 1561 vixit. Inter plura ejus opera extat *prodigiorum & ostentorum Chronicon*, in quo dæmoniacorum & magorum vaframenta pluribus, iisque notabilibus exemplis prostituit. Quæ inter notabile illud quod de *Margaretæ Ulmer*, civis *Eslingensis* filiæ, præstigiis tradidit. Hanc enim & medici urbis, & *Tubingæ* famâ clarus *Leonardus Fuschius*, & tandem imperatoris *Caroli V* ac Hungariæ regis *Ferdinandi* archiatri, omni sollicitudine examinantes, si quam unquam, hanc saltem artificia diaboli demonstrare, publicis actis testati sunt; dùm intereà elapso ab indè quadriennio magistratus lepidum fucum manifestum fecit.

3° *Joannes Wierus*, dictus *Piscinarius*, *Henrici Cornelii Agrippæ* famulus quondam & discipulus, *Cliviæ ac Julii* ducis archiater, scripsit Libros VI *de dæmonum præstigiis*, *de incantatoribus*, *de lamiis*; & *Librum apologeticum in pseudomachiam dæmonum*. Magistri *Agrippæ* senescentis exemplo, *sagas* mortis eripere supplicio conabatur, merâ imaginatione, nullo vero cum dæmone commercio, easdem agi ratus.

4° Cancellarius Anglici regni *Baco Ve-*

rulamius, *Oper. omn. a pag.* 947 *ad* 966 *in Cent. X Hist. nat. sive sylvæ sylvarum*, in imaginationis vi, in imaginationis in alia corpora operatione, inque ejusdem manifestis, efficacibusque in alia effluviis adeò diffunditur, ut videatur, idque maximè *pag.* 948 & 949, magiam penitùs excludere, inanemque ostendere. Editio mea *Francofurtana* est anni 1665.

5° *I. G. Godelmannus*, juris professor *Rostockiensis*, eodem, quo *Wierius* fundamento, eripere a mortis supplicio *sagas* molitus est.

6° Rever. Jesuita *Fredericus Spee*, de quo in *Præfatione*, sagas ferè omnes innocenter deflagrari, integro Libro, testatus est, propriâ experientiâ convictus. Ad *Dubium XI* enim sic fatur: « Si & » mihi aliquid lector concedit, fateor *me* » *ipsum nonnullas superioribus annis in* » *diversis locis ad mortem comitatum fuisse*; » de quarum innocentiâ tàm minimè » etiamnum vacillo, quàm nihil uspiam » studii & industriæ, penè nimiæ, quod » non adhibuerim ad veritatem detegen- » dam. Stimulavit me curiositas, quid » enim dissimulem? & penè ultra metam » traduxit, ut in re incertâ certum ali- » quid cognoscerem; neque aliud tamen, » nisi ubique innocentiam, deprehendi. »

Et ad finem *Dubii XXX* in hæc verba erupit : « Ego id cum juramento depono, » me quidem hactenùs (ut confessarium) » nullam ad rogum duxisse, de quâ, *omnibus consideratis*, prudenter statuere » potuerim esse ream. Idem ego, a duobus aliis accuratis theologis audivi. Neque tamen non omnem industriam adhibui, quâ ad veritatem penetrarem, » ut dixi supra ad Dubium XI. »

7° *Christianus Thomasius*, director & professor jurisprudentiæ, *Hallensis*, sub finem elapsi sæculi, hujusque principio florens, per ea quæ de magiâ inter sua opera hinc indè interspersit, in eamdem veluti imaginariam sic invectus est, ut inter ejus inficiatores meritò recenseatur.

8° *Rever. Claudius Fleury*, *Hist. Eccl. Tom. XIX. Libr. XCII.* §. 4°, postquàm enarrasset varias in papam *Joannem XXII* conspirationes, pontificisque ipsius querelas de magicis in se per annos 1317 & 1320 tentaminibus, sic prosequitur : « Physices ignorantia in causâ » erat cur plures naturæ opera supra » eamdem transcendere crederent. Cùm » autem fide constet a Deo sæpè permissum dæmonibus fuisse ut homini prodigiis imponerent, atque extraordinariis nocerent modis ; citra examen sup-

» posita magia ut vera ars fuit, creditæque certæ regulæ, quibus dæmonum ope & secreta nonnulla patescerent, quædam infausta in homines immitterentur: planè ac si Deus non potuisset semper diabolos aut sinere, aut impedire ad hæc præstanda, & ac si pacta cum spiritibus malignis rata habuisset. Profectò si prætensam magiam attentiùs contemplemur, non nisi veneficia (empoisonnemens) superstitionibus, imposturisque sociata deprehendimus. »

9° *Rever. Pater Campanella*, Calaber, è *S. Dominici* familiâ, finiente XIV sæculo & inchoante XV florens, Libros IV *de sensu rerum & magiâ* scripsit, ostenditque omnem magiam non nisi naturæ operam esse.

10° *Reginaldus Scotus* anno 1602 *tractatum de magiâ* edidit. Vix datur autor, qui majore cùm exemplorum, tùm argumentorum numero, & vi, totam magiam profligare conatus est: putavit enim se SS. Scripturarum, Conciliorum, SS. Patrum, Legumque civilium autoritate, nec non ipsis de magiâ accusatorum testimoniis & juramentis, magiam ridiculam, imò planè impossibilem orbi universo demonstrasse; solùm verò aut odium, aut avaritiam, aut ignorantiam,

prætenſam hanc artem genuiſſe: confirmari autem hoc luculenter vafrorum horum hominum confeſſionibus, qui diaboli ſimulantes concurſum, ſummâ quidem aſtutiâ & dexteritate res prorsùm mirandas, minimè autem præternaturales, effeciſſent: ejuſmodi fuiſſe pythoniſſam anni 1535, quæ *ſancta Virgo Cantiana* vulgò audiret, & *Alidam Norinton* anno 1574 in *Weſtwel*, & Joannem *Stikelbau*, anno 1572, in *Maidſton*, quos nefarios omnes fuiſſe, inſigniſque artificii impoſtores, juridicum examen demùm oſtendiſſet: eòque vehementiùs in populum *Anglicanum* invehitur, quòd non modò ante mutatam religionem, verùm poſt eamdem mutatam, licet *Henricus VIII*, & ſui regni anno quinto *Eliſabetha*, hanc ſuperſtitionem confodere ſapientiſſimis legibus anniſi eſſent, adhuc & ille, & ipſi ejus prædicatores tantâ credulitate laborarent.

11° Eruditiſſimus ac reverendus *Jacobus Meyer*, commercio litterarum cum *Eraſmo Deſpautero* aliiſque eruditis clarus, in *annalibus Flandriæ ad annum 1459*, magos non exiſtere, ſed inhumanâ criminatione fingi exemplis oſtendit. » *Atrebati*, ait, horrendum quid conti» giſſe legimus. Complures fuiſſe inhu-

» maniter igne crematos, qui de nocte » occultas coitiones habuêre cum dia- » bolo, undè magnam accepêre pecu- » niam viri primarii, mulieresque com- » plures. Indiciis crematorum deprehensi, » pars capti, & sævissimis tormentis ad- » moti, alii vi pecuniæ redempti, non- » nulli solum verterunt. Quidam verò » adeò in pœnis constantes fuerunt, ut » nihil confiterentur. Fuisse referuntur » quidam ex judicibus adeò detestabiles, » ut quosdam sibi inimicos indicari cu- » raverint, tanquam conscios, reis in » tormentis ad hoc coactis. »

12° Quæ eruditus iste ecclesiasticus ad annum 1459, hæc fusiùs descripsit *Jacobus Clericus*, toparcha in *Beauvoir*, per annos 1459, 1460, 1461, in *historiâ sui temporis*, sive *diario earum rerum quæ Atrebati & in locis finitimis contigerunt*. Accusabantur magiæ *Dionysia*, civis cujuspiam impudica uxor; vir, quem vulgò vocabant *l'Abbé de peu de sens*; illustrissima domina *Joanna d'Auvergne*, cum tribus suis pedissequis puellis; chirurgus *Huguet*, & scabinorum minister *Joannes Le Febvre*.

Ab inquisitoribus hi accusati, pluries torturæ admoti, demùm confessi sunt se easdem magicas artes exercuisse, quas

ipſis in torturâ, alias, poſt alias, inquiſitores enumerabant: monente enim magiſtro *Gillis Flamen*, juriſconſulto, ut annuerent modo ad ſingula; fore tunc ut haud ultra admoverentur ad torturam; exiguam quippe pœnam alicujus mulctæ, levioriſque religioſæ peregrinationis, quæ infligenda eſſet, præ immani totieſque repetitâ torturâ præferendam eſſe. Itaque deinceps, quæcumque proponebant inquiſitores, ſpontè, veluti ſi commiſſiſſent, fatebantur. Brevì autem poſteà tanquam magi ac ſagæ damnabantur tradebanturque ſcabinis, a quibus, cum bonorum confiſcatione, rogo damnati ſunt.

Hanc verò dum pronunciari ſibi ſententiam audiebant, horrendum quot diras advocato imprecarentur, qui ſuaſerat, torturæ evitandæ gratiâ, ut, quæ ignorabant qualia eſſent, quæ nec cogitaverant, nec audiverant unquam, ideò ſpontè tantùm faterentur, quod non niſi modicâ pœnâ mulctarentur! Singuli Deum teſtabantur nunquam ejuſmodi crimina a ſe commiſſa eſſe, & quantumcumque piè ac chriſtianè mortem ſubirent, ſuam nihilominùs innocentiam, ac judicum, ſuam hæreditatem invadentium, exclamarunt vafritiem.

Capit. IX & X ejuſmodi plura enar-

rantur, additurque fuisse, qui decies & quinquies torturam, eamque aliquoties omnium sævissimam, & quidem bis die admotam sustinuissent: contigisse quoque, ut hisce, qui negabant constanter, carnifex stricto gladio adstaret, obvelatisque, tanquam decollandis, luminibus, comminati inquisitores essent, ni mox faterentur, caput truncatum iri.

Interim Romæ degente *Atrebatensi* præsule, vicarii ejus è carcere dimisêre multos, quos inter unus qui post torturam octavam, alius, qui post decimam & quintam, (in quarum ultima plantæ pedum comburendo sic consumptæ, ut pessimè indè haberet,) innocentiam tuiti semper erant.

Tandem causa domini *de Beaufort* ad supremum Parisiensium senatum delata, senatus amplissimus hic annihilavit per delegatos suos processum integrum *prope quadraginta accusatorum:* in perpetuam autem rei memoriam primò diem publicæ resipiscentiæ spectabili prorsùm pompâ, religiosissimè instituit; & postmodùm, ob urbem, ab ejusmodi tyrannide liberatam, publicas agere festivitates & gaudia jussit.

13° Anno 1601 prodiit in *Gallis*, ubi idem qui alibi, in magiam furor, oratio

advocati regii *Ludovici Servini*, in causâ fœminæ quæ de magiâ accusata, cùm in denudato corpore quædam stigmata viserentur, quæ utut a variolis, aliisque pustulis, imò a nævis maternis oriri vel relinqui solent, tamen in his, quæ de magiâ suspecti habentur, stigmata a dæmone impressa, & ignarum vulgus, & stolidi judices esse censebant, damnata ad aquæ tentamen fuit. Jamque siquidem ligatis manibus pedibusque, ter ab altitudine 7 vel 8 pedum in aquam præceps data, ad singulam vicem fluminis repeteret superficiem, (quod impossibile citra diaboli opem præoccupatæ plebi videtur,) patibulo damnata fuit: sed cùm vita torturis sic confracta esset, ut in patibulum non perduraret, post mortem tamen & suspensa fuit, & igne concremata. Senatus supremus *Parisiensis* damnavit latam atque executioni mandatam sententiam, vetuitque ne postliminio hoc per aquam tentamen, ad magiam quasi detegendam, judices adhiberent.

14° Eruditus medicus gallus *de S. André*, gallicum tractatum, epistolari formâ, edidit anno 1725 *de magiâ ac maleficis, magis, sagisque*, quo conatus est magiam subvertere omnem. Primò plurima falsa proferri censet, tam ab iis qui se magos dicant,

dicant, quam ab illis, qui magiæ incuſſent priores. Multa a magis ſagiſque proferri quæ meræ imaginationis vi tribuenda eſſe videantur: eoſdem a diabolo ſic diſponi ſuâ in phantaſiâ poſſe, ut verè hæc contigiſſe jurent, quæ in ſomno & vividiſſimo & protracto, menti obverſarentur: pleraſque demùm magicas hiſtorias quas, aut ex antiquioribus monumentis eruiſſet, aut ipſe examinaſſet præſens, aut denique a fidis percepiſſet amicis, vel omninò falſas, vel minimè præternaturales, habendas eſſe.

Itaque plura, quæ videri poterant ſupergreſſa naturæ vires, ſic ipſe explicat, ut in naturæ terminis omninò ſita eſſe ſibi viderentur. Hinc, *Paracelſi* ac *Verulamii* exemplo, multus admodùm eſt in exponendâ dilatandâque imaginationis ſtupendâ vi, inque determinatâ vafrorum hominum nocendi voluntate: nec parcior in explicandis ſpiritibus eſt, qui malevolorum de corpore in propinquos, ſive homines, ſive res, quo noceant iiſdem, exhalent: tandem modicus non eſt in exponendâ virtute ſpiritûum, poſt irritationem exhalantium de hominum rerumve corporibus illis quibus nocuerant malefici in ipſa maleficorum corpora retrogradorum; idque, ſi credere fas eſt, ad

multorum, imò centenorum milliarum distantiam.

Exspatiatur dein egregius *Andreus* per historias acicularum, cultrorum, gladiorumque fragmenti majoris minorisve; globorum ferreorum, insectorum, laciniorum vestium, pilorum, &c, quæ vomitu, alvo, abscessu vario, de corpore humano, eoque illæso, ejecta perhibentur. Hic eruditus vir totam bibliothecam medicam percurrens, exempla cunctorum sæculorum profert, quibus evidens fit ejusmodi res variis humani corporis è partibus expulsas fuisse, absque vel minimâ sive ægrorum, sive medicorum de magiâ suspicione, imò cum eorumdem corporum excretionis naturalis persuasione.

Quin ipsum hoc omninò naturale autor esse censet, quod magi sagæve, quandò ex pratis illa veneficia, quæ ad pecus necandum, frugesve corrumpendas, occultaverant in iisdem, auferunt, sæpè moriantur. Vulgus quidem credit hos a maligno spiritu, quod suum opus destruant, necari; nihil autem plus esse secundùm naturam censet *Andreus*, quàm ut subfossis in rebus fermentatio suboriatur, cujus subitò explosi vapores eos, qui effodiunt, afficiunt atque præfocant. Ex quibus omnibus concludit nihil indignius vero phi-

losopho ac physico esse, quàm cum imperito vulgo opinari res enarratas & naturæ transgredi potestatem, & angeli prævaricatoris opus esse.

15° Vir illustris *Scipio Maffeus*, contrà egregium *Tartorottum*, anno 1748 *de nocturno Lamiarum congressu* scribentem, epistolam *Veronæ* edidit anno 1749, *Artis magicæ dissolutæ* titulo; in quâ singulari sententiâ veram quidem ante Christum natum magiam extitisse fatetur, eamdem verò post Christum natum ita exulasse, ut quidquid de illâ in diebus novi Testamenti perhibetur, meræ fabulæ sint.

16° Prodierunt anno 1770 duo Tomi in-quarto, aucti autem & emendati anno 1771, viri eruditissimi *Constantini Francisci de Cauz*, in academiâ Roberetanâ *Quirini*, titulo hoc: *De Cultibus magicis, eorumque perpetuò ad ecclesiam & rempublicam habitu.* Censet præclarus autor se hoc sole ipso evidentius reddidisse, quod ars magica neque extet hodiè, neque extiterit unquam. Præter omnia quæ priores magiam negantes autores, quæque maximè clarus *Andreus* scripto tradiderunt, noster stupendæ eruditionis scriptor historiam dictæ sic magiæ, dictique sic cum satanâ pacti, per omnia sæcula ex utriusque sacræ Scripturæ paginâ,

ex conciliorum testimonio, ex SS. Patrum autoritate, ac tandem ex sæculorum barbarorum cùm supremâ ignorantiâ, tùm stupidissimâ simplicitate, sic se credit refutasse, ut ultrà nemo sanæ mentis existere possit, quin magiam, vulgi sensu intellectam, dari neget.

17° Prodiit haud ita pridem, scil. 1772, in *Galliis* opusculum eruditum eruditi abbatis *De la Chapelle*, cui titulus: *Relatio historiarum stupendarum de dictis ita pythonibus, seu ventriloquis, quæ haud ita pridem in Galliâ observatæ sunt; cum examine causarum phænomeni mirabilis, & cum ejusdem ex variis tàm venerandæ antiquitatis, quàm temporum nostrorum exemplis, confirmatione: examinata ab Acad. Reg. Scient. Parisinâ, ac deputatorum academiæ testimonio confirmata.* Lectu utilis & jucundus hic tractatus genuina pythonum, ut saltem opinatur autor, nobis præbet aliquot exempla, quibus pythonismum omnem merum, sed singulare naturæ opus esse censet: ut proindè funditùs ea eorum argumenta ruant, qui eumdem citra dæmonum opem exerceri non posse arbitrabantur; & ut deplorandus generis humani error, quo ventriloquos, magos, sagas, ariolos, haud citra pactum implicitum expressumve cum diabolo

initum, artis suæ experimenta edere posse, creditum fuerat, planè dispellatur: siquidem in his omnibus quidam habitus a naturâ deprehenditur, quem industriosi hi homines callidè exercentes, eò demùm perveniunt, ut in operibus suis naturam longè superare videantur.

18° Agmen claudit præclarum *Vindobonensis* universitatis lumen nobilissimus *Paulus Josephus a Riegger*, consiliarius aulicus actualis, nec non juris publici ecclesiastici olim prof. ordinarius, in præmissâ *Parte II. Spec. Corp. Jurisprud. Eccl. Dissertatione de magiâ*, anno 1773... Multâ eruditione, pro more suo, inclytus autor tractat universam hanc materiem, per singulas ejusdem partes: scilicet, magiam ethnicam, judæis haud ignotam, cultam quoque christianis; divinationem, ad quam & astrologiam refert; auguria; necromantiam; sortilegium; sortes sanctorum; magiam strictè dictam, ejusque species, ut incantationem, præstigium, vanas observantias, earumque species. Leges deindè tàm ecclesiasticas quàm civiles, contrà singulas magiæ partes, per decursum sæculorum recenset: quibus omnibus cunctas imaginariæ artis fabulas funditùs everti arbitratur. Transit tandem ad magiam quam ethnico-chris-

tianam, seu semi-christianam appellat: cujus leve quoddam principium sæculo XIII deprehendit: sæculo XIV auctiorem quidem, sed adhuc plebeiam magiam; sæculo XV autem multùm propagatam; tùm sæculo XVI autoritate stabilitam; & tandem sæculo XVII penitùs confirmatam. Totus sub finem est in refutandâ descriptæ hujus artis possibilitate, respondetque ad omnia argumenta quæ ad illam stabiliendam ex sacris Bibliis, ex SS. Patribus, ex ipsis accusatorum, seu spontaneis, seu torturâ expressis confessionibus proferri solent.

SECUDÆ PARTIS
Cap. II.

Objectiones quas recensiti Capite proximè priore autores contrà magiam fecerunt, & primò quidem ex sacrâ Scripturâ. Subjunguntur ad singulas responsa.

§. I. Eruditos viros omnes veneratus, ob idque horum neminem privatìm non nisi raró circumspectèque aggressurus, oportunius esse existimavi, ad certa quædam capita singula singulorum revocare argumenta objectionesque, & ad singula ordine respondere. Quemadmodùm au-

tem priori in capite feci, ut non modò quos adversarii nostri scriptores laudarint, recensuerim, verùm pluribus autoribus horum numerum compleverim; ita in hoc capite haud consueta tantùm eorum qui magiam negant argumenta enumerabo, & objectionibus respondebo, verùm numerum horum iis, quæ præterviderunt illi, diligenter supplebo; ne in inquirendâ veritate cuiquam, vel minimæ etiam parti defuisse videar. Ac primùm quidem discutienda argumenta sunt, quæ contra sacræ Scripturæ autoritatem formantur.

Objectio I.

Hanc autoritatem ad probandam magicam artem hi qui magiam negant, perperam adhiberi arbitrantur, censentque sacram Scripturam in allatis Parte I textibus non nisi de idololatris, de impostoribus, deque ceremoniis atque cultibus loqui, qui ad idololatriam aut inducendam, aut confirmandam propagandamque unicè spectabant.

Responsio (a).

In hisce textibus referendis *Vulgatam*

(*a*) Ordo quidem exigeret ut omnes objectiones Capite singulari recenserentur, &

editionem ubique cum fontibus *hebraico* ac *græco* conferentes, vidimus in nonnullis textibus, & idololatriæ & magiæ mentionem jungi; in aliis ſolius magiæ mentionem fieri, in aliis iterùm ſolius primùm magiæ, deindè magiæ, tàm idololatriæ junctæ, quàm in idololatriam præcipitantis. Sic, etſi mirum non foret magiam & idololatriam perpetuò in textibus junctas eſſe, cùm magia vera & exquiſita, etiam apud Chriſtianos, deteſtanda maximè idololatria erga diabolum ſit; tamen magiæ & prohibitio, & punitio, pluribus ſacris in textibus, laudato loco inveniendis, ab iis idololatriæ adeò diſcretæ enuntiantur, ut evidens ſit magiam, quâ magiam, quâ per ſe ſolam exiſtentem damnari ac puniri, adeòque ab idololatriâ propriè dictâ rem diverſam eſſe.

Objectio II.

Magi *Pharaonis* non fecêre idem quod *Moyſes* & *Aaron*, ſed quid ſimile duntaxat: ſic ut diabolus, vel imaginationem

---

Capite altero reſponſiones: verùm cùm aliis reſponſiones ibi appoſitiſſimæ locari videantur, ubi objectionis vis recens præprimis ac vivax in memoriâ eſt, conſuere reſponſiones ad objectiones debui.

Ægyptiorum adeò vivam excitaverit, ut ſerpentes, ranas, rubraſque aquas reverà contuerentur; vel faſcinaverit eorum oculos, ex aëre formando corpora quæ ſerpentes, &c. referrent.

Responsio.

Ad hanc objectionem reſpondi, explicando textum *Exodi Cap. VII.* Cùm verò de imaginationis vi brevì nova ſequatur objectio, ſimul ad hanc latiùs reſpondebitur.

Objectio III.

Falſo illud וַיַּעֲשׂוּ כֵן *Exodi VII & VIII* interpretatur quis ſic, ac ſi magi idem quod *Moyſes & Aaron* fecerant, feciſſent: nam ubi ſacer textus ter hâc phraſi uſus eſt ad ſerpentes, ad ranas, ad rubras putidaſque aquas, quodammodo a magis repræſentatas, mox ubi *Moyſes & Aaron* ſciniphes, ſcinipes, pediculos, produxerant, *hebræus* textus quartâ vice eâdem phraſi quàm *Vulgata* reddit, *Et fecêre magi ſimiliter;* uſus eſt: ac pari modo *græcus textus* in ſingulis horum quatuor locorum: Ἐποίησαν δὲ ὡσαύτως οἱ Ἐπαοιδοὶ. Ubi nihilominùs conſtat eoſdem nihil feciſſe, & ad ſuam gignendorum

pediculorum impotentiam exclamasse quòd hîc *Dei* digitus, manus, virtusque subesset. Ergo cùm hîc nihil fecerint, ubi textus dicit : *Et fecêre similiter*, nihil quoque fecêre, nec veros serpentes ranasve produxerunt, ubi ter dictum fuerat : *Et fecerunt similiter*; sed ex aëre aliisve elementis aliquid composuêre simile, aut oculos Ægyptiorum fascinarunt, aut eorumdem commoverunt imaginationem.

Responsio.

Habet profectò phrasis ista aliquam difficultatem explicandi in hoc quarto loco, nec facilè quâcumque explicatione hæc difficultas tollitur : sive enim serpentes veros, veras ranas, veras putridas rubellasque aquas produxerunt, sive phantasticè tantùm repræsentarunt, aut oculos fascinarunt, aut imaginationem moverunt, cur sacra Scriptura ad *sciniphes*, seu pediculos a sanctis viris Dei productos, dicit magos similiter fecisse, ubi nec veros, nec fictos, imaginariosve sciniphes exhibere potuêre *Pharaoni* ? Ergo in utrâque explicatione, licet in quarto loco dicatur iterùm : *Et magi fecerunt similiter*; certum semper est in tribus prioribus prodigiis aliquid magnum, seu ve-

rum, seu fictum illos exhibuisse; in quarto verò nihil omninò. Ergo secundùm utramque explicationem, in tribus prioribus prodigiis magi & tentarunt, & effecerunt quod tentaverant; in quarto tentarunt, nec effecêre quidquam. Sic ut hoc quarto loco intelligendum ab utrâque parte sit, magos fecisse similiter, ut priùs, tentando; sed non, ut priùs, efficiundo. Igitur hæc difficultas per se eam non infirmat quæ hujus phraseos data fuit expositionem. Cæterùm particula כֵּן *idem facere, idem fieri*, in sacris significat. Vide Gen. I, v. 7, 9, 11, 15, 24, 30. Hic certè וַיְהִי־כֵן *& factum est sic*, non apparentur quid simile, sed id ipsum quod Deus jusserat, creatum fuisse significat. Reliqua solutio hujus difficultatis data est *Part. I, Cap. I, ad text. Exod. VII*, ad quam remitto lectorem.

OBJECTIO IV.

Ex *Libri Sapientiæ Capite XVII, v. 7*, demonstratur magorum Ægyptiorum artem merè illusoriam fuisse, ac derisoriam, illisque contumeliosam. *Et magicæ artis appositi erant derisus, & sapientiæ gloriæ correptio cum contumeliâ*. Hebraicus fons, si extiterit olim, nobis periit; Græcus autem sic habet: Μαγικῆς δὲ ἐμπαίγματα

κατέκειτο τῆχνης, καὶ τῆς ἐπιφρονήσει ἀλαζονείας ἔλεγχος ἐφύβριστος. *Magicæ autem artis derisus appositi erant, & suæ de sapientiâ jactantiæ redargutio contumeliosa.*

Responsio.

Non videtur ab his, qui hunc versum *Capitis XVII* objiciunt, integrum caput lectum fuisse. Loquitur *Salomon* de terrificâ trium dierum apud *Ægyptios* nocte, quam in diem convertere suâ magiâ frustrà tentabant, vel respicit ad *sciniphum* plagam, ad quam Deus haud ultrà magis, seu spiritibus immundis, permisit vera sua miracula imitari. Unde sive hic Sapiens de tertiâ plagâ sciniphum, sive de nonâ tenebrarum loquitur, ostendit Deum, qui diabolo aliquid permiserat, nunc illum cohibuisse; minimè verò magos diaboli ope effecisse unquam nihil.

Objectio V.

Ad magicam artem stabiliendam perperam adhibetur Cap. XIII. *Deuteronomii, in pag. 15, Part. I, Cap. I. §. II.* Nam totum *fictum* hîc esse, quod de falso prophetâ Deus hîc dicit, Deus indicat ipse: *Propheta autem ille*, ait, *aut fictor somniorum interficietur.*

Responsio.

Sic quidem in Vulgatâ habetur, minimè verò in textu *hebraïco*, aut *græco* חֹרֵם הַחֲרוֹם *Somnians ſomnia*, ut in hujus textûs principio, hâc ſolâ exceptione, quod littera ה, accuſativum deſignans, deſit, ubi Vulgata ipſa non *ſomnium fingentem*, ut hîc, ſed *ſomnium videntem*, ponit. LXX habent : Καὶ ὁ Προφήτης ἐκεῖνος, ἢ ὁ τὸ ἐνύπνιον ἐνυπνιαζόμενος, ἐκεῖνος ἀποθανεῖ. *Et propheta ille, vel ille hoc ſomnium ſomnians, ille morietur.* Conferentes ergo omnes inter ſe textus, intelligimus non finxiſſe hoc ſomnium prophetam illum, ſed hoc ſomnium, eventu comprobatum, verè ſomniaſſe.

Objectio VI.

De pythonissâ *Saülis* eſt, quam ſtatuunt nihil feciſſe niſi ceremonias ineptas, præ terrore, dùm ſimulacrum *Samuelis* conſpexiſſet, exclamaſſe, adeòque ſe *Samuelem* per ſua præſtigia minimè expectaſſe faſſam eſſe : prætereà vel umbram duntaxat apparuiſſe *Samuelis*, vel ſi ipſemet fuerit, non ſagæ, ut patuit, ſed peculiari Dei diſpoſitione ſolâ eum appa-

ruisse. Sed ad hæc omnia puto in *Part. I, Cap. I*, §. *V*, sufficienter responsum esse.

Objectio VII.

De *Philippicâ* puellâ est, quæ *pythonica* Cap. XVI. *Act. Apost.* dicitur.

Responsio.

Ad hanc historiam *Part. I, Cap. I*, §. *VI*, responsum satis fuisset, nisi in scriptis quorumdam legeremus, hanc puellam non fuisse verè *pythonicam*, sed *dæmone obsessam*; ad quod respondendum paucis est: paucis, inquam, quandoquidem dæmoniacorum non est multùm lucri divinando comparare: quidquid enim hi faciunt, *Tom. XV Rat. Med. Cap. IV*, clarè, ni fallor, ostendi: *divinare* μανθεύωμεν, ut textus sacer dicit, eos qui non magi, sed duntaxat obsessi a diabolo essent, nullibi in sacris legitur. Et quid plura? Scriptura hanc puellam *pythonem spiritum* habuisse asserit: qui spiritus nullibi dæmoniacos obsidere legitur, sed verè magicus est, ut toties jam *in parte primâ* patuit. Quod si omninò dæmoniacam hanc puellam fuisse velint, tunc quoque & pythonicam unà fuisse, atque adeò a dæmone & obsessam, &

fatidicam, fateantur oportet, cùm ea præstiterit, quæ dæmoniaci præstare non soleant.

Objectio VIII.

Nulla ars magica est, nec esse potest, si eam Deus irritam fecit. Atqui hoc se fecisse dixit ipse Deus Isaïæ XLIV: *Ego sum Dominus . . . irrita faciens signa divinorum, & ariolos in furorem vertens;* dùm nempe vident omnem suum laborem inanem esse. Hebr. מֵפֵר אֹתוֹת *Infringens, dissipans signa*, &c. Ergo nulla omninò ejusmodi ars existit.

Responsio.

Altera pars ejusmodi versiculi prophetæ totam hanc difficultatem solvit: sic enim prosequitur Deus: *Convertens sapientes retrorsùm, & scientiam eorum stultam faciens.* Si nulla *magia* existat, quia eam Deus irritam facit, non existit eamdem ob causam *sapientia.* Utraque ergo existit, sed hanc & illam Deus sistit, dissipat, ubi æterna sua decreta exequitur, quidquid artificio suo *magi*, quidquid astutiâ prudentiâque suâ *sapientes*, in contrarium moliantur. *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contrà Dominum. Prov. XXI, v. 30.*

SECUNDÆ PARTIS

Cap. III.

Responsio ad objectiones contra magiam, petitas a doctrinâ, consuetudine & legibus Ecclesiæ, sanctorumque Patrum autoritate.

Objectio I.

§. I. Quemadmodum ex sacris Bibliis, sic & ex doctrinâ autoritateque ecclesiæ, sanctorum ejusdem doctorum, probare conantur multi, ac ferè omnes magiæ veræ negatores, nullam eamdem esse: Siquidem extent plurimæ ecclesiæ leges generales latæ cùm in omnem magiam, tùm & in singulas ejus species, quæ magiam negent. Occupant hæ leges magnam librorum adversariorum partem, eò quòd ex iisdem palmarium contrà existentis magiæ sententiam argumentum peti censeant.

Responsio I.

Ex perpetuâ Ecclesiæ Catholicæ ad nostra usque tempora consuetudine, ceremoniis, precibus & decretis, nos, cum canonistarum principe *Van Espen*,

dudùm coacti fuimus fateri, ab eâdem ecclesiâ magiam, ut verè diabolicam artem & creditam, & prohibitam suisse. *Vide Part. I, Cap. II.*

Responsio II.

Ex reipublicæ legibus contra nummos adulterinos, eorumque fabros ineptè omninò conficerem, neque veram monetam, neque ejusdem existere fabricatores: è contrariò ex his legibus meritò concludo cùm propter nihil, nihil fiat, ideò veram monetam existere, quia contrà falsam, ut verè existentem, respublica & leges edidit, & pœnas indixit. Hisce porrò ad nostram quæstionem relatis, ex ecclesiæ legibus contrà falsam magiam datis, magiam veram dari potiore jure conficio, quàm ex iisdem legibus eam non existere conficiunt adversarii.

Objectio II.

Ecclesiam leges condidisse affirmant, non in verè existentem magiam, sed tantummodò in putatitiam, in ostentariam, splendorem religionis sacratissimæ obfuscantem, pietati adversam, atque dæmoniacæ in christianos potestatis assertione religioni probrosam. Cùm in hoc verse-

tur negotii omnis cardo, audienda ſuis in legibus Eccleſia eſt. Laudant concilii Toletani primi regulam contrà *Priſcillianiſtas : ſi quis aſtrologiæ vel matheſi exiſtimat eſſe credendum, anathema ſit*; adduntque ad hanc Toletani ſynodi regulam *ſancti Leonis* papæ verba hæc : *quoniam qui ſe talibus perſuaſionibus dedit, a Chriſti corpore totus abſceſſit.*

Responsio.

Anathema ſanctus ſynodus dixit his qui magiæ credunt, arti diabolicæ, arti in quâ diabolus divinis colitur honoribus : an potuit artem deteſtandam talem non condemnare, non anathema eidem credenti dicere ? An ejuſmodi homo non ideò anathemate dignus, quod, ut *B. Leo* ait, *a Chriſti corpore totus abſceſſerit ?* Acclamamus utrique ſententiæ, ſollicitè autem quærimus an magiam veram non exiſtere & ſynodus, & pontifex, pronuntiarint ? Nos è contrariò arbitramur eamdem, ut verè exiſtentem, ab utroque damnari.

Objectio III.

Canon objicitur nobis 9. XXVI, q. v. *Si quis clericus, monachus, vel ſecularis, divinationem vel auguria crediderit obſer-*

vanda . . . cum his qui eis crediderint, ab Ecclesiæ communione pelluntur.

Responsio.

Nihil justius est quàm eos de Ecclesiâ pelli, seu excommunicari, quibus pro Deo diabolus est. Sed an hoc canone demonstrare quis vult veram magiam non dari? Condonet mihi, veram magiam ab Ecclesiâ hoc canone agnitam esse credenti.

Objectio IV.

Magiam nihil nisi imaginarii quid esse definivisse dicitur concilium *Agathense*, suo canone 42 qui sic se habet: *Quod maximè fidem Catholicæ Ecclesiæ infestat, aliquanti clerici, sive laïci student auguriis, & sub nomine fictæ religionis, per eas quas sortes sanctorum vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt. Hoc quicumque clericus, vel laïcus, detextus fuerit vel consulere, vel docere, ab Ecclesiâ habeatur extraneus.*

Responsio.

Hîc nihil video dici a synodo, quòd magiam imaginariam esse declaret, sed ab Ecclesiâ separari omnes qui vel ma-

giam colant, vel proximas illi superstitiones exerceant.

Objectio V.

Ad ostendendam artis magicæ inanitatem affertur concilii *Laodicæi* canon VI: *Si quis maleficio interficiat alterum, eò quod sine idololatriâ perficere scelus non potuit, nec in fine impertiendam esse communionem.*

Responsio.

Ego prorsùm contrarium hîc a concilio affirmari intelligo: statuit enim adeò potentem artem magicam esse, ut quis diaboli auxilio, verâque erga diabolum idololatriâ occidere alium maleficio possit.

Objectio VI.

Eumdem in finem canon XVI ejusdem concilii laudatur: *Qui magicis falsitatibus in grandinariis tempestatibus credunt, sciant se fidem christianam & baptismum prævaricasse, & ut paganum & apostatam, id est, retrò abeuntem, & Dei inimicum, iram Dei graviter in æternum incurrisse.* Putant adversarii hîc omnem magiam penitùs confodi, cùm *magica falsitas* appelletur a concilio; adeòque hujus synodi sub finem IV sæculi celebratæ,

& totius antiquitatis veneratione honoratæ patres credidiſſe, id omne quod de magiæ virtute atque potentiâ imperitum vulgus credit, ridiculum ac falſum eſſe: quod, num ſic ſe habeat, videamus.

Responsio.

Ac *primò* quidem mentem hujus concilii hanc fuiſſe ideò cum *Van Eſpen* negamus, quod Eccleſia ab omni tempore magiam potentem artem eſſe crediderit.

Secundò. Ubi concilium hoc rationem dat, cur hos damnet, qui *credunt magicis falſitatibus & grandinariis tempeſtatibus*, ſi nullam exiſtere magiam credidiſſet, primariam rationem, & ad movendos chriſtianorum animos potentiſſimam, petitam ſcilicet ex magiæ ineptitudine & vanitate, omiſiſſet; hanc rationem autem non dedit. Ergo non credidit concilium totam magiam imaginariam eſſe.

Tertiò. Criminis magnitudo, ſeu enormitas a concilio determinata, ſolius veræ magiæ eſt, non verò imprudentis credulitatis eorum qui magiam veram, quæ tota tantùm imaginaria ſit, eſſe credant. Conſtat *S. Hieronymum*, *S. Auguſtinum*, magiam ſtupendam artem eſſe credidiſſe: ſtatuuntne idcircò hi magiæ negatores ſanctiſſimos hoſce patres *fidem chriſtianam & baptiſmum prævaricaſſe, & ut*

paganos, & apostatas, Deique inimicos, iram Dei graviter in æternum incurrisse? Idemne de *Espenio* innumerisque aliis affirment? Ergo magnitudo criminis apertè declarat patres hujus synodi & veram efficacemque magiam dari, & in talem se sententiam unicè ferre voluisse. Et demonstratur ejusmodi mentem ipsis fuisse ex canone XXXVI. qui de exercitio veræ magiæ agit.

Objectio VII.

Synodus *Quinisexta* seu *Trullanum* concilium, ex 211 episcopis *Constantinopoli* in loco *Trullo* dicto collectum, *eos qui nubes fugare dicuntur, & imprecatores, canoni qui est de sexennio subjicit. In his autem perseverantes, nec mutantes sententiam, nec fugientes hæc perniciosa & ethnica instituta, omninò ejiciendos ab Ecclesiâ definivit.* Qui existentem veram magiam negant, hunc canonem sibi faventissimum arbitrantur.

Et plures leges, textus, canonesque huic similes, quibus suam stabiliri sententiam putant, in nos congerunt. Novell. Leon. LXV. *Sacerdotes admonere fideles populos jussit (Ecclesia) ut noverint magicas artes, incantationesque, quibuslibet infirmitatibus nihil remedii posse conferre.* Addunt hisce *Karlomanni* leges, hæc

omnia vocari *paganias*, & *paganorum observationes*. Leges alias civiles, permultasque easdem, in magiam credentes compellunt, magiæ negantes vires, imposturamque declarantes. *Ferunt magos suis maleficiis aëra posse conturbare, & grandines immittere, futura prædicere, fructus & lac auferre, aliisque dare, & innumera a talibus fieri dicuntur.* Et iterùm: *Diversa finguntur solummodò portenta.* Et iterùm in aliâ lege: *Si quis a diabolo deceptus crediderit, secundùm morem paganorum, virum aliquem, aut fœminam strigam esse, & homines comedere, & propter hoc ipsam incenderit, vel carnem ejus ad comedendum dederit, vel ipsam comederit, capitis sententiâ punietur.*

Instant hîc adversarii, atque ex omnibus hisce apparere aiunt legislatores & ecclesiasticos, & politicos, definivisse magiam non esse, sed *dici*; magos sagasque non existere, sed *videri*; magos mala non inferre, sed *perhiberi*, *ferri*, ac si hæc facerent; portentaque edere dicuntur, tantummodò *fingi*: nec posse eos infirmitatibus suâ arte mederi: qui credunt ea illos posse, quæ affirment præstare, capitis sententiâ puniendos esse: tandem qui magos veros strigasque existere credat, eum secundum paganorum observationes

atque mores hæc credere: imò totam magiam ut *Canon VI conc. Laodicæi* ait, per omnia ad paganiſmum, adeòque ad idololatriam pertinere.

Responsio.

Primò. Leges tam eccleſiaſticæ quam civiles, ut ſuprà patuit, magiam veram crediderunt, & ſic uti nos deſcripſerunt. Vide reſponſa omnia priora in *hoc II Capite*. Ergo tempora fuêre, in quibus plerique patres in variis conciliis, plerique quoque principes & legiſlatores veram magiam exiſtere crediderunt, ſicuti nos; tempora iterùm, quibus epiſcopi & principes multi, fortè propriâ experientiâ deſtituti, aliorumque relatu duntaxat inſtructi, eum ſe enunciandi modum per *videri*, *perhiberi*, *dici*, elegerint. Dico *ſecundò*: Quod & *fingi* talia ſtatuerint, minùs vel ideò miror, quod in hiſtoriâ magiæ, atque in accuſatorum reſponſis, ſæpè occurrat ejuſmodi fictio, quâ multa ſe præſtaturos vafri homines ſponderent, nec efficerent quidquam, niſi quod calliditatem naturalem minimè excederet. Hoc adeò verum, ut in pluribus magorum confeſſionibus jam *Sennertus* adverterit, aliiſque cum eo, diabolum ſæpè torquere ſagas & magos, ut nonnunquam in viginti

operationibus

operationibus ille vix bis tenax promissi fuerit. Hinc non minùs ii qui magiam veram admittunt, quàm qui negant, fallacem hanc esse rentur artem; eòque magis, quò attentiùs consideremus malitiam dæmones exercere suam non posse, nisi quantùm, & quandò, & ubi id permittit Deus. Adeòque Deo non permittente, hominemque suis fidelibus angelis defendente, credibile admodùm est dæmonem in magicis operationibus frequenter deficere; ac proindè artem magicam fallacem appellandam esse.

Objectio VIII.

Magiæ efficacis inficiatores autoritatem multam suæ opinioni dari à sancto *Agobardo*, sub finem octavi sæculi, bonamque noni partem, archiepiscopo *Lugdunensi*, cujus hæc verba objicere nobis solent: *Tanta jam stultitia oppressit miserum mundum, ut nunc sic absurdæ res credantur a christianis, quales nunquam anteà ad credendum poterat quis suadere paganis, creatorem omnium ignorantibus.* Invehitur vehementer zelosus hic archiepiscopus in eos qui grandines, tempestatesque posse credunt excitari a magis, eosque *& falsos testes Dei, & mendaces vocat, qui admirabile & valdè terribile opus Dei, Deo*

auferant, ut homini tribuant. Et cùm omnes asseverarent hanc grandinandi potestatem magorum, nec tamen quisquam eorum id vidisset, sed aliorum duntaxat percepisset relatu, *Agobardus* voluit demùm per illos relatores ad ipsos eos cognoscendos examinandosque ascendere, a quibus, ut a testibus oculatis, se hoc percepisse affirmantibus, perciperet, nunquam verò ad eorum vel unicum, qui vidisset ipse, pervenit.

Responsio.

Dignissimus hic *Lugdunensium* præsul, cui ideò non præfigo titulum *sancti*, qui illi a claris viris, qui contrà magiam scripsêre, præfigitur, eò quòd in solâ dioecesi suâ *sanctus* habeatur, in historiâ autem ecclesiasticâ simpliciter *Agobardus* scribatur; hic, inquam, zelosus & actuosus archiepiscopus, justè quidem invectus fuit in judices, qui ad innocentiam inter duos litigantes, mutuòque se accusantes, detegendam, juberent aut mutuos in se stringere gladios, cùm *Gundebaudus* rex Burgundorum *duellum* suâ autoritate permissum declarasset; aut per ignem, qui innocentem adurere non deberet; aut per aquam, in quam quis præcipitatus mergi non deberet, si ejus quo

accuſabatur criminis reus eſſet; meritò, aio, horum omnium & vanitatem, & illicitum exercitium, in foro criminali ſtrenuè oppugnavit: nimio verò impetu magiam aggreſſus eſt. Falſam enim hanc in multis expertus, falſam dixit univerſam, imò impoſſibilem; ſic ut vel is, qui eamdem minimè exercens, imò deteſtans, exiſtentem tamen crederet, injuriam Deo faceret, paganiſque deterior eſſet.

Hæc porrò in *Agobardo* minimè miramur; in *Agobardo*, inquam, prælato præjudiciis & vehementiâ animi pleno, quo eum titulo *Hiſtoria eccleſiaſtica* recenſet, cujuſque ſpecimina adhuc ſub vitæ finem dedit, in controverſiâ de *divinâ pſalmodiâ* contra *Amalarium*. Vid. *Fleury*, *Tom. X*, *Libr. XLVII.*

Quemadmodùm verò in millenis aliis occaſionibus tantam experimur veritatis vim, ut etiam ſuî confeſſionem vel invitis extorqueat, ſic & in *Agobardo* agnoſcimus. Dum S. viri *Jobi* hiſtoriam explicat, ſic ſcribit: *Cùm diabolus, inventor mali, & caput omnium malorum, accuſator fratrum, accuſaſſet B. Job apud Dominum, expetiſſetque eum tentandum, quatenùs tentando ita verum eſſe oſtenderet, quaſi mentem viri Dei meliùs noſſet, quàm conditor ejus, Dominus juſtus ad*

confundendum diabolum, misericors ad exaltandum fidelem famulum suum, concessit illi potestatem, primùm quidem in rebus omnibus, deindè verò in filiis, post etiam in salute corporis, ac deinceps in suasione conjugis, postremò autem in exprobratione & nefariâ despectione famulorum. Sic diabolus victus & confusus recessit, servus Domini victor & triumphans excrevit.

Et in alio loco, refutaturus eos qui objiciebant verba *Davidis*, Ps. LXXVII, *Immissiones per angelos malos: sciendum est*, inquit, *quòd vindictarum aut probationum flagella per ministros malos exerceat Deus, qui voluntatem quidem nocendi de se habeant, potestatem autem ab illo excipiant, in quantum ille vult.*

Quid jam fortius, quid crebrius, clamarunt illi qui fatentur veram magiam existere, quàm quòd diabolus nullam habeat in homines elementaque potestatem, nisi quandò, quantùmque illi permittit Creator? quòdque, eo permittente, diabolus vim habuerit excitandi *Sabæos*, ut *Jobi* furarentur boves & asinos? gignendi de cœlo ignem, qui & oves, & earumdem combureret custodes? convocandi tres *Chaldæorum* turmas, ut *Jobi* camelos raperent, custodesque trucidarent? exci-

tandi atque determinandi quatuor ab angulis ventos, ad perdendam unà cum domo omnem Jobi familiam? & tandem, (quod benè attendendum,) in singulo infortunio, ubi æquè homines occidebantur, quàm aut rapiebantur bestiæ aut occidebantur, unicum hominem semper servandi, qui nuncius deferret calamitatem ad sanctum virum, ut ad desperationem eum, Deique maledictionem duceret? Et rectè hoc *Agobardus*, & nos omnes, a diabolo factum esse, Deo permittente, statuimus: quid enim aliud ea sacræ Scripturæ verba significare possunt: *Dixit ergo Dominus ad satan: Ecce universa quæ habet in manu tuâ sunt; tantùm in eum non extendas manum tuam.* Igitur permissione Dei, potestatem diabolus habuit perdendi occidendique omne quod *Jobi* erat; boves & asinos per *Sabæos*, oves per *ignem cœlestem*, camelos per *Chaldæos*, ædes prolesque per *ventum enormem*. Supererat sancti viri corpus & valetudo. Hanc turbandi auferendique potestatem Deus negaverat. Interìm callidissimus generis humani hostis capiebat citra hanc nullam adesse spem animam Jobi perdendi; cum hâc fore maximam.

Igitur hanc potestatem conatur totis viribus Deo veluti extorquere. Deus, cu-

jus consilia a suâ voluntate non ab eâ diaboli pendebant, quique hâc vice prophetæ corpori nocendi potestatem illi permittere decreverat, hanc permisit illi, ne occideret tamen vetuit: *dixit ergo Dominus ad satan: Ecce in manu tuâ est, verùmtamen animam illius serva. Egressus igitur satan à facie Domini, percussit Job ulcere pessimo à plantâ pedis usque ad verticem ejus.*

Cum *Agobardo* ergo agnoscimus diabolum efficere, nolente Deo, nihil posse; Deo permittente, quædam posse facere, sed nihil ultrà; Deo permittente partem tantummodò rei, eam facere integram diabolum non posse. Intelligi sic, cur omnes christiani firmiter semper crediderint, credantque, angelos malos hominibus ex se nocere nunquam posse: ubi nocent, hoc vel ad homines puniendos, vel purificandos a Deo permitti: habere proindè potestatem angelos pravos in hominum facultates & divitias, in ignem provocandum, in tempestates excitandas, in morbos sanis hominum corporibus infligendos. Dum igitur optimus iste præsul, dum *Laodiceæ* synodi patres, dum alii, ut, v. g. *sanctus Joannes Damascenus*, declamant in eos qui magicis operationibus fidem adhibent, eosque aposta-

tas quodammodò vocant, convincimur per temporum historiam hos sanctos viros ad fidem veram revocare illos voluisse, qui & sagis magisque longè plus quàm præstare possent, adscriberent, & divinam tribuerent diabolo potestatem, ac si, citra Dei permissionem, quæcumque vellet ageret.

Inficias autem ire nequimus peccatum in eo ab *Agobardo* fuisse, quod sæpè sic scripserit, ac si christiani omnes hanc indeterminatam cacodæmonum potestatem credidissent, magiæque extendissent efficaciam. Sed cum magnis viris id commune habuit, ut præoccupatione animo veritatem aliquando præterierit, ut jam suprà notavimus. Pulchrum autem videre est, quanta sit simplicis veritatis vis, quandò ejus mens a præoccupatione liberior in *Jobi* historiam commentatur, idque super ea profert, quod Ecclesia credidit, quod nos cum illâ ingenuè semper fassi sumus, ut mox constitit.

Objectio IX.

Auctoritas inclyti historiographi *Claudii Fleury*, magiam negantis, quemadmodùm ex ejus verbis in *Partis II Cap. I, n° 8*, relatis, constat, nonne multùm

nos promoveat oportet? nonne ingens pondus eorum adjicit qui cum illo magiam negant argumentis?

Responsio.

Imò nullum opinor. Si contra opinionem quamcumque universalem unus alterve insurgat, num ideò illam hîc labefactat? Si hoc esset, quidnam certi haberemus unquam? Etenim nulla ferè non dicam opinio, sed perspicuis rationibus fulcita sententia est, quæ impugnatorem, e primoribus etiam viris, experta non sit? Si igitur magiæ affirmatio firmo fundamento innititur, ejusmodi sententia contraria vim nullam habet: ut ille, sic opinari viginti alii possunt, inconcussâ manente veritate. Attamen primùm, an magiam *Fleury* negaverit, examinandum est. Fortis est, fateor, duraque, quam laudato mox loco profert, sententia, magiæque negatrix. Adde, sicut *Part. I, Cap. I, Sect. III*, retuli, eum *Apollonii Thyanæi*, magi famosi, pleraque prodigia, a multis miracula vocata, per causas naturales explicare conatum esse. Quid quod postquam *Libr. I. Hist.* narrasset Neronis ad discendam magiam fervorem, *attamen*, inquit, *vera nunquam in-*

venit promissa magorum, ita ut ex hoc Neronis exemplo fortissimum nascatur de hujus artis falsitate argumentum?

Atque hoc quidem *Claudius Fleury*: & palmarium id ejus videri argumentum potest, quod homines præ physices ignorantiâ plura naturæ opera naturales excedere vires, quæ eam minimè excederent, arbitrati, ejusmodi artem dæmoniacam existere crediderint. *Hinc supposita*, inquit, *citra examen magia, ut vera ars, certæque regulæ creditæ, & ad secreta nonnulla detegenda, & ad mala quædam immittenda, idque dæmonum ope: ac si Deus non semper potuisset ad hæc efficiunda aut permittere, aut prohibere dæmonem, & ac si pacta cum malignis spiritibus rata habuisset.*

Quod physices ignorantia hîc quid possit, haud est cur dubitemus: magnetis, electricitatis, chemicarumque operationum complurium portenta, ideam magiæ facilè ingenerare physices ignaris possunt: sed nullas physices regulas nosco, secundùm quas explicare possem cur, cœlo sereno, mox, ad hominis imperium, pluvia aut grando cadat in determinatum locum, sic ut extra eumdem cadat nihil. Constitit tamen hanc verissimam historiam esse. Nullas regulas physices capio,

secundùm quas, ad nodum in linteo enodatum, summam tranquillitatem, mox & magnus & secundus ventus excipiat, qui quæsitus fuerat, idque repetitò. Exempli tamen certissimi res est, historiasque verissimas, benè multas, multoque mirabiliores, afferre hîc possem, nisi, quemadmodùm ad finem *Cap. III*, *Part. I*, monui, me metus alios offendendi easdem supprimere coegisset. Ut igitur ejusmodi enumerandis pluribus exemplis supersedeam, an non in vitium planè oppositum ruimus, si omnia phænomena, quæ in mundo observantur, legibus exponere naturæ contendamus; nec verum quid agnoscere, nisi quod per has leges explicetur, velimus? ut absurda ex uno extremo, longè absurdiora ex altero extremo prodibunt. Est modus in rebus.

Dum tamen plures sententias & animadversiones incomparabilis nostri historiographi attentè prosequor, vix eo induci possum, ut illum magiam penitùs negasse credam. *Simonem magum Libr. I*, §. *XXIV*, « tantam sibi admirationem » operationibus magicis conciliasse scribit, ut ipsi, veluti Deo, statua erigeretur, cum inscriptione: *Simoni Deo sancto.* » Et *Libr. II*, §. *XXXIII*, » volaturum se, cœlumque petiturum

» cùm promisisset, in altum verè subli- » mavit se, *dæmonibus vectus;* » orantibus autem, & J. C. invocantibus Petro Pauloque, dæmones perterritti aufugerunt, & cadens magus, crus fregit utrumque. Commentatus in magi *Apollonii Thyanæi* potestatem dæmoniacum liberandi, *Si commercium cum dæmonibus haberet*, inquit, *cujus vel ipsi eum accusabant pagani, facilè credi potest dæmones cum eo, in hominem intrando, exeundoque ex homine, collusisse, quo ei autoritatem conciliarent, ad obscuranda christianorum, dæmones quotidiè fugantium, miracula vera.*

Postquam prodigium *Apollonii*, a *Domitiano* & senatu invisibiliter disparendi & elabendi, causis naturalibus explicare conatus esset, *Quod verò nunc sequitur*, inquit, *possibile citra dæmonis opem non videtur:* scilicet *Apollonii* transpositio inter meridiem ac vesperam *Româ Puteolos*, itinere proindè quinquaginta leucarum. Occasione autem querelarum *Apollonii* de lassitudine post hoc iter: *Etiam hoc affirmatur*, ait, *loco a diabolo motis extraordinariam superesse debilitatem.*

Hinc, ut quæ de magiâ egregius hic vir censuerit aperiam, videtur mihi in magiæ historiâ pervolvendâ mortalium ignorantiam, credulitatem, calliditatem, va-

fritiemque expertus, & hisce vitiis, ut veritatem obnubilantibus, indignatus, tam severum instituisse hujus artis examen, ut quod reapsè verum esset, ipsi tamen dubium ingereret, metumque incuteret, ne si qua impostura fortè subesset, eamque admisisset, veritatem, præcipuum historiæ ornamentum, offenderet: ita tamen ut si facti cujusquam veritas numeris omnibus absoluta ipsi appareret, hoc inter vera candidus adscriberet; ut in *Apollonii*, & magis in historiâ *Simonis Samaritani*, clarè patet. Hinc inter magiæ inficiatores injustè numeratur.

Objectio X.

Ad stabiliendam artem magicam frustrà SS. Patrum *Hieronymi* & *Augustini* adhibetur autoritas; siquidem ambo id quod ad eam stabiliendam scripserant revocarunt. Et quidem prior in epistolâ ad *Nepotianum*, alter autem *in Libr. II, Cap. XXX. Retract.*

Responsio.

Respondeo utrumque falsum esse. 1° Quia *B. Hieronymus* juvenilem suum stylum, minimè verò sensum epistolæ carpit. Cùm ergo solum stylum suum condem-

nat, prætereàque nihil, quâ tandem fronte magiam retractasse scribitur adversarius? 2° Ipsi adversarii indicant S. Patrem, in suâ ad *Nepotianum* epistolâ, retractasse ea quæ ad magiam stabiliendam quondam scripserat; ipse autem *Hieronymus* ostendit se revocare nihil, nisi juvenilem stylum in epistolâ ad avunculum suum S. *Heliodorum* dominantem, in quo de magiâ nihil. Quod enim propriè de magiâ scripsit in vitâ *S. Hilarionis* abbatis reperiundum est. Ergo *B. Hieronymus* suam de magiâ sententiam minimè retractavit.

Multò minùs ea *S. Aug.* retractavit quæ de magiâ scripserat. Retractasse tamen aiunt loco mox laudato. Sed quod huc pertinet ne hilum quidem ibidem reperimus. En totum. *Per idem tempus accidit mihi ex quâdam disputatione necessitas, ut* de divinatione dæmonum *libellum scriberem, cujus titulus iste ipse est. In ejus autem loco quodam, ubi dixi:* Dæmones aliquandò & hominum dispositiones, non solùm voce prolatas, verùm etiam cogitatione conceptas, cùm signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, totâ facilitate perdiscere, *rem dixi occultissimam audaciore asseveratione, quam debui: nam pervenire ista ad notitiam dæmonum, per nonnulla etiam experimenta*

compertum est: sed utrum signa quædam dentur, ex corpore cogitantium illis sensibilia, nos autem latentia: an aliâ vi, & eâ spiritali, ista cognoscant, aut difficillimè potest ab hominibus, aut omninò non potest inveniri.

Itaque toto hoc textu *S. Aug.* modum quo rem explicuerat, leviter taxat, rem verò ipsam minimè, imò per experientiam hanc denuò confirmat. Hoccine retractare vocatur? Quæramus ejus retractationis libros ad illa scripta, in quibus de magiâ ex professo egit, num in iis circa magiam se retractavit? An *in Lib. I, Cap. I, Retract.* revocavit ea quæ de *mago Carthaginensi* in *Libr. contra Academicos* scripserat? Nunquid in *Libro II, Retr. Cap. XLIII*, illa revocavit quæ de magiâ tam solemniter in *Libris de Civ. Dei* affirmaverat? Num retractavit unquam *sermonem XC*? an *Libros de Trinitate*? an *Librum de Doct. Christianâ*? Hi tamen erant, qui artem magicam apertè profitentes, revocandi aut saltem castigandi fuissent, si sanctus pater mutatus sententiâ fuisset, quo tempore suas edebat retractationes.

Objectio XI.

Magiæ omnis si quis Patrum unquam,

eversor *B. Chrysostomus* fuit, *Homil. VIII in Coloss. Serm. XLIII in Matth. XXII in Genesin*; quibus in eos invehitur qui dæmonum cum hominibus concubitum credunt, qui ad certas intentiones phylacteria, etiam ipsum Evangelium gestant, &c.

RESPONSIO.

Resp. primò. Hominum dæmonumque mutuum concubitum alii verum, alii magorum sagarumque phantasiâ, à dæmone excitatâ, imaginarium modò esse crediderunt: quæ sententiarum explicatio duplex; etiam duplex est in quæstione de nocturnis sagarum per aëra itineribus: in diversa ergo circa hasce pluresque alias quæstiones abeuntes scriptores, magiam ipsam admittunt, nec in *Chrysostomi* textibus quidquam contrarium apparet. Non negant magiam, sed ex eâ excicipiunt vel concubitum cum dæmone, vel nocturnas per aëra in dissita transpositiones, vel utrumque; quod aut negant, aut dubitanter admittunt; inconcussâ interìm magiæ certitudine. Phylacteria autem *S. Chrysostomus* intelligit vel ipsas res sacras, ut puta S. Evangelii verba, vel characteres, vel fructus, aliasve res quas superstitione quâdam, ac si aut per

ſe, quod minus malum, aut cum Angelorum pravorum auxilio, quod omnium peſſimum, efficaces eſſe homines autumabant, ob idque ad collum aliaſque corporis partes admovebant.

Et quidem ultimo modo peſſimo, ſi non omnes, ſaltem plures, hæc externa corpori applicuiſſe illi videntur quos beatus hic Pater corripuit. Sic enim & *Van Eſpen* videtur crediſſe Tom. IV, Part. III, nº 32. *Et Sanctus Joannes Chryſoſtomus*, inquit hic doctor, *Homil.* 43 *in Matth*, Cap. XXIII, *invehitur in eos qui ſuâ ætate phylacteria ſua ad collum ſuum appendebant, vel partem aliquam Evangelii ſcriptam, quaſi virtus Evangelii in litterarum figuris ſita fuiſſet. Neque dubitat idem S. Doctor, Hom.* 8 *in Epiſt. ad Coloſſ. comparare aliquatenùs martyrio contentum harum vanitatum, quaſi vitam potiùs amittere, quàm has ſuperſtitioſas vanitates adhibere malint.* Si enim nullam magiæ efficaciam eſſe crediſſet S. Pater, æqua ejuſdem non fuiſſet contemptum magiæ inter martyriumque comparatio. Martyr mortem evadit ſacrificando idolis; certò, ni ſacrificet, moriturus. Chriſtianus ſi non mortem, ſaltem mortis periculum evadit ſuperſtitione magicâ uſus; ni utatur, periturus. Ut nunc qui

negat adolere ſimulacro, martyrii coronam obtinet, ſic ille qui potiùs mori quàm magiam invocare malit, prœmium meretur martyrii. Ergo credidit *Chryſoſtomus* hæc phylacteria magica eſſe; & morbi curam a magicis ceremoniis, ſacris quidem, ut in hiſce ſæpè fit, verbis conceptis, diabolico tamen auxilio peractis, expectari &, Deo permittente, aliquandò obtineri. Sic conſtat ejus comparatio: ſi enim in propoſitione primâ dixiſſet: *Martyr mortem evadit, ſacrificando idolis, ni ſacrificet occidendus.* Et in alterâ: *Chriſtianus evadere mortem nunquam poteſt ejuſmodi ceremoniis, nunquam enim Deus permittit diabolo curandi morbos poteſtatem, undè ſive magicis ceremoniis uſus fuerit, vel non fuerit, nec plus, nec minùs, aut morietur, aut ſervabitur. Ergo qui maluit mori potiùs quàm fœdari per magiam, palmam martyrii meruit.* Quis non videt concluſionis abſurditatem? Concluſio juſta non eſt, niſi ſupponatur diabolicam exiſtere artem, quâ, Deo juſto ſuo judicio id permittente, morbis eximantur nonnunquam ægrotantes. Huic, quandoque efficaci, qui renunciet, qui mori malit quàm ſuâ in diabolum fiduciâ Omnipotentem offendere, is verè dignus coronâ martyrii eſt.

Cùm autem hîc de phylacteriis & amuletis sermo fiat, erunt hæc parumper explicanda. Vel collo appendunt, vel gestant in perâ, vel certis apponunt corporis plagis homines multi, sive scedulas inscriptas, aut sacris verbis, aut impiis, aut ignotis characteribus; sive insecta, & animalia, bufonem, ranam, anguillæ partem; pannos variæ coloratos, maximè quos rubros tinxit cochinellæ succus; ungulam alces; medicamenta, ut camphoram, radicem Ninzing Asiaticam, chelidonium minus, semen agni-casti, castanea sylvestria, saponem venetum, &c. Porrò apponendi gestandique intentio examinanda est. Qui hisce utuntur spemque utilitatis aut curationis habent, eò quòd per res ejusmodi magos curare morbos credant, vehementer in Deum peccant, a quo solo expectanda cura morborum: qui verò vel directè, vel indirectè opem diaboli, magorum per amuleta ministerio, hîc expectant, horribile peccatum committunt: qui verò credunt ea quæ ex vegetabilium, fossilium, animaliumque regno petuntur, vi quadam naturali per inspirationem, aut inhalationem, vel per alium quemcunque naturalem modum in solida fluidaque corporis humani agere, mutare, & ex

ſtatu morboſo in ſanum convertere poſſe; hos, quamvis forſitan longè plus naturæ viribus adſcribant quàm in hiſce rebus ineſt, non video plus peccare, quàm ſi res ſimiles, vel per os ingererent, vel ope clyſterum injectionumque per alia corporis loca admitterent.

Et ſic demùm reperio totum hoc negotium a *B. Auguſtino* intellectum & explicatum fuiſſe, *Libro de Doctr. Chriſt.* ubi de amuletis ſermo eſt, ſic aiente: *Aliud eſt dicere: Tritam iſtam herbam, ſi biberis, venter non dolebit; & aliud eſt dicere: Iſtam herbam collo ſi ſuſpenderis, venter non dolebit. Ibi enim probatur contemperatio ſalubris, hîc ſignificatio ſuperſtitioſa damnatur. Quamquam ubi præcantationes, & invocationes, & characteres non ſunt, plerumque dubium eſt, utrum res quæ alligatur, aut quoquo modo adjungitur ſanando corpori, vi naturæ valeat: quod liberè adhibendum eſt; an ſignificativâ quâdam obligatione proveniat: quod tantò prudentiùs oportet cavere Chriſtianum, quantò efficaciùs prodeſſe videbitur. Sed ubi latet quâ causâ quid valeat, quo animo quiſque utatur intereſt duntaxat, in ſanandis, vel temperandis corporibus, ſive in medicinâ, ſive in agriculturâ.* Atque hæc de phylacteriis & amuletis.

Objectio XII.

Magiæ falsitatem omnis qui præoccupatæ mentis non est clarè perspicit in judicum testimoniis, magorumque confessionibus: ita ut sapientes judices nonnisi deliramenta horum in examine detegerent; sagas in lecto totâ nocte custodibus servantes, easdem mane asseverare audirent, se eâ nocte longo itinere a diabolo latas in conventum magorum sagarumque fuisse eos, qui simul convenissent nomine singulos judicibus appellasse, cùm interìm hos quos nominabant, noctem in lecto tranquillos transegisse, æquè quàm priores, compertissimum esset: jussos a judice magos, ut verè magicum specimen ederent, fore tunc ut carcere demitterentur, nunquam id potuisse: tandem horum complures confessos fuisse solâ intentione ostentationis, terroris, gaudii, & omnium maximè lucri, se & diaboli commercium, & initum cum illo pactum, & mirabilia a se ideò patrata, de industriâ finxisse & jactasse.

Responsio.

Respondeo per antithesin: magiæ efficaciam numero longè plures judices tes-

tati ſunt, ob ea quæ ipſis magi ſagæque affirmarent; ob ea quæ ſinguli ſeorſim primùm examinati, demùm verò omnes ſimul collecti, alii de aliis affirmarent, & vel facta magica, vel itinera nocturna, ſinguli ſingulorum ſic confirmarent, ac primùm privato in examine ſinguli & de ſe & de aliis confeſſi eſſent. Magos aliquandò juſſos magiam veram ſic exercuiſſe, ut judices, principeſque qui adeſſent, de magiæ virtute ſtupendâ convicti eſſent, ut in præcedentibus manifeſtò conſtitit: magos complures mortem ſubiiſſe, qui ad rogum uſque adhuc ſperaſſent fore ut diaboli auxilio eriperentur, magiamque nunquam negarent. En argumentum contra argumentum: qualenam autem alterum refutet, reſponſa ad ſeq. objectiones pandent.

Objectio XIII.

Magorum ac ſagarum plerique vix religionis principia a limine ſalutarunt; ab indigentibus parentibus, ignorantibuſque, peſſimè educati, egeſtateque confecti, dum a ſuorum ſimilibus divitias per magiam comparare ſe poſſe, diabolumque hìc Deo præſtare audiunt, facilè in hoc facinus alliciuntur. Adde quod, præ craſſâ ſacræ religionis ignorantiâ,

eorum plerosque tam parùm futuræ felicitatis tangat desiderium, ut in prosperitate terrennâ spem omnem locent felicitatis, & quidquid ad eamdem obtinendam aptum arbitrentur, id unicè amplectentur. Adde hos homines passim hypochondriacos esse, atrabiliarios, quibus tetræ ideæ versari præ oculis solent, & quibus præprimis tanta vis imaginationis est, ut iteratò facta, seu a dæmone, seu a sceleratis hominibus repræsentatio, totam animam indelebiliter sæpè occupet. Quanta autem vis imaginationis sit ab uno homine in imaginationem alterius, viceque versâ; imò quantam vim habeant exhalationes, seu transpirationes per vividissimam imaginationem motæ, corpore expulsæ, perque atmosphæram in corpus ac cerebrum alius hominis immissæ, atque acceptæ, ex eo solo concludi potest, quòd *Verulamius*, *Paracelsus* & *Andreus* eam vim solam abundè sufficere ad omnia miranda magorum per causas planè naturales exponenda crederent, & magiam, quâ magiam, quâ artem diabolicam, ex mundo proscriberent. Quippe vera sic credere, vera esse jurare magos, & sagas, quæ unicè debeantur imaginationi: posse enim eos in somno sic a diabolo disponi, ut inconcussa ea

credant esse, quæ somno tali vividissimo atque protracto videre sibi visi sint. Incredibilem prætereà esse vim imaginationis & determinatæ in vafris hominibus nocendi voluntatis potestatem : enormem quoque spiritûum exhalantium de corpore hominum malevolorum, tam in propinquos vel homines, vel res, quibus nocere in animo habent; stupendamque virtutem spiritûum irritatorum & exhalantium de hisce vel rebus, vel hominibus, quibus malefici nocuerant, atque in ipsa maleficorum corpora retrogradorum, idque haud in viciniâ duntaxat, verùm etiam ad plurium, imò ad 100 milliarium distantiam : ita ut ridiculi esse videantur illi qui naturæ legum in maleficorum operationibus ignari, virtutem pravorum angelorum ad easdem explicandas convocant.

Responsio.

Resp. prima. Facilè concedimus de plebis Ecclesiæque fæce, sagas multas & magos esse; eâ conditione tamen ut ejusmodi, si non nostrâ, saltem avorum memoriâ, in principum, in eruditorum, in nobilium ordine extitisse concedant, qui hoc objiciunt; sed sint cuncti egeni, stupidi, fide moribusque corrupti. Hos

profectò hostis generis humani tantò facilius suum in rete capiet.

Resp. secunda. Gratis asseritur omnem hanc immensam turbam magorum & sagarum atrabiliariam esse: atrâ bile, seu melancholiâ correptos plures fuisse ex historiâ quidem patet, maximè cùm diuturnos carceres, sævasque torturas iteratò sustinuissent; quibus vel jocosissimi mortalium atram sibi bilem consciscerent; sed simul audaces homines, a melancholiâ remotissimos, per omnes actus suos responsionesque historia magiæ nobis præbet abundè.

Resp. tertia. Imaginationis miram ac stupendam, nec rarò delendam vim esse nemo non novit, nemo aliquandò non dolet: verùm tantæ virtutis, extensionis, amplificationisque eamdem esse, ut vi imaginationis in lædendum hominem, pecus, atque frumentum determinatæ, humores corporis moveantur; ut nata exindè transpiratio characterem vivæ hujus imaginationis sibi impressum, secum intimè commistum gerat; ut hic stupendus character absolutè præpediat, ne, quæ aliàs transpiratio mox ab atmosphærâ absorbetur & annihilatur, jam spirituali imaginationis motæ impressione integrâ in absorbente atmosphærâ conservetur in-

tegra

tegra per atmoſphæram, vento quantumcumque adverſo, deferatur a motu, ſemel ab imaginatione hominis nocituri immiſſo, in diſtans plurium passûum, multarum orgyiarum, imò non unius, ſed centum milliarium; quis adeò demens ut hæc gratis aſſerentibus gratis concedat? An, qui magiam negaturi, ejuſmodi titivilitia gravi apparatu proferre audent, bonorum argumentorum non oſtendunt penuriam? An non miſerandum eorum eſt qui, ut rem captu difficilem, veram tamen, explodant, aliud quid tam ſibi, quàm nobis captu impoſſibile obtrudere ſatagunt?

Profectò ſi omnis incantatio vera, non per diabolicam magiam, ſed per explicitam mox vim imaginationis unicè peragatur, oportet eam inexhauſtam immenſamque eſſe. Mota imaginatio magorum Ægyptiacorum, ranas ſibi repræſentantium, emanavit cum tranſpiratione raniformi non in *Pharaonem* Ægyptique principes ſolos, ſed in urbis *Taneos*, ac vaſti regni incolas omnes, & quidem ſic, ut neque puer aut ſenex, neque vir aut mulier, in totâ *Ægypto* eſſet, qui non ubicumque locorum ranarum legiones cerneret, easdem diu noctuque audiret coaxantes, atque inſilientes in ſe & ſen-

tiret, & videret; dum interim nulla in regno rana adesset, nisi consueto ante hanc plagam more. Nonne ad negandum quod supra naturam in magiâ inveniunt, imaginationem suam, inconstantem illam, errabundamque corruptæ naturæ nostræ facultatem, adeò supra naturam extollunt, ut longè plus difficultatis in magiâ explicandâ sibi consciscant, quam nobis ejusdem per auxilium diaboli patratæ expositio pariat?

Cùm jam tertiâ vice argumentorum ordo me iis respondere jubeat, qui a magorum, præsertim autem Ægyptiacorum, operationibus satanam planè excludentes, totum eorumdem opus ad causas naturales referre contendunt; adnectere hic debeo ipsam textûs Libri *Exodi* de magis *Pharaonis* expositionem *Rever. Mesenguy*, quem, ut SS. Bibliorum haud minùs doctissimum quàm piissimum commentatorem eruditi existimant. Est in *Tom. II*, *Cap. V*.

« Hoc, atque similia relata a sacrâ » Scripturâ facta, an operationes magicæ dentur dubitare non permittunt. » Veri magi dantur; homines scilicet » commercium habentes cum dæmonibus, horumque ope res nonnullas efficientes, quæ naturalem hominum su-

» perant potestatem. Id quidem negari
» non potest, quod quidam effectus ma-
» giæ adscribantur, qui vel extra imagi-
» nationem incensam, vel extra nefan-
» dam mentitorum magorum impostu-
» ram, vel extra errorem atque ignoran-
» tiam illorum qui, quidquid limitatio-
» ris sui intellectûs cancellos excedit,
» causis supernaturalibus tribuere solent,
» nullibi planè existunt. Verùm enim
» verò intellectûs perperam superioris
» dicti, ac periculosæ admodùm incre-
» dulitatis indicium foret, id omne aut
» imaginationi, aut imposturæ, aut igno-
» rantiæ, aut alteri cuicumque naturali
» causæ adscribere velle, quod sacra Bi-
» blia ad magiam, dæmonisque opera-
» tionem indubitanter referunt. Sin enim
» autoritates adeò manifestas explicatio-
» nibus violentis, & traditioni ignotis,
» eludere fas esset, licentia opinandi ef-
» fræna fieret; neque vel unica, quam
» sacra Scriptura refert, veritas existe-
» ret, quam temeraria philosophia suis
» argutiis, seu sophismatibus non labe-
» factaret. . . . Sufficiat id nobis probè
» nosse, quòd Deo placuerit permittere
» ut ii, qui ministri & instrumenta dæ-
» monis erant, divina *Moysis* miracula
» ad certum quemdem terminum imita-

» rentur; quòdque dæmonis artificio at-
» que potestate hæc efficerent. »

Objectio XIV.

Falsò tribuitur magia virtuti diabolicæ, eò quod operâ magorum dicuntur homines evomere ranas, bufones, scorpiones, anguillas, clavos, cultros, gladiorum enormes portiones, linum, stupam, aciculas, ossa integra, ligna, lapides, &c. non semel modò, sed pluries, imò per menses annosque.

Nam 1° hæc omnia plebis debentur inscitiæ & credulitati, quâ astuti magi sagæque abutantur, ut dum ejusmodi animalia, corporaque supponere mirâ suâ astutiâ atque dexteritate norunt, ignarum vulgus eosdem virtute naturam superante pollere existimet. Hujus facinorosæ suppositionis rerum exemplis historia scatet, eventusque quotidiani confirmant.

Sed 2°, si admitteremus omnes hasce historias verissimas esse, ne minimum quidem magiam diabolicam esse probarent. Bibliothecam historiæ & naturalis & medicæ pervolvendo, & hæc, & longè alia animalium insectorumque genera, ferrum, æs, plumbum, cultrorum, gladiorum, sagittarum, vitri fracti frusta

haud exigua, acus, aciculas, &c. vel vomitu, vel alvo, vel utero, vel pulmone, vel vesicâ urinariâ ejecisse legimus, quas ejectiones philosophi & medici non nisi naturalibus adscripsêre causis : ita quidem ut insecta & animalia ex semine exilissimo, ignoranter seu inspirato, seu deglutito, & per fotum nutrimentumque domicilii nutrito exclusa, excretaque fuerint, & metallorum lignorumque frusta à pueris, ab amentibus, imò ab hominibus vafris ad pecunias colligendas deglutita, naturali modo e corpore eliminentur.

Responsio.

Resp. ad primam solutionem. Astutiam atque dexteritatem præstigiatorum frequenter miremur oportet, eamque haud rarò ad stupendos ejusmodi vomitus alvosque exhibendos admotam fuisse, ex verissimis novimus experimentis. Verùm quoque indubitatissimis experimentis novimus, corpora ejusmodi mirifica multò majora quàm ab homine deglutiri potuissent, & adeò dum evomerentur, in viarum angustiis hærentia, ut ab adstantibus medicis digito extrahenda essent, certò certiùs humano de corpore prodiisse, ut *Part. I*, *Cap. I*, constitit. Non

concludamus proindè ex fictis vera non dari, sed vera extare, quia fingitur. Suum non negat pantomimus exemplar. Neque astuta virtutis simulatio nulla mortalium pectora verâ virtute ornari docet; imò potiù simulatio prototypi veritatem demonstrat.

Resp. ad secundam solutionem. Clari viri qui vel legerunt, vel ipsi viderunt, per varias corporis vias heterogenea corpora, in objectione enumerata, eliminari, idque modo penitùs naturali, nimium concludunt, si ejectionem similium omnem soli tribuant naturæ. Vidi cum ipsis, ab infantibus puerisque deglutita, & vomitu denuò reddita ligna, ossa animalium, nummos, glomeres serici, pannos; ut profectò aut deglutiri, aut vomitu ejici, præ mole, rigiditate, aspredineque potuisse mirarer. Minimè verò indè consequitur id quod quæcumque similia horum perhibentur, modo æquè naturali contigerint. Hoc tamen ut nobis persuadeant autores nonnulli mirificè se torquent. Concedimus in morborum historiis multa *primùm* nimiâ credulitate pro veris dari, quæ arte præstigiatrice naturali prodierint: *Secundò* multa vera esse quæ de deglutitis ejectisque enumeratis rebus enarrantur. Ipse dedi historiam mi-

litis, cui cum suis combibonibus id moris fuisset, ut ad noctem omnes ebrii sua singuli pocula vitrea dentibus ruditer commolirent, ac deglutirent. Vide *Tom. XV. Rat. Med. Cap. III.* Alius militis, qui nummorum aureorum bonam copiam, ne eam sibi furarentur hostes, deglutierat, diu retinuerat, & tandem artificioso valdè vomitu denuò expulerat, *Tom. I, Rat. Med. cont. Part. II, Cap. VII.* Infantis demùm magnum nummum deglutientis, ac post 63 dies alvo reddentis. *Ibid. Tertiò.* Spontè quoque fatemur insectorum, etiam majorum, ovula ignoranter posse deglutiri, & ubi exclusa forataque creverint, per superiora, aut inferiora eliminari; ita ut quidquid naturali modo explicari possit, ad supernaturalem minimè referamus. Laudamusque vehementer omnes qui, quoad ejus fieri possit, nihil omninò ad supernaturales caussas referant, quod explicari intelligique per naturales possit.

Verùm enim verò post centenos sic expositos casus, id minimè consequitur, ut non contigerint, quos legibus naturæ non explices. Provoco ad historias a me *Part. I, Cap. III, §. III*, enarratas. Si, qui has prodiderunt autores, testes fuerint autopti; si iidem sapientiâ, eruditione,

F iv

judicioque eminuerint, multam merentur a nobis fidem: si similia phænomena observata sint instrumentis atque characteribus in lecto inventis, & ablatis iisdem, mox cessaverint; si apud alios omnia symptomata, per menses continuata, mox siluerint, ex quò maleficus multâ pecuniâ illectus, magiâ magiam ad lectum solverit; si, post eductionem acutorum vulnerantiumque corporum, mox salus citra incommoda vulneraque redierit; utique fateamur necesse est, quemadmodùm in multis imposturam, sic quoque in non paucis inconcussam prædominari veritatem. Atqui ita se res habet, ut historiæ verissimæ, loco mox laudato enarratæ, fidem faciunt. Ergo non omnium negatio, sed prudens fictorum a veris requiritur distinctio.

Exemplum hujus egregium dedit nobis anno 1755, Clar. vir. *Paulus Valcarenghi*, in *Dissert. epistolari ad episc. Veronensem, de juvenculâ Veronensi, quæ saxa, lapides variæ molis & figuræ, frusta vitrea & ferrea, acus, catenas ferreas, &c. jam 13 annis, per superiora & inferiora eliminabat.* Sic enim naturalem hanc omnem operationem esse rostris unguibusque defendit, ut tandem finem hoc modo imponat: *Nollem tamen quempiam un-*

quam indè fortasse deducere me ideò quod in allatis circumstantiis naturales solas sufficere causas opinor, nulloque modo dæmonis hîc actionem admitto, id semper, & in aliis quibuscumque casibus, sentire velle. Dementis enim & scelesti hominis hoc esset, sacrisque paginis è diametro oppositum: quod ideò a me alienum est, atque, favente Deo, in posterum quoque futurum semper confido. Et quia egregii *Mercklini* sententiam tam appositè hîc refert *Valcarenghi*, nequeo quin eamdem hîc inseram. « Credulitate laborant, inquit *Mercklinus*, & in excessu peccare videntur: » equidem inter morbos nullum prorsùs » ad incantationem accersere decet, » etiamsi abstrusissimis & insolentissimis » symptomatibus stipatus; nisi eum ex » naturalibus, vel potiùs præternaturalibus causis deducere nullo modo licuerit, adeòque omnem naturalium causarum potestatem transgredi, ac superare » deprehendimus; *tunc enim de supernaturalibus, seu transnaturalibus cogitandum:* aliàs socordis & simplicis ingenii indicium esset ad supernaturalia confugere velle, ubi naturalia suppetunt. »

Hîc quoque viri, neque creduli, neque præoccupati, magni *Hoffmanni*, modus dijudicandi erat, *Tom. IV, Diss. de*

potentiâ diaboli in corpora. Pro fundamento dicendorum *Plinii Historici* hanc ponit sententiam : « Quemadmodùm » multa fieri non posse, priusquam facta » sunt, judicantur ; ita multa quoque, » quæ antiquitùs facta, quia nos ea non » vidimus, neque ratione assequimur, ex » iis esse quæ fieri non potuerunt judi- » camus : quæ summa insipientia est. » Applicat deindè hanc *Plinii* sententiam ad disputationem de magiâ, & æquè eos damnat *qui nimiùm diabolo & incantationibus sagarum tribuunt, eaque, quæ ex merè necessariis & physicis causis fluunt, hisce adscribunt ; cùm alii contra planè nihil potentiæ diaboli concedant, imò operationes ejus in corpora penitùs negent.... Certè in rebus facti solâ autoritate est nitendum... Jam autem num majori unquam autoritate historia factorum firmata & roborata sit, quàm ea quæ docet varios effectus diaboli in corpora naturalia, & hominis, meritò anceps hæreo.* Gravis hæc gravis autoris sententia est.

Objectio XV.

Si quid veri magia haberet, si magorum constarent cum dæmonibus pacta, an non cerneremus sagas magosque divites, quòd Deo, summo bono renun-

ciantes, angelo prævaricatori, principi potentissimo, se totos dent, divinosque deferant honores? E re infernalis hujus principis esset, eos divitiis cumulare, quò & fideles ipsi manerent, & exemplo verboque multos alios a Deo apostatas, qui sibi superbissimo spiritui cultum divinum præstarent, redderent. Interìm an pauperior, an egestate pressior, an miseriis cumulatior, gens tellure geritur, quàm ea sagarum magorumque? Vix videtur inanitatis magiæ clarior esse, validiorque demonstratio.

Responsio.

Resp. prima. Si magiæ existentis demonstrationem omnia hucusque dicta dederunt, non dantur oppositæ sententiæ demonstrationes.

Resp. secunda. Noruntne, qui hoc objiciunt nobis, sic omnes maleficos, ut non nisi egenam totam hanc plebem esse tutò asseverent? Nos profectò, illosque illorum pars plurima latet, cum suo tenebrarum principe tenebras amans, quo certiùs diutiùsque noceat. Cæterùm historia nos docet viros principes, homines sapientiâ, divitiis, summisque dignitatibus inclytos magiam excoluisse.

Resp. tertia. Etsi verùm sit eorum, qui

judicum in manus incidunt, plures multa premi egestate, minimè hoc ad artem negandam facit. Fallax spiritus suos fallaciâ pascit, captosque in rete tenet; lucro pauculo spem facit majoris. Spe semper allecti, alacriter suâ impietate pergunt. Exempla hoc aliis in rebus confirmant. An nostrâ alchemisticâ gente pauperiorem noris? An dilapidatis cùm propriis, tùm divitum, quorum crumenas emunxerint, pecuniis, eò ardentiores in lapide philosophico quærendo obstinatoresque non videris? Simulatum quandòque lucri tantillum summas in spes erigit animos; cùm autem spes longa corpora ad longævitatem disponat, longam alchemistarum vitam magnus *Boerhaave* hinc explicabat. Interìm egeni vivunt, pauperes moriuntur. Si in arte fallaci, atque impossibili, spes sic obcœcat hominem, quid in magiâ non debet facere, quandò subindè quid lucri miseris suis afferat cultoribus? Ipsâque hâc spe diabolus illos sibi arctiùs devincit, ut impietate in Deum, injustitiâ, odioque in proximum, eò securiùs pergant.

Objectio XVI.

Abundè constitit per ea quæ *Part. II*, *Cap. I*, fusè dicta sunt, magiam maxi-

mam originis partem præjudiciis cùm vulgi, tùm judicum, ipsorumque *inquisitorum fidei* debere; constitit millenos homines magiæ reos habitos esse, qui, quid magia esset, ne unquam quidem audivissent: constitit judicum sæpè avaritiem insatiabilem criminationes, a præjudicio & ignorantiâ natas, multiplicasse: constitit denique accusatorum confessiones, astutiâ, & horrendâ inauditâque crudelitate extortas, ab iisdem tamen suam innocentiam per omnia sacra testantibus, centies revocatas fuisse. Ita ut ne umbra quidem magiæ post hæc omnia supersit, soliusque & ignorantiæ, & barbariei, & auri sacræ famis figmentum sit.

Responsio.

Resp. prima. Historia magiæ ista a magiam negantibus tradita, hyperbolam in eo sapit, quod vera quædam exagerando, & necessaria tacendo, falsam nobis rerum exhibeat effigiem. Quandò temporum illorum calamitatem lugent, cur complurium cùm ecclesiasticorum, tùm civilium judicum eruditionem non attendant? non laudent æquitatem? non mansuetudinem, integritatemque extollant? Cur confessiones citra blandimenta minasque, citra torturam aut crudelitatem

omnem factas, atque maleficorum, sive obduratorum, sive resipiscentium testimonio ipso confirmatas, callidiusculè reticent?

Resp. secunda. Neque si exageratio judicum ignorantiæ, crudelitatis, avaritiæque, nulla hîc peccaret, an probaret id quod objectio profert argumentum? Qui hoc modo ratiocinantur, videant quò præcipitent sese. Quandò anno 64 *Romam* flammis in suî oblectamentum *Nero* imperator consumpserat, ac incendii culpam in Christianos, jam undiquè odiosos conjiciens, numerosissimos illorum, tanquam incendiarios, crudelissimæ morti exposuerat; an Romani, qui innocentiæ Christianorum convicti erant, benè conclusissent nec extare, nec extitisse unquam incendii crimen? Si *Verres*, si *Mezentius*, si *Nero*, *Domitianus*, & id genus centeni alii homines quos odio habebant, quorumve inhiabant possessionibus, furti, cædis, proditionis crimine accusaverint, mortique tradiderint, qui omnes tamen fuêre innocentes; an qui hanc gentem innocentem plorabant, si nullum unquam furtum, nullum læsæ Majestatis crimen, nullum homicidium extitisse conclusissent, nonne risissemus illos? Et ut aliquid proximius in rem di-

cam, non sine animi dolore & mœrore fatemur tempora extitisse, quibus hominum haud sanè pauci hæreseos accusarentur, inquisitorum ignorantiâ, crudelitate, auri cupiditate, ad falsam suî accusationem adigerentur, & vel morti, vel bonorum confiscationi, vel exilio adjudicarentur, atque ad sententiæ executionem usque integræ suæ fidei Deum testem invocarent. Numquid ergo secundum hoc suum principium, & jure quidem, conficient hæresin nullam vel extare, vel extitisse unquam? ut igitur cum tantâ orthodoxorum falsâ hæreseos accusatione & damnatione, hæresis tamen extitit semper, ita similis conclusio & de magiâ erit.

Objectio XVII.

Ipsa historia magica nihil apertius docet, quàm quod mera impostura, ridicula jactantia, arsque planè præstigiatrix sit. Et sacræ paginæ hoc ipsis hisce verbis testantur; hoc credidit Ecclesia vetus; hoc multoties asseruerunt Ecclesiæ patres, doctores, historiographi; quemadmodùm toties contra adversarios nostros, quidquid reclamaverint hi, demonstratum fecimus. Opus tamen est novis hoc confirmare demonstrationibus, ut

convictus quisque sit auguria, incantationesque individuas idololatriæ comites esse, & ut olim, ita adhuc apud idololatras gentes, ut ut ridiculas, perpetuò exerceri.

Primò consulendus hîc *Kæmpferus* est, tam in *historiâ Japoniæ*, quàm in *Amœnitatibus exoticis*. In *Hist. Jap. Libr. III, Cap. V*, ordinem religiosum *Jammabos* sacerdotum montanorum describit, se morbos magicè curare contendentium, idque pilulis confectis ex chartâ in quâ monachus ad enarrationem ægrotantis inscribit characteres, hanc in idoli locat altari, miris gesticulationibus sacram facit, confectasque ex eâdem pilulas, *Goof* dictas, cum aquâ de flumine, aut fonte, non minore superstitione haustâ, porrigit ægro. Quam inanem atque fallacem hanc prætensam magiam ipsi ducant *Japonenses*, vel ex eo liquet, quòd suum *Goof* non sumant, nisi quandò, irritâ consuetâ patriæ medicinâ, morbus in desperationem tendit. Quantùm ad cæteras decantatæ *Japonensium* magiæ partes attinet, in revelandis arcanis, in accusatorum culpâ innocentiâque detegendâ, in corporibus adversùs arma & ignem armandis, nullam unquam demonstrationem deprehendit.

In *Amœnitatibus exoticis politico-phy-*

ſico-medicis Faſciculo III, *Obſerv. XV*, *idem Kæmpferus* exhibet nobis *Perſarum*, & *ulterioris Aſiæ Indorum* magiam, in quâ *pag.* 651 dei *Wiſthnu* feſtum, cui cum variis Europæis adſtitit, deſcribit. In hoc feſto *Malabarico* veſtales virgines, huic feſto peculiariter ſacras, ſacerdotes populo primùm proferunt modeſtas, reverenterque, quemadmodùm ad ſacra decet, incedentes: mox dein genios pravos in eaſdem, ut aiunt, immittunt, ſic ut nullæ hîc deſint dæmoniacorum geſticulationes. Tandem quo idoli majeſtatem poteſtatemque plebs reſciat, adoretque, veſtales horæ ſpatio in templo, præſente nemine, morantur, elapſâque horâ has æquè quàm principio modeſtas, compoſitas, reverenteſque, exhibent populo ſacerdotes.

Verùm *Kæmpfero*, cæteriſque *Europæis* viſum hoc probabile fuit, electuarium ex herbis inſaniam, convulſionemque inferentibus, compoſitum, veſtalibus datum fuiſſe; undè dæmoniacarum conſimiles redditæ fuerint: in templo veró, quemadmodùm *Indo-Batavus* quis per oſtii foramen vidiſſe ſe putat, porrectum virginibus antidotum fuiſſe. Et *Obſ. XVI*, totus eſt hic itinerator doctus in ligaturâ, ſive conjugalis copulæ

impedimento *Indorum*, ac potissimùm *Macassarorum* describendo; notatque Christianis orientalibus, iisque ditioribus, moris esse, ut magus, vel saga matrimonialibus ceremoniis adsit ipse, vel ipsa, quæ deligare, si maleficus quis ligasset, actutùm posset: quibus ceremoniis ipsum se interfuisse asseverat quidem; at verò vanas modò gesticulationes, falsas suppositiones, merasque imposturas esse, cunctas hasce ceremonias arbitratur.

Vidit itidem *Kæmpferus* commune illud spectaculum *Indorum* in deæ *Rauni* honorem, quæ ipsa olim heroina, non nisi fuso cruore, ludisque palæstricis, solere delectari dicitur. Septem igitur nobiles athletæ à machinâ peraltâ duabus uncis ferreis, per musculos dorsi adactis, suspendebantur, alter post alterum, unâ manu gladio, alterâ ingenti clypeo muniti. Tribus continuis vicibus templum hâc mobili machinâ circumvecti, fortiter arma, lanistarum more, vibrabant; tùm etiam caput, axillas & crura, histrionum lepore, veluti per aëra natantes, motabant, ne minimum quidem ex suis actionibus, & ex crudeli cruentâque suspensione doloris indicium præbentes. Clarus autor totum valido narcotico, neutiquam verò causis supernaturalibus ullis, tribuit.

Secundò. De Nigritarum magiâ plures testes à magiæ defensoribus laudantur. Verùm invenimus testes haud sanè paucos, qui & longitudine temporis quod apud ipsos triverint, & commercio quod continuò cum iisdem habuerint, autoritateque, quâ iisdem complures annos præfuerint, majorem cæteris fidem merentur. Porrò rident hi cunctam illorum magiam, tanquam mera idololatrorum sacerdotum præstigia, licèt hæc vero cum dæmone commercio fieri censeat plebs credula.

Sic *Wilhelmus Bosmann*, qui longâ annorum serie, *Batavæ societatis Indiæ occidentalis* autoritate, præfuit Nigritis ad *aureum*, ut vocant, *littus* in *Guineâ*, *Epistolâ X*, longè latèque describit nobis rudis hujus *Africani* populi auguria; salsè autem ridet sacerdotum, aut magorum calliditatem, quòd in fictis suis, sive auguriis, sive auspiciis, mille adhibeant imponendi artes, ne fucum plebs subolfaciat. Ut *Bosmannus*, sic *Joannes Morgan*, Anglicus scriptor, *historiæ Barbariæ Tom. I*, *Cap. V*, relatâ infelici expeditione *Africanâ* imperatoris *Caroli V*, ejusdem ita infortunatæ in causas indagavit, cùm ipso in loco esset, idque eò attentiùs examinavit, quòd classis navalis

imperatoriæ clades maleficio tribueretur. Historiam hanc ex Gallico autore *Laugier de Tassy*, atque ex *Algerinorum* relatione, diabolo adscriptam traditurus, in antecessum nos præmonet anilibus fabulis quàm veritati similiora cuncta esse, quæ perhibent illi.

Doctus vir *Joannes Egede*, in Libro de eâ *Americæ* septentrionalis parte, quæ *Vetus Groënlandia*, seu *Fretum Davis* vel *Davidis* appellatur, *Cap. XVII*, de religione, seu potiùs superstitione, *hujus populi*, apud quem *Daniæ* regis jussu Missionarii munere 15 annorum spatio functus est, multa nobis retulit eorum, quæ incolæ de suis & magis, & exorcistis secum communicaverant, hosque didicit ab illis esse distinguendos in viros spectabiles, cum spiritibus cœlestibus conversantes, momentoque temporis ex ædibus in summos cœlos raptos, ubi a viris sapientibus, prædecessoribus suis instruuntur de agendis, & in magos, ac maximè in sagas, quæ suâ magicâ arte hominibus nocere in vitâ bonisque contendunt: priores multo honore donisque gaudere; posteriores vilipendi, imò quandoque, ut societatis humanæ pestes, morte plecti. Porrò utriusque generis artificia autor, post 15 annorum

experientiam, non niſi mimica & lucrificabilia eſſe arbitratur.

Responsio.

Reſp. prima ad ſingulas objectionis patres ſimul. Qui retulêre has obſervationes autores ſe magiæ negatores declarare minimè verentur, adeòque teſtimonia pauxillulùm ſuſpecta reddunt. Conceſſis verò quæ volunt omnibus, conſequitur id, ut vera magia haud ex æquo apud ſingulas idololatras gentes exerceatur; utque ſint, apud quas planè præſtigiatrix duntaxat ſit; ſicuti ex prioribus conſtitit eſſe, quæ veram eamdem poſſideant colantque. Verùm vix admittere negantem ipſorum ſententiam poſſumus, propter ea ipſa, quæ ipſis inter narrandum hinc indè elapſa ſint. Quæ ordine hîc enarrare operæ pretium erit.

Ac *primò* quidem *Kæmpferus* in ſuâ primâ hiſtoriâ relegendus eſt. Eò quòd *Japonenſes* ſuas ſacras pilulas non ſumant, niſi in ſummo moriendi periculo, credit nullarum virium eaſdem eſſe, cùm alias maturiùs adhibituri eſſent. Non video concluſionem juſtam eſſe; nam videtur hoc medicamentum magicum non niſi ſupremo morbi diſcrimini reſervari, hincque maturiùs non aſſumi: quia verò tunc

assumunt *Japonenses*, idque perpetuò; an non indè juvamen sæpè habere videntur? Profectò usus absolevisset, si sacerdotum ars merè ludicra foret.

In alterâ historiâ idem itinerator ac medicus, censet *vestalibus virginibus* electuarium ex herbis, convulsionem fatuitatemque generantibus, porrectum fuisse, ut insanirent: & quod dæmoniacarum more insanientes, inque aditum templi reductæ, intrà horam sapientes modestæque in populum remitterentur, dato adscribit antidoto. Quo utroque & insaniam, & sanam mentem faciente medicamine, sacerdotes credit fucum populo facere, ac si ipsi genios pravos in vestales immisissent, & *dei Wisthnu* potentia tanta esset, ut fugatis dæmonibus sana cuique mens rediisset. Ad confirmandam autem suppositionem suam, quàm mirificæ ad cerebrum corpusque turbandum sint potiones *Malabarorum*, expertum se narrat in se ipso sociisque suis fuisse, dum ab illâ gente convivio excepti, ludicrum omninò exhiberent spectaculum.

Nullam ergo magiam diabolicam dari ratus *Kæmpferus*, cùm videret *vestales juvenculas* ex seriis modestisque mox dæmoniacè furibundas, audissetque hoc a sacerdotum cœtu cacodæmonibus, a se

in easdem missis adscribi; quod ipse fieri negabat posse, maluit electuarium insanum pro causâ suspicari; cujus suspicionis nullam vel minimam rationem habebat, nisi quòd cæterùm tam subitò, inque singulis natam insaniam, tamque subitò suppressam capere non posset. Quod verò biennium in *Japoniâ*, hemipolis ferè regni transigens, nunquam suam sine ullo fundamento captam suspicionem, vel minutissimo experimento, potuerit probare, est profectò quod miremur; quodque gentis in eodem cultu, cum iisdem terrificis, stupendisque ceremoniis, perseverantiam & fidem expertus, nec ad falsitatem demonstrandam tanto tempore aptus, sententiam non mutaverit, est quod capere nequeamus.

Verùm *puellas vestales*, insanientes antidoto dato resipuisse vir *Indo-Batavus* vidit: ergo per vim antidoti intelligitur anteà insaniens venenum exhibitum fuisse, sufficienterque probatur.

Nisi me animus fallit, non video hoc exindè consequi. *Indo-Batavus* ille narravit antidotum datum *vestalibus* in adito templi: aditum autem hunc adeò spatiosum fuisse, ut universi templi tertiam amplitudinis partem coæquaret: in tam vasto ædificio unicam modo lampadem

ſplenduiſſe : ac tandem ſe non potuiſſe, niſi per oſtii foraminulum, quid videre. Concluſionem relinquo lectoribus.

In *tertiâ* hiſtoriâ, ubi negat copulæ conjugalis ligaturam, nullam ſuæ negationis rationem afferens, mero ratiocinio ſe rem confeciſſe putavit.

Sed in *quartâ Kæmpferi* hiſtoriâ quid memorabile ſe offert nobis. Vidimus enim clarum hunc autorem eam opii adſcribere virtuti; quod an credibile, videamus. *Primum* notandum eſt athletas illos ſeptem a peraltâ machinâ pendere, duobus uncis ferreis, in dorſi muſculos infixis. *Secundò* eos ſic ſuſpenſos unâ manu clypeum, alterâ gladium vibrare fortiter debere, ita ut unci in dorſi muſculos infixi, & eoſdem, & tendines, & nervos convellere lacerareque, ac varias & ſæpè notabiles hemorrhagias, vehementeſque convulſiones creare debuerint. *Tertiò* athletas in horrendum hunc modum pendulos, circùm integrum templum circumvehi ter ſolere; ſic ut motus ille continuus, atque diuturnus avellere & dilacerare dictas partes vehementer debuerit, corpuſque totum in enormes agitare convulſiones. *Quartò.* In ternâ hâc circùm templum circumductione eoſdem caput, axillas, cruraque motitare,

ac

ac lepore histrionum veluti per aëra natare debere; undè dolores, convulsiones, delacerationes vehementer augeantur oportuit. Nihilominùs athletarum horum nemo vel signum dat, aut molestiæ, aut convulsionis, aut doloris, aut deficientis cruoris; nemo vel in ipso immani sacrificio hoc, vel posteà, vulneribus convulsionibusque periit.

Causisne igitur naturalibus miranda hæc phænomena, an supernaturalibus tribuenda sint? quæritur.

Naturalibus *Kæmpferus* censet: *In circum*, inquit, *qui suspendendos stringebat, me continuò intrudens, video a brachmane propinari ex nucis cocos putamine haustum aliquem, procul dubio narcoticum, qui dolores sopiret, quos a Deo templi præside aboleri credebat populus. Interroganti mihi respondebat sacerdos: succum esse* lansjes, *quem adversùs sitim & deliquium propinarent. Lansjes est nux cocos immatura, liquorem dulcem continens, qui successu temporis coagulatur in nucleum.*

Credidit ergo *Kæmpferus* non verum succum *cocos*, sed narcoticum propinatum fuisse suspendendis. Condonarem medicinæ ignaro hanc suppositionem: quî verò condonabo eam medico, qui virium simplicium apprimè gnarus, nosse debuis-

ſet narcoticum eſſe non potuiſſe, quo crudeliſſimi, continuò poſt narcoticum aſſumptum millies renovati, & non ferendi mortalibus dolores ita ſopirentur, *ut ne minimum quidem*, ſicut ipſe ſcribit, *ex actionibus & cruentâ ſuſpenſione præberent doloris indicium?* An ejuſmodi exiſtat in rerum naturâ narcoticum, ſeu opiatum, quod crudeliſſimos dolores conſopiat, causâ dolorum atrociſſimorum & continuâ & aſſiduò renovatâ? Experimento novimus quàm parùm formidanda narcoticorum doſis dolores cancroſos, v. g. uteri, aut ſopiat, aut ſaltem leniat, quia perſeverat cauſa doloris. Ut ne a granis 72 opii quidem, pluribus conſequentibus noctibus datis, utero cancroſam mulierem ne vel minimum oculis ſomnum vidiſſe viderim. Aſt, inquies, narcotici vis aucta adeò fuit, adeòque liberalis data ejus doſis, ut debuerit ſoporare dolorem. Igiturne hæc enormis opii copia ſopivit dolores, ut ne renovatâ quidem aſſiduò causâ, vel minimum perciperentur; & intereà non affecit vel hilum cerebrum, cùm nobiles athletæ toto ceremoniarum tempore clypeum gladiumque vibrarent, atque corpus ſingulosque artus, hiſtrionico more, perpetuò agitarent, corporiſque proprii pon-

dere magis magiſque transfixos muſculos dilacerarent? Igitur autor noſter, qui optimè novit a narcoticis id quod prætendit præſtari non poſſe, hoc ſubterfugium unicè ideò quæſiviſſe videtur, ne in hâc idololatriæ pompâ diabolicam agnoſceret operam. Tutius crediſſet, fide ſacerdotis, eſſe nucis *cocos* ſuccum, qui copioſus, lacteus, dulcis, blanditie fatuus, ſitis reſtinguens ardorem eſt, ut pluries guſtavi & expertus ſum.

Imò verò, inquies, ipſe *Kæmpferus* teſtatur ſe pluresque ſociorum convivio apud *Benjanos* exceptos, tali narcotico potionatos fuiſſe, ut omnes fatui, in cachinnos ſoluti, per nubes & irides vehi ſibi viſi eſſent, donec heſternam crapulam edormiviſſent. Demus & hoc: an illuſtris noſter itinerator cum ſociis crudeliſſimâ torturâ cum athletis vexatus fuerit, ut putet ſe effectus ejuſmodi, atque illi ediderant, ediſiſſe? An athletæ in cachinnos continuos durantibus iſtis ceremoniis ſolverentur, ut illi? Nihil ergo ſimile inter hoſce & illos fuit.

Sed crudeliſſima hæc idololatriæ ceremonia & magis communis apud gentem hanc eſt, & aliis comitatata exercitiis, quàm quidem *Kæmpferus* notat. *Dapper* in *Aſiæ deſcriptione, pag. 160*, nobis re-

ligionem *Brahminorum* enarrat, ac omnia vota, ac pœnitentias, quas pro peccatis ſuis, ſeu ſacerdos, ſeu ipſi ſibi imponunt, etiam eleganti tabulâ repræſentat, & hanc nobis, ut frequentem pœnitentiam aut votum, effigie monſtrat. Hîc nulla mentio alicujus aut potûs, aut medicamenti: hîc pœnitens longo tempore ab uncis, dorſi carnes penetrantibus, ſuſpenſus aëra ſcuto gladioque verberat, in deorum laudem hymnos cantat, & *ſclopetum* ſæpiùs onerat & explodit. Et fœminæ, æquè quam viri, hoc, ſive voti, ſive reſipiſcentiæ exercitium ſubeunt; voxque una cunctorum eſt, nihil aut percipi indè doloris, aut prava ſymptomata ſequi.

Meritò igitur jure concludo, non poſſe cauſis ullis naturalibus hoc idololatricum exercitium adſcribi, ſed diabolicum opitulari auxilium. Atque hæc ſat ſuperque de *Kæmpfero*.

Objectionem petitam ex *Boſmanno* & *Morgano*, paucis expediam. Per omnia conſtat utriſque animam eſſe omne negandi magicum. Fortè jure etiam negarunt, cum tot imposturis ſæpè magia ſimuletur. Hoc nunc quomodò probaverint audiamus. Hiſtorias ſuas enarrant, & nullâ datâ ratione impoſturas vocant,

affatìm rident, & ad alia transeunt. Ergò quod ex hisce objicitur nobis, profectò nullius est ponderis.

Tandem ad objectionem ex *missionario Egede* petitam, dico eum ita negasse magiam, ut vel in dubium vocare eam, vel admittere aliquandò visus sit. Quid enim aliud, postquam negare magiam visus esset, hæc ejus animadversio significet? *Quamvis hæc omnia asseverant incolæ*, ait, *haud facilè inducor ut credam in hisce, seu vaticiniis, seu exorcismis, aliquod verum intercurrere cum diabolo commercium. Quantùm enim mihi apparet, videtur mihi & circulatoria eorum ars esse, & præstigiatrix, & mendax, quâ apud illos callidissimi, cum lautè solvi ipsis soleat, abutuntur. Negari tamen penitùs non potest, quin diabolus cum iisdem cooperetur, præstigiatorumque princeps sit, quo miserandas hasce gentes sibi captivas teneat, neve Deum verum agnoscant prohibeat.* Qui igitur negat magiam & non negat, his contra veræ magiæ sententiam laudari, neque opponi nobis debet. Dicit tamen, inquies, haud facilè induci se ut diaboli credat intercurrere commercium. Hoc dicit, vel quia rationes habet, vel quia magiam veram non dari ferè credat. Nullam autem rationem dat cur

diabolum ad magiam *Groënlandarum* non admittat; nullamque rationem, ob quam vel facta ipsa neget, vel per causas naturales explicet: ergo mentis præoccupatione videtur ferè negare diaboli ad magos concursum, sic tamen ut de suâ opinione dubitare valdè nonnunquam videatur.

Objectio XVIII.

Nunquam magis dæmoniaca magia radicitùs evulsa est, quàm viri doctissimi *de la Chapelle* eleganti tractatu. Scatet quippe historiis antiquorum, recentiumque dierum, quibus evincitur solius naturæ opus & exercitium esse omne *ventriloquorum* portentum. Sic quidem, ut, cùm extiterint, extentque ventriloqui, quorum mentem, non detestanda cum *principe & rectore tenebrarum harum* conventio, sed verus religionis, verus *patris luminum* cultus & amor explebat, error nullo modo condonandus sit velle gastriloquos dæmonis operâ agi. Si itaque nullo modo dæmonum, sed singulare naturæ opus sit, an secundum sæculorum elapsorum ignorantiam, illos quos pythones natura fecit, vivis ultra licet comburere flammis? An unà non cadit omnis de verâ magiâ error, eò quòd, sicut pythonum, ita ma-

gorum augurumque omnium, artificium deprehendatur esse πολυδυναμῆς naturæ opus ?

Responsio.

Laudamus eruditi viri *de la Chapelle* opus, cujus epitomen lubens dedissem, ni argumentorum historiarumque vim infirmasset extractum : undè potiùs ad opus ipsum mitto lectorem. Gratias ipsi referre ecclesiastici, politici, jurisconsulti, medici ac physici debemus, eò quòd, quidquid de hâc materie, & utile, & necessarium scitu erat ex tenebris eruerit, & in tam clarâ luce collocaverit, ut haud parùm indè didicisse ultrò fateamur. At verò cùm non in omnibus cum illustri autore convenire, neque indè id quod ille per omnia concludere possimus, licebit nobis eas rationes proferre, quæ, ne hucusque assentiamur, præpediant.

Operis enim conclusio ea est, ut cum pythone omnis omninò magia diabolica è rerum naturâ exulet, neque ullus in posterum aut magus, aut saga, aut incantator morte puniendus sit. Huic verò conclusioni quænam fundamenta substraverit autor, inquirere operæ pretium est. Porrò argumentum suum sic format.

Ventriloquos creditum fuit non na-

turæ, ſed ſatanæ auxilio tales eſſe, ob idque mortis ſupplicio dignos.

Atqui ventriloqui non ſatanæ, ſed naturæ viribus ventrioliquium exercent.

Ergo per omnia ſæcula perperam creditum fuit eos & diabolo agitari, & morte dignos eſſe. Huc ejus redit totum opuſculum.

Singulas ponderemus propoſitiones. Majorem cenſeo ſic eſſe diſtinguendam: Ventriloqui, qui hâc ſuâ arte neminem unquam, aut ſeducere, aut lædere contenderunt, neque quod naturæ vires ſuperet unquam aut fecerunt, aut facere tentaverunt, crediti ſunt & diaboli poteſtate agere, & mortis rei eſſe: nego majorem. Ventriloqui, qui hâc ſuâ poteſtate alios lædere, alios ad impietatem ſeducere conati ſunt, quique prodigia viribus humanis certò certiùs ſuperiora ediderunt, diabolicâ poteſtate egêre neciſque digni habiti ſunt: concedo majorem.

Ad minorem reſpondeo quoque diſtinguendo: Qui non a dæmone, ſed naturâ & induſtriâ ventriloqui dicebantur, extiterunt ſemper, ſed numero pauciſſimi: concedo. Ventriloqui omnes ab orbe condito, in dies uſque noſtros, non dæmonis, ſed propriæ naturæ viribus exercuerunt ventriloquium: nego mi-

norem. Et pariter distinguo consequentiam.

Distinctionis autem rationes hasce dabo.

I. Leges in *pythonas* latæ ideò hos mortis supplicio plectunt, quòd suâ arte vel ad idololatriam, vel ad dæmonum cultum homines seducere studeant; vel quòd simul perficere ea conentur, ac reapsè perficiant, quæ nemini mortalium per naturæ vires perficere datum est. Evictum hoc primâ mei operis parte fuit.

II. *Pythones* appellantur in legibus omnes magi & sagæ auguresque; ita ut nunc hoc, nunc alio horum nomine recenseantur. Idem & in primâ hujus parte probavi.

III. Doctus & sagax autor per omnes suos labores non potuit, in universâ trium sæculorum totius *Europæ* historiâ, ultra 12 aut 13 homines, naturâ industriâque *pythonas* detegere: qui profectò ad eamdem conclusionem de *pythonum* omnis mundi ætatis miriadibus formandam, nihil prorsùm faciunt. Rectène ab his paucis concludat ad omnes?

Ponamus regnum quoddam vastissimum adulterinâ monetâ infame esse: ponamus præplayer in eodem regno, post sedulam

inquisitionem, genuinas monetas numero duodecim inventas esse: justone concluderem nec esse ibidem, nec fuisse unquam, ne vel unicam quidem adulterinam monetam?

Si contingeret me apud gentem populosissimam esse quam, aut otiosam, aut ebriosam, aut proditoriam, aut maledicam vetus fama veraque ferret; ego autem in historiâ gentis a ter centum retroactis annis duodecim homines detegerem, qui vel laboriosi, vel sobrii, vel sinceri, vel veridici fuissent; an jure concluderem falsam esse quæ huic nationi inusta esset infamiam?

Imò si longè numerosiores invenissem qui vitioso gentis charactere vacarent, intempestiva mea conclusio foret. Per solas suas naturæ æstutiæque vires addiscunt multi vafri homines tam vividum referre *epilepsiæ* simulacrum, ut epileptici reverà esse benè multis videantur: quorum multa exempla in *Rat. Med. Tom. V & XV*, cum publico communicavi. Igiturne, detectâ toties fraude, sapienter concludam neque veram existere, nec unquam extitisse epilepsiam? An quod ab omni retro tempore, hodiedumque, tot sint a dæmone fictè obsessi, ritè confecero nullos verè obsessos unquam fuisse?

Vide quid *Tom. XV* de dæmoniacis notavi.

Igitur egregius autor duodecim ſuos, quos pythonas vocat, per naturam induſtriamque eò perveniſſe ut poſſent, ſi vellent, multis veri ſpecie imponere; poſſe quoque ad pravas intentiones eâ quâ pollent facultate abuti, tutò concludere, multoſque fortè horum ſimiles ante 1000, 2000, 3000 annos extitiſſe, aliiſque impoſuiſſe, conjectare quidem inculpatè poteſt: ultra verò nihil: quod enim ultra conficere ex iiſdem contendit minimè indè conſequitur.

IV. Nimius eſt ad cæteros magos omnes a ſuis pythonibus ſaltus. Si egregius ſcriptor reverà probaſſet, non modò ſuos duodecim trium ſæculorum omnis orbis notos pythonas, verùm etiam quotquot ab origine mundi per univerſi orbis plagas ejuſmodi extitiſſent a naturâ duntaxat, neutiquam verò ab angelo pravo, hâc pollere facultate; ſi hoc, inquam, jam probaſſet, jus indè nullum, nullam cauſam habuiſſet cur idem, ſine ullo prævio argumento & demonſtratione de magiâ, affirmaret. Multò autem minùs nunc, cùm nihil, niſi ſuos duodecim nihil commune cum cacodæmone habe-

re, unicè probaverit. Hunc igitur hiatum ſupplere tentabo.

Potuiſſet utique probare facilè magos multos vocari, naturæque excedere vires dici, qui nihilominùs ſolis agant naturæ facultatibus : imò & illorum qui magorum affectarent nomen, faſſos tandem fuiſſe id quod tanto cum hominum ſtupore perpetraſſent, ſoli ſuæ aſtutiæ, calliditati atque intrepiditati debere. Potuiſſet nobis mirificas enarrare momorum actiones, qui luſu chartarum, qui certâ chartarum electione, diſtributione, confuſione, collectione, attonitos reddunt adſtantes; qui tam callidè norunt manum dirigere adſtantis, ut hic per omnia juret, ſe quod manu teneret extra feneſtram projeciſſe, dùm interim ille id quod alterius manûs continebat, mirandâ dexteritate ſuâ clàm ſic prehenderit, ut fucum ſubolfacere ne attentiſſimi quidem ſpectatorum potuerint. Hoc enim candidè fatendum eſt, quamvis apud æruſcatores & præſtigiatores diaboli concurſum perpetuò ſecludere nollem, eoſdem tamen tam portentoſâ propriâ calliditate edere, ut vel prudentiſſimi viri removere ab animo ſupernaturalis concurſûs ſuſpicionem vix poſſint.

Hisce similibusque exemplis, millenos falsò pro magis, aut haberi, aut habitos fuisse probare liquidò potuisset autor noster, quemadmodùm idem de suis probaverit pythonibus. At verò, hoc probato, superesset illi, ut idem de omnium ævorum per universum orbem magis ac sagis probaret: quo penso laborioso absoluto, legitimè tandem veri quid conclusisset. Sed nullo argumento contra magiam prævio, ex suis duodecim, quos ita vocat, ventriloquis, ad ventriloquos omnes concludere; quin, ac si levissimi res negotii esset, omnem magiam sub eâdem conclusione comprehendere, nescio an sit severioris logices præceptis consentaneum?

V. Haud exiguus nodus autori solvendus manet, injustâ planè morte plexos pythonas pronuntianti, quos non ecclesiasticæ civilesque leges duntaxat, verùm ipsa lex divina mortis addixit supplicio. Miror ab ipso difficultatem hanc, quam saltem indicare debuisset, fuisse prorsùs dissimulatam. Cùm enim suis duodecim numero ventriloquis, omnis ævi ventriloquos similes esse censeat, & ventriloquos morte plectendos esse Deus jubeat, difficultatem hanc agnoscere, &, si potis fuisset, solvere debuisset.

VI. Quid si in toto suo opere nihil probarit? Hoc ego demonstrari liquidò posse reor. Titulus operis *de ventriloquis* est : opus ipsum ne hilum quidem *de ventriloquis*, unicè verò *de bissonis* agit. Aliud quippe est loqui, ut vox ipso de ventre videatur oriri auditoribus ; aliud iterùm est & vocem naturalem edere, & mox vocem simulare, quam vel ex valdè sublimi, vel de profundo, vel utrovis latere, 20, 50, 100 abindè passibus edi putes. Hanc duplicem adeò diversam loquendi facultatem *vir doctus de la Chapelle* in omnibus suis; hanc scriptorum nulli memorarunt in pythonibus, nec sacri, nec profani. Ipse Deus nobis *Isaiæ XXIX*, *v.* 4, verum descripsit quo loquuntur pythones modum. *Humiliaberis, de terrâ loqueris, & de humo audietur eloquium tuum; & erit quasi pythonis de terrâ vox tua, & de humo eloquium tuum mussitabit.* Ἐγαστρίμυτος, inquit *Scapula*, « quasi diceretur *ventriloquus* : sic vocatur qui vel quæ in ventre dæmonem habet, responsa interrogantibus dantem : magus & ariolus, apud Græcorum Bibliorum interpretes. *Galenus* vult apud *Hippocratem* ita appellari eum qui clauso ore loquitur, quasi ventre loqui videatur. » Cùm & *Scapula* nos ad *Hippocratem* re-

mittat, & *D. de la Chapelle* hâc occasione quoque laudet *Hippocratem*, hîcque reverà negotio haud parum lucis afferat, ipsum audiamus æquum est.

Epidemicorum Libr. V, & iisdem penè verbis *Libr. VII*, sic habet ille: *Polemarchi conjugi, per hyemem anginâ laboranti, guttur intumuit cum multâ febre, & sanguis missus est, faucium suffocatio desiit, febris perseveravit. Sub quintum diem tumor ad lævum genu cum dolore subortus est, eique ad præcordia quiddam coacervari videbatur:* καὶ κατὰ τὴν καρδίην ἐδόκει τι συλλέγεσθαι, αὐτῇ; *& veluti aquæ immersi respirant, ipsa respiravit:* καὶ ἀνέπνεεν ὡς ἐκ τοῦ βεβαπτίσθαι ἀναπνέουσιν, καὶ ἐκ τῆς στήθεος ὑπεψόφεεν, ὥσπερ αἱ ἐγγαστρίμυθοι λεγόμεναι, τοιοῦτό τι ξυνέβαινε: *& ex pectore levem strepitum sonorum edebat, quemadmodùm ventriloquæ dictæ edere solent; simile quid contingebat.*

Consulens interpretes, *Galenum*, *Hollerium*, *Duretum*, *Prosperum Martialem*, *Foësium*, *Charterium*, aut nihil, aut parum admodùm inveni, quod textum hunc clariore in luce quàm per se est collocaret. *Charterius*, magisque eo *Foësius*, delectarunt se textum, non ut ego verbo tenus in latium transferendo, sed paraphrasi ad sensum magicum referendo;

ſic ut qui græcum textum aut ignorant, aut non conſulunt, concludere debeant *Hippocratem* ſuas ventriloquas dixiſſe fatidicas mulieres, quæ *pythone* afflatæ, ventre oracula fundunt. *Galenus*, qui in ſuo exemplari non *ventriloquas*, ſed *ventriloquos* legit, ſimpliciter eos ſic vocari ſcribit, qui ore concluſo loquantur, eò quòd videantur ventre ſonum edere, & loqui. Inclytus *Haller* in ſuo *Hippocrate*, ut *Galenus*, *ventriloquos*, non *ventriloquas* reddidit, cæterum textum ſimpliciter tradidit. *Foëſius*, *Charterius*, pulchrum meum *Aldinum* exemplar, in græco *ventriloquas* habent.

His verò miſſis, ad textum interpretibus non egemus, quem practicæ obſervationes mihi clarè explicuerunt. Duo *Hippocrates* dixit: primò *Polemarchi* conjugem reſpiraſſe, velut illi qui in aquam demerſi ſunt reſpirare ſolent: ſecundò, eam ex pectore levem ſtrepitum ſonorum edidiſſe, quemadmodùm *ventriloquæ* dictæ edere ſolent.

Porrò cauſam utriuſque hujus phænomeni claram *Hippocrates* reddidit. Anginâ hæc mulier hyeme laborans, ante quintum morbi diem faucibus liberatur; haud bonâ tamen criſi, ſed crudæ atque morboſæ materiei intra humores reſorptu;

undè & notat febrim acutam continuaſſe. Errabunda hæc in humoribus materia, primùm ad genu ſiniſtrum metaſtaſin ſeu tranſmigrationem meditatur moliturque : at verò, ſive ineptitudine loci ad recipiendum, ſive abundantiâ materiæ loci ſuperantis capacitatem, ſedem demùm figit in pulmonibus ſic, ut vox ferè ſuffocetur. In hoc autem conſimilibuſque caſibus, dum ægri volunt loqui, vocem audivit *Hippocrates*, vocem & nos aliquandò audivimus, veluti imo de ventre prodeuntem, qualem & ille, & ego, & mecum multi, ab hominibus poſt ſubmerſionem loquentibus edi deprehendimus. Quantùm ego judicare & concludere in hominibus ſubmerſis potui, haud ipſo in ventre, ſed in pulmone formatur tunc ſonus; quandò ſcilicet aër, ſive inter copioſam materiem quæ de oppreſſo pulmone continuò in ejus cavum aëreum tranſſudat, ſive cum aquâ quæ ſubiit cavum aëreum pulmonis ſic irretitur, commiſcetur, comprimitur, laxatur, ut ſonorus fiat, editoque expirationis ad loquendum motu, vox jam in pectore formari incepta, cum exiguo laryngis oriſque adminiculo profundum ingratumque ſonitum edat.

Quod hîc aquam in demerſorum pul-

mones admittam, multos offendere potest, qui eamdem subire pulmonem demergentium negent. Puto verò hoc extra omnem dubitationis aleam me posuisse, per multa mea *Tomo XV Rat. Med.* communicata cum publico experimenta.

Sed aliud hîc notandum est. In impeditâ valdè respiratione per aquam, pus, mucum cavum aëreum opplentem, conatus æger vocem edere, edere quandoque observatur illam *in inspiratione*. Optimè hanc loquendi per inspiratum facultatem notavit vir illustris *Hallerus*, *Tom. III*, *El. Ph. Libr. IX*, *Sect. III*, §. *I*, cùm in singultu, in tussi pertinaciore, ac præcipuè in ventriloquis, hoc manifestum aliquandò esse scribat. Malè igitur negatur vocis per inspirationem possibilitas. Si memet exercere in hâc arte vellem, ventriloquus fierem; edere enim vocem inspirando intelligibilem, debiliorem tamen eâ quàm expirando possum, eamque raucam valdè, citò defatigantem, multoque profundiore origine auditui meo apparentem. Ita ut plures concurrere causæ ventriloquii in demersis ægrotisque possint.

Hoc porrò totum est quod de ventriloquis *Hippocrates* habet, & quod *nostri autoris* sententiam minimè probat. Intel-

lexit medicinæ parens vocem in hoc phænomeno ex profundis, veluti de imo ventre, exaudiri; & quotquot in ejus *libros Epidemicorum* commentati sunt, sic intellexerunt. Sic quoque judicarunt qui de *pythiâ Delphicâ* scripserunt, quæ tripodi diductis cruribus insidens, ventre fatidicum spiritum hauriebat, quo mente incitata ac furens oracula edebat. Vide *Ciceronem Libr II, de Div.* Hæc denique mens lexicographorum in vocem ἐγγαστριμύθου est, SS. Patrum quoque, & illustriorum in sacrâ Bibliâ commentatorum.

Meretur hîc legi *Spicilegii biblici Tomus II, Alexii Symmachi Mazochii, Metrop. Eccl. Neap. canonici, & in regio gymnasio Neap. sacrarum Scripturarum interpretis.* Habetur ibi dissertatio secunda ad illud *Isaïæ Cap. 38. Sicut pullus hirudinis sic clamabo, meditabor ut columba.* Caput IV hujus dissertationis dicatum totum *ventriloquii* explicationi est, quod haud alio modo explicari posse quàm nunc explicitum a nobis fuit, ex sacris probat profanisque scriptoribus.

Ergo per omnia constitit *eruditi abbatis de la Chapelle* observationes per se, & pulchras, & ad historiam naturalem atque politicam utilissimas & necessarias

esse, ob idque gratias nos ipsi multas debere; at verò nihil ea ad quæstionem de pythone pertinere: cùm exhibeat nobis homines biglossos, qui non ventre aut imo pectore, sed per peculiarem naturæ aptitudinem, artificiosè excultam, aliam præter communem vocem, veluti è longinquo, & a 20, 50, 100, pluribusque abindè passibus oriri visam, fingere queant. Historia quippe, tàm sacra quàm profana, de hominibus iis unicè agit, quibus artificiosè loquentibus, nemo unquam testatus est se ex elatâ ædium templorumque parte, sive ex vicinis montibus, nemoribusque vocem percipere, sed imo de corpore prodeuntem. Si igitur evictum est nihil ad pythonas hanc dissertationem facere, multò minùs ad divinos, ariolos magosque, eam facere spontè consequitur.

Objectio XIX.

Magiæ diabolicæ assertio damnanda ob id est, quòd sacratissimæ religionis fundamenta penitùs subvertat. Et sanè nihil probatu facilius. Miracula volo. Hæc a Deo fiunt, eoque solo, sive per se ipsum, sive per sanctos angelos suos, sive per pios homines, ad sui Evangelii divinitatem evangelizantiumque missionem, tùm post-

modùm ad veritatem doctrinæ orthodoxæ adversus heterodoxam demonstrandam, sanctorumque suorum innocentiam præstantiamque manifestandam. Porrò miraculorum ruit omnis autoritas, si, quemadmodùm tota pars hujus operis prima ponit, & satan ea facit, & cooperatores ministrique ejus incantatores. Jam enim miracula æquè idololatriam quàm verum Dei cultum, æquè impietatem quàm religionem, æquè flagitia quàm virtutes, æquè impiorum quàm piorum, falsorumque prophetarum quàm verorum autoritatem missionemque confirmant.

RESPONSIO.

Palmarium argumentum primâ fronte videri posset, sed propiùs inspectum facilè ruit. Dico itaque *primò:* Si verissima, si demonstratissima ea sunt, quæ magiam admittere nos coëgerunt, falsa eadem reddere ne validissimæ quidem objectiones possunt. Quod semel verum undiquè constitit, verum æternùm manebit. Igitur qui validissimam putant se confecisse objectionem, spontè coguntur in hâc quæstione idem præstare, quod in non paucis aliis quæstionibus, cùm sacris, tùm profanis, laudabilissimâ humilitate præstant, admittendo veritatem, licèt haud ea, quâ

optaſſent perſpicuitate ac facilitate, argumenta contraria reſolvere poſſint.

Secundò. Objectio verum quidem narrat, ſed non omne verum quod narrandum erat; reticet enim veri partem. Agnoſcimus Dei, miracula dicto modo edentis, hanc eſſe voluntatem intentionemque; ſed unà novimus, per multa ſcripturæ Patrumque teſtimonia, Deum judicio vel miſericordiæ, vel juſtitiæ, prævaricatoribus angelis permittere, ut prodigia edant, quæ non angelicas, ſed humanas ſuperent vires. Porrò eſt hæc potentia ſtupenda angelorum, ut toties eamdem jam mirabundi conſpeximus in divinis *Ægyptiis*, in occiſione exercitûs *Aſſyriorum* regis, in Chriſti tentatione, in hiſtoriâ *Simonis*, *Apollonii*, aliorumque magorum: quæ cùm vires humanas multis ſuperent paraſangis, miracula audiunt. Anne *Antichriſtus Matth. XXIV*, ejuſmodi editurus miracula eſt, ut etiam electi, ſi fieri poſſet, ducerentur in errorem? Quàm ſtupenda miracula non prædixit *B. Joannes in Apocalypſi* ab eodem *filio iniquitatis*, ejuſque pſeudo-prophetis perpetranda, ut in errorem orbem ducant univerſum!

Tertiò. Non miracula ſola veritatem Evangelii demonſtrant, ſed & ipſius evan-

gelicæ doctrinæ admirabilitas, atque præstantia præ philosophorum vel æstumatissimorum placitis, & vita sincera, divinaque, non unius, paucorumve, sed millenorum Christianorum primi ævi in regionibus singulis urbibusque. Hæc omnia sic præmuniverant Christianorum animos contra pseudo-prophetarum miracula, ut angelo de cœlo aliud Evangelium fortè, ac per impossibile annuntianti, anathema dixissent omnes. *Epist. ad Gal. Cap. I.* Qui demùm in Ecclesiâ ætate grandiore miracula videbant, eò magis in verâ fide confirmabantur; cùm præter hæc quæ miraculis pondus addidisse mox diximus, etiam hæc miracula in eâ fidelium societate fieri viderent, quæ miraculis condita, miraculis aucta esset.

Ut autem totum hoc negotium breviter expediam, duces sequar cum *Guillielmum Estium Duacensis* universitatis sæculo XVI cancellarium, virum maximâ profectò ob doctrinam pietatemque in rebus theologicis autoritate pollentem; quem sibi sequendum quoque *Sennertus* noster in hâc quæstione proponebat: tùm *Petrum Mariam Gazzaniga*, è prædicatorum ordine SS. theologiæ in *Viennensi* universitate professorem Cæsareoregium, ejusdemque universitatis verum

lumen atque ornamentum, in tractatu *de Fide, Spe & Caritate, Parte I, de Fide. Diss. I, Cap. IV, V & VI.*

Miracula igitur dividam in ea quæ contra naturam, in ea quæ supra naturam, & in ea quæ præter naturam fiunt. Miracula quæ *contra naturam* sunt, vocantur illa quæ naturæ legibus opponuntur, ut est statio in medio suo cursu regressusque solis, *Josuæ* & *Ezechiæ* temporibus, futurorum notitia atque prædictio. Miracula *supra naturam* illa appellantur quæ, non opposita quidem naturæ legibus sunt, ejusdem vires tamen superant, ut exsuscitatio mortuorum est. Si natura per se, aut medici, adstantesve, hominem in syncope jam mortem vultu, frigore, pulsuque referentem exsuscitant, non superant naturæ leges; sin verò verum mortuum exsuscitent, has leges superant: nulla natura agere hîc ampliùs potest. Tandem miracula *præter naturam* dicuntur, quæ differunt modo, vel tempore agendi. Si medici curant hominem a febre continuâ putridâ dierum 14 spatio, agunt secundùm consuetas naturæ leges; sin autem ictu citiùs, curatio hæc præter naturam est. Hominem deferri a loco in locum, hominum, jumentorum, navium, artificiosorum ac mechanicè constructorum currûum

currûum ope, secundum leges naturæ omninò est; eumdem verò in decimâ diei parte itinere multorum dierum transferri, præter naturam est. Juxta naturæ leges homines multam faciunt atmosphæræ mutationem, in eamdemque operationem, purificando eam a miasmate pestifero, quo artificio pestem *Hippocrates* a suâ patriâ amovit, rogis ingentibus in montium hiatu, quo pestifer aër in *Græciam* transvehi potuisset, accensis: quo iterùm artificio electricitatis gnari fulmina in ædes convocare, ab iisdemque amovere sciunt. Hæc, inquam, & centena similia horum, secundùm naturam faciunt; minimè verò secundùm naturam agunt, qui ad determinatum tempus, in determinatum locum, ad determinatam quantitatem, in ventos, inque pluvias grandinesve atmosphæram disponant, ut per tot exempla summæ fidei autores demonstrarunt, quorum in fine *Partis I*, *Cap. III*, memini; quorumque testimonia communicassem, si, ut ibidem monui, eadem jussis de causis non suppressissem.

Primum miraculorum genus nulla, neque humana, neque angelica potestas edere potest. Non enim *Josue*, sed ad hujus vota Deus sistebat solem. Futura solus Deus novit prædicitque. Undè &

H

legi, adeant, ibidemque videant quoties contigerit ut homines per horas, per integrum, imò per alterum tertiumque diem verè mortui visi, postliminio vixerint: ut proindè evictum id esse videatur, quod vita per tantum temporis spatium penitùs evanida extinctaque appareat, ac nihilominùs & adsit, & ressuscitetur. Igitur callidissimus dæmon, angelico suo intellectu, eum hominum immensè superante, vidisse potuit eo in corpore relictas superstitis vitæ scintillas, & cum movendis humoribus sit, eosdem in motum duxisse, quo tempore adduceret *Apollonium*; ut eo veluti miraculo vim miraculorum quæ in sanctissimæ Religionis augmentum Christiani, Dei virtute, faciebant, obscuraret enervaretque. Sic omnia gentilium, hæreticorum ac magorum hujus generis miracula dicta explicari posse censeo, ut necesse ferè nunquam sit illis eam supra omnem naturæ potestatem a Deo peculiariter concessam, concedere.

Ut igitur quod de hoc secundo miraculorum genere censendum sit paucis dicamus; Deus mortuos in vitam exsuscitavit solus, ut in novissimo die omnes, a mundo condito eòusque mortuos, exsuscitaturus est, & quemadmodùm Uni-

genitum ſuum, noſtrî amore mortuum, die tertio reſſuſcitavit. Hanc tamen poteſtatem per prophetas, apoſtolos, viroſque ſanctos exercuit aliquandò. Raro verò conſtitit Deum eam virtutem dæmonibus conceſſiſſe; *Rarò* dico, cùm textus *Deuteron. XVIII*, & *I Samuelis*, ſive *Regum Cap. XXVIII*, hanc poteſtatem a Deo ipſis aliquandò conceſſam fuiſſe, eruditorum non ſanè paucis ferè perſuaſerint. Vide quæ hâc de re ſcripſi *Part. I*, *Cap. I*, §. *IV & V*.

De tertio miraculorum genere ſufficienter ſupra dixi. Dubium autem ſæpè fit, utrum quod præter naturam fieri dicitur, non ſit quoque ſupra eamdem, veluti ea quæ de ventis tempeſtatibuſque excitandis ibidem relata ſunt?

Undè fortè miracula commodè dividi in ea poſſe videntur, quæ vel humanas vires exſuperent, haud verò angelicas; vel quæ humanam ſuperent angelicamque poteſtatem. Ultima ergo hæc contra omnes naturæ leges ab eo fiunt, quia haſce naturæ leges condidit ſic, ut, cùm infinitus ſit, eaſdem pro voluntate mille mutare modis poſſit: ita ut hæc miracula contra eas naturæ leges ſint, quas eòuſque Deus, quandiu illas conſervatas volebat, in creatarum rerum ordine

atque conſervatione obſervabat. Quæ ſupra naturam humanam, non verò ſupra angelicam poteſtatem miracula ſunt, hæc aut per ſe, aut per homines, aut per res creatas quaſcumque angeli patrant. Quæ per præternaturalem poteſtatem homines faciunt, ea vel bonorum malorumve angelorum adjumento faciunt, vel independenter ab utriſque, ſolâ Dei voluntate ac virtute. Quocumque verò modo perpetrat miraculum homo, non perpetrat id, niſi vel Deo citra miniſterium angelorum quorumcumque hoc per illum edente, vel per angelos bonos id per eum efficiente, vel per angelos pravos id in eo permittente. Undè conſequitur id, ut magi & ſagæ per ſe nihil, unicè verò id efficere queant quod vocare miraculum ſolemus, ſi Deus juſto ſuo judicio id aut concedat, aut permittat; ita quidem ut miraculoſum ab illis fiat nihil, ſi Deus neque illis poteſtatem hanc dederit, neque diabolo, ut hæc per illos edat, conceſſerit.

Cauſam ſic capimus cur ſagæ toties confeſſi in carcere fuerint ſibi aliquandò contigiſſe, ut ex viginti vicibus vix bis terve promiſſis ſatanas ſteterit: hoc autem, cùm ipſis ſæpiùs ex ejus fallaciâ contingat, quo eas ſibi addictiores red-

dat, atque ad nefanda magis flagitia priùs cogat, sæpiùs tamen fieri videtur, eò quòd summus noster protector hostem illum nostrum, ne nobis, nostrisque aut familiis, aut facultatibus noceat, planè impediat, humillimis maximè precibus invocatus; quemadmodùm hæc omnia *Psalmo XC* nobis promisit. Facit tunc Omnipotens id quod spoponderat aliâ occasione *Isaïæ XCIV, v. 25. Irrita faciens signa divinorum, & ariolos in furorem vertens*, quod sua signa frustrà posuerint.

Pars III.

Cap. I.

Elucidatio quorumdam quæ primâ & secundâ parte dicta sunt: undè quid, auditâ utrâque parte, tutò credendum sit spontè patet.

Longa fuit argumentorum utriusque dissentientium circa magiam partis discussio, difficultatumque explicatio: verùm merebatur tanti momenti res, ut plenâ in luce collocaretur, atque utrùm neganda, an admittenda ars magica esset, medicis de eâdem consultis constaret.

Hunc in finem *Pars prima* in suo *primo Capite* dabat textûum sacrorum Bibliorum examen, qui *ex Vulgatâ editione* prolati, & cum fontibus cùm *hebraïcis*, tùm *græcis* collati, magiam ut artem præceptore angelo prævaricatore edoctam, eodemque promotore cultam & provectam clarè proponere videbantur. *Caput II* examinabat Historiam ecclesiasticam Ecclesiæ consuetudinem & ritus, sanctorumque patrum ac summorum

theologorum doctrinam; quæ itidem nos magiam, quâ talem ab universâ Ecclesiâ perpetuò habitam fuisse convicit.

Duo hæc, quamvis sufficere ad omnem, aut errantem, aut hæsitantem animam illustrandam firmandamque viderentur, ne quid tamen necessariæ demonstrationi deesset, *Caput III* indubia experimenta collegit, quæ vel incredulissimos convincant magiam diabolicam reverà extare, demonstrarique talem, qualem & Scripturarum infallibilitas, & Ecclesiæ huic infallibilitati innixa doctrina, consuetudoque nos docuerant.

Confectum itaque negotium primâ fronte videbatur; propiùs tamen consideratum, necdùm confectum erat; non quòd sufficienter necdùm inclaruisset quod ejusmodi validis superstructum fundamentis esset, ut his innixi, in nullis difficultatibus hæsitemus; verùm quòd negantium magiam argumenta tantum pondus multis habere viderentur, ut quæ nos in primâ parte demonstrata censueramus, hoc illi vel alio modo explicandum, vel dubium, vel denique falsum esse arbitrarentur.

Benène hi? Non opinor. Vel constabat ex sacrâ Scripturâ & Traditione magiam veram dari, vel non constabat. Si

non constabat, debuissent hîc agnoscere; quod aliis in rebus spontè facere consueverunt, difficultates in rem semel demonstratam minimè ejusdem tollere veritatem. Accuratiùs ergo erat illis, difficultatum suarum pondere permotis, doctrina biblica & ecclesiastica examinanda, ut, num tanta autoritas totque experimenta suis non præponderarent difficultatibus intelligerent? Hâc verò in parte defuerunt. Obruti objectionum suarum pondere, earum verisimilitudine obfuscati, reique stupendæ veluti impossibilitate moti, sententias sacræ Scripturæ, sanctorum Patrum Ecclesiæque modificandas esse limitandasque crediderunt, per nonnullos eorumdem ipsorum textus, qui obscuriores in se, aliam Scripturæ traditionisque mentem fuisse, videbantur innuere. Idque magis, quòd imposturas adeò nefarias, adeò etiam enodatione difficiles, easque numerosissimas detexissent, ut magiam omnem negandam cuique physico esse decernerent.

Jam verò quid de sanctarum Scripturarum irrefragabili testimonio? Alii, ut mox monui, ratiociniis nonnullis, & textibus minùs claris, hæc testimonia debilitarunt: alii hoc & impermissum & impossibile rati, magiam usque ad natum

Servatorem admisêre, eo vero nato negare illam se tutò posse crediderunt. Patuit hoc in historiâ magiæ, paucis ab hinc annis agitatæ in *Italiâ*.

Erratum verò ab utrâque parte fuit. Qui magiam veram admittunt ad usque tempora Christi, a magiam omnem negantibus facilè refutantur: cùm, si eamdem olim existentem concedant, nullum habeant argumentum negandi præsentem. Quidquid enim de sacrâ Scripturâ, veluti cum æra christianâ omnem magiam terminante protulerint, v. g. ex B. Joannis Epist. I, Cap. III. *In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli*: Ex B. Pauli Epist. ad Coloss. Cap. II, v. 15. *Expolians principatus & potestates, traduxit confidenter palàm triumphans illos in semetipso*: ad Corinthios Epist. I, Cap. XV. *Cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm evacuaverit omnem principatum, & potestatem, & virtutem*: Et Joan. XII, v. 31. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foràs*. Quidquid, inquam, hi ex ejusmodi textibus, ut magiam antè natum Servatorem quidem existentem, ab ejusdem verò ortu extinctam arguunt, quandoquidem Ecclesia hosce textus, & de gratiâ novi Testamenti animas à diaboli tyrannide liberante, & de tradito regno

Deo Patri post generalem resurrectionem semper intellexit, minùs æquè eosdem secundum suum systema explicuerunt. Undè cùm singula hæc Scripturæ verba nihil de magiâ, tanquam ad novum Testamentum extinctâ testentur, magiæ inficiatores rectè concludunt, illos qui ante Christum natum magiam agnoscunt, nullo argumento eamdem post Christum natum negare posse.

E contrariò qui nunquam eam extitisse volunt, impingunt undique in sacras paginas, a quâ difficultate expedire sese conabantur priores. Quum itaque adversùm hos universa Biblia sacra pugnent, cùm Ecclesiæ ritus, cùm Patres antiquissimi, *Justinus*, *Tertullianus*, *Chrysostomus*, *Hieronymus*, *Augustinus*, &c. veram magiam dari docuerint, quo demùm pacto defendere hi suam cogitent opinionem?

Indignum quidem Deo esse arbitrantur, qui per se gubernat omnia, suosque in fines dirigit, hominum animas, corporaque, ventos, pluvias, grandines, tonitru, fulgur, telluris pecorumque sive sterilitatem, sive fœcunditatem, quod ille ad voluntatem suam suaque judicia perficiunda diaboli operâ uti vellet. *Quæ enim participatio justitiæ, cum iniquitate? Aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ*

autem convenientia Christi ad Belial? II. Cor. VI.

Respondemus Deum omnipotentem, omnium quæ fiunt in cœlo & in terrâ autorem & arbitrum, ad exequenda adoranda sua judicia nullius indigentem auxilio, velle tamen sæpè angelorum hominumque ope uti; quemadmodùm id tota Scriptura sacra centenis in locis ostendit. Potuerat omnipotens solâ suâ voluntate delere exercitum *regis Assyriorum*; uti voluit angeli ope. Potuerat solus servare in tempus a suâ adorandâ providentiâ præfinitum, omnia regna; placuit ipsi iis singulis, ut apud *Danielem* legimus, angelum præficere custodem. Potuerat universum orbem Evangelio per se subjicere, fidem infundendo in corda hominum; placuit verò illi interiorem divini hujus doni distributionem exteriori apostolorum apostolicorumque virorum ministerio, ut ita dicam, alligare. Nihil Deo indignum hîc video.

Saltem Deo indignum foret, aiunt, si ad voluntates suas exequendas diabolorum & iniquorum hominum operâ uteretur. Usus est *Judâ proditore*, veluti *Petro*, *Andræâ*, *Jacobo*, ad prædicandum regnum Dei civitatibus *Judæ* faciendaque miracula; iniquissimo *Balaam*, &

pontifice *Caïphâ* usus est, ut *Eliâ*, *Elisæo*, *Isaïâ*, *Daniele*, ad summa arcana & mysteria redemptionis hominibus revelanda. Et, ut de diabolo exempla afferam, cur ille, qui per se *spiritum principibus aufert*, qui per se *Achitophelis* consilium, petente *Davide*, infatuavit, diaboli tamen operâ uti voluit, ut hîc *III Reg. Cap. XXII*, ore pseudo-prophetarum *Achab*, regem *Israëlis* ad pugnam incitaret. Prætereà numquid Deus, ostensurus nihil unquam posse hominem a virtute dimovere quem ipse suo potenti brachio protegat, uti non voluit pravâ satanæ voluntate, permittens illi ut totis viribus tentaret, ac variis violentisque modis excruciaret sanctum virum *Jobum*, cujus tamen admirabilem patientiam, ipsemet, si voluisset, potuisset iisdem calamitatibus, solo nutu voluntatis suæ in eum immissis, probare, ac notam omnibus facere?

Ex *Job* autem Libro parùm probari posse contendunt, utpotè sic mystico & parabolico, ut nunquam extitisse *Jobum* credibile sit.

Novi, mirorque, inter Christianos esse, quibus hoc quorumdam *Rabbinorum* commentum placeat. Et vetus Testamentum, & novum, temerarium ac mendax

hoc ostendit. Apud *Ezechielem Cap. XIV*, *v.* 14. Deus dicit: *Si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noë, Daniel & Job: ipsi justitiâ suâ liberabunt animas suas; v.* 16. *Tres viri isti si fuerint in eâ, vivo ego dicit Dominus! quia nec filios nec filias liberabunt, sed ipsi soli liberabuntur.* Idem v. 18, repetit. Iterùm v. 20. *Et si Noë, Daniel & Job, fuerint in medio ejus*, &c. Ergo *Job* extitit; alioqui eodem jure dicere quis posset Librum *Geneseos*, prophetias *Ezechielis* ac *Danielis* mysticos ac parabolicos libros esse, quorum Heroes nunquam extitissent. Maximè verò hùc facit textus ex *Epist. B. Jacobi, Cap. V, v.* 10 & 11. *Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris, & patientiæ, prophetas qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, & finem Domini vidistis.* Extitit ergo *Job*, vir tolerantiâ malorum inclytus, sicuti extitêre *prophetæ*, sicuti extitit ipse *Christus.*

Quid jam respondendum magiæ negantibus possibilitatem?

Potestates, virtutes, principatus, dominationes, throni, angeli & archangeli, vocantur in sacris angeli haud boni duntaxat, sed pravi, ut mox ex *Epist. ad Coloss.* patuit, & ut *Paulus Eph. VI* repe-

tit: *Induite vos*, inquit, *armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli: quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum*, gr. πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου. Titulus summorum imperatorum. *Contra summos imperatores tenebricosi hujus mundi*, *contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus*, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, in cœlestibus, vel in supracœlestibus. Sunt ergo angeli prævaricatores principes summique imperatores hujus corrupti & excæcati mundi, contra quos divina armatura, jubente apostolo, induenda est. Nequeo quin hîc autorem laudem, qui sanctorum patrum in hunc textum commentarium paucis verbis comprehendit, sapientissimum ac maximè pium *Du Guet*, *Libr. de J. C. crucif. Part. II, Cap. VI.* « Peccatum haud penitùs dejecit spiritualem apostatæ angeli naturam: in malum tantummodò convertit suas, quibus donatus fuerat, naturales qualitates; scilicet intellectum, penetrationem, activitatem, mediorum cùm notitiam, tùm usum: & in artificia, imposturas, illusiones lædendo homini aptas, lumen ac sapientiam naturalem,

» usu fineque convertit. » Meretur legi integrum hujus autoris *Caput VI*, quod optimè totam hanc veritatem illustrat.

Profectò quàm potens angelus, qui unâ nocte *Assyriorum* 185000 unus interfecit! Quantam potestatem possidet ille summus imperator tenebricosi hujus sæculi, in historiâ *Job*, ad latrones raptoresque colligendos, ad evocandum è cœlo ignem, ad ventos in ædium hominumque ruinam a regione deserti convocandos, horrendosque morbos humano generi inferendos! Frustrane κοσμοκράτορες appellavit dæmones apostolus?

Ut ergo rem paucis dicam, duo scopuli evitandi hîc nobis sunt: primò, ne satanæ aut modicam, nullamve, secundò, ne illi nimiam tribuamus potestatem. *Erroneum* utrumque ac *periculosum* est. Erramus enim ejus negando potestatem quam sacra Biblia nobis adeò formidabilem describunt: & conjicimus nos ipsi in periculum magnum a sanctâ fide naufragandi. Appello hîc ad laudatum mox autorem *Du Guet*, qui postquam illos, qui naturalibus potiùs causis quàm dæmoni, dæmoniacorum phænomena adscribere malint, corripuisset, in hæc verba erumpit: « Ejusmodi errores, si eo fervore » propugnarentur, ut converterentur in

» dogma, sique in extremas consequen-
» tias promoverentur, parùm a manifestâ
» infidelitate differrent. Licet verò malim
» eosdem tanquam nubes, & dubia fi-
» dem obnubilantes considerare, quàm
» ut fidei adversas hæreses, abesse tamen
» nequeo, quin eosdem reputem veluti
» servatoris nostri reportatæ de diabolo
» victoriæ injuriosos, &c. »

Quandò è contrario ampliaverit quis ejus dominium ac potentiam, pariter ille in errorem & periculum, alio prorsùm modo quàm prior, conjicit se. A regulâ fidei æquè seceditur tùm quandò minùs, tùm quandò plus quàm illa proponit, creditur. Intellectus limitatissimus noster non facit, non creat fidem, sed fides intellectum captivat, imponens raciocinio cuicumque silentium. Fide novimus spiritus immundos magnâ quidem potestate pollere, verùm à Deo limitatâ. Ut mari, ut creaturis reliquis, ita pravo angelo dixit: *Hucusque pervenies.* Non potuit erga *Job* vel minimum gressum, Deo non permittente, facere; omnemque plagarum ac tentationum progressum, non nisi Deo singulum permittente, facere potuit. Hinc per Dei invocationem toties ejus retusam malitiam in Historiâ sacrâ legimus. In omnibus ferè *Psalmis*

ejuſmodi invocationes preceſque invenimus; præcipuè autem in *Pſalmo XC qui apud Hebræos XCI* eſt.

Sed dixi errorem *periculoſum* eſſe, ſi quis, diabolicâ poteſtate ex ſacris intellectâ, eò inducatur ad majorem a ſatanâ formidinem, quàm ad debitam in Deum fiduciam. Nihil cogitari poteſt Deo injuriosius. Periculorum nos circumdantium certiores Deus nos voluit, ut in majorem erga ſe fidem fiduciamque erigeret, in ardentiorem ipſius amorem, qui inter tanta pericula, quæ nobis peccatum conſcivit, ſalvos ad cœleſtia ducit. Qui benè de eo convictus eſt, quod laudatus mox *XC Pſalmus* docet, fidenter, cum ſervatore dicit: *Venit princeps mundi hujus, & in me*, quem Deus protegit, *non habet quidquam*. Qui ſibi metuunt, videant num cauſam fortè habeant metuendi, conſulantque angelum *Raphaëlem Tobiæ Cap. VI.* juniori Tobiæ, occidi a diabolo, ut jam ſeptem juvenibus ante ſe contigerat metuenti, reſpondentem: *Audi me, & oſtendam tibi, qui ſunt quibus prævalere poteſt dæmonium*. Erimus contra eum muniti per *armaturam* Dei, ex Epiſtolæ *Pauli ad Epheſios Cap. VI* panopliâ quærendam. Verbo nihil ſupereſt niſi ut Deum precemur gratiam implendi præcepti,

quod nobis calamo *B. Petri* dedit : *Fratres, ſobrii eſtote, & vigilate, quia adverſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret : cui reſiſtite fortes in fide ; ſcientes eamdem paſſionem ei, quæ in mundo eſt, veſtræ fraternitati fieri.* 1 Pet. Cap. V.

Finem huic Capiti imponat vir incomparabilis *J. B. Boſſuet*, cujus autoritas in rebus quæ ad religionem pertinent eò major eſſe debet, quò diligentiorem ab ipſo operam poſitam fuiſſe, cùm in perſcrutando, tùm in exponendo Eccleſiæ ſenſu, non privati ſolùm theologi, ſed ipſimet præcipui Eccleſiæ antiſtites, in ſuis paſtoralibus inſtitutionibus luculentiſſimè teſtantur. Is igitur in libro cui titulus *Elévations à Dieu ſur les myſteres, Tom. II, Sem. XXIII. Elev. V*, cui titulus : *De Dæmonis in genus humanum poteſtate*, oſtendit Deum « angelos creando, quemadmodùm eos ſui intellectûs » participes fecerat, eos quoque ſuæ compotes feciſſe poteſtatis. Deus ſubjiciens » illos ſuæ voluntati, decrevit, ad ſervandum in mundo ordinem, ut naturæ » corporeæ atque inferiores, iis ſpiritûum » ſubjicerentur, juxta præſcriptos his ab » illo terminos. Suo proindè modo mun- » dus ſenſualis mundo ſpirituali, atque in-

» tellectuali ſubjectus fuit, pactumque
» hoc Deus cum corporeâ naturâ fecit,
» ut voluntate angelorum moveretur,
» quantùm hæc angelorum voluntas, in
» hoc cum voluntate Dei conformis,
» eamdem ad certos effectus fineſve de-
» terminaret.

» Statuamus igitur Deum, omnis cor-
» poreæ naturæ motorem ſupremum, ſive
» movere illam, ſive determinato in ſpa-
» tio continere ad angelorum volunta-
» tem. Spiritûum beatorum nonnulli *vir-*
» *tutes* appellantur, de quibus legitur:
» *Benedicite Domino omnes angeli ejus,*
» *potentes virtute, facientes verbum illius,*
» *ad audiendam vocem ſermonum ejus.*
» Benedicite Domino, omnes vos quos
» *virtutes* ſuas ſive *poteſtates* appellat.
» *Pſ. CII.* Et: *Laudate eum omnes angeli*
» *ejus; laudate eum omnes virtutes ejus.*
» Pſ. CXLVIII. De his *virtutibus* vel
» *poteſtatibus* fortè ſermo eſt, dum *Jobi*
» *Cap. IX* dicitur: *Deus, ſub quo cur-*
» *vantur, qui portant orbem.* Quidquid
» demùm ſit, per omnia hæc quamdam
» poteſtatis ſpeciem naturæ ſpiritualis ſu-
» pra corpoream naturam agnoſcimus.

» Quantoperè autem virtus angelo-
» rum virtuti hominum belluarumque
» præſtet, quantùmque ipſis dominari

» Dei ordinatione possit, ostendit Deus,
» quandò vel unius angelus cunctos ho-
» minum atque animalium primogenitos
» in universâ *Ægypto* occideret, *Exod.*
» *XI*, *XII*; & quandò unicus angelus
» tantam stragem unâ nocte in regis *Sen-*
» *nacherib*, Jerusalem obsidentis, exer-
» citu ederet. *IV. Reg. XIX.*

» Quæri hîc posset an prævaricatori-
» bus damnatisque angelis eamdem Deus
» conservet, quam fidelibus beatisque an-
» gelis potestatem ? Quæstionem deci-
» dit Apostolus, qui Christianos ad re-
» sistendum tentationibus adhortaturus,
» eosdem monet *non esse colluctandum cum*
» *carne & sanguine*, *sed adversus princi-*
» *pes & potestates*, quas, ratione origi-
» nis, adhuc *virtutes cœlestes*, de cœlo
» licèt jam præcipitatas, appellat; ut os-
» tendat angelos damnatos adhucdum
» æquè potestatem, quàm nomen, qui-
» bus a naturâ gaudebant, possidere. Nec
» miretur hoc quisquam : quandoquidem
» Deus, qui cunctis quas a naturâ pos-
» sidebant prærogativis privare illos po-
» tuisset, id præstare judicavit, ut, con-
» servatis his, ostenderet omnem natu-
» ræ prærogativam his, qui contra Deum
» iisdem abutantur, in supplicium verti.

» Servatus itaque illis intellectus est,

» æquè quàm olim penetrans, ſublimiſ-
» que : eamdemque ob cauſam manſit vis
» eadem movendorum corporum volun-
» tatis, veluti reliquiæ horrendi ipſorum
» naufragii.

» Si interim quis regerat id haud ita
» videri, cùm vis voluntatis pravorum
» angelorum olim indè orta fuiſſet, quod
» voluntas illorum eſſet cum voluntate
» Dei planè conformis, jam verò illi ad-
» verſa : hic oblivifci videtur Deum iiſ-
» dem adhuc uti, ut juſtitiæ ſuæ miniſ-
» tris, velle : in eoque conformis perpe-
» tuò eorum erit cum divinâ voluntate
» voluntas; quia pravâ ſuâ voluntate idem
» efficient, quod bonâ ſemper voluntate
» efficit Deus.

» Prævaricatoribus itaque angelis præ-
» rogativæ naturales conſervantur in ſup-
» plicium. Deus ipſis omne in mala ver-
» tit. Et cùm naturalis illorum nobilitas
» in faſtum vertatur, intellectus in aſtu-
» tiam, atque voluntas in calliditatem
» ac zelotypiam, ſimul & ſuperbi facti
» ſunt, impoſtores, invidi, & hâc ſuâ
» conditione miſerabili ad lugubre ten-
» tandorum hominum officium redacti.
» Sic ut poſt eam, quâ olim fideles frue-
» bantur, felicitatem, illis nihil ſuper-
» ſit niſi latens id malitioſumque gau-

» dium, quo flagitiosi in faciundis com-
» plicibus, quo infortunati in comparan-
» dis sibi infortunii sociis, exultare so-
» lent. Voluit porrò Deus ut hinc disce-
» remus quòusque facultatem naturæ, &
» facultates penetrantis ingenii potestatis-
» que existimare debeamus : facultates,
» inquam, quæ dæmonibus superstites,
» nihil minùs infelices odiososque eos-
» dem reddunt.

» Potestas autem illorum post lapsum
» hominem, qui sic in illorum manci-
» pium redactus est, aucta potiùs quàm
» imminuta fuit. Principio homines red-
» diderat Deus angelis *nonnihil* subjec-
» tos : *Minuisti eum paulò minùs ab an-*
» *gelis. Ps. VIII.* Diabolus autem homi-
» nis lapsu, quo vicit illum, ejusdem
» factus tyrannus est, nosque, ut *Joan.*
» *VIII*, Servator, ait, diaboli filii, ven-
» ditique huic tyranno servi : sic ut nos
» ab ejus servitute non modò nos libe-
» rare non possimus, verùm etiam ne
» quidem ex nostris solis viribus vel tan-
» tillùm conari, quo ex hâc servitute libe-
» remur ; ita ut J. C. dæmonem princi-
» pem hujus mundi appellaverit, *Joan.*
» *XII*, *v. 14, 16.* »

Explicat deindè *Bossuetus* potentiam diaboli in tentatione ipsius Filii Dei, in

positione

positione sanctissimi ejus corporis in pinnaculum templi, inque montis fastigium : potestatem deindè in tentandis hominibus, quos meritò monet cautos esse oportere, ne suggestum ab illo peccatum in delectationem, multò minùs in consensum abeat ; « cùm, inquit, si diabolus » potest, ut potuit, corpora movere, si » jam ad delectationem corporis mo» veat humores, in quam horrendam tunc » non conjicimur tempestatem ! » Denique omnes Christianos erigit in spem superandi satanam per ipsa ea arma, quæ & tentatus Servator, & tentati apostoli, virique sancti suggesserunt. Qui ampliorem explicationem de dæmonum naturâ, lapsu ac potestate desiderant, legant *Bossueti Serm. I & II, in Dom. I. Quadrag. pag. 81, Vol. V, edit. novæ oper. Paris. 1772, in-4°.* Atque iisdem penè verbis, quo *Bossuetus*, explicuit totam hanc quæstionem *Estius in Libr. II, Sent. Distinct. VII, §. XVI.*

Paucis itaque concludam, & verius esse nihil dicam, quàm quod vera magia detur, eò quòd omnis sacra & profana Historia, omnis divina & humana autoritas, tandem experimenta indubia, quâvis, aut exceptione, aut dubitatione majora, me existentem hanc diabolicam

artem docent, & demonstrant sic, ut jure negare eamdem nequeam.

Tertiæ Partis
Cap. II.

Quàm prudenter & circonspectè audito magiæ rumore, incedere oporteat: & an signa dentur quibus magiam veram a supposita internoscere possimus? Sapientissima Estii *monita.* Spei *declamatio de judicum furore in homines de magiâ falsò plerumque accusatos.*

§. I. Quemadmodum *Parte XV. Rat. Med*, per omnem autoritatem demonstratâ hominum a dæmone obsessione, cavendum esse monui, ne quidquid eo nomine perhibetur, mox verè tale esse credamus, eò quòd longè plures falsò, quàm verè obsessi haberentur; idem a me moneri mei lectores procul dubio hîc expectabunt. Utinam æquè certa & conspicua, utinam æquè felicia forent magiam veram a falsâ distinguendi signa, quam ea quæ tradidi, ex propriâ experientiâ, veram a falsâ obsessione discriminandi! Quidquid tamen in difficili obscuroque hoc negotio aut certitudine, aut

verisimilitudine, nosse hîc possimus, diligenter enumerabo.

Antequam verò ad hanc regularum recensionem me accingam, nonnulla ex laudato jam sæpiùs in hoc opusculo *Van Espen*, tanquam dicendorum fundamentum, præmittam, in Libro ante citato §. XLIII.

« Indubitatum est summâ prudentiâ & » circonspectione hîc procedendum esse, » cùm certum sit multa frequenter magicis » & diabolicis artibus adscribi, atque ex » commercio diabolico perpetrari existi- » mari, quæ naturales causas habent, » aut certè non nisi phantastica & illu- » soria sunt hominum figmenta.

» Imò nonnunquam dæmon suis præs- » tigiis homines, præsertìm mulierculas, » ita movere, aut earum phantasiam tur- » bare potest, ut reverà credant se, nescio » quæ cum dæmone commercia habe- » re, atque de his interrogatæ etiam fa- » teantur, & ex ordine etiam cum quâ- » dam certitudine, ut ipsis apparet, de- » ponant mira sibi obvenisse, atque cum » dæmone tractasse, quorum tamen nihil » subest : quam in rem videre licet *ca-* » *non.* 12, *caus.* 26, *quæst.* 5. Videri » etiam possunt, quæ habent *Abulensis in* » *Cap.* 13, *Genes. quæst.* 354, & *Caje-*

» *tanus in 2, quæst. 95, art. 3*, apparebitque quod non raro fallantur mulieres quæ credunt, & pro indubitato asserunt, se ope dæmonum ad certum conventum sagarum translatas fuisse, atque mira cum dæmone gessisse, & locutas fuisse. Quin & admodùm verosimile est translationes istas ad sagarum conventus esse meras dæmonis illusiones, & muliercularum vehementer imaginationes : neque iis fidem esse adhibendam, nisi de earum veritate ex cæteris argumentis constiterit.

» A pluribus jam pridem observatum & notatum fuit, quòd illis in locis, ubi sagæ aliquo numero trahuntur ad judicia, & veluti tales condemnantur, ordinariè plures aliæ mulieres sibi persuadeant quod & ipsæ sint sagæ; forti nimirùm imaginatione ex illis, quæ de sagis audiunt, cerebrum suum ita occupant, ut sibi persuadeant se quoque illa aut fecisse, aut passas esse, de quibus priores fuerant accusatæ. Et hinc fit, ut per ejusmodi inquisitionem, sagarum, ut creduntur, numerus mirè multiplicetur; & ex adverso, ubi de sagis non fit per judices inquisitio, pauciores inveniantur de hoc crimine suspectæ. »

Idem *Van Espen* §. *LVI*, ubi anteà ostenderat magica quandoquè sacris ac piis ceremoniis peragi, & sic imponere hominibus, prosequitur sic : « Præcipuè » autem attendere debent pastores, & » allaborandum erit circa observantias » è quibus populus non tantùm sperat » conservationem, aut recuperationem » rerum temporalium, aut vitæ humanæ, » sed etiam emolumentum aliquod in ec- » clasticos, aut eorum Ecclesias, vel com- » munitates ex iis redundat. Incredibile » enim quàm facilè similes observantiæ, » etiam evidenter superstitiosæ, invales- » cant, &, cùm invaluerint, quàm dif- » ficulter aboleri queant.

» Dum similium observantiarum abo- » litio tentatur, imò vel in quæstionem » ducitur, mox clamores in populo exci- » tantur, quasi ipse sanctorum, vel imagi- » num, aut reliquiarum cultus, aut pro- » batus ab Ecclesiâ ritus abolendi essent, » nihilque nisi zelus avitæ religionis reti- » nendæ auditur, & auribus popularibus » inclamatur ; quibus excitatus populus » clamat non secùs ac clamabat *Asiæ* » populus, *Magna Diana Ephesiorum*, » excitatus a *Demetrio* & sociis ejus, spe- » cie venerationis in Dianam, ejusve » templum, sed reipsâ quia *Demetrius*

» *argentarius, faciens ædes argenteas Dia-*
» *næ, præstabat artificibus non modicum*
» *quæstum : quos convocans*, ait sacer
» textus, *& eos qui erant ejusmodi opi-*
» *fices, dixit : Viri, scitis quia de hoc*
» *artificio est nobis acquisitio.* »

Atque hæc necessariò præmittenda erant, utpote ab autore prolata, qui etsi veram magiam admittat, doceatque hanc esse ab Ecclesiâ creditam & admissam, deesse tamen non potuit, quin ingenuè indicaret judicibus, quid sæpè simplicitas, imaginatio, avaritia, malitiaque interponant ad fallendum; & quin eosdem admoneat ne fidem adhibeant clamoribus, rumoribus, & accusationibus, *nisi de earum veritate ex certis argumentis constiterit.*

Profectò animus meminisse horret illi, qui ad vagas tales accusationes, ex malitiâ sæpè & invidiâ natas, mox torturam adhiberi in processuum historiâ legit. Quos olim hæc, nunc saltem repressa, invaserit rabies, ne in eamdem relabantur, revocent sibi in mentem, quam *Part. II, Cap. I*, descripsi, horrendam *Atrebatum* historiam : legant tandem attentè mei toties laudati patris *Spei* declamationem *in Resp. ad Argum. IX, Dub. XLIX.* « Quod denunciatæ pleræque

» verè sagæ fuerint, ait, non satis ex se» cutâ earum confessione convincitur. » Quàm enim parùm tuta sit fides a tor» turâ quæsita aliundè liquet. . . . Stulta » autem est, ut dixi, quæcumque delata » ream se non fateatur : cogetur enim » tot tormentis, ut tandem succumbat ; » & si non succumbat, comburetur viva, » ut obstinata. Repete quæ hinc indè su» pra dicta sunt.

» Nesciunt sanè omnes ii quid virium » in tormentis insit, qui vel commentari » lucubrationes suas in quiete atque otio » solent ; vel immiti animo ac feroce » quis pœnarum sit sensus experti un» quam non sunt. Quos ego non ex ullâ » malevolâ voluntate, sed affectu optimo » ac christiano, ad majus ipsorum bo» num, & majorem conscientiæ caute» lam præcarer, ut vel ad dimidium » quadrantem Equulei aliquem gustum » sumere, & velut prius ipsi prælibare » velle, in animum inducerent, quam ac» cederent ad odiosas has reorum causas, » in Equuleo tractandas. »

Legant deindè eumdem autorem in *Rat. XVI, ad Dub. XX*, ubi inducit amicum suum, virum ornatissimum, sic alloquentem magistratus : « Quid, inquit, » tam sollicitè maleficos quærimus ? Heus

» judices ! ostendam extemplò ubi sint. » Agite, rapite Capucinos, Jesuitas, re- » ligiosos omnes, & torquete; fatebun- » tur. Si qui negant, repetite ter, qua- » ter; fatebuntur. Si adhuc obstinati sint, » exorcizate, detondete. Utantur male- » ficio, obdurat eos dæmon ; vos proce- » dite : tandem dabunt manus. Tùm si » plures vultis, rapite Ecclesiæ prælatos, » canonicos, doctores; fatebuntur : nam » quid miseri illi, & delicati quî subsis- » tent? Quod si adhuc plures vultis, vos » ipsos ego torsero, & me vos deindè. » Non diffitebor quod vos fassi eritis. Sic » omnes magi sumus.

Addant denique quod in *documento ad Dub. XXX*, idem *Speus* scribat. » Di- » cam aliquid, quod audire cupiam, » quicumque aures audiendi habent, ma- » ximè verò sacratiss. imperatorem, prin- » cipes, eorumque consiliarios : Finga- » tur enim de industriâ atrocissimum ali- » quod *exceptum* crimen, quo noceri sibi » vulgus apprehendat; atque ejus deindè » dispersa fama, in id inquisitores sese » accingant iisdem viis, quibus nunc in » maleficiâ. Aio sanè : Si in *Germaniâ* » paulò post pauciores erunt ejus crimi- » nis, quàm nunc magiæ, sistam me sum- » mo magistratui & in flammas vivus in- » jiciar. »

Audacter ſanè hîc : ſed cui totum myſterium iniquitatis patebat, cur ille molliter idem tectèque deſcriberet ? Quantas non debeat Deo *Germania* laudes, quod Mariæ Thereſiæ prudentiâ, ſollicitudine, ac ſagacitate, utì mox facta demonſtrabunt, huic furori immanitatique tale frœnum injectum ſit, ut in innocentium vitas ſævire haud facilè poſſit !

Atque hæc de neceſſario *Eſtii* ac *Spei* monitu ſatis. Prætereo rudiorem hinc indè ac jactabundum poſterioris ſermonem ; prætereo corruptam ejus doctrinam moralem *de ſuidicio* ac *mendacio* ; ſiquidem *tacitò*, Chriſtianorum hoſti, plus fidei, quam Chriſtianis autoribus adhibens, palàm ediſſerit & benè eos facere, qui injuſtè accuſati, mox ſe reos ad primam torturam fateantur, ne ante rogum torqueantur pluries, & Eccleſiam martyrum choro eos Chriſtianos adſcripſiſſe, qui a *Nerone* de urbis incendio falsò accuſati, torturarum evitandarum causâ ſe reos declaraſſent : hæc, inquam, ſimiliaque, eò quòd privatæ autoris opiniones hæ ejuſdem obſervationes demonſtrationeſque neutiquam infirment, omninò prætereo, redeoque ad quæſtionem, quæ hujus digreſſionis cauſa erat ; ſcilicet ſiquidem ex factis evictum eſt magicos

morbos rariore casu dari, an certa signa dentur, quibus medicus a morbis naturalibus eosdem discriminet?

Tertiæ Partis
Cap. III.

Evictum cùm sit, quamvis rariùs, nonnunquam tamen, morbos magicos dari, an eosdem medicus certis signis a morbis naturalibus discriminet? De triplici eorumdem curatione discussio.

§. I. Morbi magici vel naturalibus morbis consimiles, vel dissimiles sunt. Primùm de prioribus agamus. Morbi naturalibus similes, quos magia generavit, se eodem modo a principio habent, ut ii, quos naturali modo homines incurrunt. An magici morbi non carent passim causis præparantibus & excitantibus, quas medicus in morbo naturali inquirere, invenireque, & ut veras morbi causas declarare solet? Si ubique, & semper, medicus has causas inveniret, ita ut nunquam morbus naturalis extaret, quin unà ejus causæ patescerent, aliquod fundamentum haberemus, deficientibus omninò hisce causis, magiam suspicandi: verùm cùm in

morbis naturalibus vel patientissimo, accuratissimoque examine, nullæ prorsùs causæ non rarò detegantur, regula ex causarum defectu nulla cudi potest.

Quoad morbi decursum, morbi naturales in felici aut infelici curâ quid habent quod naturæ vel temperatæ, vel fortiori, vel debiliori, vel prostratæ, nihilque cum selectissimâ medendi methodo cooperanti naturaliter tribuere passim solemus omnes.

Quamdiù omnia in pejus meliusve, pro consuetudine curabilium, incurabiliumque morborum, peraguntur, non est quod quis quid magici suspicetur. Imò neque tunc, quandò præter assimilis morbi morem insoliti quid contigerit. Vel enim à medico ignaro rerum, vel ab empirico, vel a vetulâ medicatrice, medicina porrecta fuit, quæ vel maximam spem vitæ convertat in triste letum: vel communi morbo solitum in modum progresso, latitans alicubi in corpore causa aut epileptica, aut apoplectica, aut podagrica, aut venerea, per morbum excitata, &c. symptomata, in hoc morbo naturali tam varia, impetuosa, & extraordinaria excitat, ut credulus eadem miratus, mox causas supernaturales ineptè suspicetur. Vomicæ pulmonis, eæque

aliquandò ingentes, medicos ægrotosque latentes, ut exempla docuerunt, homini fortè insunt: communis eum prehendit, mitis, facilis, neminem occidens febris: pus in vomicâ calore febrili corrumpitur, liquescit, putrefactum intra humores resorbetur, generat symptomata ejusmodi in hoc morbo nunquam visa, numerosa, horrenda, letifera. Invenire homines est naturæ adeò novercalis, ut cæterorum more nunquam ægrotent, & attonitos reddant ignaros hujus medicos. Dantur morbi verè naturales, sed tam portentosi, ut & in omnibus quos invadunt incomprehensibiles sint, & si viginti homines unà prehendant, singulares in singulis producant effectus. *Catalepsis* & *epilepsia*, testes sunto! Infantum, puerorumque morbi, aliquandò cum veris nos latentibus causis adeò mirifici sunt, ut certi quid in illis, si cauti agamus, non audeamus determinare; præcipuè, quandò causas in vitâ latentes in cadaveribus rimati, nullam aliquandò, cui morbus adscribatur, inveniamus. Non ad magiam, sed ad miranda corpora tunc confugimus, ad nervos, dico, quorum fabricam aliquatenùs, quorum usum a posteriore, quorum agendi patiendique modum, crassâ quadam con-

jecturâ in nostris musæis egregiè, in contemplandis morbis ipsis imperfectissimè assequimur. Quin & in multis adultorum ægritudinibus, planè inexplicabilibus, idem nobis asylum patet. Sic ut nihil unquam magici hîc suspicemur.

Quid plura? Ipsa non rarò imperscrutabilis est natura rerum, ut in medicis, ita & in reliquis rebus creatis; ut vel ideò ad causas supranaturales confugere curtæ suæ suppellectilis gnaris non liceat. Dehortanturque nos ab hâc temeritate experimenta rerum quæ olim habebantur longè superantes naturam, jam autem demonstrantur & in gremio naturæ sitæ esse, & ejus solius potentiâ perfectæ.

Nulla ergo ratio in omnibus enarratis casibus extat ad magiam refugiendi.

Addamus ad hæc omnia hominum vafritiem malitiamque, quam, qui decipi nolit, nunquam ex mente deponat. Quotiesne contingit, pudet me referre, ut unica, eaque contemptibilis puella, parentes, magistratus, medicos, longâ dierum, mensium, annorumve serie, turpissimè decipiat, antequam infandum detegantur facinus! Hæc in *Parte II* enarrata sunt. Studeamus ergo astutiores in fuco detegendo versatioresque fieri, quàm illi

vafri homines in eodem celando sunt. Dolus sæpè patescit cunctando.

Cautos præterea nos esse oportet, dum, etsi non ægri ipsi, alii verò, ægros incantatos esse, & eo quidem incantatore, eave incantatrice, publicè, turmatìmque clamitant. Pronum vulgus est, si, v. g. puer quis ægrotare ceperit, ex quo difformis, horrida ac edentula mulier, aut in ædibus, aut iisdem vicina fuerit, ut eamdem sagam habeant, deferantque ad judicem: morbo autem aut pejorante, aut insuetiùs decurrente, ut in carcerem vetula trudatur, tormentorum ferocitate se fateatur incantatricem esse, & immeritum rogum conscendat. Contigit ut fœmina, cujus infans ægrotabat, fœminam vicinam, quâcum habebat simultates, ut sagam quæ infantem suum incantasset, ad judicem deferret; hæc verò in carcerem conjecta, torturisque victa, se magiæ ream fateretur & mortis damnaretur supplicio. Et hanc fœminam, & duas alias rogo destinatas, anno 1758 mense Octobri, *Augustissima Imperatrix & Regina nostra, vera innocentium protectrix, & universæ Patriæ mater*, jusserat, executione suspensâ, ex regno *Croatiæ Viennam*, idque in meum Nosocomium trans-

ferri : lecto processu, & infortunatis hisce, barbariæne dicam, an ignorantiæ victimis, interprete *Croato*, rigorosè examinatis, *Ill. Baro Van-Swieten*, egoque, a morte immeritâ omnes liberavimus, ad nostram relationem, sententiam mortis rescindente Augustâ (*a*).

(*a*) Dudum erat, quòd partìm in ipsas ceremonias magicas, partìm in falsos magiæ rumores, partìm etiam in præmaturam magorum ac sagarum sententiam capitalem, sapientissima decreta dederat Augusta. Primum dedit anno 1753 contra nefandas *Christophori* & *Coronæ* preces, ad quas orandas, ut decretum habet, malè feriati homines bonorum civium crumenas exhauriunt, quibus persuadere conantur ejusmodi precibus, exorcismis, expulsionibusque spiritûum, absconditos thesauros effodi: quæ omnia S. M. declarat divinis, politicisque legibus, mortis punita supplicio *aliquandò* fuisse.

Alterum anno 1755 contra *magiam posthumam*, ac si cadavera in cœmiteriis pravo spiritu agitarentur, quæ ob id ecclesiasticorum mandato igne cremabantur. Porrò jussit Augusta, si in posterùm ejusmodi rumor denuò sparg geretur, negotium judici politico tradendum esse, ut, experto physico ille adjutus, illud accuratè examinaret.

Tertium anno 1756 contra sententiam mortis in *Joannem Po in capite superstitionis & respectivè magiæ* latam, & illatas ejusmodi hominibus torturas. Jussit Imperatrix augustissima a peculiari judice loci processum ad justitiam supe-

Nihilominùs morbi dantur, qui nullam magiæ post se relinquunt dubitationem. Si in quopiam morbo, eoque extraordinario potissimùm, in lecto, in pulvinaribus, in crinibus, plumisve lectorum, in paleâ, in conclavi ægri, ejusdemve ad lacunar, ostia, liminave inveniantur characteres, imagines, ossa, crines, semina radicesve plantarum, & quidquid ejusmodi quisquiliarum plus est; si deindè, his ablatis, aliudve in cubiculum, aut ædes, translato ægro, redeat repentina salus, ut *primâ Parte*, *Cap. III*, exempla monstrarunt, haud est quod de magiâ dubitemus. Utì neque dubitabimus, si vel æger, vel ejus familiares eò impietatis devenerint, ut quemadmodùm in exemplis habuimus, magum in opem vocent, quo agente, morbus citra alia auxilia mox fatiscat. Vel etiam si insecta & animalia quæ de corpore humano prodire non soleant, si lapides omnis generis, si metalla, acuta vitri ramenta, cul-

riorem, ab hâc autem ad supremum justitiæ tribunal imposterùm mitti, ut ipsa deindè posset in dato casu suam promere voluntatem. Edicta hæc tria reperire est in laudato *de magicis cultibus Tractatu* viri consultissimi *De Cauz*, ad finem operis.

tri, contorti crines, piceæ maſſæ, oſſa, majora ea & mole, & figurâ vario è corporis loco ejiciantur, abſque ſummâ partium, per quas tranſeunt, dilaceratione & deſtructione, hoc ſupra naturam, magicumque eſſe ſpontè fatebimur: modò priùs, experimentis edocti, probè conſideraverimus quantùm & quòuſque partes variæ humani corporis ſeſe ampliari, citra vel ullam, vel notabilem dilacerationem, ſinant; exploratumque diligenter fuerit num fraudi ulli, artificioque nullus ſubſit locus.

Quæri poteſt an morbi magici ſoleant perpetuò modo extraordinario infligi, ſic, ut nunquam pares iis ſint, quos gignere cauſæ naturales conſueverunt? Hoc omninò negat *Daniel Sennertus*, *Libr. VI*, *Part. IX*, *Cap. V*. Nec, cur quis affirmet ratio apparet; cùm ille callidus, & tam vaſti ingenii ſpiritus, corporis naturæ proprietatumque gnarus, probè intelligat quis naſci morbus hiſce, quis aliis cauſis naturalibus poſitis debeat. Maximè ſi, ut ſupra, cum *illuſtriſſim. Boſſueto* ſtatuamus diabolum, qui corpus integrum movere poteſt, etiam ejuſdem humores vario modo in motum agitare poſſe. Sed neque hoc in curatione aliquam difficultatem importat, ut mox videbimus.

Magico itaque morbo cognito, quid medico, si spontè non cesset, agendum? Quænam ejus curario? Curatio prima *divina* est, altera *naturalis*: quòd autem *magica*, ut tertia, hîc a nonnullis adjungatur, doleo horreoque, & utrum illam insalutatam præteream, an refutem, dubius hæreo? Præcipuus ejus autor impius *Paracelsus* est, magicus ipse, ut concludere debemus ex *Tom. II* oper. ejus, in *Libro de Philosophiâ Sagaci majoris & minoris mundi*, *a pag. 522*, *ad 644*, & in *Astronomiâ magnâ*, *a pag. 647*, *ad 718*. Sequor hîc editionem meam, scil. *Genevensem anni 1658*, *in Tom. III*, *in-fol.* Infidus & periculosus scriptor, qui impietates suas religiosâ larvâ texit: vir qui non aliud elogium meretur, quàm quò ejus veluti funebrem orationem terminavit summus *Boerhaave in Parte I Chem.* ubi narraverat *Paracelsum* suis dictasse auditoribus, si Deus juvare nollet, se consulere diabolum velle; quin opem suam ægro recusasse, quod ad cœlestem medicum in sacrâ synaxi confugisset: « Cæterùm » *Paracelsus*, inquit, dein linguam latinam oblitus, vagus semper, nusquam » constans, assiduè temulentus, nec vestes mutans, ne lecto quidem utens, » *Salisburgi* tandem in diversorio pu-

» blico, post morbum aliquot dierum, » viribus deficiens, mente bonâ, mori- » tur, anno 1541, ætatis 47, quum solo » *Elixirio proprietatis* annos sibi *Mathu-* » *salemi* promisisset. »

Patientiam habuit egregius *Sennertus* ejus refutandi impietatem in curâ magicâ præscribendâ; cui lubet, is hunc adeat, mihi autem condonet quod, cùm *Sennertus* sufficienter hoc præstitit, animas timoratas nefandorum recensione non offendam. Satis abundèque refutatus est cumulo argumentorum quæ SS. Biblia, doctrina Ecclesiæ, ac sanctorum patrum, doctorum, interpretumque sententiæ, nobis suppeditarunt.

Curatio naturalis permissa, imò debita est, quâ medicus symptomata, per magiam excitata, iis remediis quæ iisdem, naturali modo exortis, proficua esse deprehenduntur, minuere ac tollere satagat. Hic neminem, quos consului, autorum contradicentem inveni: neque in verbo Dei, Ecclesiæ doctrinâ, patrumque sententiâ, quod obstaret, reperi. Tutò ergo medicus naturalem suam methodum præternaturali morbo accommodet.

Verùm cùm medicorum sit in morborum causas agere, easque, si possint, tollere, quæritur num ipsis familiæque li-

ceat inquirere signa, characteresque magorum, *eosdem autem inventos, tanquam veras morbi causas, tollere ac delere?*

Primo intuitu nihil difficultatis, aut habere, aut habere posse hanc quæstionem diceremus; siquidem id ad officium medici omninò pertinere videtur, ut hîc idem faciat, quod in morbis aliis eum facere jubent artis suæ præcepta. Atque aliquos non ignobiles theologiæ professores hoc non modo approbare, sed jubere apud *Estium* video, *Cajetanum*, *Henricum a Grandavo*, *Scotum*, *Navarrum*.

At verò haud ita visum omnibus est. Deterruerunt multos ab hâc opinione viri sancti, *Hilarion* abbas, & Ecclesiæ pater *Hieronymus. Hic* enim in vitæ *illius* historiâ narrat adductam ad illum fuisse, quam dæmon obsedebat, puellam; dæmonemque apertè declarasse, quòd non nisi vi maleficiorum coactus hanc puellam obsedisset, quòdque recedere ab eâdem non posset, ni priùs, quæ locata sub ædium limine signa erant, tollerentur: porrò vetuisse *Hilarionem* ne in illâ quis inquireret, solis autem fusis ad Deum precibus dæmonem expulisse: « Ne, inquit *B. Hieronymus*, aut solitis incantationibus recessisse dæmon videretur,

» aut ipsi sermoni ejus accomodasse fidem. » Undè Estius : » Igitur tàm *Hilarionis*, quàm *Hieronymi* sententia, perquirere & tollere signum, ut cesset nocumentum, ad incantationem pertinet. » Et certè non ad miraculum divinum » *rectè* confugisset *Hilarion*, sed remedium facilè ac promptum de signis amovendis, si licitum erat, præscribere debuisset, ne Deum tentare videretur; » præsertìm cùm signa jam spontè indicata essent. Nam, ut ait *Augustinus*, *Libr. XXII contra Faust. Cap. XXXVI*, » pertinet ad sanam doctrinam non tentare Deum, quandò habet homo quod faciat. Postremò apud *Gratianum* 33, » *Quæst. I*, *Cap. Si per sortiarias*, ubi » enumerantur legitima remedia maleficii, nulla fit mentio requirendi ac destruendi signi : nec quisquam alius veterum Ecclesiæ patrum invenitur qui » de remedio hoc, tanquam licito, loquatur. »

At verò sunt qui putent sanctos viros in hujuscemodi casibus modo planè extraordinario agentes, non dare semper regulam agendi : non omnia eorum facta nobis, ut imitanda, proponi : vel necessariæ scientiæ defectu, vel zelo imprudenti aliquandò nonnulla dixisse,

fecisseque, quæ imitati peccaremus: adeòque videri sanctum Anachoretam contra regulam, mox allatam *Augustini*, omninò peccasse.

Licèt hanc sententiam, si cum modestiâ & reverentiâ proponatur, rejicere non possimus, ne tamen eam Beato *Hilarioni* accommodemus, nos impedit miraculum expulsionis diaboli, quod Deus, sancto orante, fecit. An non approbavit sic modum agendi *Hilarionis*? An alias ejus preces exaudivisset?

Hinc *Estius*, & ex *Estio Sennertus*, ut quæstionem ritè caperemus: « Nulla » quæstio est, inquit, quin in contemp» tum, ac detestationem magicæ supers» titionis, ipsiusque diaboli, liceat ma» leficii signa tollere, destruere, atque » abolere. . . . Sed in quæstionem verti» tur an ejusmodi signa destruere, vel » amovere liceat, hâc spe & intentione, » ut dæmon nocere desinat, atque omne » nocumentum cesset? »

Si nunc attentè perpendamus *Estii* argumenta affirmantia & negantia, quæ pro suo candore utrinque profert: si deindè *Sennertum*, virum certè ex doctissimis medicis, qui unquam scripserunt, undè haud immeritò *Vratislaviensium*, quin universæ *Germaniæ Galenus* audiebat,

diligenter evolvamus, in *Prax. Libr. VI*, *Part. IX*, *Cap. VII & VIII*, ferè convincimur de periculo probabili, ne in hiſce ſignis auferendis major minorve communicatio cum magiâ ac dæmone inſit; quidquid argumenta ſecùs opinantium quantumcumque plauſibilia, in contrariam ſtatuere annitantur. Ita ut exemplum B. *Hilarionis*, de eoque S. *Hieronymi* ſententia, tutiorem proponere partem multis viſa ſint, tranſierintque apud eoſdem in normam agendi.

Ergone judicabimus rem deciſam eſſe? Si liceat, imò oporteat, juxta medicinæ leges tollere morborum magicorum effectus, cur minùs licebit oportebitque tollere cauſas? Aiunt vix videri quempiam poſſe eas cauſas, ſigna nimirùm, tollere, quin ſeſe intermiſceat pacto, quod cum diabolo maleficus iniit: « Quod pac-» tum, ait *Eſtius*, eſt hujuſmodi, ut, » ſigno poſito, nocere diabolus incipiat; » manente, nocere pergat; ablato, de-» ſinat: ergo ſocietate quâdam diabolo » conjungitur, in pactis & ſacramentis » ab eo inſtitutis. » Ita & *Sennertus*.

Verùm enim verò, inflictus a mago morbus ſui cum diabolo pacti præcipua pars eſt: citra hunc morbum, pactum nihil eſt; eſt unicus pacti ſcopus. Hanc

pacti præcipuam partem, intentionemque, si auferre mihi liceat, videtur omninò mihi licere, idque a fortiore, primam tollere pacti partem, signa scilicet & charactes, quorum vi cætera sequuntur, &, quibus ablatis, morbus aut protinùs, aut feliciùs saltem curabitur.

Equidem suadent nobis, idque sapienter prudenterque, ad Deum ut potiùs confugiamus, qui se solùm *irrita facere divinorum signa* posse & velle per *Isaïam* dixit, quam ut signa eâ spe tollendo, ut nocere diabolus cesset, nos in periculum communicationis, & veluti erga eum submissionis, atque venerationis, ut nocere cesset, conjiciamus. Verùm enim verò, sancti reges Judæ *Ezechias* & *Josias*, idololatriæ, operis diaboli, fundamenta eruturi, *prior* excelsa, lucos, ipsum æneum serpentem, qui jam idololatrico cultu coli videbatur, *IV Reg. Cap. XVIII*; *posterior* omnes *Bahali* statuas, & nemora, quibus dæmon, veluti signis pacti sui cum sacerdotibus falsisque prophetis utebatur, *IV Reg. Cap. XXIII*, destruxerunt combusseruntque. Si religiosus paterfamilias, qui in recens empta cum universâ suppellectili domo, mox a se, suaque numerosa familia inhabitanda, statuas & picturas, impudicitate infames, reperit,

hasce

hasce omnes, tanquam signa & instrumenta, & characteres, quibus diabolus innocentes alioqui intuentium animas occidit, existimans, aufert, destruitque: juxta sententiam *Estii* & *Sennerti*, peccavit hic paterfamilias religiosissimus, peccarunt magis sancti duo reges, quòd non præmonito populo, ne hisce signis seduci si sineret, se totos in preces effuderint, ut, is qui *signa dæmonis irrita facit*, suâ gratiâ efficeret, ne unquam intuentium quis in idololatriam impudicitiamve præcipitaretur. Tantùm autem abest ab hâc illorum opinione, ut potiùs hi *Judæ* reges ipso Spiritûs sancti elogio celebrati fuerint; & ut nemo sit, quin ejusmodi religionis virtutisque amantem patrem summis laudibus efferat, cæterisque proponat exemplo.

Itaque si ego tollo signa magorum, æquè parùm de venerando diabolo, cum eoque communicando cogito, quàm aut reges illi, aut hic paterfamilias; idemque quod illi hisce destruendis in salutem animarum fecerunt, ego in salutem corporum facio, Deum per omnia veneratus, nihilque de diabolo sollicitus.

Ad hoc argumentum respondeo, esse magnam in harum historiarum cum magiâ comparatione differentiam, ob idque eam-

dem minùs stringere ac probare. Idola, serpens æneus, lucus idololatrici, statuæ picturæque impudicæ, quibuscumque sæculis perstitissent, perpetua fuissent angeli prævaricatoris ad mortalium perniciem instrumenta. Faba verò, officulum, crinis, mirifica litterarum dispositio, transpositioque, & quidquid ejusmodi nugarum plus est, nihil ex se, quo noceant, possident. Et, si etiam concederetur quod vim nonnullam vi facti cum dæmone pacti nacta essent, hanc pacto finito amitterent forentque, quæ olim, indeterminatæ res innocuæ, peccandique nemini causæ. Iniqua ergo, quæ horum cum illis fit, comparatio est.

At verò dixi mox: *Si etiam concederetur, quòd vim nonnullam vi pacti nacta essent:* velim hoc unicè a me dictum esse credi, ut ad momentum urgerem argumentum. Quippè vi tali omninò privata hæc corpora esse, & eadem, ne per diabolum quidem donari, minimè dubius assero. Laudatos enim toties viros, *Estium*, *Sennertum*, cæterosque de hâc re scriptores, si consulamus, unam omnium sententiam deprehendimus esse; primò, characteres & signa hæc ex sese facere nihil: dæmonem unicè uti, ut seducat maleficos, magis irretiat, arctiùs sibi devinciat,

perpetuòque ſuſpenſos atque a ſe dependentes reddat. Secundò, ſpiritum hunc fraudulentum malitiam ſuam, amotis etiam hiſce ſignis, mago mirante & obſtupente, perfeciſſe. Tertiò, eumdem ſæpè maleficos ſuos fallere ſic, ut ſignis ex pacto poſitis, hi efficiant nihil; & ut quemadmodùm *Part. II*, *Cap. III*, licuit, ex viginti pactis vix duo triave expleat. Id quod, vel Deo diabolum in opere nonnunquam impediente, vel diabolo magos ob diffidentiam puniente, contingere arbitrantur.

Quæ cùm ita ſe habeant, ſi *hinc* periculum intueor, quod incurro Deum graviſſimè offendendi, proximumque *ſcandaliſandi*, ubi ſpe melioris morborum curæ ſigna magica abſtulero; *illinc* autem de eorumdem ſignorum vanitate convictus ſum; tutò concludo me & ſignis ſuo loco relictis nihil perdere, & nullum cùm peccati erga Deum, tùm offenſionis erga proximum incurrere periculum.

Ex omnibus hiſce ſpontè conſequitur, ut, ſi aliquandò plebs ignara magici quid ſuſpicari in morbo videretur, medicus omni induſtriâ & attentione cavere debeat, ne ſuſpicio in aſſertionem, & in aſſertionis abire conſequentias poſſit. Sin verò tale quid vel ipſe ſuſpicaretur, cautus ſit, ne vel verbis, vel geſtis, id in-

dicet plebi. Cùm enim hoc in casu non nisi cura *naturalis*, & cura *divina* supersint, signa autem tollere inutile, imò nefas, ratio nulla est populum suspicionis indicatione inquietandi. Eo enim certius nihil, quàm quod medicorum vel negligentiâ in populi suspicione refutandâ, vel imprudentiâ in suî suspicione ipsi pandendâ, in furias agere integrum pagum oppidumque possit.

De tertiâ curatione curandorum magicorum, si qui fortè darentur, morborum, divinâ scilicet, potiùs nihil, quàm non sat digna dicam. Nihil opportunius, nihil decentius, nihil obligatus est; cùm *Deus in omnibus omnia sit*; cùm solus ille *opera diaboli omni ex parte destruat*; cùm ille quoque, ut mente corporeque valeamus, solus sufficiat. Undè oratio assidua cum fide in ejus potentiam, cum spe in ejusdem per Jesu Christi merita misericordiam, tàm in hâc, quàm in omnibus vitæ nostræ calamitatibus atque negotiis, ut unica nostra occupatio esset, quandiù degimus *in hâc lacrymarum valle*, voluit, præcepit, exegitque a nobis. *Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua: & invoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me*. Ps. XLIX, v. 14, 15.

FINIS.

p. 20 de Cicuta, viscerum obstructiones curatae. ibidem gangraena curata.
Belladonna nociva p. 21
Colchicum famosum oxymel p. 25.